

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Skuteczność skargi o uchylenie
wyroku sądu polubownego

Maria Łabno

 Prawo prywatne
Warszawa 2025

Spis treści

Spis skrótów	7
I. Wstęp	9
I.1. Cel i zakres badania	9
I.2. Metodologia badania	9
I.3. Analiza dotycząca postępowań arbitrażowych	12
I.4. Dodatkowe uwagi	12
II. Uwagi dotyczące przebiegu postępowania przed sądem arbitrażowym	13
II.5. Uwagi wstępne	13
II.6. Przedmiot postępowań arbitrażowych objętych badaniem oraz wartość przedmiotu sporu	13
II.7. Instytucje arbitrażowe oraz sądy arbitrażowe ad hoc	16
II.8. Arbitrzy	20
II.9. Czas postępowania przed sądem polubownym oraz instancyjność postępowania	21
II.10. Wielostopniowe klauzule arbitrażowe	22
II.11. Pozostałe zagadnienia istotne dla przebiegu postępowania przed sądem polubownym	23
II.11.1. Prawo właściwe oraz orzekanie na zasadach słuszności	23
II.11.2. Język postępowania	24
II.11.3. Miejsce postępowania	25
II.11.4. Tryb postępowania	25
II.11.5. Udział interwenientów	25
II.11.6. Rozpoznawanie połączonych spraw	26
II.11.7. Zabezpieczenie w toku postępowania	26
II.12. Rozprawy zdalne	27
II.13. Wyrokowanie	28
II.13.1. Wyroki końcowe i częściowe	28
II.13.2. Zdanie odrębne	29
II.14. Podsumowanie	32
III. Uwagi dotyczące postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	35
III.15. Charakter skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	35
III.16. Legitymacja w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	36
III.17. Czas trwania postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	37
III.18. Wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego	38
III.19. Łączenie spraw do wspólnego rozpoznania; zmiany podmiotowe oraz kwestia modyfikacji podstaw skargi	40
III.20. Postępowanie dowodowe	41

III.21. Rozstrzygnięcia w postępowaniach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	46
III.21.1. Uwagi wstępne	46
III.21.2. Rozstrzygnięcia o charakterze formalnym/kwestiach niemerytorycznych	46
III.21.2.1. Wymogi formalne dotyczące skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	46
III.21.2.2. Dane statystyczne dotyczące odrzucania skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego	47
III.21.2.3. Brak opłaty	47
III.21.2.4. Braki formalne skargi	49
III.21.2.5. Przekroczenie terminu na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	50
III.21.2.6. Zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi	53
III.21.3. Umorzenie postępowania oraz ugody pomiędzy stronami postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	54
III.21.4. Rozpoznanie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	55
III.22. Postępowania przed Sądem Najwyższym	55
III.23. Czas postępowania arbitrażowego oraz postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	58
III.24. Rola pełnomocników w postępowaniach skargowych oraz ich warsztat	59
IV. Podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego – zagadnienia szczegółowe	63
IV.25. Podstawy skargi – zagadnienia ogólne	63
IV.25.1. Zamknięty katalog podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego	63
IV.25.2. Związanie sądu powszechnego podstawami skargi; podstawy brane pod uwagę z urzędu	64
IV.25.3. Brak podstaw do badania merytorycznej zasadności wyroku sądu polubownego przez sąd powszechny	65
IV.25.4. Dane statystyczne dotyczące skarg objętych badaniem	66
IV.26. Brak zapisu na sąd polubowny, nieważność lub bezskuteczność zapisu, utrata mocy prawnej zapisu (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.)	67
IV.26.1. Uwagi wstępne	67
IV.26.2. Rozstrzyganie o właściwości przez sąd polubowny w kontekście podstawy z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.	67
IV.26.2.1. Procedura przewidziana w art. 1180 k.p.c. oraz skutki braku jej przeprowadzenia	67
IV.26.2.2. Dane statystyczne dotyczące podnoszenia zarzutu braku właściwości sądu polubownego	69
IV.26.2.3. Zbieg postępowania z art. 1180 § 3 k.p.c. z rozpoznaniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	70
IV.26.3. Wybrane sprawy ze skarg opartych na art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.	71
IV.26.3.1. Typowe okoliczności, w których powoływany jest zarzut z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.	71
IV.26.3.2. Zagadnienia związane z ochroną konsumentów	74
IV.27. Pozbawienie możliwości obrony praw (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.)	77
IV.27.1. Uwagi wstępne	77
IV.27.2. Rozumienie pojęcia pozbawienia możliwości obrony praw	78
IV.27.3. Brak należytego zawiadomienia strony o postępowaniu arbitrażowym	80
IV.27.4. Pozbawienie możliwości obrony praw a postępowanie dowodowe	84
IV.27.5. Inne przejawy pozbawienia możliwości obrony	87
IV.27.6. Sytuacja braku pozbawienia możliwości obrony praw	88

IV.27.7. Prekluzja niezgłoszonych zarzutów a wskazywanie naruszenia prawa do obrony jako naruszenia klauzuli porządku publicznego	90
IV.28. Spór nie był objęty zapisem na sąd polubowny lub wykraczał poza zakres zapisu na sąd polubowny (art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c.)	92
IV.28.1. Uwagi wstępne	92
IV.28.2. Prekluzja niezgłoszonego zarzutu wykroczenia poza zapis na sąd polubowny	93
IV.28.3. Rozróżnienie pomiędzy podstawą z art. 1206 § 1 pkt 3 a z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.	95
IV.28.4. Pozostałe sprawy, w których skarżący powoływali się na podstawę z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c.	96
IV.29. Brak zachowania wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.)	98
IV.29.1. Uwagi wstępne	98
IV.29.2. Prekluzja niezgłoszonego zarzutu braku zachowania wymagań co do składu orzekającego lub podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym	99
IV.29.3. Brak zachowania wymagań co do składu sądu polubownego	100
IV.29.4. Brak zachowania podstawowych zasad postępowania	103
IV.29.4.1. Podstawowe zasady postępowania przed sądem polubownym	103
IV.29.4.2. Postępowanie dowodowe oraz ocena dowodów w kontekście naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym	104
IV.29.4.3. Nieprawidłowości uzasadnienia wyroku sądu polubownego jako naruszenie podstawowych zasad postępowania	108
IV.29.4.4. Pozostałe przykłady naruszenia podstawowych zasad postępowania	109
IV.29.4.5. Pozostałe przykłady zachowania przez sąd polubowny zgodności z podstawowymi zasadami postępowania	113
IV.29.5. Brak zachowania podstawowych zasad postępowania a naruszenie klauzuli porządku publicznego	116
IV.30. Wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa (art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.)	117
IV.30.1. Uwagi wstępne	117
IV.30.2. Sprawy, w których wyrok sądu polubownego został uzyskany za pomocą przestępstwa	117
IV.30.3. Pozostałe sprawy, w których skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego została oparta na art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.	119
IV.31. W tej samej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu (art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.)	121
IV.31.1. Uwagi wstępne	121
IV.31.2. Rozumienie podstawy z art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.	121
IV.32. Spór nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny (art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c.)	123
IV.32.1. Uwagi wstępne	123
IV.32.2. Brak zdatności arbitrażowej w sprawach objętych badaniem	123
IV.32.3. Brak prekluzji zarzutu braku zdatności arbitrażowej	127
IV.33. Naruszenie klauzuli porządku publicznego (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.)	128
IV.33.1. Uwagi wstępne	128
IV.33.2. Rozumienie pojęcia klauzula porządku publicznego	128

IV.33.3. Aspekty praktyczne stosowania klauzuli porządku publicznego	132
IV.33.4. Zasady tworzące porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej	134
IV.33.5. Sprawy, w których wyrok został uchylony z uwagi na naruszenie klauzuli porządku publicznego	136
IV.33.5.1. Problematyka wszechstronnego rozpoznania sprawy	136
IV.33.5.2. Problematyka zarzutu potrącenia w kontekście klauzuli porządku publicznego	140
IV.33.5.3. Problematyka treści uzasadnienia wyroku sądu polubownego	141
IV.33.5.4. Problematyka orzekania w przedmiocie sporu, co do którego w obrocie występuje już rozstrzygnięcie	142
IV.33.5.5. Problematyka reprezentacji oraz legitymacji strony w kontekście naruszenia klauzuli porządku publicznego	143
IV.33.5.6. Naruszenia prawa materialnego skutkujące naruszeniem klauzuli porządku publicznego	144
IV.33.6. Sprawy, w których wyrok nie został uchylony na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.	146
IV.33.6.1. Naruszenia prawa materialnego, które nie zostały zakwalifikowane jako sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej	146
IV.33.6.2. Kompensacyjny charakter odpowiedzialności odszkodowawczej	149
IV.33.6.3. Naruszenia prawa procesowego, które nie zostały zakwalifikowane jako sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej	151
IV.34. Pozbawienie konsumenta przyznanej mu ochrony (art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.)	152
IV.34.1. Uwagi wstępne	152
IV.34.2. Pozbawienie konsumenta ochrony, o której mowa w art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c., w sprawach objętych badaniem	153
V. Postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego dotyczące konsumentów	155
V.35. Uwagi wstępne	155
V.36. Specyfika postępowań arbitrażowych z udziałem konsumentów	156
V.37. Wadliwe funkcjonowanie instytucji zajmujących się arbitrażem konsumenckim	159
V.38. Podsumowanie	160
VI. Uchylenie wyroku sądu polubownego	163
VI.39. Dane statystyczne	163
VI.40. Skład orzekający w sprawie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	166
VI.41. Czy rzeczywiście uchyla się te wyroki, co do których istnieją tego podstawy?	168
VI. Podsumowanie	171
Bibliografia	173

Spis skrótów

Dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE nr 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich).

Nowelizacja z 2015 roku – nowelizacja KPC dokonana ustawą o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z dnia 10 września 2015 roku (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595).

Ustawa Modelowa – ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym.

I. Wstęp

I.1. Cel i zakres badania

1. Niniejsze opracowanie stanowi podsumowanie badania praktyki orzeczniczej w zakresie uchylania wyroków sądów polubownych po wejściu w życie 1 stycznia 2016 roku nowelizacji KPC dokonanej ustawą o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z dnia 10 września 2015 roku (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595, dalej **Nowelizacja z 2015 roku**).
2. Celem badania było ustalenie, jak sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy interpretują poszczególne podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przewidziane w art. 1206 k.p.c. W ramach badania analizie poddano także przebieg postępowań przed sądem powszechnym zainicjowanych skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego.
3. Badanie było jednocześnie okazją do tego, aby przyjrzeć się toczącym się w Polsce postępowaniom arbitrażowym – w szczególności w zakresie przedmiotu spraw rozstrzyganych przez sądy polubowne, charakterystyki stron decydujących się na arbitraż, jak i przebiegu takich postępowań.

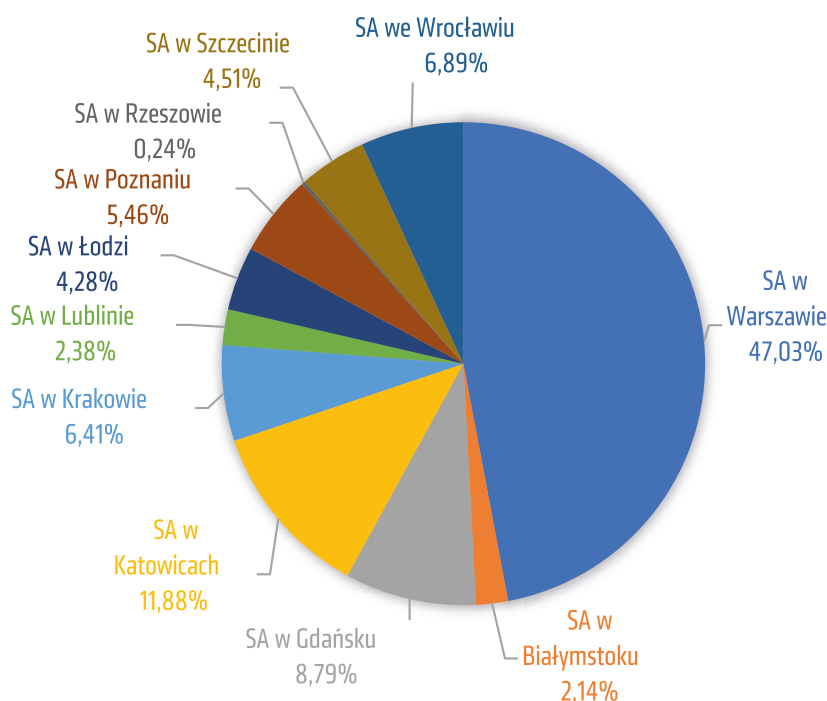
I.2. Metodologia badania

4. W ramach niniejszego badania poddano analizie akta 193 spraw ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.
5. W latach 2016–2022 przed sądami powszechnymi toczyło się 421 spraw ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego¹. W ramach niniejszego badania analizie poddano reprezentatywną część tych spraw – zawężony został przy tym zarówno okres badawczy, jak i objęta badaniem liczba spraw z poszczególnych apelacji.
6. Zgodnie z założeniami badanie miało objąć sprawy zakończone w latach 2018–2022². Z uwagi na to, że sądy apelacyjne przedstawiały do badania również sprawy, w których orzeczenie zapadło po 2022 roku, badanie objęło ostatecznie 182 spraw zakończonych w latach 2018–2022 oraz 11 spraw zakończonych w 2023 roku.

¹ Wskazana liczba dotyczy spraw, które zostały wszczęte oraz zakończone w latach 2016–2022 zgodnie z informacją z Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości.

² Tj. we wskazanym okresie wydane zostało rozstrzygnięcie przez sąd I instancji.

7. Właściwy dla rozpoznawania skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest sąd apelacyjny, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy – do Sądu Apelacyjnego w Warszawie (art. 1208 § 1 k.p.c.).
8. Sprawy ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego są najczęściej rozpoznawane przez Sąd Apelacyjny w Warszawie. W latach 2016–2022 na 421 spraw ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego zarejestrowanych przed sądami powszechnymi aż 198 spraw było rozstrzyganych właśnie przez Sąd Apelacyjny w Warszawie³ (stanowi to 47% ogółu spraw).
9. Szczegółowe dane dotyczące zakresu spraw rozpoznawanych przez poszczególne apelacje prezentuje poniższy wykres:

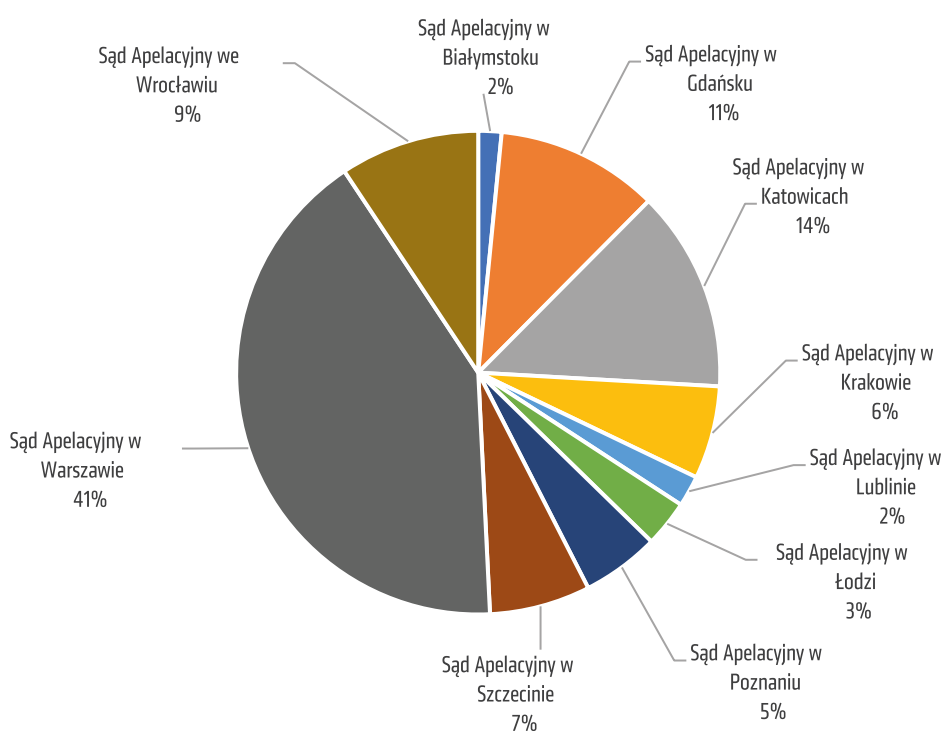

10. Dysproporcja pomiędzy liczbą postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego rozpoznawanych przez Sąd Apelacyjny w Warszawie a pozostałymi miastami ma, jak się wydaje, dwa źródła. Po pierwsze, wynika z faktu, że na postępowania arbitrażowe decydują się najczęściej duże podmioty mające siedzibę (względnie prowadzące działalność gospodarczą i realizujące umowy) w Warszawie. Po drugie, Sąd Apelacyjny w Warszawie rozstrzyga w przedmiocie tych skarg, co do których nie jest możliwe określenie właściwości sądu w oparciu o zasady ogólne.
11. Drugim w kolejności sądem apelacyjnym najczęściej rozstrzygającym sprawy ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest Sąd Apelacyjny w Katowicach (w latach

³ Zgodnie z informacją z Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości.

2016–2022 rozstrzygniętych zostało przez ten sąd 50 spraw tj. 11,88% ogółu). Trzecim jest Sąd Apelacyjny w Gdańsku (w latach 2016–2022 rozstrzygniętych zostało przez ten sąd 37 spraw, co stanowi 8,79% ogółu).

12. Sprawy objęte badaniem pochodziły z 10 sądów apelacyjnych – odpowiednio Sądu Apelacyjnego w Warszawie, Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Szczecinie oraz Wrocławiu. W badaniu pominięto sprawy rozpoznawane przed Sądem Apelacyjnym w Rzeszowie z uwagi na to, że w objętym badaniem okresie przed tym sądem toczyła się tylko jedna sprawa ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. W ramach niniejszej analizy udział poszczególnych apelacji w rozstrzyganiu spraw prezentuje się w następujący sposób:

13. Dla porządku należy przy tym zaznaczyć, że sprawy ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego są przez sądy apelacyjne rejestrowane zarówno jako sprawy cywilne, jak i sprawy gospodarcze, jak wynika z danych Ministerstwa Sprawiedliwości od lat niezmiennie więcej prowadzonych jest spraw gospodarczych.

I.3. Analiza dotycząca postępowań arbitrażowych

14. Niniejsze badanie pozwala poczynić ogólne obserwacje w zakresie tych postępowań arbitrażowych, co do których zainicjowane zostało postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. W opracowaniu zostaną w związku z tym przedstawione również dane dotyczące postępowań arbitrażowych zgromadzone przy okazji badania postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.
15. W Polsce nie są prowadzone żadne statystyki dotyczące postępowań arbitrażowych (w szczególności ich liczby czy przedmiotu). Tym samym nie jest możliwe określenie, jaka część rozstrzygnięć przed sądami arbitrażowymi jest poddawana kontroli sądów powszechnych w ramach postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

I.4. Dodatkowe uwagi

16. Badanie zostało przeprowadzone w oparciu o prowadzone przez sądy powszechne akta spraw ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. W niektórych przypadkach akta nie pozwalały na dokonanie badania w pełnym pierwotnie przewidzianym zakresie.
17. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest, jak się wydaje, kilka.
18. Przede wszystkim w wielu przypadkach strony nie decydowały się przedkładać dokumentacji z etapu postępowania przed sądem polubownym wraz ze skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego. Jednocześnie sąd powszechny, o ile nawet wzywał sąd polubowny do przedstawienia akt sprawy, to nie pozostawiał w aktach sprawy informacji dotyczących treści tych akt. Szczególną trudność w prowadzeniu badań sprawiały te sprawy, w których nie został pozostawiony nawet odpis lub kopia zaskarżonego wyroku sądu polubownego.
19. Dodatkowym problemem okazał się także sam sposób prowadzenia akt postępowania przed sądem polubownym. Prowadzenie takich akt nie jest w żaden sposób uregulowane na poziomie ustawowym. Zwłaszcza w przypadku małych instytucji arbitrażowych dokumenty z akt toczących się spraw mają niejednokrotnie ograniczony zakres, który nie pozwalał na weryfikację wszystkich zagadnień objętych badaniem.
20. Ponadto uzasadnienia dla rozstrzygnięć zapadłych przed sądami powszechnymi rozpoznającymi skargi były dostępne tylko w 77,60% spraw. W pozostałym zakresie albo w aktach nie zachowały się nagrania ustnych motywów zapadłych rozstrzygnięć, albo też posiedzenia nie były nagrywane. Efektem tego był brak możliwości zrekonstruowania stanowiska sądu powszechnego w takich sprawach.

II. Uwagi dotyczące przebiegu postępowania przed sądem arbitrażowym

II.5. Uwagi wstępne

21. Analiza postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego pozwala w pewnym stopniu przyjrzeć się postępowaniom przed sądami polubownymi.
22. Biorąc pod uwagę poufny charakter postępowań arbitrażowych, niechęć stron do ujawniania ich przebiegu oraz treści zapadłych rozstrzygnięć, analiza postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi w istocie jedyną możliwość przeprowadzenia przekrojowego badania postępowań przed sądami polubownymi.
23. Przeprowadzone badanie ukazuje jedynie część postępowań arbitrażowych, tj. tych, w których strony zdecydowały się zainicjować postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, a więc postępowań, z których przebiegu lub wyniku strony były niezadowolone. Mimo to badanie pozwala na sformułowanie kilku ogólnych wniosków dotyczących postępowań arbitrażowych prowadzonych w Polsce.
24. Jako wprowadzenie do analizy dotyczącej postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego w pierwszej części niniejszego opracowania przedstawione zostały w związku z tym spostrzeżenia dotyczące postępowań arbitrażowych w takim zakresie, w jakim możliwe było ich zbadanie przez pryzmat skarg o ich uchylenie.
25. Dokonana analiza postępowań arbitrażowych z jednej strony potwierdza liczne zalety, które strony przypisują rozstrzyganiu sporów przez sądy polubowne, z drugiej wykazuje pewne sprzeczności z niektórymi obiegowymi przekonaniem.

II.6. Przedmiot postępowań arbitrażowych objętych badaniem oraz wartość przedmiotu sporu

26. Postępowania arbitrażowe cechuje niezwykła różnorodność. Strony decydują się poddawać rozstrzyganiu sądów polubownych spory dotyczące wykonania szerokiego wachlarza umów o różnym charakterze. Możliwość wyboru instytucji arbitrażowej, dostosowania przebiegu postępowania (w tym ustalenia oraz modyfikacji zasad dotyczących przebiegu takich postępowań) oraz powołania na arbitrów specjalistów z konkretnych dziedzin sprawia, że postępowania arbitrażowe są szczególnie atrakcyjne w przypadku różnorodnych stanów faktycznych.

27. Tytułem przykładu wskazać można, że sprawy objęte badaniem dotyczyły w szczególności:
- a) roszczeń z umów o roboty budowlane oraz umów na wykonanie projektowania;
 - b) reklamacji konsumentów;
 - c) roszczeń związanych z wykonaniem umów deweloperskich;
 - d) stwierdzenia nieważności umów kredytowych;
 - e) roszczeń związanych z usługami świadczonymi na morzu (np. umowy na holowanie kadłuba jachtu);
 - f) roszczeń z umów agencyjnych, brokerskich oraz franczyzowych;
 - g) roszczeń dotyczących umów dostawy i sprzedaży (m.in. różnego rodzaju pojazdów, płodów rolnych, produktów spożywczych, zaawansowanych technologicznie maszyn oraz urządzeń);
 - h) roszczeń z umów ubezpieczenia;
 - i) roszczeń związanych z umowami najmu (w tym powierzchni biurowych oraz lokali w galeriach handlowych);
 - j) roszczeń wynikających z czynów nieuczciwej konkurencji w tym m.in. dotyczących umów o utrzymywanie nazwy domeny internetowej w domenie .pl;
 - k) roszczeń związanych ze świadczonym doradztwem prawnym, finansowym, inwestycyjnym oraz usługami księgowymi;
 - l) tzw. opłat półkowych;
 - m) roszczeń wynikających z naruszenia umów o zakazie konkurencji (m.in. przez akcjonariusza);
 - n) roszczeń związanych z realizacją umów na profesjonalne uprawianie sportu oraz umów trenerskich;
 - o) roszczeń związanych z umów na zakup zielonych certyfikatów (tzw. umów CPA);
 - p) uchylenia uchwał spółki (tzw. sporów uchwałowych);
 - q) wykonania umów sprzedaży udziałów w spółkach.
28. Zdecydowana większość z badanych postępowań dotyczyła powództw o zapłatę, jedynie 10,42% spraw obejmowało powództwa o ustalenie.
29. Niecałe 7% sporów objętych badaniem dotyczyło wykonania umów zawieranych w reżimie prawa zamówień publicznych. Tak niski udział tego typu sporów należy ocenić negatywnie. Spory wynikające z realizacji umów zawieranych w reżimie PZP są często bardzo złożone, a specjalizacja składu orzekającego może stanowić istotną wartość przy ich rozstrzyganiu (niezależnie od konieczności korzystania z opinii ekspertów w zakresie wiadomości specjalnych). Specjalizacja arbitrów nie tylko przyczynia się do sprawnego przeprowadzenia postępowania, ale także ułatwia arbitrom zrozumienie stanowisk prezentowanych przez strony. Uwzględniając dodatkowo krótszy średni czas uzyskiwania wyroków przed sądami polubownymi w porównaniu

- do sądów powszechnych, uznać należy, że większa liczba sporów zamówieniowych rozstrzyganych przez sądy polubowne mogłaby być korzystna dla tego segmentu rynku.
30. Co ciekawe, aż 15,54% badanych spraw stanowiły spory konsumenckie⁴. Tak wysoki odsetek spraw konsumenckich przeczy opinii, że postępowania arbitrażowe są wyłącznie domeną podmiotów gospodarczych oraz że taka forma rozstrzygania sporów jest niedostępna dla osób fizycznych. Odrębną kwestią pozostaje przebieg postępowań konsumenckich – zagadnienie to omówiono szerzej w dalszej części opracowania (por. pkt V), gdyż budzi ono wiele zastrzeżeń.
 31. Przeprowadzone badanie nie objęło żadnego sporu z zakresu prawa pracy.
 32. O dużej różnorodności sporów poddawanych rozstrzygnięciu sądów arbitrażowych świadczy również analiza wartości przedmiotu sporu w poszczególnych postępowaniach.
 33. Najwyższa odnotowana w ramach badania wartość przedmiotu sporu w postępowaniu arbitrażowym wynosiła ponad 200 mln zł (był to spór uchwałowy), podczas gdy najniższa wartość przedmiotu sporu wynosiła 399,99 zł (spór był zainicjowany przez konsumenta i dotyczył wady butów). Średnia wartość przedmiotu sporu w postępowaniach arbitrażowych objętych badaniem wynosiła natomiast 7 319 965,96 zł.
 34. Co ciekawe, w 161 badanych sprawach wartość przedmiotu sporu nie przekroczyła 4 mln zł, czyli kwoty, powyżej której opłata stosunkowa przy powództwie o zapłatę wniesionym do sądu powszechnego osiąga maksymalny poziom. Co więcej, w aż 90 sprawach wartość przedmiotu sporu była niższa niż 200 tys. zł. Jest to szczególnie interesujące, ponieważ przy takich wartościach przedmiotu sporu opłaty przed sądem arbitrażowym są zazwyczaj wyższe niż w sądach powszechnych. Można zatem postawić tezę, że strony decydujące się na zapis na sąd polubowny nie kierują się wysokością opłat sądowych (kosztami postępowania arbitrażowego).
 35. Interesującym zagadnieniem byłaby bez wątpienia kwestia wysokości kosztów ostatecznie ponoszonych przez strony w związku z prowadzeniem postępowania przed sądem polubownym oraz jej porównanie z kosztami postępowania przed sądem powszechnym (przy uwzględnieniu również czasu postępowań) – kwestia ta wykraczała jednak poza zakres przedmiotowego badania.
 36. W świetle przedstawionych powyżej danych trudno zgodzić się z powielaną niejednokrotnie opinią, że postępowania arbitrażowe dotyczą wyłącznie wielomilionowych sporów toczonych pomiędzy dużymi, najczęściej międzynarodowymi podmiotami. Sporą część polskiego rynku postępowań arbitrażowych zajmują mniejsze spory, które

⁴ W znacznym zakresie były to sprawy dotyczące stosunków prawnych zawartych przed 10 stycznia 2017 r. tj. przed wejściem w życie nowelizacji wprowadzającej obowiązek zawarcia zapisu na sąd polubowny z konsumentem po powstaniu sporu (art. 1164¹ k.p.c.) oraz sprawy, w których istnienie zapisu na sąd polubowny budziło wątpliwości; szerzej zob. pkt V.

dotyczą zarówno podmiotów dużych, jak i małych, dysponujących bardzo różnym zapleczem organizacyjnym i finansowym.

37. Różnorodność sporów prowadzonych przed sądami polubownymi oraz stron zaangażowanych w te postępowania ukazuje z jednej strony ogromny potencjał postępowań arbitrażowych, a z drugiej wyzwania, przed którymi stają sądy rozpoznające sprawy ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Zakres zróżnicowania tych spraw jest ogromny – spór ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego może dotyczyć zarówno podmiotu gospodarczego z rozbudowanym zapleczem organizacyjnym, reprezentowanego przez doświadczonych pełnomocników, jak i konsumenta o niskiej świadomości prawnej, działającego bez reprezentacji, w sprawie o niewielkiej wartości przedmiotu sporu.

II.7. Instytucje arbitrażowe oraz sądy arbitrażowe ad hoc

38. Większość spraw objętych badaniem (ponad 95%) była rozstrzygana przez stałe sądy arbitrażowe. Ponadto ok. 3% spraw rozstrzygane było przez trybunały ad hoc, a tylko ok. 1% przez trybunał ad hoc administrowany przez instytucję arbitrażową.
39. Badanie objęło wyroki wydane przez składy orzekające przy 40 różnych instytucjach arbitrażowych.
40. W badanej grupie najpopularniejszy okazał się Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej (niecałe 42% spraw). Drugi, jeśli chodzi o popularność, był Sąd Arbitrażowy Lewiatan⁵ (sprawy rozstrzygane przez ten sąd stanowiły niecałe 11% spraw poddanych badaniu). Trzeci w kolejności, jeśli chodzi o liczbę spraw objętych badaniem, był Sąd Polubowny ds. Domen Internetowych przy Polskiej Izbie Informatyki (niecałe 5%).
41. Warto zwrócić uwagę, że rozstrzygnięcia pochodzące z sądów specjalizujących się w sporach sportowych⁶ stanowiły niecałe 6% badanych spraw.
42. Odnotowania wymaga również fakt, że wyroki wydawane przez Elektroniczne Centrum Arbitrażu i Mediacji na platformie Ultima RATIO⁷, a więc jedyny sąd, który prowadzi postępowanie wyłącznie online, stanowiły 3,2% spraw objętych badaniem.
43. Jeśli chodzi o zagraniczne instytucje arbitrażowe, to przedmiotem badania były wyłącznie wyroki wydane przez Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy przy Międzynarodowej Izbie Handlowej w Paryżu (stanowiły tylko 1% badanych spraw).

⁵ Wcześniej Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Pracodawców Lewiatan.

⁶ Tj. Koszykarski Trybunał Arbitrażowy przy Polskim Związku Koszykówki, Piłkarski Sąd Polubowny PZPN, Trybunał Arbitrażowy ds. Sportu przy Polskim Komitecie Olimpijskim, Trybunał Polskiego Związku Motorowego, Sąd Polubowny Polskiej Linii Piłki Siatkowej.

⁷ Dawniej „Ultima Ratio” Pierwszy Elektroniczny Sąd Polubowny przy Stowarzyszeniu Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej.

44. Powyższe dane należy traktować wyłącznie pogładowo. Jedynie w przybliżony sposób odzwierciedlają one popularność poszczególnych instytucji arbitrażowych. Wskazane liczby nie są miarodajne dla oceny, które instytucje arbitrażowe są najczęściej wybierane przez strony. Przeprowadzone badanie nie umożliwia również określenia, wyroki których instytucji są najczęściej uchylane.
45. Przeanalizowane sprawy potwierdzają, że liczba instytucji arbitrażowych w Polsce jest znaczna. Powstawanie kolejnych instytucji arbitrażowych bez wątpienia świadczy o popularyzacji tej formy rozstrzygania sporów. Niemniej jednak wraz z tworzeniem nowych instytucji arbitrażowych pojawia się szereg problemów związanych z ich funkcjonowaniem, co w oczywisty sposób wpływa na prawidłowość zapadających wyroków.
46. Przeprowadzona analiza wskazuje, że nie wszystkie sądy arbitrażowe gwarantują odpowiedni poziom orzekania. Przyczyn takiego stanu rzeczy można upatrywać zarówno w braku wiedzy składów orzekających (szczególnie gdy orzekają osoby bez wykształcenia prawniczego), jak i w działaniach ukierunkowanych na uzyskanie rozstrzygnięcia w sposób niezgodny z prawem (szeroko rozumianych oszustwach).
47. Na podstawie przeanalizowanych skarg można roboczo wydzielić cztery typy instytucji arbitrażowych:
- a) uznane instytucje arbitrażowe działające (co do zasady) w sposób prawidłowy – skargi na wyroki wydane przez takie sądy dotyczą uchybień związanych z konkretnym postępowaniem arbitrażowym, nie mają charakteru systemowego;
 - b) instytucje arbitrażowe o małym doświadczeniu orzeczniczym, ukierunkowane na rozstrzyganie sporów małych podmiotów oraz osób fizycznych, w których często orzekają osoby bez odpowiedniego przygotowania (również bez podstawowej wiedzy prawnej) – skargi na wyroki wydawane przez takie sądy dotyczą uchybień związanych z konkretnym postępowaniem arbitrażowym i wynikają z niewiedzy arbitrów;
 - c) instytucje arbitrażowe, których istnienie budzi wątpliwości obejmujące cel ich powołania, a także sposób funkcjonowania – do tej grupy można zaliczyć np. sądy, w których składy orzekające uznawały milczące wyrażenie zgody na zapis na sąd polubowny, orzekały w sprawach ewidentnie niemających zdadności arbitrażowej, stosowały nieistniejące przepisy prawa, a jednocześnie deklarowały nietypowe miejsca siedziby oraz miejsca postępowania (w tym także poza Polską); skargi na wyroki⁸ wydawane przez takie sądy opierają się na długiej liście uchybień o podstawowym charakterze;

⁸ O ile nie traktować ich jako wyroki nieistniejące.

- d) instytucje arbitrażowe, co do których pojawiają się wątpliwości odnośnie do powiązania pomiędzy założycielami oraz władzami takiej instytucji a stroną, która proponowała wybór konkretnej instytucji w umowie arbitrażowej – skargi na wyroki wydawane przez takie sądy koncentrują się wokół zagadnień związanych z bezstronnością oraz niezależnością arbitrów.
48. W związku z tym, że powyższy podział jest oparty na subiektywnych ocenach stron, nie zostanie on opatrzone przykładowi. Weryfikacja poszczególnych ocen stron nie jest w pełni możliwa w ramach dokonanego badania, tym bardziej, że spotykały się one z bardzo różnym stanowiskiem sądów powszechnych. Szczegółowe zagadnienia podnoszone w poszczególnych skargach zostaną opisane w dalszej części opracowania. Tytułem wprowadzenia warto jednak zaznaczyć, że w ramach badań przeprowadzonych przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości ponad 10 lat wcześniej nie ujawniły się nieprawidłowości wskazujące na systemowe problemy funkcjonowania instytucji arbitrażowych⁹. Część opisywanych problemów dotyczy więc zjawisk występujących od niedawna.
49. Jak słusznie zwraca uwagę F. Zedler „postępowanie przed sądem polubownym w rękach uczciwych i profesjonalnych osób powołanych do pełnienia funkcji sędziów stwarza możliwość rzetelnego rozpoznania sporu i wydania prawidłowego orzeczenia przy pełnym zabezpieczeniu praw stron postępowania arbitrażowego. [...] Niestety, w rękach osób nieuczciwych staje się skutecznym narzędziem nieprawości, z przestępczym działaniem włącznie. Takie postępowanie arbitrażowe, potocznie zwane czarnym arbitrażem, prowadzi wówczas do pokrzywdzenia jednej ze stron postępowania arbitrażowego, a niejednokrotnie także i osób trzecich”¹⁰.
50. W świetle treści wnoszonych skarg o uchylenie wyroków wydawanych w ramach instytucji arbitrażowych budzących opisane powyżej wątpliwości (nb. 47 [c]–47 [d], s. 17) rodzi się pytanie o to, jak skutecznie zapobiegać nieprawidłowościom oraz nadużyciom związanym z funkcjonowaniem instytucji arbitrażowych („czarnym arbitrażem”).
51. Instytucję arbitrażową może powołać każdy. Nie jest to działalność wymagająca uzyskania pozwolenia, koncesji ani odrębnej rejestracji. Brak ograniczeń w zakresie zakładania instytucji arbitrażowych wydaje się z jednej strony uzasadniony (skoro dopuszczalny jest arbitraż ad hoc, trudno wyobrazić sobie ograniczenia w funkcjonowaniu arbitrażu instytucjonalnego), z drugiej strony jednak istniejące mechanizmy ochrony interesów stron w przypadku poddania sporu pod rozstrzygnięcie przez instytucję budzącą wątpliwości bywają nieskuteczne. Podstawowy wentyl bezpieczeństwa stanowi rzecz jasna skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego; jak wynika

⁹ J. Sadowski, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „Prawo w działaniu” 2013, nr 15.

¹⁰ F. Zedler, *Czarne Arbitraże*, [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019.

z przeprowadzonych badań w skrajnych przypadkach strony decydują się dodatkowo poszukiwać również ochrony prawno-karnej.

52. W praktyce problemem jest to, że wnosząc skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego, stronom nie zawsze udaje się wykazać, że instytucja arbitrażowa funkcjonuje w sposób nieprawidłowy (powtarzalność niektórych zarzutów w skargach objętych badaniem powoduje jednak, że trudno traktować je wyłącznie jako gołosłowne wątpliwości zgłaszane przez skarżących niezadowolonych z zapadłych wyroków). Jeszcze trudniejsze jest – jak się wydaje – zainteresować organy ścigania problemem nieprawidłowości związanych z funkcjonowaniem oraz wyrokowaniem przez dany sąd polubowny. Same nieprawidłowości tego typu w wielu wypadkach będą stanowić zasadną podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego, nie będą natomiast tak daleko idące, aby można je było zasadnie kwalifikować jako czyn zabroniony.
53. Jeśli patrzeć na rozstrzyganie sporów przed sądami arbitrażowymi jak na rynek usług prawnych, można by przyjąć, że rynek ten sam się ureguje. Instytucje arbitrażowe, które będą reprezentować niski poziom orzeczniczy lub których funkcjonowanie budzić będzie wątpliwości, po prostu nie będą wybierane przez strony. Przeprowadzone badanie nie potwierdza jednak, aby taki mechanizm miał szanse powodzenia w praktyce. Ma to miejsce zwłaszcza w przypadku braku równowagi stron. Słabsze podmioty godzą się na poddanie sporu pod rozstrzyganie instytucji wskazanej przez silniejszy podmiot; wobec poufności postępowań przed sądami polubownymi nie mają też najczęściej świadomości ryzyka nieprawidłowego funkcjonowania takiej instytucji (problem dotyczy zwłaszcza konsumentów).
54. Skala oraz powtarzalność niektórych nieprawidłowości zgłaszanych w skargach rodzi konieczność poszukiwania rozwiązań systemowych. W mojej ocenie odrzucić należy jednak wprowadzanie ograniczeń w zakresie tworzenia instytucji arbitrażowych. Pozostają wobec tego rozwiązania o charakterze mniej stanowczym.
55. Na pierwszy plan przebija się kwestia prowadzenia odpowiednich kampanii edukacyjnych – zarówno przez instytucje arbitrażowe dla arbitrów, jak i w samorządach zawodowych dla pełnomocników występujących w sprawach arbitrażowych oraz bezpośrednio do stron (zwłaszcza konsumentów) celem wyjaśnienia istoty tego typu postępowań. Wydaje się, że rozważenia wymaga także podejmowanie działań mających na celu zwiększanie świadomości organów ścigania odnośnie do tego, czym są postępowania arbitrażowe i w jakich okolicznościach mogą służyć do osiągnięcia celów niezgodnych z prawem.
56. Działaniem wartym odrębnego rozważenia może być również stworzenie dobrych praktyk odnośnie do relacji pomiędzy instytucjami arbitrażowymi a stronami (a patrząc na zagadnienie szerzej: również ich pełnomocnikami), zwłaszcza w kontekście wpływu takich instytucji na kształtowanie składu orzekającego. Istniejące

rozwiązania dotyczące oceny bezstronności i niezależności arbitrów wydają się w praktyce niewystarczające wobec wątpliwości podnoszonych w tym zakresie w skargach objętych badaniem.

57. Arbiter ma obowiązek być bezstronny i niezależny (art. 1174 k.p.c.). Na bezstronność i niezależność arbitra może, jak się wydaje, wpływać relacja pomiędzy stroną a instytucją arbitrażową, zwłaszcza w kontekście określania listy arbitrów danej instytucji. Oświadczenia o bezstronności i niezależności arbitrów powinny więc ujawniać ewentualne istotne okoliczności w tym zakresie, o ile są arbitrom znane. Jak wynika z przeprowadzonego badania arbitrzy nie zawsze jednak widzą podstawy do ujawniania tego typu okoliczności. Liczba zarzutów opartych na opisywanych relacjach (w tym wpływie na kształtowanie listy arbitrów) świadczy o tym, że istnieje potrzeba wypracowania w Polsce standardów w tym zakresie.
58. Zarówno w arbitrażu krajowym, jak i międzynarodowym standard w zakresie bezstronności oraz niezależności arbitrów wyznaczają wytyczne dotyczące konfliktu interesów w międzynarodowym arbitrażu sporządzone przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Prawników (ang. IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration). Wytyczne nie poruszają kwestii oceny relacji pomiędzy instytucją arbitrażową a jedną ze stron sporu. Nie stanowią więc żadnej podpowiedzi w tym zakresie.
59. Stworzenie odpowiednich wytycznych dla polskiej praktyki wydaje się celowe zarówno z perspektywy instytucji arbitrażowych, jak i stron, które będą miały punkt odniesienia dla ewentualnych rodzących się wątpliwości.

II.8. Arbitrzy

60. W ramach badania dokonano analizy składów orzekających w sprawach, których dotyczyły skargi. Badanie miało ograniczony zakres – w przypadku części spraw nie było możliwe określenie, w jakim składzie zapadło zaskarżone rozstrzygnięcie ani czy w toku postępowania zgłoszony został wniosek o wyłączenie arbitra lub arbitrów.
61. Jak wynika z przeprowadzonego badania, najczęściej sprawy rozstrzygane były w składzie trzyosobowym – w przypadku 57% spraw objętych badaniem wiadomo, że sprawa była rozstrzygana przez trzech arbitrów. Wiadomo jednocześnie, że jeden arbiter rozpoznawał w ok. 22% spraw objętych badaniem.
62. Odnotowania wymaga także skład pięcioosobowy – wiadomo, że taki skład rozstrzygał w co najmniej 3,13% analizowanych spraw (we wszystkich wypadkach skład pięcioosobowy stanowiła II instancja Piłkarskiego Sądu Polubownego – organu jurysdykcyjnego PZPN). Co ciekawe, w jednej ze spraw objętych badaniem rozstrzygał nawet skład siedmioosobowy – był to Trybunał Polskiego Związku Motorowego.

63. W pozostałym zakresie (ok. 17% spraw) na podstawie akt postępowania skargowego nie było możliwe określenie liczby arbitrów orzekających w sprawie.
64. W aktach postępowań skargowych, w tym w uzasadnieniach wyroków sądów polubownych (o ile znajdowały się one w aktach sprawy), dostępne były jedynie fragmentaryczne informacje dotyczące wniosków o wyłączenie arbitrów z postępowania, a także przyczyn i przebiegu postępowań o ich wyłączenie. Z tego względu przeprowadzone badanie nie pozwala na sformułowanie jednoznacznych wniosków w tym zakresie.
65. W przeważającej większości arbitrami byli mężczyźni. Jak wynika ze zgromadzonych danych, stanowisko arbitra w 81,07% obsadzone było mężczyznami, podczas gdy 18,93% stanowisk arbitra zajmowały kobiety. Proporcja ta pozostawia wiele do życzenia w kontekście równości płci.
66. Jak wynika z akt objętych badaniem, w większości wypadków arbitrzy to obywatele Polski (względnie osoby pochodzenia polskiego). W nielicznych tylko sprawach orzekali arbitrzy zagraniczni (próba badawcza nie jest wystarczająca, aby określić, czy strony wybierają którąś narodowość częściej).
67. W ramach przeprowadzonego badania jedynie w ograniczonym zakresie możliwe było określenie, jakie wykształcenie mają arbitrzy – pomimo tego możliwe jest postawienie dalszych wniosków.
68. Przeprowadzone badanie potwierdza, że choć arbitrzy w większości przypadków nie muszą posiadać wykształcenia prawniczego (tj. ani regulamin instytucji arbitrażowej, ani klauzula arbitrażowa nie nakładają takiego wymogu), to rzadko zdarzają się sytuacje, w których arbitrzy mają inne wykształcenie.
69. Inne niż prawnicze wykształcenie arbitrów najczęściej ujawniało się w sprawach konsumenckich oraz w sporach budowlanych (w tym wypadku strony wybierały na arbitrów ekspertów z zakresu szeroko rozumianego budownictwa).
70. Badanie potwierdza jednocześnie, że pula arbitrów jest na polskim rynku dość ograniczona – w ramach badania nazwiska arbitrów się powtarzały.

II.9. Czas postępowania przed sądem polubownym oraz instancyjność postępowania

71. Wśród zalet arbitrażu wskazywany jest czas postępowania, na ogół znacznie szybszy niż w przypadku postępowań przed sądami powszechnymi¹¹. Przeprowadzone badanie potwierdza, że postępowania arbitrażowe toczą się relatywnie szybko.
72. Jak wynika ze zgromadzonych w ramach badania danych, średni czas postępowania to 489 dni (ok. 16 miesięcy), przy czym mediana długości postępowania to 392 dni.

¹¹ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd Arbitrażowy*, wyd. I, Warszawa 2008, s. 48.

Statystyka ta obejmuje wszystkie postępowania arbitrażowe, co do których było możliwe określenie daty zainicjowania postępowania oraz daty wydania wyroku – takich postępowań było 151. Statystyka ta uwzględnia również budzące wątpliwości postępowania, w których brak zapisu na sąd polubowny był ewidentny (zob. pkt II.7, s. 16, pkt IV.26.3.1, s. 71). Jest to o tyle ważne, że takie postępowania toczą się – jak wynika ze zgromadzonych danych – na ogół niezwykle szybko. Najkrótsze postępowanie trwało sześć dni. Uwzględnienie tego typu postępowań zaniża więc średni czas postępowania arbitrażowego. Pamiętając, że w przypadku tego typu spraw średni czas postępowań arbitrażowych to ok. 16 miesięcy, wydaje się, że można przyjąć, że średnio postępowania arbitrażowe toczą się ok. półtora roku. Najdłuższe postępowanie objęte badaniem toczyło się ponad siedem lat.

73. Przekonanie, że postępowania arbitrażowe są szybsze niż postępowania przed sądami powszechnymi bardzo często wiązane jest z faktem, że są one jednoinstancyjne¹².
74. Przeprowadzone badanie potwierdza, że postępowania arbitrażowe są najczęściej jednoinstancyjne. Zdarza się jednak, że strony decydują się na dwuinstancyjne postępowanie arbitrażowe – w klauzuli arbitrażowej wskazują wprost, że postępowanie ma być prowadzone w dwóch instancjach albo odwołują się w tym zakresie do stosownego regulaminu sądu polubownego. Regulaminy sądów arbitrażowych oparte są zasadniczo na jednym z trzech rozwiązań. Przewidują mianowicie:
 - a) postępowanie jednoinstancyjne;
 - b) postępowanie dwuinstancyjne;
 - c) postępowanie dwuinstancyjne, o ile strony dokonają takiego wyboru.
75. W ramach przeprowadzonego postępowania ok. 3,65% spraw dotyczyło sporów arbitrażowych rozstrzyganych w postępowaniu dwuinstancyjnym. Wyjątki przewidujące dwuinstancyjne postępowanie arbitrażowe dotyczyły dwóch instytucji arbitrażowych, mianowicie Piłkarskiego Sądu Polubownego (organu jurysdykcyjnego PZPN) oraz Trybunału Arbitrażowego ds. Sportu przy Polskim Komitecie Olimpijskim.

II.10. Wielostopniowe klauzule arbitrażowe

76. Badanie pozwoliło także na przegląd klauzul arbitrażowych, na podstawie których prowadzone były postępowania arbitrażowe. Podobnie jak w przypadku określania składów orzekających zapoznanie się z treścią klauzuli arbitrażowej możliwe było jedynie w części spraw.

¹² Tamże.

77. Na uwagę zasługuje, że co do 14,6% spraw ustalono, że strony przewidziały tzw. wielostopniowe klauzule arbitrażowe.
78. Przeważająca większość z nich (ok. 93% spraw, w których klauzule miały charakter wielostopniowy) przewidywała klauzule dwustopniowe, w których pierwszym stopniem były rozmowy „ugodowe” lub „polubowne”, negocjacje lub Komisja Rozjemstwa (przewidziana w warunkach kontraktowych FIDIC), a drugim stopniem postępowanie arbitrażowe.
79. W pozostałym zakresie (dwie sprawy) postępowanie przewidywało trzystopniową klauzulę arbitrażową, której pierwszym etapem w obydwu przypadkach były rozmowy ugodowe, a następnie odpowiednio:
 - a) rozstrzygnięcie niezależnego eksperta, po którym nastąpić miało jako trzeci etap postępowanie arbitrażowe; oraz
 - b) postępowanie mediacyjne, po którym jako trzeci etap nastąpić miało postępowanie arbitrażowe.
80. Tylko w przypadku jednej skargi objętej badaniem strona podnosiła, że nie została przeprowadzona procedura umowna, tj. nie został wypełniony pierwszy stopień przewidziany w klauzuli arbitrażowej (rozmowy ugodowe) – podstawę skargi stanowił w tym zakresie art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. (szerzej zob. pkt IV.28.4, s. 96). Wyrok sądu arbitrażowego został w tej sprawie uchylony – podstawą uchylenia nie było jednak naruszenie procedury przewidzianej w klauzuli arbitrażowej¹³.

II.11. Pozostałe zagadnienia istotne dla przebiegu postępowania przed sądem polubownym

II.11.1. Prawo właściwe oraz orzekanie na zasadach słuszności

81. W przeważającej większości prawem właściwym dla sporów, które były przedmiotem badania, było prawo polskie (99,48% spraw).
82. Pierwszy wyjątek stanowiła sprawa, w której zastosowanie miało prawo niemieckie, a także Konwencja Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów¹⁴.
83. Drugi wyjątek dotyczył sprawy, w której strony dokonały wyboru prawa uzależnionego od tego, jaki sąd arbitrażowy wybierze powód, wnosząc powództwo. Jeśli powód

¹³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r., sygn. VII AGa 690/20.

¹⁴ Sprawa była prowadzona przez SA w Warszawie pod sygn. VII AGa 421/21.

wybrałby sąd arbitrażowy na Węgrzech, prawem właściwym miało być prawo węgierskie, jeśli sąd arbitrażowy w Polsce – prawo polskie¹⁵. Powód zdecydował się wytoczyć powództwo przed polskim sądem arbitrażowym. Z akt sprawy nie wynikało, aby w postępowaniu przed sądem polubownym lub w postępowaniu skargowym strony kwestionowały ważność oraz skuteczność ukształtowanego w ten sposób zapisu na sąd polubowny oraz wyboru prawa.

84. Jako ciekawostkę, a jednocześnie przykład patologii orzeczniczej, należy odnotować sprawy, w których – jak się wydaje – stosowane było prawo polskie, jednak w sposób budzący wątpliwości. W takich sprawach w wyrokach powoływano szereg aktów prawnych, które zostały zastosowane w sposób nieprawidłowy (np. Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, rozporządzenie WE nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego, Dyrektywę 2006/123/WE dotyczącą usług na rynku wewnętrznym oraz Konwencję o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych), a także akty prawne, które już nie obowiązują (w tym tzw. Konstytucję Kwietniową)¹⁶.
85. Odnotowania wymaga także, że w 2% spraw składy orzekające rozstrzygały na zasadach słuszności (*ex aequo et bono*). Przy czym w ponad połowie przypadków wynikało to z zawartej przez strony klauzuli arbitrażowej (która wprost przewidywała stosowanie zasad słuszności) lub regulaminu sądu arbitrażowego, który strony wybrały. W pozostałym zakresie orzekanie na zasadach słuszności wynikało ze zgody stron udzielonej w toku postępowania.

II.11.2. Język postępowania

86. W sprawach arbitrażowych objętych badaniem językiem postępowania aż w 96% był język polski.
87. W pozostałym zakresie językiem postępowania był język angielski, przy czym zdarzały się postępowania, w których strony wyraziły zgodę na to, aby postępowanie – pomimo wyboru języka angielskiego – było prowadzone w języku polskim lub też aby zrezygnować z tłumaczenia dokumentów, które były sporządzone w tym języku.
88. W tym kontekście postulaty, aby – w ślad za innymi państwami europejskimi – dopuścić prowadzenie postępowania postarbitrażowego w języku angielskim¹⁷, jakkolwiek słuszne, nie wydają się palące. Jak wynika z przeprowadzonego badania, postępowań

¹⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 września 2020 r., sygn. VII AGa 94/19.

¹⁶ Sprawy były prowadzone przez SA w Gdańsku pod sygn. I ACa 1127/17 oraz sygn. V ACa 498/19.

¹⁷ R. Morek i in., *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, s. 144, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2019/04/IWS-R.-Morek-F.-Balcerzak-i-in.-Funkcjonowanie-s%C4%85d%C3%B3w-polubownych.pdf> [dostęp: 26.09.2024].

arbitrażowych prowadzonych w języku angielskim wciąż w Polsce toczy się niewiele. Strony decydujące się na procesowanie przed polskimi sądami arbitrażowymi w przeważającym zakresie nie są zainteresowane prowadzeniem postępowania arbitrażowego w języku obcym. Tym bardziej nie będą więc zainteresowane prowadzeniem postępowania skargowego w języku obcym.

II.11.3. Miejsce postępowania

89. Jak wynika z badania, jako miejsce postępowania arbitrażowego strony najczęściej wybierają Warszawę (ok. 70% spraw).
90. Ponadto wśród miast wskazanych jako miejsce prowadzenia arbitrażu znalazły się m.in. Katowice, Łódź, Gdańsk, Bielsko-Biała, Bydgoszcz, Poznań oraz Wrocław.

II.11.4. Tryb postępowania

91. Większość wyroków sądów arbitrażowych objętych badaniem zapadła w wyniku przeprowadzenia postępowania w procedurze zwykłej. Tylko niecałe 2% spraw dotyczyło rozstrzygnięć wydanych w tzw. procedurach przyspieszonych (uproszczonych).
92. Powyższe może świadczyć o tym, że albo strony relatywnie rzadko decydują się na procedury przyspieszone (uproszczone), albo w przypadku spraw rozstrzyganych w ramach takich procedur są mniej skłonne do inicjowania postępowania skargowego.

II.11.5. Udział interwenientów

93. Jak wynika z analizy spraw objętych badaniem w przeważającej większości postępowań arbitrażowych uczestniczą tylko dwie strony postępowania.
94. Co ciekawe, wśród badanych spraw tylko w dwóch uczestniczyli interwenienci uboczni (w obydwu sprawach po stronie pozwanego – w jednej ze spraw były to podmioty zaangażowane w proces realizacji umowy, w drugiej ubezpieczyciel). W przypadku żadnej sprawy nie został odnotowany udział innych osób trzecich.

II.11.6. Rozpoznawanie połączonych spraw

95. Na przykładzie badanej grupy orzeczeń wydaje się, że niezwykle rzadko się zdarza, aby kilka postępowań arbitrażowych zostało połączonych do wspólnego procedowania.
96. W badanej grupie takie przypadki miały charakter wyjątkowy (w ramach badania połączonych zostało 3,1% spraw), częściej zdarzały się powództwa wzajemne rozpoznawane w jednej sprawie razem z powództwem głównym.

II.11.7. Zabezpieczenie w toku postępowania

97. Odrębnie na uwagę zasługuje kwestia zabezpieczenia roszczeń w toku postępowania przed sądem polubownym.
98. W przypadku zapisu na sąd polubowny strona zainteresowana uzyskaniem zabezpieczenia może zdecydować się albo na poszukiwanie ochrony przed sądem powszechnym¹⁸, albo przed sądem polubownym.
99. W praktyce strony częściej wybierają sądy powszechne, uznając, że w ten sposób zwłaszcza na etapie poprzedzającym wszczęcie postępowania arbitrażowego oraz ukonstytuowanie się trybunału mogą uzyskać szybszą i bardziej efektywną ochronę prawną. Do zalet postępowania zabezpieczającego przed sądem powszechnym należy m.in. fakt, że sąd z urzędu nadaje klauzulę wykonalności postanowieniom w przedmiocie zabezpieczenia podlegającego wykonaniu oraz że – co do zasady – postępowanie to odbywa się *ex parte*¹⁹. Warto przy tym zaznaczyć, że postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wydane przez sąd polubowny wymaga przeprowadzenia postępowania o stwierdzenie wykonalności przed sądem powszechnym, chyba że pozwany zdecyduje się wykonać je dobrowolnie. Udział pozwanego w postępowaniu dotyczącym udzielenia zabezpieczenia przez sąd polubowny zależy od regulaminu konkretnej instytucji arbitrażowej.
100. Z akt spraw objętych postępowaniem wynika, że tylko w przypadku trzech spraw udzielone zostało zabezpieczenie roszczeń na czas postępowania arbitrażowego. W dwóch wypadkach było to zabezpieczenie udzielone przez sąd powszechny, w jednym przez sąd polubowny. W zakresie pozostałych spraw z akt postępowania skargowego nie wynikało, aby zabezpieczenie było dochodzone ani tym bardziej udzielone przed sądem polubownym czy powszechnym. Brak danych w zakresie udzielonych

¹⁸ Artykuł 1166 § 1 k.p.c. wprost dopuszcza możliwość dochodzenia zabezpieczenia przed sądem powszechnym w przypadku poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego.

¹⁹ A. Orzeł-Jakubowska, *komentarz do Art. 1166, nb. 6*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nac. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024.

zabezpieczeń wynikać może ze specyfiki prowadzenia akt postępowań skargowych oraz ograniczonego opisu przebiegu postępowań w wyrokach trybunałów arbitrażowych. Jak się wydaje, w rzeczywistości liczba zabezpieczeń dochodzonych przed sądami powszechnymi mogła być wyższa, niż wynika to z akt objętych badaniem.

101. Z powyższego wynika, że postępowania o udzielenie zabezpieczenia są prowadzone przed sądami polubownymi rzadko. Na szczególną uwagę zasługuje w związku z tym jedyna sprawa objęta badaniem, w której zabezpieczenie zostało udzielone przez sąd arbitrażowy. Sprawa była rozstrzygana zgodnie z regulaminem Sądu Arbitrażowego przy Międzynarodowej Izbie Handlowej (ICC)²⁰. Dotyczyła roszczeń z tytułu realizacji umów o roboty budowlane, w tym m.in. roszczenia o zwrot środków wypłaconych z udzielonej gwarancji bankowej. Skład orzekający ustanowił zabezpieczenie roszczeń powoda w postaci nakazu przechowywania środków pobranych z gwarancji przez pozwanego na rachunku powierniczym. Z akt sprawy nie wynikało, jak długo strony oczekiwały na rozstrzygnięcie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia. Akta postępowania skargowego nie pozwalały również odpowiedzieć na pytanie, czy pozwany kwestionował rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego w zakresie zabezpieczenia oraz czy się do niego dobrowolnie zastosował.

II.12. Rozprawy zdalne

102. Badanie objęło akta spraw ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego rozstrzygnięte zasadniczo w latach 2018–2022²¹. W pewnym zakresie objęło więc pierwsze sprawy rozstrzygane przed sądami arbitrażowymi po wybuchu pandemii SARS-CoV-2.
103. Warto przypomnieć, że stan zagrożenia epidemicznego, a następnie epidemii został w Polsce ogłoszony w marcu 2020 roku²². W maju 2020 roku na podstawie tzw. ustawy covidowej wprowadzono natomiast możliwość przeprowadzania rozpraw zdalnych przed sądami powszechnymi²³.
104. W tym kontekście warto przeanalizować więc, w jakim zakresie postępowania arbitrażowe były prowadzone zdalnie oraz czy sam fakt przeprowadzania rozpraw zdalnych

²⁰ Jako jedna z dwóch spraw objętych badaniem.

²¹ Z zastrzeżeniem, o którym mowa w pkt I.2.

²² Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, Dz.U. z 2020 poz. 433, Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii Dz.U. z 2020 r. poz. 491.

²³ Artykuł 15zzs¹ Ustawy o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 z dnia 14 maja 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 875) zgodnie z brzmieniem nadanym Ustawą o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 z dnia 14 maja 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 875).

lub sposób ich przeprowadzenia stanowił podstawę wnoszenia skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych.

105. Żadna ze skarg objętych badaniem nie była oparta na zagadnieniach związanych z przeprowadzaniem rozpraw arbitrażowych w trybie zdalnym.
106. Ze względu na specyfikę postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego zgromadzone dane nie dają pełnego obrazu przebiegu postępowań arbitrażowych w okresie pandemicznym. Z przebadanych akt wynika jednak, że tylko w niewielkiej liczbie postępowań zostały przeprowadzone zdalne rozprawy – wiadomo, że takie odbyły się w co najmniej 7,8% wszystkich spraw objętych badaniem²⁴. Wydaje się, że odsetek spraw, w których prowadzone były rozprawy zdalne, mógł być większy, a jedynie informacje w tym zakresie nie zostały ujawnione w aktach postępowania skargowego.
107. Rozprawy zdalne, o których informacje były ujawnione w aktach postępowań skargowych, obejmowały nie tylko tzw. posiedzenia przygotowawcze, ale również rozprawy, na których prowadzone było postępowanie dowodowe (w tym prowadzono przesłuchanie świadków, biegłych oraz stron). Tym bardziej podkreślenia wymaga, że żadna ze stron nie podnosiła w skargach objętych badaniem zarzutów dotyczących np. pozbawienia możliwości obrony praw lub braku zachowania podstawowych zasad postępowania w kontekście przebiegu takich rozpraw. Oznacza to, że instytucje arbitrażowe oraz składy orzekające sprostały wyzwaniu wynikającemu z prowadzenia postępowań zdalnie, ewentualnie strony zaczęły takie rozprawy traktować jako standardowy przebieg postępowania i nie traktują ich przeprowadzania jako naruszenia swoich praw.
108. Tendencja w zakresie przeprowadzania rozpraw zdalnych jest bez wątpienia wzrostowa. Należy się spodziewać, że kolejne badania tego typu wykażą znacznie wyższy udział rozpraw zdalnych niż w badanym okresie.

II.13. Wyrokowanie

II.13.1. Wyroki końcowe i częściowe

109. Wyroki końcowe stanowiły przeważającą większość wyroków sądów arbitrażowych objętych badaniem (96,35%).
110. Wśród badanych spraw nieco ponad 3,5% dotyczyło spraw, w których sąd polubowny zdecydował się wydać wyrok częściowy (tj. zdecydował się rozstrzygać w przedmiocie

²⁴ Niski procentowo udział spraw z rozprawami zdalnymi wynika także z faktu, że w badaniu uwzględnione zostały sprawy rozpoznawane przez sądy powszechne przed 2020 r.

części roszczeń objętych sporem w pierwszej kolejności, a następnie rozstrzygać odrębnym wyrokiem o pozostałych roszczeniach). Wyrok częściowy był przedmiotem skargi tylko w czterech przypadkach objętych badaniem.

111. Jednocześnie tylko w jednej sprawie objętej badaniem sąd polubowny zdecydował się na bifurkację (odrębne rozstrzyganie co do istoty sprawy oraz co do wysokości). Przedmiotem skargi objętej badaniem było rozstrzygnięcie w przedmiocie wysokości roszczenia, którego dotyczył spór.

II.13.2. Zdanie odrębne

112. W kontekście sposobu formułowania skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego analizie poddano również zgłaszanie przez arbitrów zdań odrębnych do wydawanych wyroków.
113. W 11% przebadanych spraw, w których trybunał arbitrażowy orzekał kolegiałnie, złożone zostało zdanie odrębne. Co ciekawe, żadna z tych spraw nie zakończyła się uchyleniem wyroku sądu polubownego²⁵.
114. W większości przypadków, w których arbiter zgłosił zdanie odrębne, skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego opierała się – przynajmniej częściowo – na argumentacji zawartej w tym zdaniu odrębnym. W ramach badania odnotowano jedno istotne odstępstwo od tej reguły: dotyczyło sprawy, w której zdanie odrębne było korzystne dla przeciwnika skargi. Co ciekawe, przeciwnik skargi nie zdecydował się na wniesienie skargi i kwestionowanie zapadłego wyroku.
115. Zaznaczyć jednak trzeba, że nie we wszystkich sprawach odpisy zdań odrębnych znajdowały się w aktach sprawy. Poniżej poczynione uwagi dotyczą zdań odrębnych, których odpisy były złożone do akt sprawy oraz tych, które zostały w pismach procesowych dostatecznie opisane. Na stronach postępowania skargowego nie ciąży obowiązek przedstawienia zdania odrębnego wydanego do zaskarżanego wyroku. W sytuacji jednak, w której skarga oparta jest na stanowisku wyrażonym w zdaniu odrębnym, z praktycznego punktu widzenia zasadne jest jego złożenie do akt postępowania przed sądem powszechnym.
116. Jak wynika z dokonanej analizy, zdania odrębne odnoszą się zarówno do kwestii proceduralnych, jak i materialnoprawnych, przy czym kwestie proceduralne poruszane są rzadziej.

²⁵ Przy czym warto odnotować, że w przypadku dwóch spraw może toczyć się postępowanie przez Sądem Najwyższym – w dacie przeprowadzania badania w jednej z nich wniesiona skarga kasacyjna była na etapie przedsądu, w przypadku drugiej nie upłynął termin na wniesienie skargi kasacyjnej.

117. W przypadku zdań odrębnych opartych na zagadnieniach związanych z oceną materialnoprawną sprawy uwzględniane przez arbitrów obejmują tak ważne kwestie jak charakter łączącej strony umowy, czy została ona ważnie zawarta, oraz sposobu jej wykładni, kwalifikację prawną poszczególnych roszczeń, a także kwestie związane z przedawnieniem. Wszystkie skargi nawiązujące do tego typu zdań odrębnych oparte były na naruszeniu klauzuli porządku publicznego (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.).
118. Nieprawidłowości natury proceduralnej poruszane w zdaniach odrębnych obejmowały zasadniczo dwie podstawowe kwestie, tj. istnienie ważnego oraz skutecznego zapisu na sąd polubowny oraz sposób, w jaki trybunał wypracował wydane rozstrzygnięcie, a także sporządził jego uzasadnienie.
119. Zagadnienie wyrokowania oraz uzasadniania rozstrzygnięć trybunału arbitrażowego wydaje się szczególnie interesujące. Okoliczności, w jakich dochodzi do wydania wyroku, nie są stronom znane, poza wyjątkowymi sytuacjami ujawnienia przebiegu wyrokowania właśnie w ramach zdania odrębnego. Problematyka uchybień proceduralnych w procesie orzekania stanowiła podstawę do zgłoszenia zdań odrębnych aż w dwóch spośród badanych postępowań.
120. W przypadku pierwszej sprawy arbiter wskazywał na to, że nie miał możliwości uczestniczyć w sporządzeniu motywów zapadłego rozstrzygnięcia oraz że nie zgadzał się w zasadniczej części z zapadłym rozstrzygnięciem (odnosząc się w tym zakresie m.in. do braku legitymacji czynnej powoda oraz braku wykazania wysokości roszczenia). Jak się wydaje, sam fakt braku sporządzania wspólnie przez arbitrów uzasadnienia rozstrzygnięcia czy też jego motywów nie stanowi podstawy dla uchylenia wyroku sądu polubownego²⁶. W określonych sytuacjach może jednak wzbudzić wątpliwości co do tego, czy rozstrzygnięcie było rzeczywiście wynikiem obrad całego składu trybunału arbitrażowego oraz czy uzasadnienie oddaje ich stanowisko. Sytuacja, w której rozstrzygnięcie sprawy stanowiłoby decyzję tylko części składu trybunału, będzie stanowić uzasadnioną podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego. W sprawie, w której złożone zostało omawiane zdanie odrębne, sąd apelacyjny oddalił jednak skargę, nie dopatrując się ani braku zachowania podstawowych zasad postępowania (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.), ani naruszenia klauzuli porządku publicznego (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.)²⁷. W zakresie zagadnień związanych ze sporządzaniem motywów wyroku sądu polubownego uzasadnienie sądu apelacyjnego było dość lakoniczne.
121. Drugi przypadek objęty badaniem dotyczył sytuacji, w której w ocenie jednego z arbitrów w wyrokowaniu nie uczestniczyli wszyscy arbitrzy. W zdaniu odrębnym poruszone zostały m.in. kwestie nieprawidłowości w zakresie procesu rozstrzygania. W zdaniu odrębnym arbiter podkreślił ponadto brak dokonania wszechstronnej analizy

²⁶ Należy mieć przy tym na uwadze, że strona nie może zaskarżyć samego uzasadnienia zapadłego wyroku.

²⁷ Wyrok SA w Lublinie z dnia 19 kwietnia 2023 r., sygn. I AGa 107/22.

stanu faktycznego oraz prawnego przy wyrokowaniu. Arbitr wyjaśnił, że otrzymał od przewodniczącego część uzasadnienia wyroku (z adnotacją, że pozostała część jest jeszcze w jego przygotowaniu). Następnie, jak wynika z treści zdania odrębnego, zanim jego autor przekazał swoje uwagi do części projektu, którą otrzymał, został poinformowany, że wyrok został już podpisany przez przewodniczącego oraz drugiego bocznego arbitra, co wykluczyło debatę na temat sentencji oraz uzasadnienia rozstrzygnięcia.

122. Istotą problemu poruszonego w zdaniu odrębnym, a w następstwie tego w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego, był sposób przeprowadzenia narady poprzedzającej wyrokowanie. Zgodnie z § 40 ust. 1 Regulaminu Sądu Arbitrażowego Lewiatan, który miał w tej sprawie zastosowanie: „Zespół Orzekający wydaje wyrok po przeprowadzeniu niejawnej narady obejmującej dyskusję i głosowanie nad wyrokiem oraz zasadniczymi motywami rozstrzygnięcia”²⁸.

123. W powyższej sprawie, jako jednej z nielicznych spraw, Sąd Apelacyjny w Katowicach, rozpoznając skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego, zdecydował się przesłuchać świadków. Świadcami byli wszyscy trzej arbitrzy rozpoznający sprawę. Przedmiotem dowodu z przesłuchania świadków były okoliczności towarzyszące wydawaniu zaskarżonego wyroku. Sąd apelacyjny oddalił skargę, uznając, że proces poprzedzający wydanie wyroku odpowiadał zasadom przewidzianym w Regulaminie Sądu Arbitrażowego Lewiatan (nie podzielił stanowiska skarżącego o tym, że uchylenie wyroku jest uzasadnione na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.). Z uwagi na niezwykle interesujące uzasadnienie tego rozstrzygnięcia warto przytoczyć je nieco szerzej. Jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Katowicach:

w sądach polubownych stosowane są różne praktyki, które dotyczą kwestii technicznych związanych z naradą i głosowaniem, prowadzących do tego samego rezultatu przy różnym nakładzie pracy i wykonaniu jej w różnym czasie. Stanowisko arbitra [autora zdania odrębnego – M.Ł.] odpowiada tej jednej z praktyk stosowanych w sądach polubownych, która polega na tym, że dyskusja dotyczy pisemnego projektu wyroku i pisemnego projektu całości jego uzasadnienia. Inną praktyką w sądach polubownych jest, że najpierw przeprowadzona jest narada i głosowanie, po czym dopiero następuje sporządzenie pisemnej sentencji wyroku i pisemnego uzasadnienia, występują też praktyki i pośrednie.²⁹

Sąd uznał ponadto, że narada obejmująca dyskusję oraz głosowanie nad wyrokiem i zasadniczymi motywami rozstrzygnięcia, nie musi być w taki sposób przeprowadzona, że zachodzi jedność czasu i miejsca spotkania członków zespołu orzekającego, w którym arbitrzy mieliby przeprowadzić dyskusję, po której nastąpiło formalne głosowanie nad wyrokiem i zasadniczymi motywami rozstrzygnięcia. Narada może być przeprowadzona inaczej i tak się stało w okolicznościach sprawy objętej skargą. Arbitrzy wcześniej, to jest

²⁸ Regulamin jest dostępny online pod adresem: https://sadarbitrazowy.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/aktualny-Regulamin-SAL-zmiany-dot_-zdalnego-prowadzenia-postepowania-i-reg_-korporacyjny.pdf [dostęp: 7.12.2025].

²⁹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 czerwca 2022 r., sygn. V AGa 47/21.

przygotowując posiedzenie [...], po którym rozprawy już nie prowadzono, odbyli dyskusję, w której wymienili poglądy, dochodząc do konsensusu co do kierunku rozstrzygnięcia i jego przyczyn. Wprawdzie [...] [arbitr autor zdania odrębnego – M.Ł.], zeznała, że [...] arbitrzy nie osiągnęli tego rodzaju porozumienia [...], ale nie znajduje to potwierdzenia w treści uzasadnienia zdania odrębnego, do którego ostatecznie się odwołała dla wskazania przyczyny jego złożenia, gdy zeznawała w charakterze świadka [...] [W uzasadnieniu zdania odrębnego – M.Ł.] nie wskazała na nieuzgodnienie rozstrzygnięcia i jego zasadniczych motywów. Oznacza to, że została przeprowadzona narada obejmująca dyskusję oraz głosowanie nad wyrokiem i zasadniczymi motywami rozstrzygnięcia co do istoty sprawy, które przejawiało się konsensem, niezależnie od stopnia pogłębienie analizy i dyskusji, którego wyznaczenie nie jest konieczne do osiągnięcia porozumienia. Z faktu, że, że narada arbitrów w rozumieniu § 40 ust. 1 Regulaminu nie odpowiada wyobrażeniu jednego z nich nie wynika, że narada nie została przeprowadzona³⁰.

124. Powołane uzasadnienie budzi wątpliwości. Wynika z niego bowiem, że narada arbitrów oraz decyzja co do rozstrzygnięcia miałyby zapaść jeszcze przed zamknięciem rozprawy oraz – w konsekwencji – że nie miała pogłębionego charakteru. Co więcej, z uzasadnienia sądu apelacyjnego wynika, że arbitrzy orzekający w sprawie w różny sposób odbierali charakter debaty, która miała w ocenie Sądu stanowić ową naradę, co dodatkowo podaje w wątpliwość uznanie, że rzeczywiście doszło do przeprowadzenia narady.

II.14. Podsumowanie

125. Z przeprowadzonej analizy wyłania się obraz stosunkowo jednolitych postępowań arbitrażowych. W przeważającej większości są to sprawy, w których spór dotyczy wyłącznie dwóch stron, a klauzula arbitrażowa jest zawarta w umowie stanowiącej podstawę stosunku prawnego, którego dotyczy ich spór. Postępowania prowadzone są zasadniczo w języku polskim, a prawem właściwym jest prawo polskie.
126. Próba badawcza nie była w pełni miarodajna, skoro obejmowała wyłącznie sprawy, w których strony kwestionowały zapadłe rozstrzygnięcie (wnosząc skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego), ale mimo to potwierdza niektóre istotne zalety postępowań arbitrażowych:
 - a) Sprawy rozstrzygane są przez arbitrów wybranych przez strony – są to osoby o odpowiednich kwalifikacjach oraz specjalizacji, biorąc pod uwagę przedmiot sporu, którego rozstrzygnięcie zostaje im powierzane; rozstrzygnięcia zapadają najczęściej w składach trzyosobowych (strony mogą dokonać w umowie arbitrażowej zastrzeżenia, że sprawa ma być rozpoznawana przez trzech arbitrów), podczas gdy

³⁰ Tamże.

w postępowaniach przed sądami powszechnymi rozstrzygnięcia w coraz większym zakresie w obydwu instancjach zapadają w składzie jednoosobowym;

- b) Elastyczna formuła postępowań arbitrażowych pozwala – jak się wydaje – sprostać oczekiwaniom podmiotów o bardzo różnym profilu, dysponujących różnym zapleczem (organizacyjnym oraz finansowym), a także prowadzących spory o bardzo różnorodnej tematyce; w okresie pandemii pozwoliła także w sposób nienaruszający praw stron prowadzić postępowania z pomocą nowych technologii;
- c) Rozstrzygnięcie spraw następuje w przeważającej mierze znacznie szybciej niż w przypadku postępowań przed sądami powszechnymi – wynika to z zarówno samego czasu procedowania przez sąd arbitrażowy, jak i (najczęściej) braku instancyjności postępowania;
- d) Odsetek uchylanych wyroków sądów polubownych jest niski (wynosi 15,03% – szerzej zob. pkt VI.39, s. 163), co należy traktować jako kolejną zaletę postępowań arbitrażowych; strony uzyskują prawomocne rozstrzygnięcie relatywnie szybko, a ryzyko jego uchylecia jest niskie.

III. Uwagi dotyczące postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

III.15. Charakter skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

127. Skarga o uchylenie wyroku polubownego stanowi szczególny środek odwoławczy, w ramach którego sąd państwowy dokonuje kontroli orzeczenia zapadłego przed sądem polubownym.
128. Strona jest uprawniona do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przed polski sąd powszechny od orzeczenia sądu arbitrażowego wydanego w Polsce. Orzeczenie to musi mieć charakter ostateczny (art. 1205 § 2 k.p.c.), co oznacza, że nie przysługuje od niego żaden środek zaskarżenia w ramach postępowania przed sądem polubownym. Może to być zarówno wyrok końcowy, jak i częściowy.
129. Stwierdzenie wykonalności oraz uznanie wyroku w żaden sposób nie ogranicza uprawnienia do wniesienia skargi o jego uchylenie³¹.
130. W orzeczeniach objętych badaniem sądy opowiedziały się za dominującym poglądem, zgodnie z którym
[s]karga o uchylenie wyroku sądu polubownego jest środkiem prawnym łączącym cechy nadzwyczajnego środka zaskarżenia, zwłaszcza skargi o wznowienie postępowania oraz powództwa o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, w którym powód (skarżący) żąda wydania przez sąd państwowy wyroku uchylającego (znoszącego) istniejący, ukształtowany wyrokiem arbitrażowym stosunek prawny³².
131. Instytucja skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz postępowania w przedmiocie jej rozpoznania jest w istotnym zakresie wzorowana na ustawie modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym (dalej **Ustawa Modelowa**). Pomimo tego nawiązania do Ustawy Modelowej pojawiły się w orzeczeniach objętych badaniem tylko kilkakrotnie – w każdym wypadku wyłącznie celem ogólnego wskazania, że przepisy postępowania cywilnego w zakresie skargi były wzorowane właśnie na Ustawie Modelowej. Odwołania te nie zawierały uwag szczegółowych, nie zdarzyło się, aby strony czy też sądy dokonywały na tej podstawie wykładni przepisów k.p.c.
132. Na marginesie warto zaznaczyć, że w żadnym zakresie, w szczególności w kontekście interpretacji podstaw skargi, nie została także w orzeczeniach objętych badaniem powołana Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 roku.

³¹ M. Aślanowicz, *Nadzwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2023, rozdz. V, § 1.1.

³² Np. wyrok SA w Gdańsku z dnia 22 listopada 2021 r., sygn. I ACa 295/21.

133. Co ważne, od 2016 roku³³ do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego zastosowanie mają przepisy dotyczące wymogów apelacji (art. 368 k.p.c.)³⁴; wcześniej odpowiednie zastosowanie miały przepisy o pozwie (art. 187 k.p.c.)³⁵. Jak wynika z uzasadnienia nowelizacji, zmiana ta miała na celu wyeksponowanie kontrolnego charakteru skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego³⁶. Zmiana ta miała jednocześnie niebagatelny wpływ na praktyczne aspekty procesowe związane z wnoszeniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, w szczególności w zakresie wymogów formalnych skargi oraz usuwania ich braków, a także skutków procesowych wniesienia skargi do niewłaściwego sądu. Tylko niektóre z tych zagadnień wystąpiły w sprawach objętych badaniem – kwestie te zostały szczegółowo opisane w dalszej części opracowania (zob. pkt III.21.2, s. 46).
134. Dla porządku wskazać należy, że postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego prowadzone jest według przepisów o apelacji stosowanych odpowiednio z uwzględnieniem modyfikacji wynikających z art. 1208–1211 k.p.c. oraz regulacji dotyczących sądownictwa polubownego (część V k.p.c.).
135. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego ma charakter kasatoryjny – sąd powszechny, rozpoznając skargę, nie działa jako sąd II instancji, który uprawniony jest do modyfikacji zaskarżonego wyroku. Jego uprawnienie ogranicza się do uchylenia wyroku w przypadku, jeżeli stwierdzone zostaną naruszenia przewidziane w art. 1206 k.p.c.

III.16. Legitymacja w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

136. Legitymacja do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przysługuje stronom postępowania arbitrażowego oraz ich następcom prawnym³⁷.
137. Przeważająca część skarg objętych badaniem była wniesiona przez strony postępowania przed sądem polubownym.
138. Co ciekawe, analiza dokonana w ramach badania wskazuje, że skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego wnoszone są znacznie częściej przez pozwanych (68,75%) niż przez powodów (32,29%).
139. Odnotowania wymagają dwie sprawy, w których skarżący nie byli stronami postępowania bądź istnieje wątpliwość, jaka była ich rola.

³³ Wspomniana zmiana została wprowadzona Nowelizacją z 10 września 2015 r.

³⁴ Por. art. 1207 § 1 k.p.c.

³⁵ Art. 1207 § 1 k.p.c.

³⁶ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Druk nr 3432), Druk nr 3432 – Sejm Rzeczypospolitej Polskiej [dostęp: 4.12.2024].

³⁷ T. Ereciński, K. Weitz, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego według Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz, dz. cyt.

140. W pierwszej sprawie skarga została wniesiona przez następcę prawnego pozwanego (wdowę po pozwanym) i dotyczyła wyroku zasądającego od konsumenta zwrot pożyczki. W toku postępowania wątpliwości wzbudziła prawdziwość podpisu złożonego rzekomo na umowie przez konsumenta. Do zbadania tej kwestii jednak nie doszło. Skarżąca cofnęła skargę, w wyniku czego postępowanie zostało umorzone. Jak można się domyślać, strony zapewne wypracowały pozasądowe porozumienie, efektem czego było cofnięcie wspomnianej skargi³⁸. Co ciekawe, była to jedyna sprawa, w której skarga została wniesiona przez następcę prawnego strony postępowania.
141. W drugiej sprawie skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego została wniesiona przez klub sportowy, któremu w wyniku stwierdzenia naruszenia przepisów antydopingowych przez jednego z zawodników zmieniono wynik meczu żużlowego. Klub sportowy nie był stroną postępowania dyscyplinarnego toczącego się przed Panelu Dyscyplinarnym Polskiej Agencji Antydopingowej, kwestionował natomiast przed Trybunałem Polskiego Związku Motorowego decyzję weryfikacyjną Ekstraligi Żużlowej sp. z o.o. (podmiotu zarządzającego PGE Ekstraliga), który w związku z wynikiem postępowania dyscyplinarnego zmienił (obniżył) wynik meczu. Przedmiotem rozważań sądu apelacyjnego rozpoznającego skargę nie było przy tym to, w jakim charakterze działał klub sportowy, ale to, czy zaskarżone rozstrzygnięcie w ogóle stanowi wyrok sądu polubownego. Ostatecznie sąd I instancji odrzucił skargę, uznając, że zaskarżone nim rozstrzygnięcie stanowi decyzję regulaminową, a nie wyrok sądu polubownego (szerzej zob. nb. 485, s. 124)³⁹. Z akt sprawy wynika, że nie było to jedyne działanie podjęte przez klub sportowy celem doprowadzenia do zmiany wyniku meczu – jak się wydaje, skarga mogła więc zostać wniesiona z tzw. ostrożności.
142. W większości wypadków postępowania arbitrażowe objęte badaniem dotyczyły sporów pomiędzy dwoma podmiotami; efektem tego jedynie w nielicznych przypadkach spraw została wniesiona więcej niż jedna skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego po tej samej stronie. Do rzadkich należy zaliczyć również sytuacje, kiedy w sprawie wniesione zostały skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przez każdą ze stron postępowania arbitrażowego (szerzej zob. nb. 156, s. 40).

III.17. Czas trwania postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

143. Jak wynika ze zgromadzonych akt postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, postępowania tego typu rozpoznawane są dość szybko w porównaniu do innych postępowań sądowych.

³⁸ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 28 marca 2018 r., sygn. I ACa 1635/17.

³⁹ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2018 r., sygn. V ACa 800/17.

144. W I instancji postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego trwa średnio ok. jednego roku, przy czym mediana czasu trwania postępowań skargowych to 304 dni. Wyliczenia w tym zakresie uwzględniają wszystkie sprawy objęte badaniem, niezależnie od charakteru rozstrzygnięcia, jakie je zakończyło (tj. również zakończone umorzeniem postępowania oraz odrzuceniem skargi), co skutkuje tym, że wynik jest nieco zaniżony. W świetle zebranych danych wydaje się, że można przyjąć, że postępowanie rozpoznane merytorycznie będzie więc trwało średnio ok. dwóch lat.
145. Najkrótsze postępowanie objęte badaniem trwało nieco ponad miesiąc (zakończyło się rozstrzygnięciem o charakterze formalnym). Najdłuższe postępowanie objęte badaniem trwało prawie cztery i pół roku (1614 dni).

III.18. Wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego

146. Wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie wstrzymuje wykonania takiego wyroku. Sąd rozpoznający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego może natomiast wstrzymać jego wykonanie (art. 1210 k.p.c.). Może takie działanie podjąć zarówno z urzędu, jak i na wniosek strony. Na postanowienie sądu w przedmiocie wstrzymania wykonania wyroku sądu polubownego przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu.
147. W żadnej ze spraw sąd nie zdecydował się wstrzymać wykonania wyroku z urzędu.
148. W ok. 44% spraw objętych badaniem strony, wnosząc skargę lub w ślad za nią, skierowały do sądu wnioski o wstrzymanie wykonania zaskarżonego wyroku. Co ciekawe, tylko w przypadku 10,5% wniosków sąd I instancji wstrzymał wykonanie wyroku sądu polubownego (wstrzymanie wykonania wyroku utrzymało się w sądach II instancji tylko w przypadku 5,81% wniosków). Oznacza to, że tylko w 2,6% wszystkich spraw objętych badaniem sądy apelacyjne zdecydowały się wstrzymać wykonanie zaskarżonego wyroku.
149. Na tym tle ujawniają się trzy najczęstsze przyczyny, dla których sądy nie wstrzymują wykonania wyroków sądów polubownych.
150. Pierwsza przyczyna związana jest z powszechnym stanowiskiem sądów apelacyjnych, że wstrzymanie wykonania wyroku sądu arbitrażowego nie jest uzasadnione, jeżeli nie stwierdzono wykonalności takiego wyroku. Rzeczywiście, zarówno w doktrynie⁴⁰ jak i orzecznictwie⁴¹ wskazuje się, że wniosek o wstrzymanie wykonania wyroku sądu

⁴⁰ Tak np. T. Ereciński [w:] J. Ciszewski i in., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, wyd. 5, Warszawa 2017, art. 1210, nb. 1; A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Art. 1096–1217*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, art. 1210, nb. 1.

⁴¹ Tak np. postanowienie SA w Katowicach z dnia 25 kwietnia 2013 r., sygn. V ACz 364/13.

polubownego jest bezprzedmiotowy, jeżeli nie stwierdzono wykonalności takiego wyroku. Stanowisko to było również wielokrotnie wyrażone w orzeczeniach objętych badaniem⁴². W mojej ocenie nie jest ono prawidłowe.

151. Artykuł 1210 k.p.c. nie uzależnia wstrzymania wykonania wyroku sądu polubownego od tego, czy został on uznany za wykonalny. Podobne stanowisko wyraził m.in. Jacek Sadowski w badaniu wykonanym dla Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w 2013 roku⁴³. W przypadku gdy prawdopodobne jest, że strona będzie chciała wykonywać wyrok sądu arbitrażowego, czekanie, aż nadana zostanie klauzula wykonalności, aby dopiero wnioskować o wstrzymanie jego wykonania, nie jest celowe. Biorąc jednocześnie pod uwagę czas rozpoznawania przez sądy wniosków o nadanie klauzuli wykonalności oraz o wstrzymanie wykonalności wyroku, dość prawdopodobne jest, że w wielu wypadkach przeciwnik skargi zdąży wykonać wyrok, zanim skarżący uzyskają wstrzymanie wykonania takiego wyroku. Przyjmowane przez sądy stanowisko prowadzi do nieuzasadnionego ograniczenia ochrony przysługującej skarżącemu. Jednocześnie wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego, co do którego nie zostało zainicjowane postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności, nie stanowi żadnej uciążliwości dla przeciwnika skargi.
152. Drugą przyczynę stanowi pomijanie przez sądy apelacyjne rozpoznania wniosku o wstrzymanie wykonania wyroku. W wielu wypadkach wydaje się, że mogło ono wynikać z omyłki sądu. Wnioski o wstrzymanie wykonania wyroku często nie są należycie wyeksponowane w pismach. Co ciekawe, pomimo znaczącego upływu czasu skarżący (błędnie) nie zwracają uwagi sądów na to, że składali stosowne wnioski oraz że pozostają one nierozpoznane. Przy tym w niektórych przypadkach nie sposób oprzeć się wrażeniu, że brak rozpoznania wniosku o wstrzymanie wykonania wyroku mógł być intencjonalny. Dotyczy to tych spraw, które były rozstrzygane szybko. Zamiast rozpoznawać wniosek o wstrzymanie wykonania wyroku, sądy „od razu” rozpoznawały sprawę.
153. Trzecia przyczyna to odrzucenie skargi z przyczyn formalnych na etapie wstępnym badania skargi. W takim wypadku rzecz jasna sąd apelacyjny nie rozstrzygnie w przedmiocie wniosku o wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego.
154. Zgodnie z art. 1210 k.p.c. sąd może uzależnić wstrzymanie wykonania wyroku sądu polubownego od złożenia przez skarżącego zabezpieczenia. W ramach badania tylko w dwóch sprawach sąd postawił skarżącemu taki warunek.
155. W pierwszej ze spraw warunkiem wstrzymania wykonania wyroku była wpłata na depozyt sądowy kwoty 100 tys. zł (zakreślona przez sąd kwota depozytu przewyższała

⁴² Tak np. postanowienie SA w Gdańsku z dnia 7 czerwca 2021 r., sygn. I ACa 295/21; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 25 marca 2021 r., sygn. I ACa 362/21; postanowienie SA w Krakowie z dnia 17 maja 2019 r., sygn. I ACa 1324/18.

⁴³ J. Sadowski, dz. cyt., s. 45; zob. też np. P. Chojecki, P. Marcisz, *Przestanki i skutki wstrzymania wykonania wyroku arbitrażowego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2012, nr 3, s. 5.

wartość przedmiotu sporu)⁴⁴. Postanowienie nie zostało przez stronę zaskarżone, skarżący wniósł natomiast pismo, w którym „oponował” przeciwko uzależnieniu wstrzymania wykonania wyroku od wpłaty środków na depozyt sądowy. Kwota depozytu została ostatecznie wpłacona.

156. W przypadku drugiej sprawy sąd apelacyjny uzależnił wstrzymanie wykonania wyroku od wpłaty 16,8 mln zł na rachunek depozytowy (co stanowiło sumę kwot zasądzonych w wyroku arbitrażowym)⁴⁵. Skarżący zażalił postanowienie w zakresie, w jakim sąd uzależnił wstrzymanie wykonania wyroku od wpłaty depozytu – zażalenie zostało oddalone. W ocenie sądu skarżącemu nie udało się wykazać, że jego sytuacja finansowa jest na tyle dobra, że brak jest obaw co do możliwości egzekucji wyroku sądu polubownego. Nie bez znaczenia był prawdopodobnie fakt, że skarżący zlikwidował swój oddział w Polsce na kilka miesięcy przed wydaniem przez sąd rozstrzygnięcia w przedmiocie wstrzymania wykonania wyroku⁴⁶. Skarżący nie zdecydował się wnieść depozytu.
157. W ramach spraw objętych badaniem tylko kilkakrotnie strony zdecydowały się zażalić rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku o wstrzymanie wykonania wyroku. Skuteczne okazały się te zażalenia, w ramach których przeciwnicy skargi domagali się oddalenia wniosku o wstrzymanie wykonania wyroku w związku z brakiem stwierdzenia ich wykonalności⁴⁷.

III.19. Łączenie spraw do wspólnego rozpoznania; zmiany podmiotowe oraz kwestia modyfikacji podstaw skargi

158. W ramach przeprowadzonego badania tylko w nieznacznym zakresie spraw więcej niż jedna ze stron zdecydowała się wnieść skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego (dotyczy to 1,55% wszystkich spraw). We wszystkich tych przypadkach sprawy zostały połączone do wspólnego rozpoznania oraz rozstrzygania.
159. Co do zasady w toku postępowań objętych badaniem nie dochodziło do zmian podmiotowych. Jedyne wyjątki w tym zakresie dotyczyły kilku spraw, w których do postępowania przystąpili odpowiednio syndyk lub nadzorca sądowy.
160. Również jedynie w nieznacznym zakresie strony modyfikowały podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. W tym kontekście podkreślić należy, że po upływie terminu na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

⁴⁴ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 18 czerwca 2020 r., sygn. I ACa 443/20.

⁴⁵ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 22 stycznia 2019 r., sygn. I ACa 251/18.

⁴⁶ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 14 maja 2019 r., sygn. I ACa 251/19 (I Zaż 1/19).

⁴⁷ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 15 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18, I AGa 209/21, I AGo 115/22; postanowienie SA w Łodzi z dnia 21 lutego 2022 r., sygn. I AGa 11/22.

skarżący nie jest uprawniony do rozszerzenia jej podstaw⁴⁸. Jak się wydaje, zasada ta powinna dotyczyć wyłącznie zakazu wskazywania nowych podstaw uchylenia wyroku z art. 1206 § 1 k.p.c. Skoro bowiem podstawy z art. 1206 § 2 k.p.c. sąd bierze pod uwagę z urzędu, to strona może je wskazywać również na późniejszym etapie postępowania.

161. Tylko w dwóch przypadkach objętych badaniem strony podjęły próbę rozszerzenia podstaw skargi w toku postępowania.
162. W pierwszym przypadku ustanowiony z urzędu pełnomocnik zdecydował się wskazać dalsze podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego ponad podstawy wskazane w skardze przez stronę działającą samodzielnie. Sąd nie uwzględnił podstaw skargi wskazanych przez pełnomocnika, argumentując, że przytaczanie nowych podstaw skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego po upływie terminu do jej wniesienia jest niedopuszczalne⁴⁹. Warto odnotować, że wyrok został uchylony w oparciu o podstawy wskazane przez stronę pierwotnie.
163. W drugim przypadku skarżący rozszerzył zakres skargi wobec odmowy uzupełnienia wyroku sądu polubownego⁵⁰. Sąd dopuścił wspomniane rozszerzenie jako skargę złożoną w terminie. Dla porządku należy zaznaczyć, że skarżący pierwotnie wniósł w tej sprawie skargę przed terminem – ten bowiem wynosi dwa miesiące od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego w przedmiocie uzupełnienia, jeżeli taki wniosek był kierowany (art. 1208 § 1 k.p.c.). Następnie w terminie ją uzupełnił.

III.20. Postępowanie dowodowe

164. Postępowanie dowodowe w sprawach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przeprowadzane jest, w związku z odesłaniem z art. 1207 § 2 k.p.c., zgodnie z przepisami o apelacji. Ze swojej istoty przeprowadzanie dowodów w postępowaniach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego ma ograniczony zakres – przedmiotem dowodów są okoliczności istotne dla oceny podstaw skargi.
165. Najczęściej takie postępowanie ogranicza się do przeprowadzenia dowodu z dokumentów załączonych do skargi. Jak wynika z akt objętych badaniem, w praktyce pełnomocnicy wnoszą o przeprowadzenie dowodu z dokumentów obejmujących dwie podstawowe grupy:
 - a) dokumenty wskazujące na przebieg postępowania przed sądem polubownym oraz ew. nieprawidłowości towarzyszące takiemu postępowaniu (np. protokoły rozpraw, korespondencję z sądem polubownym lub arbitrami, postanowienia przygotowawcze,

⁴⁸ M. Asłanowicz, *Nadzwyczajne środki...*, § 5 IV, nb. 2.

⁴⁹ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 czerwca 2018 r., sygn. I ACa 106/16.

⁵⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 208/19.

- pisma wskazujące na stanowiska stron, w tym podnoszone zarzuty oraz dowody, które nie zostały przez sąd dopuszczone);
- b) dokumenty mające potwierdzić, że zapadłe rozstrzygnięcie jest błędne merytorycznie i w związku z tym narusza klauzulę porządku publicznego (np. pisma procesowe wymieniane w toku postępowania zawierające istotne argumenty stron oraz dowody niedopuszczone w toku postępowania przez sąd polubowny).
166. W każdym wypadku potrzebne jest dokonanie indywidualnej oceny zgłaszanych przez strony dowodów, można jednak poczynić parę uwag natury ogólnej.
167. Bez wątpienia, opierając skargę na zarzutach dotyczących przebiegu postępowania, strona musi wykazać, że doszło do takich naruszeń – do czego niezbędne mogą być dokumenty wskazujące, jaki był przebieg postępowania przed sądem polubownym.
168. Problematiczne w praktyce są wnioski dowodowe dotyczące przeprowadzenia dowodów, które nie były przeprowadzone w toku postępowania przed sądem polubownym, a które najczęściej mają dowodzić błędów o charakterze merytorycznym lub dotyczących nieprawidłowości w zakresie ustalenia stanu faktycznego.
169. Zgodnie z utrwalonym poglądem, powtórzonym także parokrotnie w sprawach objętych badaniem, sądy co do zasady odmawiają przeprowadzania dowodów oddalanych w postępowaniu przed sądem polubownym. W większości wypadków taka decyzja procesowa jest motywowana stanowiskiem, że postępowanie dowodowe w postępowaniu skargowym powinno się ograniczać do badania akt postępowania przed sądem polubownym. Przykładowo:
- a) jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie:
- zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego sąd powszechny przy orzekaniu sprawy ze skargi na uchylenie wyroku sądu polubownego opiera się na aktach tego sądu i nie przeprowadza żadnych dowodów celu ustalenia okoliczności faktycznych potrzebnych do oceny czy wyrok w swojej treści nie uchybia zasadom praworządności i zasadom współżycia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 18 lipca 2019 roku I CSK 323/18)⁵¹;
- b) jak zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Poznaniu:
- wnioski dowodowe strony zgłoszone w skardze, a obejmujące pełen zakres dowodów przeprowadzonych już przez Sąd Polubowny podlegały oddaleniu przez Sąd Apelacyjny jako bezprzedmiotowe, skoro kontrola instancyjna w tym zakresie winna odwoływać się do materiału zgromadzonego już przed sądem polubownym. Niezasadne były zaś wnioski o przeprowadzenie zawnioskowanych dowodów, gdy były one przedmiotem oceny i decyzji procesowych wydanych przez Sąd Polubowny, a postępowanie zainicjowane skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego nie jest etapem właściwym do gromadzenia materiału dowodowego, lecz oceny tego postępowania w zakresie ściśle określonym przez podstawy skargi⁵².

⁵¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 1 września 2022 r., sygn. VII AGa 189/19.

⁵² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 maja 2018 r., sygn. I AGa 198/18.

170. Powyższe stanowisko jest w mojej ocenie zbyt rygorystyczne. W części spraw rzeczywiście wnioski dowodowe o przeprowadzenie dowodów niedopuszczonych w postępowaniu przed sądem polubownym swoim charakterem przypominają wnioski składane wraz ze zwykłymi środkami zaskarżenia przed sądem powszechnym. W pewnym sensie zmierzają one więc rzeczywiście do kontroli zbliżonej do instancyjnej, tj. dokonania przez sąd powszechny samodzielnej oraz ponownej oceny stanu faktycznego sprawy. Takie wnioski dowodowe nie będą przydatne dla rozstrzygnięcia spraw ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.
171. Zdarza się jednak, że dla rozstrzygnięcia postępowania skargowego istotny jest dowód oddalony w toku postępowania przed sądem polubownym. Taka sytuacja może mieć miejsce w szczególności w przypadku konieczności oceny ważności oraz skuteczności zapisu na sąd polubowny. Doskonałym przykładem takiej sytuacji jest przeprowadzony przez sąd powszechny w jednej ze spraw objętych badaniem dowód z dokumentów potwierdzających, zgodnie z twierdzeniem skarżącego, że zapis na sąd polubowny został zawarty w stanie wyłączającym jego świadomość (szerzej zob. nb. 308, pkt IV.26.3.1).
172. Pomimo powyżej powołanych dość rygorystycznych uwag formułowanych przez sądy odnośnie do dopuszczalnego zakresu postępowania dowodowego przy rozpoznawaniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego badanie nie ujawniło żadnych nieprawidłowości w tym zakresie lub sytuacji wątpliwych.
173. W kontekście dowodów dotyczących przebiegu postępowania przed sądem polubownym warto odrębnej analizie poddać kwestię przeprowadzenia dowodu z dokumentów znajdujących się w aktach postępowania arbitrażowego.
174. Zgodnie z art. 1204 § 1 k.p.c. sądy polubowne składają akta sprawy oraz oryginał wyroku w sądzie powszechnym, przy czym stałe sądy polubowne mogą przechowywać akta we własnych archiwach (art. 1204 § 2 k.p.c.). W takim wypadku ciąży na nich obowiązek udostępnienia akt na żądanie sądu powszechnego oraz innych uprawnionych organów.
175. Wobec zakresu kontroli w ramach skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego w wielu przypadkach celowe będzie przeprowadzenie dowodu z co najmniej części dokumentów zgromadzonych w aktach postępowania arbitrażowego. Jak się wydaje, tylko w ten sposób sąd powszechny będzie bowiem w stanie w pełni dokonać weryfikacji zgodności wyroku sądu polubownego z klauzulą porządku publicznego (wykonywanej przeciw z urzędu)⁵³. W praktyce przeprowadzanie dowodu z dokumentów zgromadzonych w aktach postępowania polubownego przebiega jednak bardzo różnie.
176. W sprawach objętych badaniem sądy apelacyjne zwracały się do sądów polubownych o udostępnienie akt postępowania arbitrażowego tylko w ok. 46% wszystkich spraw.

⁵³ Na tę kwestię zwracał uwagę SA w Warszawie w wyroku z dnia 23 sierpnia 2012 r., sygn. I ACa 578/12.

Oznacza to, że wniosek taki sądy apelacyjne formułowały w ok. 56% spraw, co do których skarga nie została odrzucona. W większości wypadków była to inicjatywa własna sądu. Jedynie w parunastu skargach strony same wnioskowały o to, aby sąd apelacyjny wystąpił do sądu polubownego o udostępnienie akt postępowania arbitrażowego.

177. Na marginesie warto przy tym zaznaczyć, że pewne wątpliwości budzi sposób formułowania przez skarżących wniosków o zwrócenie się przez sąd powszechny o udostępnienie akt postępowania przez sąd polubowny. Nie we wszystkich przypadkach wraz z takim wnioskiem strony formułowały wniosek o przeprowadzenie dowodu z dokumentów udostępnionych przez sąd polubowny. Co więcej, jak się wydaje, formułując stosowny wniosek dowodowy, podobnie jak w przypadku przeprowadzania dowodu z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy toczącej się przed sądem powszechnym, strona powinna wskazać, jakie konkretnie dokumenty mają być przedmiotem wnioskowanego dowodu oraz na jaki fakt zostają powołane. W ramach przeprowadzonego badania tak sformułowane wnioski należały jednak do rzadkości.
178. Na szczególną uwagę zasługuje sprawa, w której sąd powszechny oddalił wniosek skarżących o skierowanie wezwania do sądu polubownego o udostępnienie akt postępowania arbitrażowego. Zagadnienie obowiązku zwrócenia się przez sąd powszechny do sądu polubownego o udostępnienie akt postępowania na wniosek strony stało się podstawą wniesionej w tej sprawie skargi kasacyjnej (skarżący wskazywał, że stanowi ona istotne zagadnienie prawne). Skarga kasacyjna została przyjęta do rozpoznania, Sąd Najwyższy nie podzielił jednak stanowiska skarżącego⁵⁴. Jak wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego: „Jak słusznie wskazuje się w orzecznictwie, przeprowadzenie dowodu z dokumentów zawartych w aktach sądu polubownego nie stanowi warunku sine qua non dokonania oceny zarzutów skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (zob. wyrok SN z dnia 8 listopada 2018 roku, sygn. II CSK 481/18, niepubl.). Konieczność zwrócenia się o takie akta podlega ocenie w realiach konkretnej sprawy”. Sąd Najwyższy ocenił jednocześnie, że skarżący nie przedstawił argumentów, aby brak analizy akt postępowania przed sądem polubownym wpłynął na rozstrzygnięcie zapadłe w postępowaniu skargowym.
179. Co ciekawe, przeprowadzone badanie ujawniło, że skarżący często nie załączają wyroku sądu polubownego, wnosząc skargę o uchylenie tegoż wyroku. Sądy wypracowały w związku z tym dwa schematy działania:
 - a) w pierwszym wariantcie decydują się kierować do sądu polubownego wnioski o udostępnienie akt sprawy (podejmują więc opisane powyżej działania);
 - b) w drugim wariantcie przyjmują, że brak odpisu wyroku sądu polubownego stanowi brak formalny i po bezskutecznym upływie terminu na jego uzupełnienie odrzucają

⁵⁴ Wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. III CSKP 102/21.

skargę (zagadnienie to oraz wątpliwości związane z takim działaniem sądu zostały szerzej przedstawione w nb. 198, s. 49).

180. Odrębnym problemem, jaki ujawniło przeprowadzone badanie, jest to, że w aktach postępowania skargowego często nie zostaje żaden ślad przeprowadzenia dowodu z dokumentów zawartych w aktach postępowania arbitrażowego poza korespondencją dotyczącą udostępnienia przez sąd polubowny takich akt na wezwanie sądu powszechnego. Czyni to kontrolę postępowania w istocie niemożliwą. Taki sposób postępowania sądów apelacyjnych należy ocenić negatywnie.
181. Zdarza się również, choć niezwykle rzadko, że w postępowaniach skargowych przeprowadzany jest dowód z przesłuchania świadka lub strony. W ramach badania dowód z przesłuchania świadka został przeprowadzonych tylko w 2,08% spraw. Podobnie w przypadku dowodu z przesłuchania strony – również został przeprowadzony tylko w 2,08% spraw objętych badaniem.
182. Dla zobrazowania, w jakich przypadkach takie przesłuchanie może być uzasadnione, warto przytoczyć przykłady spraw objętych badaniem:
 - a) w jednej ze spraw w charakterze świadków powołani zostali arbitrzy – ich przesłuchanie dotyczyło przebiegu narady w związku z tym, że skarga oparta była na wątpliwościach dotyczących udziału wszystkich arbitrów w wyrokowaniu (zob. nb. 118, s. 30, nb. 451 [b], s. 113);
 - b) w innej sprawie świadkami byli domownicy – przedmiotem tego dowodu było ustalenie okoliczności, w jakich skarżąca dowiedziała się o wyroku (skarga oparta była na braku wiedzy oraz udziału skarżącej o toczącym się postępowaniu przed sądem polubownym);
 - c) w jeszcze innej sprawie jako świadkowie przesłuchiwane były osoby biorące udział w negocjowaniu zapisu na sąd polubowny oraz uczestniczące w zawarciu umowy (w ramach postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego sąd ustalał, czy podpisy stron nie zostały podrobione).
183. W przypadku spraw objętych badaniem dowód z przesłuchania stron był przeprowadzany celem ustalenia okoliczności związanych z zawarciem zapisów na sąd polubowny oraz – szerzej – umów, które taki zapis przewidywały, a także kwestii związanych ze skutecznością doręczenia korespondencji z sądu polubownego.
184. Dowód z opinii biegłego przeprowadzany jest w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jeszcze rzadziej niż przesłuchanie świadków czy stron. Tylko w jednej ze spraw objętych badaniem taki dowód został przeprowadzony. Był to dowód z opinii grafologa weryfikującej, czy skarżący złożyli swoje podpisy pod umową, w której zawarty był zapis na sąd polubowny. Dodatkowo jeszcze w jednej sprawie dowód taki miał być przeprowadzony (stosowne postanowienie zostało wydane przez sąd), skarga została jednak cofnięta, zanim wykonanie opinii zostało zlecone biegłemu.

III.21. Rozstrzygnięcia w postępowaniach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

III.21.1. Uwagi wstępne

185. Warto zwrócić uwagę, jak duża część postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego kończy się z przyczyn formalnych. W ramach przeprowadzonego badania sądy apelacyjne rozstrzygały merytorycznie w 71,88% spraw. W pozostałych sprawach (28,12%) co do zasady skarga została odrzucona lub postępowanie zostało umorzone. Co znamienne, w ostatnich latach odnotowano wzrost liczby postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, jednocześnie istotnie wzrósł udział postępowań kończących się rozstrzygnięciem o kwestii niemerytorycznej.
186. Jak wynika z przeprowadzonego badania, największe trudności w kontekście formalnego zakończenia postępowania nastrocza sądom określenie wymogów formalnych skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Wynika to, jak się wydaje, ze szczególnego charakteru skargi oraz trudności z określeniem, co w praktyce oznacza odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących apelacji oraz postępowania apelacyjnego.

III.21.2. Rozstrzygnięcia o charakterze formalnym/kwestiach niemerytorycznych

III.21.2.1. Wymogi formalne dotyczące skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

187. Od 1 stycznia 2016 roku, zgodnie z art. 1207 § 1 k.p.c.⁵⁵, do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego zastosowanie mają przepisy dotyczące wymogów apelacji (art. 368 k.p.c.), a nie pozwu. Dodatkowo, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej, do postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji (art. 1207 § 2 k.p.c.).
188. Na tym tle powstaje pytanie o wymogi formalne skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Bez wątpienia skarga powinna czynić zadość wymogom pisma procesowego. Wobec treści art. 368 § 1 k.p.c. stosowanego odpowiednio powinna również zawierać oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona (pkt 1), wskazanie czy wyrok zaskarżony jest w całości, czy w części (pkt 2), zwięzłe przedstawienie zarzutów (pkt 3) oraz powołanie w razie potrzeby nowych faktów lub dowodów (pkt 4).
189. W związku z odpowiednim stosowaniem przepisów o apelacji w przypadku, gdy skarga jest spóźniona, nieopłacona, niedopuszczalna lub strona nie usunęła braków

⁵⁵ Nowelizacja wprowadzona ustawą o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z dnia 10 września 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595).

formalnych w wyznaczonym terminie, podlega odrzuceniu (art. 373 § 2 k.p.c. w zw. z art. 1207 § 2 k.p.c.).

III.21.2.2. Dane statystyczne dotyczące odrzucania skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego

190. W ramach badania postępowań zakończonych odrzuceniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego było aż 21,35%. Ponadto w jednej sprawie sąd apelacyjny omyłkowo zwrócił skargę, zamiast ją odrzucić. Należy więc przyjąć, że w istocie 21,88% spraw objętych badaniem powinno było zakończyć się odrzuceniem skargi.
191. Powyższy wynik jest o tyle ciekawy, że w badaniu dotyczącym skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych przeprowadzonym ponad 10 lat wcześniej przez IWS w większości wypadków skargi nie zawierały żadnych braków formalnych, a przy tym wszystkie skargi były opłacone⁵⁶. W ramach niniejszego badania nie ujawnił się natomiast problem zidentyfikowany w poprzednim badaniu, tj. traktowania przez sądy jako brak formalny braku jednoznacznego wskazania podstaw skargi z powołaniem się wprost przez skarżącego na art. 1206 k.p.c. W przypadkach objętych badaniem, w których podstawy skargi miały charakter opisowy i nie odwoływały się wprost do podstaw z art. 1206 k.p.c. lub odwoływały się do podstaw, jakie strona wskazałaby w przypadku zwykłego środka zaskarżenia, sądy dokonywały wykładni treści takiej skargi, a następnie oceniały jej podstawy przez pryzmat art. 1206 k.p.c. Praktyka ta wydaje się trafna.
192. Różnica między wynikami niniejszego badania a wynikami sprzed ponad dekady może być spowodowana różnorodnymi czynnikami. Można tu wymienić ogólny wzrost liczby wnoszonych skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego (co prawdopodobnie wynika z większej liczby postępowań arbitrażowych), częstsze składanie skarg bezpośrednio przez strony (podczas gdy we wcześniejszym badaniu większość skarg była składana przez pełnomocników), a także – być może – zmianę nastawienia stron do wnoszenia skarg. Biorąc pod uwagę liczbę nieopłaconych skarg, część z nich wnoszona mogła być z założeniem uzyskania zwolnienia od kosztów sądowych. Część skarg mogła być też – jak się wydaje – wnoszona bez opłaty celem podjęcia negocjacji ze stroną przeciwną, a nie dla przeprowadzenia postępowania skargowego.

III.21.2.3. Brak opłaty

193. Szczegółnej uwagi wymaga kwestia opłacania skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego.

⁵⁶ J. Sadowski, dz. cyt., s. 13.

194. W przypadku 15,63% wszystkich spraw przyczyną odrzucenia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego był brak uregulowania opłaty. Oznacza to, że ponad dwie trzecie postanowień o odrzuceniu skargi zostało wydanych w związku z brakiem uregulowania opłaty od skargi.
195. Należy przy tym odnotować, że wnioski o zwolnienie od kosztów zostały wniesione w przypadku 24,48% skarg objętych badaniem. Przy tym tylko w nieznacznym zakresie wnioski te były składane przez konsumentów (2,6% wszystkich skarg). W pozostałym zakresie wnioski o zwolnienie od kosztów kierowali przedsiębiorcy.
196. W ramach przeprowadzonego badania sądy uwzględniły 44,68% wniosków o zwolnienie od kosztów (w całości lub w części). Oznacza to, że zwolnienie od kosztów zostało łącznie przyznane aż w 10,94% spraw objętych badaniem. Dodatkowo w przypadku kilku spraw sądy przyznały skarżącym pełnomocnika z urzędu. Powyższe oznacza jednocześnie, że w przypadku 13,54% wszystkich spraw zwolnienie od kosztów nie zostało przyznane skarżącym.
197. Warto także odnotować problem zaskarżalności postanowienia sądu apelacyjnego w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów postępowania skargowego. W sprawach objętych badaniem rozpoznawanych do lipca 2023 roku sądy uznawały, że stronie nie przysługuje środek zaskarżenia na postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. W ocenie tych sądów działały one w postępowaniu skargowym jako sąd II instancji. Do 2023 roku k.p.c. nie przewidywał uprawnienia strony do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie zwolnienia od kosztów wydanego przez sąd II instancji⁵⁷. Obecnie rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów wydane przez sąd II instancji są zaskarżalne do innego składu tego sądu (art. 394² § 1¹ pkt 1 k.p.c.)⁵⁸. Stanowisko o tym, że postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów wydane przez sąd II instancji nie jest zaskarżalne, jest już więc nieaktualne. Wątpliwość budzi jednak przyjęcie, że rzeczywiście w postępowaniu skargowym sąd rozpoznający skargę działa jak sąd II instancji, skoro sądy nie działają w tym wypadku instancyjnie (skarga jest pierwszym pismem składanym przez stronę w sprawie). Warto przy tym zaznaczyć, że w przypadku rozstrzygnięcia sądu I instancji odmowa zwolnienia od kosztów sądowych podlegała zaskarżeniu przez cały badany okres. Gdyby więc sądy przyjmowały, że działają jak sądy I instancji, to postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów postępowania podlegałyby zaskarżeniu.

⁵⁷ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 27 listopada 2020 r., sygn. V AGa 188/20; postanowienie SA w Białymstoku z dnia 22 listopada 2019 r., sygn. I ACa 698/19.

⁵⁸ Przepis wszedł w życie 1 lipca 2023 r. (Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw Dz.U. z 2023 r. poz. 614).

III.21.2.4. Braki formalne skargi

198. W ramach badania oprócz nieopłacenia skargi pojawiały się również inne braki, w związku z którymi sądy odrzucały skargi. Obejmowały one w szczególności brak wskazania zakresu skargi oraz załączenia odpisu skargi dla strony przeciwnej.
199. Co ciekawe, w jednej ze spraw brak formalny w ocenie sądu polegał na braku sprecyzowania, kim jest przeciwnik skargi. W skardze skarżący wskazał „pozwanego” oraz że jest „nim” sąd polubowny. Przy tym z dołączonych do skargi załączników (korespondencji z sądem polubownym) wynikało, pomiędzy jakimi stronami toczył się spór przed sądem polubownym. Wobec tak sformułowanej skargi sąd apelacyjny wezwał skarżącego do sprecyzowania skargi, wzywając do wskazania, czy wniesione pismo należy traktować jako pozew przeciwko sądowi arbitrażowemu, czy też jako skargę na orzeczenie tego sądu, a jeżeli tak, to do wskazania przeciwnika skargi, ponieważ nie może być nim sąd arbitrażowy. Odpowiedź skarżącej była niezrozumiała. Dotyczyła, jak się wydaje, meritum sprawy rozpoznawanej przez sąd polubowny. Z odpowiedzi tej wynikało także, że skarżąca wnosi o rozpoznanie skargi. Sąd ponowił więc wezwanie do uzupełnienia braków, na co strona ponownie sformułowała niezrozumiałą odpowiedź. Wobec tego sąd apelacyjny skargę odrzucił, wskazując na nieuzupełnienie braków formalnych⁵⁹. Z jednej strony wydaje się, że intencja skarżącej była w tej sprawie jasna – chciał wyeliminować z obrotu wyrok zapadły przed sądem polubownym, do czego służy skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego. Sąd mógł więc wniesione pismo zakwalifikować jako skargę. Z drugiej jednak strony rzeczywiście istniały argumenty, aby uznać, że skarżąca pozywa sąd polubowny. Opisywana sprawa stanowi doskonały przykład nieporadności osób fizycznych przy tego typu postępowaniach.
200. Odnotowania wymaga ponadto interesująca sprawa, w której sąd apelacyjny najpierw wzywając do uzupełnienia braków, a następnie odrzucając skargę, określił bardzo szeroki zakres braków formalnych wniesionej skargi. Wskazał w szczególności na brak odpisu wyroku sądu polubownego, brak wskazania daty doręczenia wyroku sądu polubownego oraz brak dokładnego oznaczenia sądu polubownego (wraz ze wskazaniem jego adresu)⁶⁰. Zakreślenie braków formalnych w taki sposób wydaje się błędne. Strona, wnosząc skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego, jest zobowiązana do wskazania zaskarżonego wyroku (art. 368 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 1207 § 1 k.p.c.). Oznacza to wskazanie sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie. Strona, jak się wydaje, powinna także wykazać, że skargę wniosła w terminie – mogłaby to zrobić, wnosząc do sądu powszechnego o skierowanie wniosku do sądu polubownego o udostępnienie akt sprawy lub przedstawiając dowód jej doręczenia. Ustawa nie nakłada na skarżącego

⁵⁹ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2018 r., sygn. I ACa 1231/18.

⁶⁰ Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 16 lipca 2019 r., sygn. I AGa 33/19.

obowiązku dołączenia odpisu zaskarżonego wyroku. Na brak takiego wymogu oraz błędne traktowanie przez sądy braku odpisu wyroku jako braku formalnego przed nowelizacją z 2015 roku zwracał również uwagę Jacek Sadowski w raporcie dla IWS⁶¹. Pomimo upływu czasu sądom nadal zdarza się powielać opisywany błąd i traktować brak odpisu wyroku jako brak formalny.

201. Inną sprawą jest, że warto dołączyć do skargi odpis wyroku sądu polubownego z przyczyn praktycznych. Jak wynika z przeprowadzonego badania, praktyka stron w tym zakresie jest bardzo różna – zdarza się, że strony załączają odpis wyroku lub wnoszą o to, aby sąd powszechny zwrócił się do sądu polubownego o udostępnienie odpisu. Zdarza się jednak również, że nie podejmują w tym zakresie żadnych działań. W takim wypadku sądy co do zasady najczęściej same zwracają się do sądów polubownych o udostępnienie akt postępowania polubownego, w tym odpisu zaskarżonego wyroku lub też – jak zostało już przedstawione powyżej – traktują taki brak jako brak formalny.

III.21.2.5. Przekroczenie terminu na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

202. W ramach przeprowadzonych badań w kontekście podstaw odrzucenia skargi ujawniło się jeszcze kilka problemów natury procesowej, które warto przeanalizować.
203. Znaczną grupę skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego, które zostały odrzucone, stanowią skargi wniesione po terminie. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na dwie kwestie.
204. Po pierwsze, część przypadków wniesienia skarg po terminie nastąpiła niedługo po wejściu w życie nowelizacji terminu na wniesienie skargi. Od 2016 roku termin na wniesienie skargi wynosi dwa miesiące od dnia doręczenia wyroku lub jeżeli strona wniosła o uzupełnienie, sprostowanie lub wykładnię wyroku – w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego o tym wniosku (art. 1208 § 2 k.p.c.)⁶². Wcześniej termin ten wynosił trzy miesiące. Na tym tle przedmiotem rozważań sądów stało się przede wszystkim to, jaką ustawę stosować w przypadku, kiedy termin na wniesienie skargi upływał po wejściu w życie znowelizowanych przepisów, a strona wniosła skargę w terminie trzech miesięcy, a więc zgodnie z regułami obowiązującymi przed nowelizacją.
205. Ustawa nowelizująca przewidywała, że do postępowań wszczętych na podstawie k.p.c. i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej stosuje się przepisy dotychczasowe (art. 9)⁶³.

⁶¹ J. Sadowski, dz. cyt., s. 8.

⁶² Nowelizacja wprowadzona ustawą o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z dnia 10 września 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595) weszła w życie 1 stycznia 2016 r.

⁶³ Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z dnia 10 września 2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1595).

206. W jednej z takich spraw skarżący podnosił, że postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi kontynuację postępowania przed sądem arbitrażowym, a co za tym idzie do postępowania skargowego stosuje się przepisy dotychczasowe (trzymiesięczny termin na wniesienie skargi). Stanowisko to nie znalazło jednak uznania. Jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Gdańsku:

Wyrok kończy postępowanie przed sądem polubownym, gdy rozstrzyga sprawę co do meritum i jeżeli, zgodnie z zapisem na sąd polubowny, strony nie mogą go zaskarżyć do sądu polubownego wyższej instancji oraz zostanie on doręczony stronom. Od wyroku sądu polubownego nie przysługuje żaden zwykły środek odwoławczy do sądu państwowego, lecz tylko skarga o uchylenie tego wyroku. Niewątpliwie powyższe elementy charakteryzujące postępowanie przed sądem polubownym dowodzą jego odrębności i niezależności od postępowania przed sądem powszechnym. Oznacza to, że wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego inicjuje nowe postępowanie, przed sądem powszechnym, które ma na celu kontrolę wyroku sądu arbitrażowego pod kątem istnienia przesłanek z 1206 k.p.c. W konsekwencji uznać należy, że postępowanie w przedmiotowej sprawie wszczęte zostało po dniu 1 stycznia 2016 r., a co za tym idzie zgodnie z zasadą bezpośredniego działania ustawy nowej, właściwym do jej rozpoznania jest sąd apelacyjny.⁶⁴

207. Po drugie, w ramach badania ujawnił się również problem skarg wniesionych do niewłaściwego sądu – sporny zresztą i przed wejściem w życie nowelizacji z 2015 roku⁶⁵. Zarówno w reżimie obowiązującym przed, jak i po 1 stycznia 2016 roku wyrażane były dwa przeciwstawne poglądy:

- a) zgodnie z pierwszym poglądem dla zachowania terminu wniesienia skargi miarodajna jest data jej wniesienia do właściwego sądu⁶⁶ – pogląd ten dominuje w doktrynie⁶⁷;
- b) zgodnie z drugim poglądem jako datę wniesienia skargi należy traktować pierwotną datę jej wniesienia przez stronę (datę wniesienia do niewłaściwego sądu)⁶⁸. Wniesienie skargi do sądu niewłaściwego powinno skutkować przekazaniem sprawy sądowi właściwemu stosownie do art. 200 w zw. z art. 391 § 1 i art. 1207 § 2 k.p.c. Pogląd ten jest oparty na stanowisku, że skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego nie może być traktowana jak zwykły środek zaskarżenia.

208. Rozważając przedmiotowy problem, należy dodatkowo uwzględnić fakt zmiany, jaka nastąpiła w ramach nowelizacji. Ustawodawca uznał, że do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego należy stosować odpowiednio przepisy o apelacji. Uznał więc, że

⁶⁴ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 14 marca 2018 r., sygn. V ACa 100/17.

⁶⁵ R. Morek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 13, CH Beck (dostęp online), Legalis 2015, art. 1208 KPC, nb. 4.

⁶⁶ Tak np. K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, wyd. 4, Warszawa 2009, komentarz do art. 1208, nb. 3; po nowelizacji również M. Aślanowicz, *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do części piątej Kodeksu postępowania cywilnego*, CH Beck, Warszawa 2017, s. 159.

⁶⁷ M. Aślanowicz, *Nadzwyczajne środki...*, § 3.

⁶⁸ Tak np. Ł. Błaszczak, *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „Prawo Spółek” 2005, nr 2/28; M. Łaszczyk, J. Szpara [w:] A. Szumański, *Arbitraż handlowy. Tom VIII. System Prawa Handlowego*, CH Beck 2015, wyd. 2, s. 834; po nowelizacji np. T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217, tom II*, wyd. 2, Warszawa 2023, komentarz do art. 1208, nb. 1.

skarga jest bliższa środkowi zaskarżenia. Jednocześnie należy brać pod uwagę, że jest to środek inicjujący postępowanie przed sądem powszechnym, co według niektórych autorów skłania do przyjęcia pierwszej koncepcji⁶⁹.

209. W przedmiotowym badaniu zagadnienie pojawiło się w dwóch sprawach – w każdej z nich sąd apelacyjny opowiedział się za innym poglądem.

210. W pierwszej sprawie Sąd Apelacyjny w Szczecinie opowiedział się za poglądem pierwszym, opierając swoje rozumowanie na odpowiednim stosowaniu do skargi przepisów o apelacji. Stwierdził mianowicie, że

[w] zakresie zwykłych środków zaskarżenia (zażalenia i apelacji, a uprzednio rewizji) za utrwalony należy uznać pogląd, że środek zaskarżenia wniesiony do sądu niewłaściwego nie jest uważany za wniesiony w terminie. [...] Skoro zaś skarga uchylenie wyroku sądu polubownego obecnie rozpoznawana jest z zastosowaniem przepisów o apelacji, na podstawie artykułu 1207 § 2 k.p.c., to kwestia dotrzymania terminu na wniesienie skargi powinna być oceniana z uwzględnieniem orzecznictwa odnoszącego się do kwestii wniesienia apelacji do sądu niewłaściwego (por. wyrok z dnia 28 września 2016 r. Sądu Apelacyjnego w Warszawie sygn. akt I ACa 843/16)⁷⁰.

W konsekwencji sąd apelacyjny uznał, że o dochowaniu terminu na wniesienie skargi, wniesionej do sądu powszechnego niewłaściwego miejscowo, przesądza dzień, w którym sąd niewłaściwy przekazał tę sprawę sądowi właściwemu.

211. W drugiej sprawie natomiast Sąd Apelacyjny we Wrocławiu potraktował skargę przekazaną mu przez Sąd Rejonowy w Strzelnie jako wniesioną w terminie⁷¹. Kierował się więc datą wniesienia skargi do sądu niewłaściwego.

212. Należy przy tym odnotować, że Sąd Najwyższy w uchwale z 5 lipca 2024 roku opowiedział się za poglądem drugim, tj. przyjął, że o zachowaniu dwumiesięcznego terminu, o którym mowa w art. 1208 § 1 k.p.c., decyduje chwila wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego do sądu apelacyjnego, na którego obszarze znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy: ustawodawca uregulował termin i sposób wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego „w sposób szczególny i odnoszący się jednoznacznie do skargi, a zatem wyłączający dopuszczalność odpowiedniego stosowania w tym zakresie przepisów o apelacji”⁷².

213. Z analizy akt w ramach przedmiotowego badania wynika przy tym, że jeszcze przed wydaniem ww. uchwały w przypadku wątpliwości co do właściwości sądu rozpoznającego skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego strony z ostrożności decydowały się wnieść dwie skargi.

⁶⁹ K. Górski [w:] T. Szanciło (red.), dz. cyt., art. 1208 KPC, nb. 1.

⁷⁰ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 21 października 2021 r., sygn. I AGa 80/20.

⁷¹ Sprawa przed SA we Wrocławiu, sygn. I ACa 1231/18.

⁷² Uchwała SN z dnia 5 lipca 2024 r., sygn. III CZP 64/23.

III.21.2.6. Zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi

214. Jak wynika z przeprowadzonego badania, sądy odrzuciły znaczną liczbę wniesionych skarg o uchylenie wyroku sądu. Pomimo tego zapadające rozstrzygnięcia były rzadko przedmiotem zaskarżenia – tylko w kilku przypadkach strony zdecydowały się wnieść zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.
215. Badany okres obejmował zmianę przepisów dotyczących zażaleń – nowelizacja, która weszła w życie 7 listopada 2019 roku (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), wprowadzała m.in. prymat tzw. zażaleń poziomych, tj. zażaleń, które są rozpoznawane przez inny skład sądu tej samej instancji. Skutkiem wspomnianej nowelizacji była zmiana sądu rozstrzygającego zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.
216. Do listopada 2019 roku podstawę zażalenia na postanowienie o odrzuceniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowił art. 394¹ § 2 k.p.c. przewidujący zażalenie do Sądu Najwyższego w sprawach, w których przysługiwała skarga kasacyjna, a które kończyły postępowanie w sprawie⁷³. Zażalenie wnoszone na tej podstawie było oparte na stanowisku, że sąd rozpoznający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego działa jako sąd II instancji (zob. też nb. 194, s. 48). W przebadanej grupie spraw tylko w dwóch przypadkach strony zdecydowały się wnieść takie zażalenie.
217. Od listopada 2019 roku podstawę zaskarżenia postanowienia o odrzuceniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi art. 394² § 1 k.p.c.⁷⁴ W ramach badania tylko w dwóch sprawach strony zdecydowały się zaskarżyć postanowienie o odrzuceniu skargi na tej podstawie. W jednym wypadku postanowienie zostało oddalone (skarga była w ocenie sądu spóźniona), w drugim sąd zażalenie uwzględnił i uchylił zaskarżony wyrok sądu polubownego. Sprawa ta zasługuje na uwagę – Sąd Apelacyjny w Gdańsku, działając jako sąd II instancji, zmienił postanowienie, w którym sąd I instancji uznał, że nie podlega polskiej jurysdykcji wyrok sądu polubownego mającego siedzibę w Polsce oraz „wydział zamiejscowy” w Londynie. Sąd II instancji uznał, że wskazanie Londynu jako siedziby sądu polubownego było fikcyjne⁷⁵.

⁷³ Artykuł 394¹ § 2 k.p.c. przewidywał, że „w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna, zażalenie przysługuje także na postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, z wyjątkiem postanowień, o których mowa w art. 398¹, a także postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji”. Został uchylony ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodziła w życie 7 listopada 2019 r.

⁷⁴ Zgodnie z art. 394² § 1 k.p.c. obowiązującym od 7 listopada 2019 r. (zgodnie z nowelizacją Dz.U. z 2019 r. poz. 1469): „Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie tego sądu o odrzuceniu apelacji, postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania i postanowienie o umorzeniu postępowania wywołanego wniesieniem apelacji” – co do możliwości skierowania zażalenia na tej podstawie zob. postanowienie SN z dnia 20 lutego 2024 r., sygn. III CZ 354/23.

⁷⁵ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 28 kwietnia 2020 r., sygn. V ACz 13/20; szerzej zob. nb. 343, s. 81.

III.21.3. Umorzenie postępowania oraz ugody pomiędzy stronami postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

218. W przypadku 6,77% spraw objętych badaniem postępowanie zostało umorzone⁷⁶. Z wyjątkiem jednej sprawy⁷⁷ wszystkie umorzenia postępowania wynikały z cofnięcia skargi przez skarżącego.
219. Wydaje się, że w przypadku co najmniej części postępowań umorzonych wskutek cofnięcia skargi doszło do zawarcia pozasądowej ugody, w ramach której skarżący zobowiązywał się do cofnięcia skargi (dotyczy to zwłaszcza tych przypadków, kiedy cofnięcie skargi nastąpiło po pierwszej lub kolejnej rozprawie⁷⁸). W jednej ze spraw, cofając skargę, strona sama przyznała, że jej działanie stanowi wykonanie porozumienia zawartego z przeciwnikiem skargi.
220. Z akt spraw objętych badaniem wynika, że w ramach toczącego się postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego tylko w przypadku 2,6% spraw strony zdecydowały się zawrzeć ugody.
221. Jak się wydaje, liczba rzeczywiście zawartych ugód może być nieco wyższa – zawierając ugody pozasądową, strony najczęściej nie informują sądu o tym, że do zawarcia takiej ugody doszło. W przypadku paru spraw, w których skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego lub nawet skarga kasacyjna została cofnięta, jest to dość prawdopodobne.
222. Należy przy tym odnotować, że z akt postępowań skargowych nie wynikały żadne szczegóły dotyczące okoliczności, w jakich strony decydowały się zawrzeć ugody oraz czy – a jeżeli tak, to w jaki sposób – treść ugód modyfikowała stan prawny wynikający z rozstrzygnięć sądów polubownych.
223. Zdarzyły się przy tym sprawy, w których sądy zachęcały strony do zawarcia ugody – w żadnym z takich wypadków nie spowodowało to jednak podjęcia przez strony jakichkolwiek rozmów ugodowych.
224. Na szczególną uwagę zasługuje sprawa, w której – jako jedynej – strony zdecydowały się zawrzeć ugody sądową. Przedmiotem ugody było uregulowanie sytuacji prawnej stron odmiennie, niż rozstrzygnął sąd polubowny⁷⁹. W ramach ugody strony zgodnie wносиły do sądu apelacyjnego o uchylenie tego wyroku. Przyjęte przez sąd apelacyjny rozstrzygnięcie było zgodne z wnioskiem stron, natomiast jego poprawność budzi

⁷⁶ Na podstawie art. 1207 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 355 k.p.c.

⁷⁷ W tym wypadku przeciwnik skargi utracił byt prawny wskutek wykreślenia z Krajowego Rejestru Sądowego.

⁷⁸ Dobrym przykładem takiej sytuacji jest sprawa zainicjowana przez następcę prawnego (spadkobiercę) pozwanego w postępowaniu przed sądem polubownym – w toku postępowania skarżąca, będąca żoną pozwanego, zakwestionowała wiarygodność podpisu męża pod potwierdzeniem doręczenia wyroku. W niedługim czasie później skarżąca skargę cofnęła, co sugeruje, że pomiędzy nią a przeciwnikiem skargi doszło do polubownego rozwiązania powstałego sporu.

⁷⁹ Strony zrzeszały się wzajemnych roszczeń, podczas gdy sąd polubowny orzekł zapłatę za wykonane dzieło (renowacja mebli) na rzecz przeciwnika skargi, oddalił natomiast powództwo wzajemne skarżącej o odszkodowanie w związku z wadliwością mebli (koniecznością ich naprawy).

pewne wątpliwości, ponieważ sąd w jednym postanowieniu uchylił wyrok sądu polubownego oraz umorzył postępowanie⁸⁰.

III.21.4. Rozpoznanie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

- 225. Sądy merytorycznie rozpoznawały skargę w przypadku 71,87% spraw objętych badaniem.
- 226. Wśród wszystkich spraw 57,9% skarg zostało oddalonych. Skargi były skuteczne w przypadku 15,03% spraw, tj. wyroki sądów polubownych zostały uchylone w całości (11,40%) lub w części (3,63%).
- 227. Szczegółowe zagadnienia związane z rozpoznawaniem skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego przedstawione zostaną w dalszej części opracowania w ramach omówienia podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego⁸¹.

III.22. Postępowania przed Sądem Najwyższym

- 228. W ramach przeprowadzonego badania skarga kasacyjna została wniesiona w ok. 10,8% spraw⁸². W uproszczeniu można więc przyjąć, że w zakresie spraw, w których sąd I instancji rozstrzygał merytorycznie, skarga kasacyjna była wnoszona średnio w co szóstą lub co siódmą sprawę⁸³. Co ciekawe, w ramach badania nie zdarzyła się sprawa, w której więcej niż jedna strona zdecydowałaby się wnieść skargę kasacyjną.
- 229. Należy mieć na uwadze, że nie we wszystkich sprawach skarga kasacyjna była dopuszczalna z przyczyn formalnych, tj. z uwagi na ograniczenie kwotowe (art. 3982 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1207 § 2 k.p.c. w zw. z art. 3981 § 1 k.p.c.). Raz jeszcze warto w tym miejscu podkreślić duże zróżnicowanie wartości przedmiotu sporu w poszczególnych sprawach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego objętych badaniem. Co najmniej w przypadku 50 spraw objętych badaniem wartość przedmiotu sporu nie uprawniała do wniesienia skargi kasacyjnej.
- 230. Nie we wszystkich sprawach, w których skarga kasacyjna mogłaby zostać wniesiona z uwzględnieniem ograniczenia kwotowego, istniały ku temu wystarczające podstawy (skarga nie zostałaby przyjęta do rozpoznania). Niemniej jednak wydaje się, że

⁸⁰ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 9 września 2020 r., sygn. I AGa 86/19.

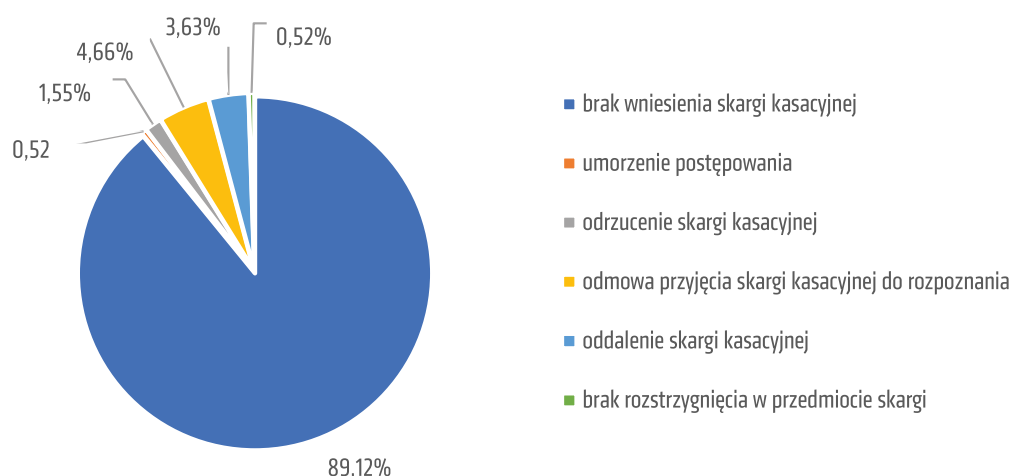
⁸¹ Zob. pkt IV, s. 63.

⁸² Ostatecznie wartość ta może być nieznacznie wyższa – w przypadku kilku spraw ankietowanych w badaniu na etapie badania nie upłynął jeszcze termin na wniesienie skargi kasacyjnej.

⁸³ Przyjmując, że we wszystkich sprawach, w których w toku badania nie upłynął termin na wniesienie skargi kasacyjnej skarga taka zostałaby wniesiona, oznaczałoby to, że jest wnoszona w jednej na sześć spraw.

w postępowaniach skargowych wnosi się mniej skarg kasacyjnych, niż pozwalałyby na to okoliczności. Truizmem będzie stwierdzenie, że strony nie zawsze są zainteresowane inicjowaniem postępowania przed Sądem Najwyższym. Decydując się na zapis na sąd polubowny, często liczą na szybkie rozstrzygnięcie ewentualnego sporu. Biorąc pod uwagę czas trwania postępowania (zarówno przed sądem polubownym, jak i sądem apelacyjnym oraz ewentualnie przed Sądem Najwyższym), a także jego koszty oraz realne szanse powodzenia skargi kasacyjnej, rezygnacja z jej wniesienia jest zrozumiała.

231. W przeważającej większości skargi kasacyjne wnoszą skarżący w związku z oddaleniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. W przebadanej grupie:
 - a) 85% skarg kasacyjnych stanowiły skargi na wyroki oddalające skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego;
 - b) 15% skarg kasacyjnych dotyczyło natomiast wyroków uchylających wyrok sądu polubownego, przy czym dwie trzecie z tych skarg to były skargi wniesione przez skarżących kwestionujących częściowe uchylenie wyroków sądów polubownych.
232. Co ciekawe, żadna z objętych badaniem skarg kasacyjnych nie została uwzględniona. W przypadku dziewięciu spraw Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi do rozpoznania, siedem skarg kasacyjnych zostało natomiast oddalonych. Odnotowania wymaga ponadto, że dwie skargi kasacyjne objęte badaniem zostały odrzucone. W pierwszej sprawie przyczynę odrzucenia stanowił brak uregulowania opłaty. W drugiej natomiast skarga nie spełniała wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c., co uzasadniało odrzucenie jej bez wezwania do uzupełnienia braków formalnych. Ponownie zwraca to uwagę na „trudności warsztatowe” zawodowych pełnomocników (zob. też III.24, s. 59). Ponadto jedno postępowanie kasacyjne zostało umorzone wobec cofnięcia skargi.
233. Poniższy wykres prezentuje, jak w skali całego badania wyglądał udział spraw, co do których strony zdecydowały się wnieść skargę kasacyjną oraz jakie zapadło w tym zakresie rozstrzygnięcie:

234. Warto w szczególności przyjrzeć się czasowi trwania postępowania od momentu wniesienia przez stronę skargi kasacyjnej do momentu wydania rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy.
235. Średni czas trwania przedsądu wynosił ok. ośmiu miesięcy. W badanej grupie w ponad 47% spraw, w których wniesiona została skarga kasacyjna, postępowanie zakończyło się odmową przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.
236. W związku z tym, że dokonana w ramach przedsądu ocena wystąpienia określonej przyczyny kasacyjnej nie podlega uzewnętrznieniu⁸⁴, można jedynie spekulować, dlaczego konkretne skargi zostały przyjęte do rozpoznania.
237. Co ciekawe, w sześciu na siedem skarg kasacyjnych przyjętych do rozpoznania podniesiona została jako podstawa przyjęcia skargi do rozpoznania zarówno jej oczywista zasadność, jak i wystąpienie istotnego zagadnienia prawnego. Tylko w jednej jako podstawa przyjęcia skargi do rozpoznania wskazane zostało występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz nieważność postępowania.
238. Średnio rozpoznanie skargi kasacyjnej wymagało ok. jednego roku i siedmiu miesięcy od jej przyjęcia do rozpoznania. W ramach badania wszystkie skargi kasacyjne rozpoznawane merytorycznie zostały przez Sąd Najwyższy oddalone. Najistotniejsze zagadnienia w nich poruszone zostały przedstawione przy okazji omówienia poszczególnych podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego.
239. Łącznie średni czas postępowania przed Sądem Najwyższym (nie różnicując na sprawy zakończone przedsądem oraz sprawy dopuszczone do rozpoznania) to prawie dwa lata (ok. 719 dni), przy czym mediana czasu postępowania przed Sądem Najwyższym wynosiła w badanych sprawach 770 dni. Najkrótsze postępowanie objęte badaniem

⁸⁴ T. Zembrzusi [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, art. 398(9) KPC, nb. 68.

trwało 224 dni⁸⁵, podczas gdy najdłuższe postępowanie trwało niecałe dwa lata i pięć miesięcy (862 dni).

III.23. Czas postępowania arbitrażowego oraz postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

240. Z perspektywy strony najistotniejsze jest, kiedy będzie ona dysponowała wykonalnym wyrokiem. Warto więc zestawić wszystkie dane dotyczące czasu postępowań zgromadzone w ramach przeprowadzonego badania.
241. Poniższe wyliczenia uwzględniają czas postępowania przed sądem polubownym oraz postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego z pominięciem terminu na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego i ewentualnej skargi kasacyjnej. Przeprowadzone badanie nie pozwala natomiast na określenie, ile średnio trwa postępowanie o uznanie wyroku, względnie stwierdzenie jego wykonalności.
242. Jak wynika ze zgromadzonych danych, postępowanie arbitrażowe trwa średnio ok. 16 miesięcy. Z uwagi na specyfikę spraw objętych badaniem, jak zostało już opisane powyżej, wydaje się celowe przyjąć, że postępowania arbitrażowe trwają średnio nieco dłużej, tj. ok. półtora roku (zob. nb. 71, s. 21).
243. Postępowanie przed sądem I instancji trwa średnio jeden rok. Jednak w związku z tym, że wyliczenie średniego czasu postępowań uwzględnia postępowania zakończone umorzeniem postępowania względnie odrzuceniem skargi, również ten czas należy uznać za zaniżony – wydaje się, że na podstawie zgromadzonych danych można przyjąć, że merytoryczne rozpoznanie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego trwa ok. dwóch lat.
244. Powyższe oznacza, że strona uzyska prawomocne rozstrzygnięcie w przypadku wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego średnio po ok. trzech i pół roku (bez uwzględnienia czasu na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz doręczenia zapadłego wyroku z uzasadnieniem).
245. Jak wynika ze zgromadzonych danych, w przypadku, gdy strona zdecyduje się zainicjować postępowanie przed Sądem Najwyższym i skarga zostanie przyjęta do rozpoznania, to na ostateczne rozstrzygnięcie swojej sprawy – łącznie od momentu zainicjowania postępowania przed sądem polubownym do rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego – będzie czekać ok. pięciu i pół roku. Również w tym wypadku uśredniony czas postępowania nie uwzględnia terminów na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, skargi kasacyjnej oraz doręczenia wyroków z uzasadnieniami.

⁸⁵ Skarga nie została przyjęta do rozpoznania.

246. Można postawić zasadnicze pytanie: „Czy to szybko?” W porównaniu do czasu rozstrzygnięcia postępowań przed sądami powszechnymi najprawdopodobniej tak. Zwłaszcza że wyrok w postępowaniu arbitrażowym zapada średnio po półtora roku. Ze swojej istoty wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego powinno dotyczyć wyłącznie wyjątkowych sytuacji, kiedy wypełnione są podstawy z art. 1206 k.p.c. Wydaje się przy tym, że również czas postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest relatywnie krótki. Jednocześnie bez wątpienia oczekiwania stron są takie, aby opisany powyżej uśredniony czas był jeszcze krótszy.

III.24. Rola pełnomocników w postępowaniach skargowych oraz ich warsztat

247. Inicjując postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego strona staje przed trudnym zadaniem wykazania, że ziściły się podstawy przewidziane w art. 1206 k.p.c. Ograniczona kognicja sądów powszechnych w ramach takiego postępowania powoduje, że w praktyce sądy dość niechętnie wnikają w szczegóły postępowań arbitrażowych, które w wielu wypadkach dotyczą złożonych i wielowątkowych sporów.
248. W konsekwencji strona staje przed wyzwaniem przedstawienia podstaw skargi w taki sposób, aby przekonać o zasadności uchylenia wyroku sądu polubownego, a jednocześnie nie narazić się na zarzut zrównywania skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego ze zwykłym środkiem zaskarżenia, na co sądy chętnie się powołują, uchylając się od szczegółowego analizowania sprawy.
249. Specyfika zarzutów stawianych w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego wymaga zrozumienia istoty tego szczególnego środka zaskarżenia. Z uwagi na poziom skomplikowania sporządzenie skargi w większości wypadków wymaga wsparcia zawodowego pełnomocnika. Przeprowadzone badanie jednoznacznie wskazuje przy tym, że warto, aby strony korzystały ze wsparcia zawodowych pełnomocników od początku postępowania arbitrażowego aż do zakończenia ewentualnego postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Należy mieć na uwadze, że brak wiedzy oraz doświadczenia na etapie postępowania przed sądem polubownym może skutkować ograniczeniem zakresu podstaw skargi, na które może powołać się strona.
250. Jak wynika z akt spraw objętych badaniem, w większości strony decydują się na korzystanie z zawodowego pełnomocnika od początku postępowania skargowego (83% stron biorących udział w badanych postępowaniach). W istocie odsetek ten może być nieznacznie większy. Wydaje się bowiem, że część stron wnoszących skargi osobiście również korzystała z pomocy pełnomocników (dotyczy to zwłaszcza tych spraw, w których pełnomocnik ujawnił się na późniejszym etapie postępowania). Również

wcześniejsze badanie prowadzone przez IWS wskazywało na to, że w większości wypadków skargi składane były przez zawodowych pełnomocników⁸⁶.

251. Badanie ujawniło jednocześnie, że mniej niż połowa konsumentów korzysta w postępowaniach skargowych z zastępstwa zawodowych pełnomocników. Biorąc pod uwagę specyfikę postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, ewentualna nieporadność konsumentów uwidacznia się w tych postępowaniach znacznie bardziej niż w przypadku innych postępowań sądowych. Dobrym przykładem takiej nieporadności ujawnionej w ramach badania były m.in.:
 - a) skarga, której wniesienie konsument uzasadniał tym, że postępowanie przed sądem arbitrażowym było jednoinstancyjne;
 - b) skarga oparta na kwestionowaniu ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd polubowny;
 - c) skarga, w której konsument jako przeciwnika skargi wskazał sąd arbitrażowy, nazywając go „pozwanym”.
252. Jak się wydaje, w wielu wypadkach konsumenci nie rozumieją procedury toczącej się przed sądem polubownym oraz sądem powszechnym zainicjowanej wniesieniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. W świetle przeprowadzonych badań można, co gorsza, postawić roboczą tezę, że sytuacja ta nie uległa istotnej poprawie po wejściu w życie w 2017 roku regulacji szczególnych w zakresie rozstrzygania przez sądy polubowne spraw z udziałem konsumentów.
253. W tym kontekście zasadne wydaje się nawet rozważenie nałożenia na konsumentów przymusu adwokacko-radcowskiego w sprawach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Badanie bez wątpienia uwidoczniało, jak ogromna jest potrzeba, aby konsumenci korzystali z zawodowego wsparcia i nie działali samodzielnie w takich sprawach.
254. Z całą pewnością istnieje potrzeba przeprowadzenia kampanii edukacyjnych i informacyjnych dotyczących arbitrażu konsumenckiego. Kampanie takie powinny być skierowane zarówno do konsumentów, jak i do arbitrów (a być może również do instytucji arbitrażowych), które podejmują się rozstrzygania tego rodzaju spraw. Wydaje się również, że sądy arbitrażowe specjalizujące się w rozstrzyganiu sporów konsumenckich powinny w większym zakresie niż dotychczas informować konsumentów o specyfice takich postępowań. Powinny także zachęcać do poszukiwania – w przypadku niezadowolonych stron z rozstrzygnięcia – stosownej pomocy prawnej w celu ewentualnego wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego z profesjonalnym wsparciem.
255. Należy również zauważyć, że postępowania arbitrażowe oraz postarbitrażowe charakteryzują się wysokim stopniem specjalizacji. Jak wynika z analizy

⁸⁶ J. Sadowski, dz. cyt., s. 13.

przeprowadzonych spraw, nie wszyscy pełnomocnicy mają w tym zakresie nawet podstawowe przygotowanie.

256. Co prawda postępowania arbitrażowe mają charakter odformalizowany (w porównaniu do postępowań przed sądami powszechnymi), jednak dla pełnego zabezpieczenia interesów strony, w tym przede wszystkim umożliwienia formułowania niektórych podstaw skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, potrzebna jest wiedza na temat zasad dotyczących takiego postępowania oraz postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.
257. Nagminne problemy ujawniające się w ramach badania (także w przypadku spraw, w których udział brali zawodowi pełnomocnicy) to:
 - a) brak podniesienia przez stronę w toku postępowania arbitrażowego zarzutu braku właściwości sądu polubownego z uwzględnieniem terminu przewidzianego w art. 1180 k.p.c.
 - b) a następnie – jeśli sąd polubowny oddalił zarzut braku właściwości –
 - c) brak wystąpienia przez stronę do sądu powszechnego o rozstrzygnięcie w trybie art. 1180 § 3 k.p.c. oraz brak zaskarżenia w tym trybie rozstrzygnięcia sądu I instancji;
 - d) brak skierowania wniosku o wyłączenie arbitra oraz wystąpienia w tym zakresie o rozstrzygnięcie do sądu powszechnego w trybie art. 1176 k.p.c.;
 - e) brak podniesienia przez stronę w toku postępowania przed sądem polubownym zarzutu uchybienia zasadom postępowania zgodnie z art. 1193 k.p.c.
258. Powyższe braki w istotny sposób ograniczają zakres skutecznie formułowanych podstaw skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (szczegółowe zagadnienia w tym zakresie opisane zostały w dalszej części opracowania – zob. pkt IV). Nie można oczywiście wykluczyć, że w niektórych wypadkach braki te wynikały ze świadomej decyzji strony, aby nie skorzystać w toku postępowania arbitrażowego z określonych uprawnień. Wobec powtarzalności opisanych braków wydaje się jednak, że w przeważającej większości sytuacji przyczynę braków stanowił brak skorzystania z zawodowego pełnomocnika względnie brak odpowiedniego przygotowania pełnomocnika reprezentującego stronę.
259. Przeprowadzone badanie ujawnia również trudności pełnomocników z samym formułowaniem skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego.
260. Przedstawianie podstaw skargi wymaga bez wątpienia dobrego warsztatu ze strony pełnomocnika – jak wynika z przeprowadzonego badania, tylko części pełnomocników udawało się wyeksponować w skargach problemy, które stanowiły podstawę żądania przez nich uchylenia wyroku sądu polubownego.
261. Co więcej, zdarza się, że pełnomocnicy formułują zarzuty skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jak typowe zarzuty stawiane w zwykłym środku zaskarżenia.

262. Na szczególną uwagę zasługuje tu powielony w kilku skargach zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Postawienie takiego zarzutu świadczy o braku zrozumienia istoty postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Zupełnie na marginesie odnotować należy, że błąd weryfikacji rozstrzygnięcia sądu polubownego przez pryzmat art. 233 § 1 k.p.c. zdarzył się nawet sądowi powszechnemu w jednej ze spraw objętych badaniem.
263. Artykuł 233 § 1 k.p.c. nie może oczywiście stanowić skutecznej podstawy uchylenia wyroku sądu. Można natomiast potencjalnie rozważać, czy i w jakim zakresie zasada swobodnej oceny dowodów w nim wyrażona stanowi podstawową zasadę porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. W tym kontekście sądy – słusznie zresztą – podkreślają jednak, że „swoboda sędziowska sądu polubownego w ocenie przydatności określonych dowodów lub twierdzeń z ustaleń stanu faktycznego i wyrokowania, jest odpowiednio szersza niż ta, o której mowa w art 233 §1 k.p.c., a sąd państwowy «kontroluje» ją tylko pod kątem «podstawowych zasad» postępowania przed tym sądem”⁸⁷.
264. Odrębnego komentarza wymaga jeszcze jeden błąd ujawniający się dość często w skargach objętych badaniem. Mianowicie wnosząc skargę, strony wskazują, że zaskarżają wyrok w całości, chociaż z kontekstu wynika, że zasadne byłoby jego zaskarżenie wyłącznie w części.

⁸⁷ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 14 marca 2022 r., sygn. I AGa 123/21.

IV. Podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego – zagadnienia szczegółowe

IV.25. Podstawy skargi – zagadnienia ogólne

IV.25.1. Zamknięty katalog podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego

265. Poniżej przedstawione zostaną szczegółowo poszczególne podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego z uwzględnieniem wybranych orzeczeń objętych badaniem.
266. Podstawy do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego określa art. 1206 k.p.c. Katalog podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego ma charakter zamknięty.
267. W znacznym zakresie katalog ten jest wzorowany na Ustawie Modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym (odwzorowanie Ustawy Modelowej stanowią art. 1206 § 1 pkt 1–4 k.p.c. oraz art. 1206 § 2 pkt 1–2 k.p.c.)⁸⁸.
268. Ponadto art. 1206 k.p.c. przewiduje dwie podstawy charakterystyczne dla polskiego systemu prawnego, tj. uchylenie wyroku uzyskanego za pomocą przestępstwa (art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.) oraz uchylenie wyroku w przypadku, gdy w tej samej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu (art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.).
269. Dodatkowo od 2017 roku art. 1206 k.p.c. przewiduje jeszcze jedną podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego – wyrok podlega uchyleniu w przypadku, gdy doszło do pozbawienia konsumenta przyznanej mu ochrony (art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.). Podstawa ta została wprowadzona do polskiego systemu w związku z implementacją Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE nr 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich; dalej **Dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich**).
270. Warto odnotować pogląd, zgodnie z którym zakresy zastosowania przepisów określających podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego nie pokrywają się ze sobą (są rozłączne). Pogląd ten wydaje się współcześnie raczej odosobniony, znalazł jednak odzwierciedlenie w jednym z uzasadnień wyroku objętego badaniem⁸⁹. Analiza poszczególnych podstaw skargi oraz tego, jak są interpretowane przez sądy, potwierdza,

⁸⁸ Artykuł 1206 § 1 pkt 1–4 k.p.c. oraz art. 1206 § 2 pkt 1–2 k.p.c. stanowią odpowiedniki art. 34 ust. 2 Ustawy Modelowej UNCITRAL.

⁸⁹ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 czerwca 2018 r., sygn. I ACa 106/16.

że sądy nie podzielają tego poglądu. Konkretna nieprawidłowość towarzysząca wydaniu wyroku może być w wielu wypadkach kwalifikowana jako więcej niż jedna z podstaw przewidzianych w art. 1206 k.p.c. Z tego też powodu strony najczęściej decydują się na zakreslanie podstaw w szeroki sposób, powołując więcej niż jeden z punktów przewidzianych w art. 1206 § 1 i § 2 k.p.c.

IV.25.2. Związanie sądu powszechnego podstawami skargi; podstawy brane pod uwagę z urzędu

271. Artykuł 1206 § 1 k.p.c. przewiduje podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego uwzględniane na wniosek strony. Co ważne, sąd jest związany podstawami z art. 1206 § 1 k.p.c. wskazanymi przez skarżącego. Pomimo zmiany stanu prawnego w 2016 roku aktualny pozostaje pogląd, zgodnie z którym zakres badania sądu państwowego i jego rozstrzygnięcie w zakresie podstaw przewidzianych w art. 1206 § 1 k.p.c. ogranicza się do zarzutów podniesionych w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego⁹⁰. W praktyce dla skarżącego oznacza to, że wszystkie podstawy z art. 1206 § 1 k.p.c. powinien wskazać w terminie wniesienia skargi.
272. Artykuł 1206 § 2 k.p.c. przewiduje podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego, które sąd powszechny, rozstrzygając w przedmiocie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, winien jest brać pod uwagę z urzędu.
273. Z przeprowadzonego badania wynika, że w niewielu przypadkach sądy apelacyjne odnoszą się w uzasadnieniu zapadłych wyroków do podstaw branych pod uwagę z urzędu⁹¹, o ile podstawy takie nie zostały wskazane w skardze. Uzasadnienia, w których zaprezentowana jest pełna analiza dokonanej przez sąd weryfikacji podstaw uchylenia wyroku branych pod uwagę z urzędu, stanowią tylko 3,6% merytorycznych orzeczeń będących przedmiotem badania.
274. Uzasadnienie wyroku powinno zawierać m.in. wyjaśnienie podstawy prawnej z przytoczeniem przepisów prawa (art. 327¹ § 1 pkt 2 k.p.c.). Celem jest więc „przedstawienie rozumowania sądu obejmującego wykładnię przepisu i jego subsumcję”⁹². Jednocześnie nieprawidłowe sporządzenie uzasadnienia wyroku może stanowić podstawę skargi kasacyjnej tylko w przypadku, gdy niezachowanie wymagań konstrukcyjnych uzasadnienia „uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wywodu, który doprowadził do wydania orzeczenia albo nie pozwala na jego kontrolę kasacyjną”⁹³.

⁹⁰ Zob. np. wyrok SA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., sygn. VII AGa 1508/18.

⁹¹ Przez co Autorka opracowania rozumie nie tylko wskazanie podstaw uchylenia wyroku przewidzianych w art. 1206 k.p.c., ale również odniesienie ich do konkretnej sprawy, której dotyczy orzeczenie.

⁹² M. Plaskacz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, Komentarz do art. 327(1) KPC, nb. 12.

⁹³ Wyrok SN z dnia 16 stycznia 2020 r., sygn. II UK 190/18, LEX nr 2792256.

275. Brak ujęcia w uzasadnieniu wyroku rozstrzygającego w przedmiocie skargi analizy dotyczącej podstaw uchylenia wyroku branych pod uwagę z urzędu nie będzie, co do zasady, stanowił uchybienia, które może być powołane jako zarzut skargi kasacyjnej. Niemniej jednak w niektórych sytuacjach może budzić wątpliwości, czy sąd apelacyjny rzeczywiście dokonał analizy w zakresie wspomnianych podstaw. Dlatego warto, aby uzasadnienia wyroków w takich sprawach zawsze zawierały zwięzłą analizę tej kwestii.

IV.25.3. Brak podstaw do badania merytorycznej zasadności wyroku sądu polubownego przez sąd powszechny

276. Podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego dotyczą przede wszystkim zagadnień o charakterze proceduralnym (tj. nieprawidłowości związanych z przebiegiem postępowania przed sądem polubownym). Sąd powszechny nie dokonuje kontroli merytorycznej zasadności zapadłego rozstrzygnięcia sądu polubownego. W konsekwencji sąd apelacyjny rozpoznający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego nie bada co do zasady prawidłowości zastosowania prawa materialnego oraz dokonanych ustaleń faktycznych przez sąd polubowny. Wyjątek w tym zakresie stanowi badanie przez sąd powszechny, czy doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego – w ograniczonym stopniu pozwala ono na kontrolę również w tym zakresie (szerzej zob. pkt IV.33.2).
277. W kontekście kontroli prowadzonej przez sąd powszechny w przypadku wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego sądy zgodnie podkreślają, że zawierając zapis na sąd polubowny, strony ograniczają przysługujące im konstytucyjne prawo do sądu⁹⁴. Skutkiem tego zakres kognicji sądów powszechnych jest ograniczony.
278. W ślad za wielokrotnie powtarzanym przez Sąd Najwyższy stanowiskiem mającym odzwierciedlenie również w sprawach objętych badaniem warto zwrócić uwagę, że istnieje bardzo duża autonomia postępowania polubownego, całkowicie zgodna z zamierzeniami ustawodawcy, wybitnie ograniczająca możliwości kontrolne sądu powszechnego. [...] Strony decydujące się na poddanie sporu sądowi polubownemu muszą się więc liczyć z tymi uwarunkowaniami polegającymi także na nikłej kontroli zewnętrznej jego wyroków⁹⁵.
279. Przeprowadzone badanie potwierdza, że kwestia zakazu merytorycznego rozpoznawania sporu w związku z wniesieniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest podkreślana niemalże w każdym uzasadnieniu wyroku w przedmiocie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Już w tym miejscu warto zaznaczyć, że zakaz merytorycznego rozpoznawania sprawy nie może być utożsamiany z zakazem dokonania pogłębionej analizy dotyczącej wyroku oraz okoliczności jego wydania.

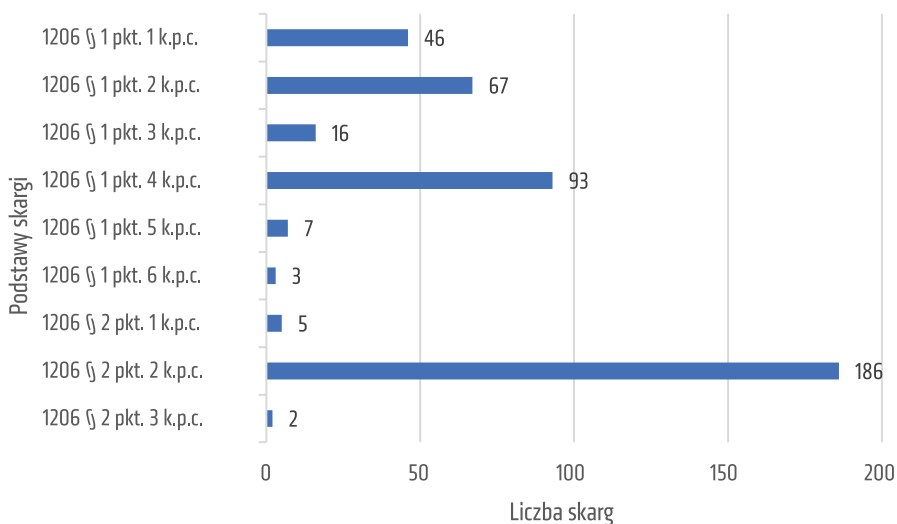
⁹⁴ W ramach badania np. wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 października 2019 r., sygn. I AGa 187/18.

⁹⁵ Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2008 r., sygn. V Cz 42/08.

Badanie zgromadzonych akt wskazuje tym samym, że sądy apelacyjne chętnie przybierają zachowawczą postawę, powołując się na zakaz merytorycznego rozpoznawania sprawy, unikając w ten sposób podjęcia pogłębionej analizy zarzutów prezentowanych w skargach. Ograniczony zakres kognicji sądów powszechnych nie oznacza, że zarzuty dotyczące sprzeczności z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej mogą być oddalane z tej przyczyny, że dotyczą materialnych aspektów rozpoznawania sporu przedstawionego pod rozstrzygnięcie sądu polubownego.

IV.25.4. Dane statystyczne dotyczące skarg objętych badaniem

280. Poniższy wykres przedstawia, jak często w sprawach objętych badaniem strony powoływały poszczególne podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego:

281. W ramach przeprowadzonego badania najczęściej powoływaną podstawą skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego było naruszenie klauzuli porządku publicznego. Podstawa ta była powołana aż w 96% skarg.
282. Druga co do częstotliwości powoływania podstawa to art. 1206 § 1 pkt 4 – została ona powołana aż w 48,18% skarg, trzecia natomiast to podstawa z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. – była ona powołana w 34,72% skarg. Ponadto w ok. 24% skarg powołana została podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.
283. Pozostałe podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego powołane były co najwyżej kilkakrotnie. Najrzadziej powołaną podstawą w skargach objętych badaniem była podstawa z art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. – skarżący zdecydowali się powołać na nią tylko w dwóch skargach.

IV.26. Brak zapisu na sąd polubowny, nieważność lub bezskuteczność zapisu, utrata mocy prawnej zapisu (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.)

IV.26.1. Uwagi wstępne

- 284. Strona może żądać uchylenia wyroku sądu polubownego, jeżeli brak było zapisu na sąd polubowny, zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny albo utracił moc według prawa dla niego właściwego (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.).
- 285. Podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. była przedmiotem prawie 24% skarg objętych badaniem, przy czym ponad 17% z tych skarg było skutecznych, tj. spowodowało uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.

IV.26.2. Rozstrzygnięcie o właściwości przez sąd polubowny w kontekście podstawy z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.

IV.26.2.1. Procedura przewidziana w art. 1180 k.p.c. oraz skutki braku jej przeprowadzenia

- 286. Tytułem wprowadzenia do tej części analizy należy zwrócić uwagę na obowiązek podniesienia przez stronę zarzutu braku właściwości sądu polubownego w toku postępowania przed sądem arbitrażowym.
- 287. Zgodnie z art. 1180 § 2 k.p.c. strona może podnieść zarzut braku właściwości sądu polubownego najpóźniej w odpowiedzi na pozew lub w innym terminie określonym przez strony (w tym wynikającym z regulaminu stałego sądu arbitrażowego), chyba że przed upływem tego terminu strona nie знаła i przy dołożeniu należytej staranności nie mogła poznać podstawy takiego zarzutu albo jego podstawa powstała po upływie tego terminu (art. 1180 § 2 k.p.c.). W przypadku gdy sąd orzeknie o swojej właściwości, każda ze stron może w terminie dwóch tygodni wystąpić do sądu powszechnego o rozstrzygnięcie (art. 1180 § 3 k.p.c.). Na postanowienie wydane w tym trybie przysługuje zażalenie (art. 1180 § 3 k.p.c.).
- 288. Co szczególnie istotne, brak podniesienia zarzutu braku właściwości w opisywanym trybie pozbawia stronę możliwości powołania jako podstawy uchylenia wyroku art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.
- 289. Ograniczenie możliwości powoływania się przez stronę na brak właściwości sądu polubownego jest przez sądy opierane na brzmieniu art. 1180 § 2 k.p.c. względnie na powiązaniu art. 1180 § 2 k.p.c. z art. 1193 k.p.c. Również w doktrynie panuje zgodność

co do samego faktu obowiązywania prekluzji; w zależności od autora jako jej podstawa podawany jest albo art. 1180 k.p.c., albo art. 1193 k.p.c.⁹⁶ Jak wskazuje się w orzecznictwie, na przykładzie uzasadnień wyroków objętych badaniem:

w obecnym stanie prawnym zarzut braku właściwości sądu polubownego podlega sprekludowaniu, jeśli nie został zgłoszony w terminie wskazanym w art. 1180 § 2 k.p.c. W takim przypadku skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie można już skutecznie oprzeć na podstawie przewidzianej w art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.⁹⁷; skarżący stracił możliwość kwestionowania właściwości Sądu Polubownego, nie wnosząc o rozstrzygnięcie tej kwestii przez sąd powszechny na podstawie art. 1180 § 3 k.p.c. [...] Podstawę do prekluzji zarzutów dotyczących właściwości sądu polubownego stanowi również art. 1193 k.p.c. [...] O tym, że przepis ten może odnosić się do zarzutu braku właściwości sądu polubownego, może świadczyć jego końcowe sformułowanie. Prekluzja następuje bowiem, jeżeli strona nie podniosła zarzutu niezwłocznie lub w terminie określonym przez strony bądź przepisy części piątej kodeksu postępowania cywilnego. Innymi słowy, ustawodawca przewidział, że art. 1193 k.p.c. może znaleźć zastosowanie również w sytuacji, gdy ustawa wprost przewiduje termin na dokonanie jakiejś czynności (np. złożenie wniosku do sądu o wyłączenie arbitra – art. 1176 § 1 k.p.c.). Jedną z takich sytuacji jest również kwestionowanie właściwości sądu polubownego w trybie art. 1180 § 2 oraz 3 k.p.c.⁹⁸

290. Odnutowania wymaga, że w jednej ze spraw objętych badaniem sąd, rozpoznając skargę, chociaż strona nie podniosła w toku postępowania przed sądem polubownym zarzutu braku właściwości sądu polubownego, zdecydował się przeprowadzić analizę, czy zachodzą podstawy z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.⁹⁹ Sytuacje takie należą do rzadkości – sąd powszechny nie bada bowiem, czy zachodzi podstawa z art. 1206 § 1 k.p.c., jeśli nie został zgłoszony zarzut w trybie art. 1180 k.p.c.
291. Jednocześnie warto mieć na uwadze, że w 2018 roku Sąd Apelacyjny w Katowicach¹⁰⁰ stanął na stanowisku, że chociaż w przypadku, w którym strona nie zdołała skutecznie zakwestionować właściwości sądu polubownego w trybie art. 1180 § 3 k.p.c.¹⁰¹ nie mógł skutecznie powołać się na podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., to wyrok sądu polubownego może zostać uchylony z uwagi na to, że spór nie może być rozstrzygany przez sąd polubowny (art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c.). Sąd Apelacyjny przyjął w tej sprawie, że spór nigdy nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny w przypadku, kiedy zapis na sąd polubowny jest nieważny (nawet jeśli nie został zaskarżony na podstawie art. 1180 § 2 k.p.c.).

⁹⁶ M. Durbas, *Skutek niewniesienia zarzutów*, [w:] *Orzekanie o właściwości sądu arbitrażowego*, Warszawa 2024, s. 175–176.

⁹⁷ Wyrok SA w Łodzi z dnia 30 czerwca 2022 r., sygn. I AGa 154/22.

⁹⁸ Wyrok SA w Krakowie z dnia 12 grudnia 2019 r., sygn. I AGa 917/18.

⁹⁹ Tak np. wyrok SA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2023 r., sygn. VII AGa 1485/22.

¹⁰⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. V AGa 482/18.

¹⁰¹ Strona nie zaskarżyła postanowienia sądu polubownego uznającego swoją właściwość.

292. Rozstrzygnięcie wydane w ramach postępowania z art. 1180 § 3 k.p.c. jest wiążące. Tym samym strony nie mogą – o ile nie ujawniły się nowe okoliczności – powoływać się na podstawę uchylenia przewidzianą w art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., skoro w postępowaniu z art. 1180 k.p.c. sądy powszechne uznały właściwość sądu polubownego.
293. Co ważne, brak możliwości powoływania się na przedmiotową podstawę uchylenia wyroku dotyczy zarówno sytuacji, kiedy przeprowadzona zostanie cała procedura przewidziana w art. 1180 § 3 k.p.c., jak i w przypadku, gdy strona nie zdecyduje się wnieść zażalenia od rozstrzygnięcia sądu I instancji wydanego w takim postępowaniu¹⁰².
294. Jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie w jednej ze spraw objętych badaniem, możliwość powołania w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego podstawy z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. zastrzeżona jest do spraw, w których strony nie miały uprzednio, prawnej możliwości poddania kontroli sądu powszechnego kwestii istnienia, ważności i skuteczności zapisu na sąd polubowny [w trybie art. 1180 k.p.c. – dop. M.Ł.]. Możliwość podniesienia zarzutu określonego w art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. otwiera się w ocenie sądu apelacyjnego jedynie wówczas, gdy sąd polubowny nie wypowiedział się w kwestii swoje właściwości odrębnym postanowieniem, przed wydaniem wyroku, umożliwiając tym samym dalsze poddanie kontroli istnienia zapisu na sąd polubowny sądom powszechnym w dwóch instancjach. W konsekwencji, strona, która zwróciła się o rozstrzygnięcie w sprawie właściwości w trybie art. 1180 § 3 k.p.c. i uzyskała niekorzystne dla niej postanowienie sądu powszechnego, nie może powołać tych samych zarzutów w ramach art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. (wyr. Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2011, I CSK 231/10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2013, I CSK 769/12, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 sierpnia 2012, I ACa 578/12)¹⁰³.

IV.26.2.2. Dane statystyczne dotyczące podnoszenia zarzutu braku właściwości sądu polubownego

295. Co ciekawe, tylko w 25% spraw objętych badaniem strony podniosły zarzut braku właściwości sądu polubownego w toku postępowania. Liczba ta wydaje się relatywnie niska. W pozostałym zakresie albo zarzut nie został podniesiony (62,5% spraw), albo nie jest możliwe, w oparciu o akta sprawy, określenie, czy był podniesiony (12,5% spraw).
296. W przypadku mniej niż połowy spraw, w których podniesiony został zarzut braku właściwości sądu polubownego (37,5% spraw), sąd polubowny zdecydował się rozstrzygać odrębnie w przedmiocie swojej właściwości. Na marginesie warto zaznaczyć, że tylko w jednej sprawie trybunał arbitrażowy zdecydował się rozstrzygać o swojej właściwości z własnej inicjatywy. Odrębne rozstrzygnięcie (na wniosek oraz z urzędu) w przedmiocie właściwości trybunału arbitrażowego zostało wydane tylko w ok. 10% spraw objętych badaniem.

¹⁰² Jak wyjaśnił SA w Warszawie w wyroku z dnia 15 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 1779/18: „Odwołanie się od postanowienia sądu polubownego do sądu I instancji, a następnie zaniechanie przez strony złożenia zażalenia na niekorzystne dla niej postanowienie, zamyka stronie drogę do powołania się na zarzut braku właściwości sądu polubownego z przyczyn wskazanych w art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.”

¹⁰³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 1779/18.

297. Tak niską liczbę odrębnych rozstrzygnięć w przedmiocie właściwości sądu polubownego w sprawach, w których strony sformułowały zarzut braku właściwości, należy ocenić negatywnie. Zwłaszcza biorąc pod uwagę, że wszczęcie przed sądem powszechnym postępowania dot. właściwości sądu polubownego, nie tamuje rozpoznania sprawy przez sąd polubowny (art. 1180 § 3 zd. 2 k.p.c.).
298. Odnotowania wymaga, że postępowanie w przedmiocie oddalenia przez sąd polubowny zarzutu braku właściwości (w trybie art. 1180 § 3 k.p.c.) toczyło się tylko w ok. 53% spraw, w których sąd polubowny odrębnie rozstrzygał o swojej właściwości. Z informacji dostępnych w aktach spraw wynika ponadto, że z tego tylko w 37% spraw wniesione zostało zażalenie na rozstrzygnięcie I instancji.
299. Co znamienne, w prawie połowie spraw¹⁰⁴, w których strony opierały skargę na podstawie z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., nie zdecydowały się podnieść zarzutu braku właściwości sądu polubownego, pomimo że miały taką możliwość¹⁰⁵. Dotyczy to również spraw, w których pozwani byli reprezentowani przez profesjonalnych pełnomocników. Ukazuje to słabe przygotowanie stron (ich pełnomocników) do udziału w postępowaniach arbitrażowych. W niektórych wypadkach może również świadczyć o instrumentalnym traktowaniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, tj. formułowaniu podstawy uchylenia wyroku w oparciu o art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. wyłącznie w ramach bieżąco przyjętej strategii procesowej.

IV.26.2.3. Zbieg postępowania z art. 1180 § 3 k.p.c. z rozpoznaniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

300. Odrębnym problemem, jaki ujawnił się w ramach przeprowadzonego badania, jest kwestia czasu potrzebnego na rozpoznanie przez sąd powszechny wniosku strony o rozstrzygnięcie w przedmiocie właściwości sądu polubownego w trybie art. 1180 § 3 k.p.c.
301. W trzech sprawach będących przedmiotem badania sąd powszechny nie rozstrzygnął prawomocnie postępowania dot. właściwości przed upływem terminu na wniesienie przez stronę skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego¹⁰⁶. Innymi słowy, sąd powszechny nie zdążył rozstrzygnąć incydentalnego postępowania dot. właściwości w czasie, w którym sąd polubowny rozstrzygnął sprawę merytorycznie. Warto przy tym zaznaczyć, że sąd rozstrzygający w trybie art. 1180 § 3 k.p.c. w I instancji to sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na

¹⁰⁴ Liczba ta nie uwzględnia spraw, w przypadku których z akt nie wynikało, czy zarzut taki został postawiony; problem może więc występować na jeszcze większą skalę, niż wynika to z badania.

¹⁰⁵ Tj. strony były zawiadomione o postępowaniu oraz w nim uczestniczyły.

¹⁰⁶ Przy czym dwie z tych spraw były rozstrzygane przez sądy merytorycznie, w trzeciej sprawie skarga została odrzucona z przyczyn formalnych.

sąd polubowny (sąd rejonowy albo sąd okręgowy); w II instancji rozstrzyga więc odpowiednio sąd okręgowy albo sąd apelacyjny.

302. Przeprowadzane badanie ujawnia rozbieżności co do możliwych sposobów postępowania w takim przypadku przez sądy – zastosowały one dwa odmienne rozwiązania:
- a) pierwsze rozwiązanie: wobec toczącego się postępowania w trybie art. 1180 § 1 k.p.c. sąd rozpoznający skargę zawiesił postępowanie do czasu rozstrzygnięcia postępowania incydentalnego, tj. na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.¹⁰⁷;
 - b) drugie rozwiązanie: sąd rozstrzygający w trybie art. 1180 § 3 k.p.c. umorzył postępowanie na podstawie art. 355 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w związku z wydaniem wyroku przez sąd polubowny – jak wynika z uzasadnienia postanowienia o umorzeniu postępowania: „Wniosek w niniejszej sprawie zmierzał w istocie do stwierdzenia braku właściwości sądu polubownego co na obecnym etapie sprawy podlega wzruszeniu jedynie poprzez rozpoznanie skargi o uchylenie tego wyroku i to przez sąd apelacyjny jako rzeczowo właściwy. Wobec powyższego Sąd umorzył postępowanie”¹⁰⁸. W ramach postępowania skargowego sąd apelacyjny przyjął, że w takim wypadku zarzut braku zapisu na sąd polubowny podlega rozpoznaniu w postępowaniu skargowym, chociaż całe postępowanie incydentalne przewidziane w art. 1180 § 3 k.p.c. nie zostało przeprowadzone¹⁰⁹.
303. Jak się wydaje, prawidłowy jest wariant pierwszy. Rzeczywiście tylko w trybie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego możliwe jest wzruszenie zapadłego wyroku sądu polubownego. Postępowanie w trybie art. 1180 § 3 k.p.c., w związku z zakończonym postępowaniem, nie zmienia jednak swojego charakteru – w dalszym ciągu dotyczy oceny rozstrzygnięcia sądu polubownego w przedmiocie właściwości; nie ingeruje w ocenę wyroku sądu polubownego, który podlega procedurze z art. 1206 k.p.c. Postępowanie w tym zakresie powinno więc zostać przeprowadzone, a nie umorzone.

IV.26.3. Wybrane sprawy ze skarg opartych na art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.

IV.26.3.1. Typowe okoliczności, w których powoływany jest zarzut z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.

304. Skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego opierane są często na podstawie z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. w przypadkach, gdy strony nie miały wiedzy o toczącym się postępowaniu – w konsekwencji nie mogły zakwestionować właściwości sądu polubownego

¹⁰⁷ Przykład ten to sprawa tocząca się przed SA w Katowicach pod sygn. V AGa 691/18.

¹⁰⁸ Postanowienie SR Poznań–Stare Miasto Poznań z dnia 29 października 2020 r., sygn. X GCo 128/20/20.

¹⁰⁹ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2021 r., sygn. I ACa 620/20.

(w takim wypadku jako podstawę uchylenia wyroku wskazywana jest najczęściej jednocześnie podstawa z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.)¹¹⁰.

305. Artykuł 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. jest również często wskazywany jako podstawa uchylenia wyroku sądu polubownego w przypadku spraw rozstrzyganych przez sądy arbitrażowe budzące istotne wątpliwości co do sposobu funkcjonowania (zob. pkt II.7, s. 16).
306. W tym kontekście warto wspomnieć o grupie spraw, w których sądy arbitrażowe przyjmowały swoją właściwość w oparciu o rzekomą milczącą zgodę pozwanego. Uznawały zatem wbrew art. 1162 k.p.c. przewidującemu formę pisemną dla zapisu na sąd polubowny, że strona może wyrazić zgodę na arbitraż w sposób milczący (dorozumiany).
307. Choć zagadnienie to nie jest kontrowersyjne, wobec faktu, że pojawiło się kilkakrotnie w sprawach objętych badaniem, warto podkreślić, że wszystkie wyroki wydane na podstawie „dorozumianego zapisu na sąd polubowny” zostały uchylone¹¹¹. Jak wyjaśnił w jednym z nich Sąd Apelacyjny we Wrocławiu „Skoro [...] w przypadku zapisu na sąd polubowny wola poddania sporu pod jego rozstrzygnięcie musi być wyrażona wprost na piśmie, powoływanie się na jakąkolwiek dorozumianą zgodę strony jest bezskuteczne”¹¹². Jak z kolei podsumował Sąd Apelacyjny w Warszawie, „Z uwagi na imperatywny charakter powołanej wyżej regulacji [tzn. art. 1162 k.p.c., art. 1164 k.p.c., art. 1164¹ § 1 k.p.c. – dop. M.Ł.] dorozumiany zapis na sąd polubowny nie wchodzi w rachubę”¹¹³.
308. Na uwagę zasługują także sprawy, w których sądy arbitrażowe jako (samoistną) podstawę właściwości swojego orzekania przyjmowały art. 31 oraz 32 ustawy o Pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich¹¹⁴. Wskazane przepisy nie zastępują zapisu na sąd polubowny. W przypadku ustalenia właściwości w taki sposób wyrok podlega uchyleniu w związku z brakiem zapisu na sąd polubowny¹¹⁵.
309. Typowym przykładem skutecznego powołania się na podstawę z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. są skargi składane w związku z podrobieniem podpisu na umowie, w której zawarty był zapis na sąd polubowny. W ramach przeprowadzonego badania zdarzyła się co najmniej jedna taka sprawa¹¹⁶. Badaniem objęta była jeszcze druga sprawa o podobnym stanie faktycznym – skarga została jednak cofnięta, zanim biegły zweryfikował podpisy pod zapisem na sąd polubowny (skargę wnosił następca prawny, który nie

¹¹⁰ Np. wyrok SA w Katowicach z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. V ACa 252/18.

¹¹¹ Tak np. postanowienie SA w Gdańsku z dnia 28 kwietnia 2020 r., sygn. V ACz 13/20, wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18, wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19.

¹¹² Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18.

¹¹³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19.

¹¹⁴ Np. rozstrzygnięcia sądu polubownego objęte postępowaniem skargowym prowadzonym przez SA w Gdańsku pod sygn. I ACa 149/20, SA w Warszawie pod sygn. VII AGa 900/20.

¹¹⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

¹¹⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. V ACa 252/18.

miał wiedzy odnośnie do tego, czy jego poprzednik mógł zawrzeć umowę arbitrażową; podawał to w wątpliwość, kwestionując podpis poprzednika).

310. Warto wspomnieć także o sprawie, w której art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. został powołany z uwagi na nieważność zapisu na sąd polubowny wynikającą z faktu, że skarżący zawarł go w stanie wyłączającym świadomość (w związku z chorobą psychiczną). W tej sprawie powołany został ponadto szereg innych podstaw związanych z odmową przeprowadzenia przez sąd polubowny dowodów na okoliczność stanu wyłączającego świadome zawarcie umowy arbitrażowej (art. 1206 § 1 pkt 2 i pkt 4 k.p.c. oraz art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.). Sąd apelacyjny zdecydował się w tej sprawie uchylić wyrok na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 i pkt 4 k.p.c. oraz art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., całkowicie pominął natomiast kwestię ważności zapisu na sąd polubowny. Sąd apelacyjny nie wyjaśnił przyczyny, dlaczego nie odniósł się do tego zagadnienia (przeprowadził przy tym dowody co do stanu zdrowia skarżącego w dacie zawarcia zapisu na sąd polubowny – zob. też nb. 422, s. 104). Jeśli przy tym przyjąć, że skarżący rzeczywiście pozostawał w stanie wyłączającym świadome złożenie oświadczenia woli w momencie zawierania umowy arbitrażowej, to uchylenie wyroku również na podstawie art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. byłoby uzasadnione¹¹⁷.
311. Dość interesująca wydaje się także grupa skarg oparta na tym samym uchybieniu – mianowicie każdy ze skarżących podnosił, że powoływany przez powoda zapis na sąd polubowny zawarty był w załączniku do umowy (stanowiącym ogólne warunki umowy), który nigdy nie był przekazany skarżącym. Nie budzi przy tym wątpliwości, że zapis na sąd polubowny może być zawarty w załączniku do umowy (zapis przez odesłanie – art. 1162 § 2 zd. 2 k.p.c.). Istotę spraw zainicjowanych omawianymi skargami stanowiło to, czy załącznik ten rzeczywiście był dołączony do umowy oraz czy strony zawarły zapis na sąd polubowny.
312. W żadnej ze spraw dotyczących omawianego zagadnienia skarżącemu nie udało się uzasadnić przedmiotowej podstawy skargi. Rozstrzygając w przedmiocie wniesionych skarg, sądy zwracały uwagę m.in. na to, że zgodnie z treścią umowy załączniki stanowiły jej integralną część, a obowiązkiem stron (będących przedsiębiorcami) było się z nimi zapoznać¹¹⁸. Przykładowo Sąd Apelacyjny we Wrocławiu podkreślał, że skarżący [...] działał jako przedsiębiorca. To zaś oznacza, że można stawiać mu wymagania zachowania podwyższonej wręcz staranności w prowadzeniu swoich spraw i realizacji swoich interesów. Potwierdzając swoim podpisem otrzymanie dokumentów, uzyskanie informacji oraz zaakceptowanie treści załączników i warunków umowy, skarżący przyjął na siebie wszelkie wyniki z tego skutki. W ramach należytej staranności po swojej stronie powinien był dopilnować, aby wszystkie załączniki do umowy zostały mu realnie

¹¹⁷ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2021 r., sygn. I ACa 1089/19.

¹¹⁸ Wyrok SA w Lublinie z dnia 19 kwietnia 2023 r., sygn. I AGa 107/22, wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 kwietnia 2021 r., sygn. I ACa 398/21, wyrok SA we Wrocławiu z dnia 6 kwietnia 2021 r., sygn. I ACa 362/21.

przekazane, a jeżeli to nie nastąpiło, wstrzymać się z podpisaniem umowy, nadto zaś po jej podpisaniu zachować przeznaczone dla niego egzemplarze załączników do umowy. Akceptując treść tych załączników, stał się związane ich postanowieniami, w szczególności również tymi postanowieniami ogólnych warunków umowy, które przewidywały polubowny tryb rozstrzygania sporów¹¹⁹.

313. Ocenę Sądu uznać należy co do zasady za słuszną, budzi jednak pewne wątpliwości powtarzalność tak nietypowego stanu faktycznego.

IV.26.3.2. Zagadnienia związane z ochroną konsumentów

314. Podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. była często powoływana przez skarżących w sprawach konsumenckich – została wskazana aż w 40% skarg wniesionych w tych sprawach¹²⁰.
315. Zarzut z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. w kontekście konsumentów powoływany jest w szczególności w związku z brakiem spełnienia szczególnych wymogów dotyczących zapisu na sąd polubowny w sprawach z udziałem konsumentów¹²¹. W związku z nowelizacją dotyczącą rozstrzygania sporów przez sądy polubowne z udziałem konsumentów od 10 stycznia 2017 roku obowiązują dodatkowe reguły odnośnie do zapisów na sąd polubowny w przypadku sporów z konsumentami. Mianowicie:
- a) zapis na sąd polubowny z konsumentem może być sporządzony dopiero po powstaniu sporu (art. 1164¹ § 1 k.p.c.);
 - b) zapis na sąd polubowny musi zawierać – pod rygorem nieważności – zastrzeżenie, że stronom znane są skutki zapisu na sąd polubowny, w szczególności co do mocy prawnej wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd lub po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności (art. 1164¹ § 2 k.p.c.).
316. Należy mieć na uwadze, że bezskuteczność zapisu na sąd polubowny w przypadku konsumenta może wynikać także z uznania zapisu na sąd polubowny za klauzulę abuzywną w rozumieniu art. 385¹ k.c.
317. Na szczególną uwagę zasługuje w tym kontekście sprawa rozpoznawana przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie zainicjowana skargą, w której konsument powoływał się m.in. na nieważność zapisu na sąd polubowny z uwagi na niejednoznaczną oraz wprowadzającą w błąd treść tego zapisu, a także uchybienia natury proceduralnej (brak

¹¹⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 6 kwietnia 2021 r., sygn. I ACa 362/21.

¹²⁰ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 12 marca 2019 r., sygn. I ACa 940/18, wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. I ACa 1199/17, wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20, wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18, wyrok SA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2023 r., sygn. VII AGa 1485/22, wyrok SA w Białymstoku z dnia 15 grudnia 2020 r., sygn. I ACa 336/18, wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18, wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 498/19, wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19.

¹²¹ Zob. np. wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20, wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

rozpoznania przez sąd polubowny zarzutu dotyczącego braku legitymacji powoda oraz brak należytego zawiadomienia o postępowaniu przed sądem polubownym). Sprawa dotyczyła umowy o świadczenie usług prawnych zawartej przed 10 stycznia 2017 roku. Zawarty w niej zapis na sąd polubowny był więc sporządzony przed wejściem w życie nowelizacji dot. sporów konsumenckich.

318. Sporny zapis na sąd polubowny miał następującą treść: „Wszelkie spory wynikające z tej Umowy lub pozostające w związku z nią będą rozstrzygane ostatecznie na podstawie Regulaminu Arbitrażowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, obowiązującym w dniu wszczęcia postępowania, przez arbitra lub arbitrów powołanych zgodnie z tym Regulaminem”. Stanowił więc powielenie klauzuli modelowej proponowanej przez Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej¹²².
319. Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 28 października 2019 roku, sygn. VII AGa 1331/18 uchylił wydany w tej sprawie wyrok sądu polubownego. Uzasadnienie tego rozstrzygnięcia budzi szereg wątpliwości. Z uwagi na kontrowersyjny charakter rozstrzygnięcia oraz fakt, że dotyczy modelowej klauzuli arbitrażowej często stosowanej przez strony, warto dokonać jego pogłębionej analizy.
320. W ocenie sądu apelacyjnego mianowicie zacytowana powyżej treść zapisu na sąd polubowny
uniemożliwia jednoznaczne ustalenie, że wyłącza on jurysdykcję sądów powszechnych, a właściwym do rozpoznania sporów będzie wyłącznie Sąd Arbitrażowy, którego Regulamin został w tym zapisie powołany. Treść tego postanowienia jest niejednoznaczna, bowiem mowa w nim o rozstrzyganiu sporów zgodnie z regulaminem sądu arbitrażowego przez arbitrów, a nie mówi wprost, że poddaje on spory pod rozstrzygnięcie ww. sądu polubownego, ani tego, że będzie rozpoznawany przez arbitrów właśnie tego sądu arbitrażowego i rozpoznawanie spraw będzie się odbywało właśnie w tym sądzie arbitrażowym. Wiadomo tylko, że spór ma być rozpoznawany przez bliżej nieokreślonych arbitrów na podstawie Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie¹²³.
321. Jednocześnie sąd apelacyjny zastrzegł, że
w okolicznościach faktycznych przedmiotowej sprawy nie można dokonać wykładni zapisu [...] umowy, stosując art. 65 § 2 k.c., który stanowi, że w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Materiał dowodowy zgromadzony w sprawie [...], nie pozwala bowiem na dokonanie ustalenia, że w sprawie nie ulega wątpliwości to, iż zgodnym zamiarem obu stron było poddanie sporów wynikających z umowy stałemu sądowi polubownemu, którego nazwa pojawia się w tym paragrafie umowy przy okazji powołania Regulaminu tego sądu¹²⁴.
322. W istocie z zapisu na sąd polubowny musi wynikać oznaczenie takiego sądu, przy czym w razie, gdy spór ma rozstrzygać sąd polubowny ad hoc, oznaczenie sądu jako

¹²² Zob. Modelowe Klauzule Arbitrażowe Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, <https://sakig.pl/arbitraz/modelowe-klauzule-arbitrazowe> [dostęp: 27.09.2024].

¹²³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

¹²⁴ Tamże.

takiego ogranicza się do wskazania, że chodzi właśnie o sąd polubowny¹²⁵. W spornym zapisie na sąd polubowny wskazane zostało, że strony poddają spór pod rozstrzygnięcie arbitra lub arbitrów wyłonionych zgodnie z określonym regulaminem sądu polubownego. Prawdopodobnie strony określiły, jakiemu sądowi arbitrażowemu poddają pod rozstrzygnięcie spory powstałe między nimi. Stanowisko sądu apelacyjnego, nawet uwzględniając fakt, że umowa dotyczyła stosunku prawnego z konsumentem, wydaje się zbyt rygorystyczne. Nie przekonuje także ocena, że strony nie obejmowały zgodnym zamiarem zawarcia zapisu na sąd polubowny, skoro umowa podlegała negocjacjom stron, w wyniku których doszło do jej zawarcia.

323. Co ciekawe, sąd apelacyjny sam wskazał w uzasadnieniu wyroku, że nawet gdyby uznać jego stanowisko za zbyt rygorystyczne, istnieją również inne przesłanki do uchylenia zapadłego wyroku sądu polubownego.
324. W opisywanej sprawie sąd apelacyjny uznał, że zapis na sąd polubowny stanowił niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c. W ocenie sądu apelacyjnego nie był indywidualnie negocjowany (co znalazło w jego ocenie potwierdzenie w zeznaniach m.in. konsumenta), a przy tym kształtował prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy poprzez ograniczenie prawa do sądu, które nie było dla konsumenta zrozumiałe. Sąd apelacyjny zwrócił także uwagę, że klauzule podobne do spornego zapisu na sąd polubowny zostały wpisane do rejestru klauzul niedozwolonych prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKIK)¹²⁶. Na tej podstawie sąd apelacyjny ocenił, że zapis na sąd polubowny był bezskuteczny i uchylił wyrok w oparciu o art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.
325. Sąd apelacyjny zaznaczył przy tym, że wcześniejsze podniesienie zarzutu abuzywności zapisu na sąd polubowny przez konsumenta nie jest niezbędne, aby wyrok został uchylony w oparciu o art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. Jak wyjaśnił w uzasadnieniu analizowanego wyroku:
 - a) abuzywność postanowień umownych podlega badaniu na każdym etapie postępowania¹²⁷;
 - b) pozostawienie wyroku wydanego na podstawie abuzywnego zapisu na sąd polubowny byłoby sprzeczne z klauzulą porządku publicznego – jak wyjaśnił: „z uwagi na art. 76 Konstytucji RP oraz wynikający z prawa unijnego system ochrony praw konsumentów, w sytuacji abuzywności umowy arbitrażowej uznanie lub wykonanie wyroku

¹²⁵ K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, wyd. 5, red. T. Ereciński, Warszawa 2017, art. 1161, nb. 2.

¹²⁶ SA zwracał uwagę na wpisy nr 58, 4917 oraz 3309 w Rejestrze klauzul niedozwolonych dostępnych pod adresem <https://rejestr.uokik.gov.pl/> [dostęp: 15.11.2024]

¹²⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

polubownego lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP”¹²⁸;

- c) powołanie się na podstawę z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. nie wymaga podniesienia zarzutu w toku postępowania przed sądem polubownym – w ocenie Sądu art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. w przeciwieństwie do art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. nie wskazuje na to, że wyrok nie może podlegać uchyleniu, jeśli strona nie zgłaszała zarzutu w tym zakresie w toku postępowania (o tym, że stanowisko Sądu jest błędne zob. pkt IV.28.2, s. 93);
 - d) ponadto odwołał się do orzecznictwa unijnego – wyroku ETS z dnia 26 października 2006 roku, sygn. C-168/2005, w sprawie Elisa Maria Mostaza Claroprze przeciwko Centro Móvil Milenium SL, w której Trybunał zwracał uwagę, że w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego sąd krajowy jest uprawniony do badania nieważności zapisu na sąd polubowny niezależnie od tego, czy został podniesiony stosowny zarzut w toku postępowania, a jakiegokolwiek ograniczenia w tym zakresie skutkowałyby naruszeniem systemu szczególnej ochrony konsumentów wynikającym z Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich¹²⁹.
326. Gdyby rzeczywiście uznać w ślad za sądem apelacyjnym, że omawiany zapis na sąd polubowny był abuzywny, to jego kontrola byłaby możliwa również w toku postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego pomimo braku formułowania zarzutu z art. 1180 k.p.c. Zgodzić się należy również z sądem apelacyjnym, że pozostawienie wyroku wydanego na podstawie abuzywnej umowy arbitrażowej godziłoby w klauzulę porządku publicznego. Istotne wątpliwości budzi jednak ocena, że analizowany zapis na sąd polubowny rzeczywiście był abuzywny, tj. że konsument nie rozumiał, że stanowi ono ograniczenie jego prawa do sądu. Rozważania więc – jakkolwiek co do zasady słuszne – to wydaje się, że nie przystawały do tego konkretnego zapisu na sąd polubowny.

IV.27. Pozbawienie możliwości obrony praw (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.)

IV.27.1. Uwagi wstępne

327. Strona może w drodze skargi żądać uchylenia wyroku sądu polubownego, jeżeli nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub została w inny sposób pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.).

¹²⁸ Tamże.

¹²⁹ Tamże.

328. Podstawa z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. była powołana w 34,72% badanych skarg. W przypadku ponad 22% z tych skarg wyrok został uchylony, przy czym tylko w przypadku 5,97% sąd powszechny wskazał jako podstawę uchylecia art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.
329. Co znamienne, art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. jest często przywoływany w skargach składanych przez konsumentów oraz mniejszych przedsiębiorców. Jak zostanie przedstawione w dalszej części opracowania, wskazywane przez skarżących przypadki pozbawienia lub ograniczenia możliwości obrony swoich praw nierzadko zaskakują – przede wszystkim dlatego, że nie powinny nigdy mieć miejsca.

IV.27.2. Rozumienie pojęcia pozbawienia możliwości obrony praw

330. W orzecznictwie podkreśla się, że zarzut z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. jest jednym z najważniejszych zarzutów, jakie można poczynić sądowi orzekającemu¹³⁰.
331. Sądy chętnie zwracają przy tym uwagę na to, że w postępowaniu przed sądem powszechnym pozbawienie możliwości obrony stanowi podstawę nieważności postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.) oraz wznowienia postępowania (art. 401 pkt 2 k.p.c.), a także że wykładnia tych podstaw może być pomocna przy weryfikacji zarzutu z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.¹³¹
332. W orzecznictwie utrwaliło się stanowisko, że strona zostaje pozbawiona możliwości obrony swoich praw wyłącznie w sytuacji, gdy była całkowicie pozbawiona możliwości przedstawienia swojego stanowiska. W ocenie sądów jedynie taka sytuacja uzasadnia uchylenie wyroku na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. W konsekwencji sądy przyjmują również, że wystąpienie utrudnień lub ograniczeń przy prezentowaniu stanowiska procesowego przez stronę nie jest wystarczające, aby uznać, że strona została pozbawiona możliwości obrony jej praw¹³². Omawiane rygorystyczne stanowisko znalazło potwierdzenie w licznych orzeczeniach objętych badaniem¹³³.
333. Stanowisko to dobrze podsumowuje uzasadnienie przedstawione w jednym z wyroków objętych badaniem – jak mianowicie wyjaśnił Sąd Najwyższy
- (p)ozbawienie strony możliwości ochrony swych praw w postępowaniu przed sądem polubownym ma miejsce wówczas, gdy naruszona zostaje zasada równości stron, jedna ze stron nie zostaje wysłuchana i nie ma

¹³⁰ Por. np. postanowienie SN z dnia 24 czerwca 2021 r., sygn. IV CSK 229/21, wyrok SA w Warszawie z dnia 29 października 2020 r., sygn. VII AGa 1976/18.

¹³¹ Np. wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 39/21, wyrok SA w Gdańsku z dnia 10 listopada 2020 r., sygn. I AGa 227/19.

¹³² Tak np. T. Ereciński [w:] J. Ciszewski i in., dz. cyt., art. 1206, nb. 11; postanowienie SN z dnia 25 lipca 2013 r., II CZ 19/13.

¹³³ Np. wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 39/21, wyrok SA w Gdańsku z dnia 10 listopada 2020 r., sygn. I AGa 227/19, wyrok SA w Poznaniu z dnia 28 października 2022 r., sygn. I AGa 332/21, wyrok SA we Wrocławiu z dnia 14 marca 2022 r., sygn. I AGa 123/21, wyrok SA w Lublinie z dnia 5 lipca 2023 r., sygn. I AGa 49/23.

możliwości ustosunkowania się do dowodów i twierdzeń przedstawionych przez stronę przeciwną. Dlatego też nie można utożsamiać każdego przypadku niedopuszczenia przez sąd polubowny dowodów wnioskowanych przez stronę z pozbawieniem jej możliwości obrony. Takie pozbawienie ma bowiem miejsce dopiero wówczas, gdy strona nie ma żadnej możliwości przedstawienia i wykazania swoich racji (wyrok Sądu Najwyższego z 11 maja 2007 r., I CSK 82/07)¹³⁴.

334. Niewątpliwie całkowite pozbawienie strony możliwości działania w postępowaniu stanowi podstawę do uchylenia wyroku sądu polubownego, o której mowa w art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. Uważam jednak, że stanowisko, zgodnie z którym tylko w takich okolicznościach dochodzi do pozbawienia strony możliwości obrony, jest zbyt restrykcyjne. Można sobie wyobrazić sytuację, w których określone ograniczenia w przedstawianiu stanowiska przez stronę uniemożliwią jej skuteczną obronę mimo tego, że formalnie miała możliwość przedstawienia swojego stanowiska, choć nie w konkretnym obszarze istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy. W tym kontekście pełnomocnicy bardzo często zwracają uwagę na ograniczenie możliwości obrony praw strony poprzez brak przeprowadzenia wnioskowanego dowodu, najczęściej dowodu z opinii biegłego w sytuacjach, gdy rozstrzygnięcie sprawy wymaga wiadomości specjalnych (zob. też pkt IV.29.4.2, s. 104).
335. Podstawowe znaczenie dla prawidłowego stosowania art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. ma ustalenie, czy uchybienia, które strona zgłasza jako naruszenie możliwości obrony, miały charakter na tyle istotny, że mogły wpłynąć na treść rozstrzygnięcia. Trafnie zagadnienie to ujął Sąd Apelacyjny w Warszawie w jednej ze spraw objętych badaniem, wskazując, że
- pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw, w rozumieniu art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. należy utożsamiać z obiektywnym uniemożliwieniem stronie podjęcia takich czynności, które w istocie zmieniają jej pozycję procesową. Najczęściej więc będą to takie czynności, bez których dokonania strona istotnie pozbawia siebie realnej możliwości uzyskania dla siebie korzystnego rozstrzygnięcia. [...] Ocena czy doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, powinna być dokonana przez pryzmat konkretnych okoliczności sprawy, a analizę czy doszło to pozbawienia strony możliwości działania, trzeba rozpocząć od rozważenia, czy nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, a następnie ustalić, czy uchybienie to wpłynęło na możliwość strony do działania w postępowaniu, w końcu zaś ocenić, czy pomimo zaistnienia tych okoliczności strona mogła bronić swoich praw w procesie. Dopiero w razie kumulatywnego spełnienia wszystkich tych przesłanek należy przyjąć, że strona została pozbawiona możliwości działania¹³⁵.
336. Artykuł 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. wskazuje podstawowe przykłady sytuacji, w których strona zostaje pozbawiona możliwości obrony swoich praw – stanowi je brak należytego zawiadomienia o wyznaczeniu arbitra oraz o postępowaniu przed sądem polubownym. Artykuł 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. dopuszcza jednocześnie inne wypadki, w których strona może zostać pozbawiona możliwości obrony jej praw.

¹³⁴ Postanowienie SN z dnia 24 czerwca 2021 r., sygn. IV CSK 229/21.

¹³⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 grudnia 2021 r., sygn. VII AGa 3/21.

337. Jako typowe przykłady pozbawienia możliwości obrony praw w przebadanych sprawach sądy wskazywały¹³⁶:
- a) brak zawiadomienia strony o terminie rozprawy;
 - b) brak wysłuchania strony;
 - c) brak umożliwienia stronie złożenia oświadczeń co do przedmiotu sprawy; oraz
 - d) uniemożliwienie zaznajomienia się ze stanowiskiem przeciwnika, zgłoszonymi przez niego dowodami i uniemożliwienie ustosunkowania się do nich.
338. Chociaż mogłoby się wydawać, że tak skrajne sytuacje, jak opisane powyżej, w ogóle nie występują lub są wyjątkowo rzadkie, przeprowadzone badanie potwierdza, że takie nieprawidłowości mają miejsce, a nawet nie są odosobnione.

IV.27.3. Brak należytego zawiadomienia strony o postępowaniu arbitrażowym

339. Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw poprzez brak należytego zawiadomienia o wyznaczeniu arbitra oraz toczącym się postępowaniu stanowi podstawę do uchylenia wyroku sądu polubownego, która jest stosunkowo łatwa do oceny. Sprawa-
dza się zasadniczo do analizy korespondencji prowadzonej w ramach postępowania arbitrażowego oraz do weryfikacji prawidłowości jej adresowania.
340. Problem pozbawienia strony możliwości obrony jej praw w ten sposób wydaje się również stosunkowo prosty do wyeliminowania. Mając na uwadze, że zarówno powodowi, jak i arbitrom (instytucji arbitrażowej) powinno zależeć na uniknięciu uchylenia wyroku, zaskakujące jest więc to, jak często problem powiadamiania strony o postępowaniu arbitrażowym stanowi podstawę wnoszonych skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego.
341. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, brak należytego powiadomienia strony o toczącym się postępowaniu arbitrażowym występuje najczęściej z jednej z trzech przyczyn:
- a) występują nieprawidłowości związane z awizowaniem korespondencji (np. brak jest potwierdzenia awizowania lub doręczenie przesyłki);
 - b) intencja podmiotu inicjującego postępowanie arbitrażowe budzi wątpliwości (podmiot inicjuje postępowanie arbitrażowe pomimo braku zapisu na sąd polubowny¹³⁷) lub też wyrok sądu polubownego jest uzyskany w drodze przestępstwa, powód – jak się wydaje – nie jest zainteresowany prawidłowym doręczeniem korespondencji do pozwanego;
 - c) braku kompetencji składu orzekającego.

¹³⁶ Zob. np. wyrok SA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., sygn. VII AGa 1508/18.

¹³⁷ Czego, przynajmniej w części przypadków objętych badaniem, powód powinien być mieć pełną świadomość.

342. Prozaiczny problem awizowania korespondencji sądu polubownego może prowadzić do poważnych skutków procesowych. Aż w dwóch sprawach objętych badaniem przyczyną uchylenia wyroku sądu polubownego był brak doręczenia pozwu oraz dalszej korespondencji w sprawie, co było powiązane z nieprawidłowym awizowaniem, względnie brakiem dowodu awizacji¹³⁸. Co więcej, w jednej z tych spraw sąd apelacyjny zwrócił uwagę, że skarżącemu nie zostało doręczone pismo, w którym powód sprecyzował żądanie pozwu (nie podjęto nawet próby takiego doręczenia). Tym samym skarżący nie miał wiedzy na temat kształtu żądania powoda, w tym o częściowym cofnięciu pozwu.
343. Drugą grupę przypadków braku powiadomienia strony o postępowaniu arbitrażowym stanowią sytuacje, w których trudno uznać brak zawiadomienia za omyłkę. Okoliczności takich spraw wskazują, że zasady dotyczące sądownictwa polubownego zostały potraktowane instrumentalnie w celu uzyskania korzyści przez jedną ze stron sporu. Inicjowanie postępowania nie było ukierunkowane na uzyskanie sprawiedliwego rozstrzygnięcia.
344. Badanie objęło dwie sprawy o podobnych stanach faktycznych, w których wśród szeregu zarzutów skarżący podnosili, że nie zostali zawiadomieni o wyborze arbitrów oraz samym postępowaniu. W obu sprawach skarżący otrzymali od powodów jedynie lakoniczną informację, że zamierzają zainicjować postępowanie przed sądem polubownym. Co istotne, przedmiot tych spraw był nietypowy: w jednej sprawie rozpatrywane były roszczenia odszkodowawcze i zadośćuczynienie za rzekome tortury popełnione przez Urząd Skarbowy, w drugiej – rekompensata z tytułu pozostawienia nieruchomości na Kresach Wschodnich (sprawa dotyczyła tzw. roszczeń związanych z mieniem zabużańskim). W żadnej z tych spraw podstawy uchylenia nie stanowił art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., chociaż byłoby to zasadne. Z akt postępowania jednoznacznie wynikało bowiem, że skarżący nie mieli możliwości obrony swoich praw. Uchylając wyrok dotyczący tortur, sąd apelacyjny skoncentrował się na tym, że brak było zapisu na sąd polubowny (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz że wyrok uzyskano w drodze przestępstwa (art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.)¹³⁹. W sprawie mienia zabużańskiego podstawą uchylenia stanowił również brak zapisu na sąd polubowny (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.)¹⁴⁰.
345. Innym dobrym przykładem omawianej nieprawidłowości jest sprawa, w której co prawda skarżący otrzymał wezwanie na rozprawę, zawierało ono jednak wyłącznie nazwę zagranicznego miasta (Londyn), gdzie znajdował się rzekomy „wydział zamiejscowy” sądu polubownego. W ocenie sądu apelacyjnego rozpoznającego przedmiotową

¹³⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r., sygn. VII AGa 690/20, wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 czerwca 2018 r., sygn. I ACa 1062/16.

¹³⁹ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 15 grudnia 2020 r., sygn. I ACa 336/18.

¹⁴⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18.

sprawę skarżący został pozbawiony możliwości obrony swoich praw, zawiadomienie o terminie rozprawy nie wskazywało bowiem konkretnego miejsca (adresu), gdzie odbędzie się rozprawa¹⁴¹. Co ciekawe, sąd apelacyjny początkowo odrzucił skargę wniesioną w tej sprawie, powołując się na brak jurysdykcji krajowej. Dopiero na etapie zażalenia, działając jako sąd II instancji, przychylił się do argumentów skarżącego i uznał, że wskazanie Londynu jako siedziby sądu polubownego było fikcyjne (nie istniał żaden uzasadniony powód, by rozprawa miała się odbyć w tym mieście). Sąd apelacyjny zwrócił w tej sprawie ponadto uwagę, że pozbawienie możliwości obrony polegało również na braku rozpatrzenia przez sąd polubowny zarzutów skarżącego, który kwestionował jurysdykcję tego sądu¹⁴². Uchylenie wyroku w tej sprawie było ponadto uzasadnione brakiem zapisu na sąd polubowny.

346. Kolejnym przykładem sprawy, która kwalifikuje się do omawianej grupy nieprawidłowości, jest sprawa, w której skarżący co prawda otrzymał zawiadomienie o wyznaczeniu arbitra, jednak sprawę rozstrzygał ostatecznie inny arbiter, o czym skarżący nie został poinformowany. Co więcej, sprawa była rozstrzygana w innej dacie, niż oznaczono w postanowieniu. Sąd apelacyjny rozstrzygający w przedmiotowej sprawie podzielił stanowisko skarżącego i stwierdził, że doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw¹⁴³. W sprawie tej, podobnie jak w przypadku wcześniej omawianych, podstawę uchylenia wyroku stanowił także art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. – strony bowiem nigdy nie zawarły zapisu na sąd polubowny.
347. Na odrębną uwagę zasługuje jeszcze jedna podobna sprawa objęta badaniem¹⁴⁴. W tym przypadku skarżący dowiedzieli się o postępowaniu arbitrażowym dopiero w toku postępowania egzekucyjnego. Podstawę postępowania arbitrażowego stanowiła umowa ugody, której przedmiotem była spłata zadłużenia – dłużnik, zawierając ugodę, podrobił podpisy poręczycieli. O całej sprawie rzekomi poręczyciele dowiedzieli się dopiero w momencie, kiedy wyrok był wobec nich wykonywany. Wniesione przez nich skargi oparte były m.in. na art. 1206 § 1 pkt 1, pkt 2 oraz pkt 5 k.p.c. Sąd uchylił zaskarżony wyrok wobec obydwu skarżących na podstawie art. 1206 § 1 pkt 1 oraz pkt 5 k.p.c. Także w tym wypadku pominął kwestie pozbawienia możliwości obrony praw skarżących – do kwestii doręczeń korespondencji z sądu polubownego odniósł się wyłącznie w kontekście obliczania terminu wniesienia skargi¹⁴⁵. Sąd apelacyjny uznał, że skoro brak było zapisu na sąd polubowny, to do doręczenia korespondencji nie może mieć zastosowania ani regulamin sądu polubownego, który w sprawie tej

¹⁴¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 498/19; postanowienie SA w Gdańsku z dnia 28 kwietnia 2020 r., sygn. V ACz 13/20.

¹⁴² Tamże; postanowienie SA w Gdańsku z 28 kwietnia 2020 r., sygn. V ACz 13/20.

¹⁴³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19.

¹⁴⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. V ACa 252/18.

¹⁴⁵ Tamże.

rozstrzygał, ani art. 1160 k.p.c. Jak wynika z uzasadnienia „w ocenie Sądu Apelacyjnego w takim przypadku ewentualnie można przez analogię zastosować art. 61 k.c. dotyczący składania oświadczeń woli. Oznacza to, że wyrok sądu polubownego mógłby zostać uznany za doręczony, gdyby przesyłka została doręczona skarżącym osobiście lub w taki sposób, żeby mogli się oni zapoznać z jej treścią”. Tymczasem jak wynikało z ustaleń sądu apelacyjnego, jeden ze skarżących czasowo przebywał poza miejscem zamieszkania, a awiza zostały wydane nieokreślonej osobie, natomiast drugi skarżący nie mieszkał pod adresem, do którego kierowana była korespondencja (część awiz odebrana była przez nieokreśloną osobę, odpis pozwu został zaś doręczony rodzicowi, który nie przekazał tej korespondencji). Sąd apelacyjny uznał jednak, że termin powinien liczyć się w przypadku pierwszego skarżącego od daty doręczenia odpisu wyroku od komornika a w przypadku drugiego skarżącego od momentu zapoznania się przez niego z aktami komorniczymi. Artykuł 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. stanowił w tej sprawie kolejną uzasadnioną podstawę uchylenia wyroku.

348. Trzecia grupa spraw dotyczących nieprawidłowości w doręczaniu korespondencji sądowej obejmuje przypadki, w których brak powiadomienia stron o toczącym się postępowaniu arbitrażowym zdaje się wynikać z niewiedzy. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na skargę wniesioną w sprawie, gdzie z treści orzeczenia sądu arbitrażowego wynikało, że postępowanie i rozstrzygnięcie miały dotyczyć zarówno komplementariusza, jak i komandytariuszy, jednak korespondencja była kierowana wyłącznie do komplementariusza. Sąd Apelacyjny w Warszawie słusznie przyjął, że wobec braku doręczenia odpisu pozwu oraz dalszej korespondencji wszystkim pozwanym doszło do pozbawienia ich możliwości obrony praw, co uzasadnia uchylenie wyroku na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.¹⁴⁶
349. W wielu przedstawionych powyżej przypadkach brak doręczeń informacji na temat toczącego się postępowania przed sądem polubownym mógł mieć na celu uzyskanie wyroku bez wiedzy podmiotu wskazanego jako przeciwnik procesowy (stanowił próbę uzyskania wyroku sądu polubownego pomimo braku podstaw). W typowych okolicznościach celem strony inicjującej postępowanie arbitrażowe jest uzyskanie wykonalnego wyroku, który nie zostanie uchylony. W dobrze rozumianym interesie stron jest w związku z tym monitorowanie, czy korespondencja jest kierowana do strony przeciwnej oraz czy jest prawidłowo awizowana. Opisywane powyżej sprawy pokazują, jak często strony zapominają o tym, aby dopilnować tego aspektu postępowania.

¹⁴⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

IV.27.4. Pozbawienie możliwości obrony praw a postępowanie dowodowe

350. Pozbawienie możliwości obrony przez wielu skarżących jest utożsamiane z nieprawidłowościami w zakresie postępowania dowodowego. Kwestia, kiedy postępowanie dowodowe zostanie przeprowadzone w taki sposób, że strona zostanie pozbawiona możliwości obrony jej praw, wydaje się jednym z najbardziej problematycznych.
351. Do pozbawienia obrony praw strony dochodzi, gdy sąd polubowny w ogóle nie wysłuchał strony lub nie umożliwił jej złożenia oświadczeń¹⁴⁷. Taka sytuacja może mieć miejsce w przypadku braku przeprowadzenia przez sąd jakiegokolwiek z wnioskowanych przez stronę dowodów. Choć wydaje się, że taka sytuacja jest niezwykle rzadka (a wręcz niespotykana), w ramach przeprowadzonego badania problem ten stanowił podstawę jednej ze skarg.
352. W skardze konsument wskazywał na to, że został pozbawiony możliwości obrony swoich praw (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.), argumentując, że żaden z jego wniosków dowodowych nie został uwzględniony przez sąd polubowny. Sąd polubowny odmówił przeprowadzenia dowodów z dokumentacji medycznej, która miała wykazać, że w momencie podpisywania zapisu na sąd polubowny skarżący znajdował się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji z uwagi na leczenie zaburzeń afektywnych dwubiegunowych.
353. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uchylił zaskarżony wyrok, wskazując jako podstawy uchylenia art. 1206 § 1 pkt 2 i pkt 4 k.p.c. oraz art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. Jak wynika z uzasadnienia

w toku procedowania przed stałym sądem polubownym Skarżący [...] nie pozostawał bierny i w przedłożonej odpowiedzi na pozew w której domagał się oddalenia powództwa wskazywał, że nie pamięta zdarzeń z kolejnych miesięcy, wnosząc o dopuszczenie dowodu z dokumentów potwierdzających, iż [...] znajdował się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji lub wyrażenie woli. Niedopuszczanie przez sąd polubowny tychże dokumentów z przyczyny „braku wskazania tezy dowodowej” czy przedłożenia ich w formie niepoświadczonych odpisów stoi w opozycji do ogólnych zasad postępowania. [Skarżący – dop. M.Ł.] wskazywał, iż w sprawie zaszyły przesłanki z art. 82 k.c. co wymagało wyjaśnienia przed wydaniem wyroku w kontekście uchylenia się od skutków ugody [...], a w dalszej kolejności skuteczności zapisu na sąd polubowny, czego Sąd Polubowny nie zbadał¹⁴⁸.

Sprawa ta stanowi kolejny przykład nieprawidłowości w postępowaniach arbitrażowych dotyczących konsumentów, podważa przy tym kompetencje arbitrów ją rozstrzygających. Odnotowania wymaga, że w uzasadnieniu wyroku uchylającego wyrok

¹⁴⁷ T. Ereciński [w:] J. Ciszewski i in., dz. cyt., art. 1206, nb. 11; R. Morek, A. Fruk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, wyd. 35, CH Beck (online), Warszawa 2024, art. 1206 KPC, nb. 16.

¹⁴⁸ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2021 r., sygn. I ACa 1089/19.

sądu polubownego nie została wskazana podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., chociaż, jak się wydaje, mogła również być zasadna (zob. też nb. 308, s. 72).

354. Konsekwencją przyjęcia rygorystycznego stanowiska o tym, że tylko całkowite pozbawienie możliwości przedstawienia przez stronę stanowiska uzasadnia uchylenie wyroku na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., jest ocena, że odmowa przeprowadzenia części dowodów nie może uzasadniać uchylenia wyroku na tej podstawie.
355. W przebadanej grupie spraw sądy apelacyjne wielokrotnie zwracały uwagę na to, że sąd polubowny nie jest obowiązany do przeprowadzenia każdego dowodu. Na szczególną uwagę zasługują następujące rozważania, poczynione przez sądy w tym zakresie w sprawach objętych badaniem:
- a) „nie można utożsamiać każdego przypadku niedopuszczenia przez sąd polubowny dowodów wnioskowanych przez stronę z pozbawieniem jej możliwości obrony”¹⁴⁹;
 - b) „W postępowaniu przed sądem polubownym sąd może nie uwzględnić wniosków dowodowych stron”¹⁵⁰;
 - c) „Okoliczność, że zgodnie z art. 1183 k.p.c. każda ze stron ma prawo do wysłuchania i przedstawienia swoich twierdzeń oraz dowodów na ich poparcie nie oznacza, aby na sądzie polubownym ciążył obowiązek przeprowadzenia każdego dowodu wnioskowanego przez stronę postępowania”¹⁵¹;
 - d) „Samo pominięcie wniosku dowodowego strony przez sąd nie skutkuje pozbawieniem jej możliwości obrony swych praw (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2000 r., II UKN 121/00, OSNP 2002/17/ 421 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2001 r. IV CKN 478/00, Lex nr 52795) i nie świadczy o braku zachowania podstawowych zasad postępowania przed tym sądem, wynikających z ustawy lub określonych przez strony (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.)”¹⁵².
356. Powyższe rozważania, oderwane od konkretnych okoliczności sprawy, nie budzą wątpliwości czy kontrowersji. W przypadku konkretnych stanów faktycznych, w mojej ocenie, nie zawsze będą jednak słuszne.
357. Na tle powyżej prezentowanego stanowiska sądów może pojawić się pokusa, aby ograniczyć badanie przebiegu postępowania dowodowego przez pryzmat art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. do sprawdzenia, w jakim zakresie dowody wnioskowane przez stronę zostały przeprowadzone – jeżeli żaden dowód nie został przeprowadzony, to znaczy, że doszło do naruszenia prawa do obrony. Jeżeli natomiast nie zostanie przeprowadzony jeden lub więcej dowodów wnioskowanych przez stronę, to prawa takiej strony nie zostały naruszone. Istotne jest jednak nie to, ile dowodów zostało przeprowadzonych

¹⁴⁹ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 28 października 2022 r., sygn. I AGa 332/21.

¹⁵⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 14 marca 2022 r., sygn. I AGa 123/21.

¹⁵¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 25 października 2018 r., sygn. I AGa 331/18.

¹⁵² Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18.

czy pominiętych, ale jaki był ich przedmiot. Możliwe jest przecież, że brak przeprowadzenia jednego – kluczowego – dowodu będzie pozbawiał stronę możliwości obrony. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że brak przeprowadzenia wszystkich dowodów wnioskowanych przez stronę nie zawsze będzie prowadzić do naruszenia prawa do obrony – prawo to nie zostanie naruszone, jeśli dowody wnioskowane przez stronę nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

358. Pomimo że opisywany rygoryzm wydaje się nadmierny, a strony często powołują podstawę z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. w kontekście oddalenia ich wniosków dowodowych, żadna ze skarg dotycząca braku przeprowadzenia dowodu nie została uwzględniona.
359. Sądy, rozpoznając podstawę z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., stają przed praktyczną trudnością, w jaki sposób dokonać oceny, czy prawo do obrony każdej ze stron zostało poszanowane, nie badając ponownie sprawy merytorycznie. W wielu sprawach dopiero wnikięcie w szczegół pozwala zrozumieć wagę wnioskowanego przez stronę dowodu. Nie da się przy tym ocenić przebiegu postępowania dowodowego, nie oceniając, jakie okoliczności są dla sprawy istotne oraz jakie okoliczności były przez strony wykazywane, a także jakie dowody strony zaoferowały, aby je wykazać. Zakaz badania merytorycznej zasadności wyroku sądu polubownego nie może być w związku z tym utożsamiany z brakiem szczegółowego zapoznania się ze sprawą oraz oceny przebiegu postępowania dowodowego. Tylko taka analiza pozwala bowiem na pełną weryfikację, czy istnieją podstawy do uchylenia wyroku sądu polubownego.
360. Jednocześnie, wnosząc skargę na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. w związku z niedopuszczeniem konkretnych dowodów, skarżący stają przed wyzwaniem, jak przekonać sąd powszechny, że brak przeprowadzenia konkretnych dowodów stanowił naruszenie prawa do obrony. Rzeczywiście to, że „nie wszystkie twierdzenia i dowody znalazły ostatecznie uznanie sądu polubownego i zostały przez ten sąd przyjęte za wystracająco istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, nie świadczy bynajmniej o pozbawieniu możliwości obrony czy też naruszeniu zasady równości”¹⁵³. Istotne jest w związku z tym, aby strona wykazała wagę nieprzeprowadzonych dowodów dla rozstrzygnięcia sprawy.
361. W kontekście omawianej podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego warto zaznaczyć, że o pozbawieniu możliwości obrony świadczy nie tylko brak przeprowadzenia dowodów, ale również ich nieprawidłowa ocena. Jak słusznie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Gdańsku, „(b)ez wątplenia wybiórcza oraz nierzetelna ocena dowodów kwalifikowałaby się jako naruszenie prawa strony do obrony, należy pamiętać jednak, że sąd powszechny rozstrzygając w przedmiocie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie jest uprawniony do badania prawidłowości poczynionych przez sąd polubowny ustaleń faktycznych”¹⁵⁴. W praktyce wykazanie, że doszło do nieprawidłowej

¹⁵³ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 maja 2018 r., sygn. I AGa 198/18.

¹⁵⁴ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. I AGa 28/19.

oceny materiału dowodowego uzasadniającej uchylenie wyroku sądu polubownego, jest więc niezwykle trudne.

362. Kwestia nieprawidłowości przeprowadzonego postępowania dowodowego, niezależnie od wskazywania podstawy z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., bywa obejmowana także podstawą z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. (zob. też IV.29.4.2, s. 104).

IV.27.5. Inne przejawy pozbawienia możliwości obrony

363. Problematyka pozbawienia możliwości obrony praw nie ogranicza się tylko do nieprawidłowości postępowania dowodowego. Przeprowadzone badanie ujawniło szereg innych nieprawidłowości, które sądy apelacyjne kwalifikowały jako pozbawienie takiej możliwości.
364. Warto wspomnieć o sprawie, w której sąd apelacyjny ocenił, że doręczenie skarżącej (konsumentowi) odpisu pozwu na dwa dni przed rozprawą pozbawiało ją możliwości obrony jej praw w sytuacji, w której rozprawa nie została odroczona¹⁵⁵. Sąd apelacyjny zaznaczył przy tym, że chociaż skarżąca miała czas na przygotowanie się do rozprawy i wzięła w niej udział, to czas ten nie był wystarczający (pierwsza przesyłka przewidująca dłuższy termin przygotowania do rozprawy nie została skarżącej doręczona w wyniku błędu poczty w awizowaniu¹⁵⁶). W sprawie tej skarżąca w związku z błędem w doręczeniu została jednocześnie pozbawiona możliwości obrony z uwagi na to, że nie mogła się wypowiedzieć co do wyznaczenia arbitra¹⁵⁷.
365. Bardzo ciekawy przypadek w kontekście analizowanej podstawy dotyczył sporu, w którym po wniesieniu pozwu do sądu polubownego powód zawarł umowę cesji. Umowa ta przewidywała, że dokonana cesja nie wpłynie na zmianę strony podmiotowej w toczącym się już postępowaniu – miał nią nadal pozostawać cedent. Przewidywała więc kontrowersyjne na gruncie prawa polskiego umowne podstawienie procesowe. Sąd polubowny powództwo oddalił, wskazując na brak legitymacji czynnej powoda. Powód, wnosząc skargę, wskazywał na to, że rozstrzygnięcie sądu polubownego pozbawiło go możliwości obrony jego praw, a przy tym, że niezasadnie zostały oddalone jego wnioski dowodowe oraz że nie mógł się ustosunkować do stanowiska strony przeciwnej. Sąd apelacyjny uznał, że wyrok został wydany z naruszeniem zasady swobody umów (zob. też. nb. 562, s. 142), skoro bowiem strony uregulowały, jaki cesja ma wywołać skutek na toczące się postępowanie przed sądem arbitrażowym, to sąd polubowny powinien

¹⁵⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

¹⁵⁶ Nie ziściła się przesłanka prawidłowego doręczenia odpisu pozwu, gdyż przesyłka była pozostawiona w Urzędzie Pocztowym o jeden dzień za krótko.

¹⁵⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

był to uwzględnić, rozstrzygając w sprawie¹⁵⁸. Sąd apelacyjny, uchylając wyrok, nie odniósł się wprost do kwestii pozbawienia możliwości prawa do obrony skarżącego, przyjął natomiast, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego. Wydaje się jednak, że należy podzielić w tym zakresie stanowisko skarżącego – tj. że doszło do naruszenia prawa do obrony z uwagi na błędną ocenę, że skarżący utracił legitymację czynną. Naruszenie to stanowiło skutek naruszenia klauzuli porządku publicznego.

IV.27.6. Sytuacja braku pozbawienia możliwości obrony praw

366. W kontekście relatywnie częstego opierania skarg na pozbawieniu możliwości obrony praw strony warto w uzupełnieniu powyższych rozważań poddać analizie to, co w ocenie sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego nie kwalifikuje się jako pozbawienie możliwości obrony.
367. W ramach przeprowadzonego badania następujące sytuacje nie zostały ocenione jako pozbawienie strony możliwości obrony:
 - a) dyscyplinowanie strony (w tym konsumenta) w toku postępowania – jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Gdańsku: „Nie sposób zgodzić się z tym, że skarżąca miała ograniczone prawo obrony w postępowaniu z tego powodu, że sąd polubowny nie pozwalał jej reagować i została uciszona”¹⁵⁹. Wyrok w tej sprawie został jednak uchylony w oparciu o naruszenie klauzuli porządku publicznego – w ocenie sądu apelacyjnego sąd polubowny nie rozpoznał istoty sprawy, uwzględniając wyłącznie stanowisko jednej ze stron, i nie rozpoznał wszystkich roszczeń powoda (skarżącego). Warto zaznaczyć, że uchybienie to dotyczyło sprawy konsumenckiej¹⁶⁰. Stanowisko Sądu w tej sprawie uznać należy za trafne;
 - b) brak poinformowania stron, w tym konsumenta, o konsekwencjach zapisu na sąd polubowny – jak się wydaje strona, podnosząc ten zarzut z powołaniem na art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., uznawała, że brak informacji o konsekwencjach zapisu na sąd polubowny może być utożsamiony z brakiem „zawiadomienia o postępowaniu przed sądem polubownym”. Nie dziwi, że sąd apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego w tym zakresie¹⁶¹. Przez należyte zawiadomienie o postępowaniu przed sądem polubownym w rozumieniu art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. należy rozumieć informację o fakcie zainicjowania postępowania oraz o terminach przeprowadzanych czynności (przekazanie informacji, które pozwalają stronie na udział w postępowaniu),

¹⁵⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 września 2020 r., sygn. VII AGa 2119/18.

¹⁵⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 października 2020 r., sygn. VII AGa 1976/18/.

¹⁶⁰ Tamże.

¹⁶¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. I ACa 1199/17.

- a nie o tym, czym jest postępowanie arbitrażowe oraz na czym polega. Wyrok w tej sprawie został mimo tego uchylony. Podstawę uchylenia stanowiła nieważność zapisu na sąd polubowny, który nie zawierał zastrzeżenia, że stronom znane są skutki poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (art. 1164¹ § 2 k.p.c.);
- c) odmowa dopuszczenia do postępowania przed sądem polubownym – jak słusznie wyjaśnił sąd apelacyjny, strona, która nie została dopuszczona przez sąd polubowny do postępowania, nie jest uprawniona do wniesienia skargi o uchylenie wyroku zapadłego w takiej sprawie; w konsekwencji odmowa dopuszczania do postępowania arbitrażowego nie może być kwalifikowana jako pozbawienie możliwości obrony w rozumieniu art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.¹⁶²;
- d) brak zwrócenia się przez sąd polubowny do sądu powszechnego o przeprowadzenie dowodu – jak trafnie wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie
- Przepis art. 1192 k.p.c. przewiduje jedynie uprawnienie sądu polubownego do zwrócenia się do sądu powszechnego o przeprowadzenie dowodu w trybie pomocy sądowej, więc nieskorzystanie z powyższej możliwości nie może być postrzegane jako uchybienie kwalifikujące się jako pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, zwłaszcza że sąd polubowny dysponował rozbudowanym materiałem który wziął pod uwagę dokonując wykładni oświadczeń woli stron¹⁶³;
- e) pominięcie dowodu z opinii biegłego z powodu nieuregulowania zaliczki na poczet wynagrodzenia biegłego – sąd zwrócił przy tym uwagę, że wniosek odmienny mógłby być wyprowadzony jedynie wówczas, gdy w postępowaniu tym, na mocy aktów wewnętrznych sądu polubownego, obowiązywały odmienne reguły niż na gruncie KPC. Niemniej powołany regulamin sądu polubownego był w tym zakresie treściowo spójny z art. 130⁴ k.p.c.¹⁶⁴ Stanowisko to jest bez wątpienia słuszne;
- f) brak przeprowadzenia dowodu z dodatkowej opinii biegłego – jak wyjaśnił sąd apelacyjny, brak przeprowadzenia takiego dowodu nie stanowi o pozbawieniu możliwości obrony praw strony w sytuacji, kiedy „dowód z opinii biegłego sądowego został przeprowadzony, a skarżący miał możliwość i z tego prawa skorzystał, co wynika z akt postępowania arbitrażowego, do zgłaszania uwag, zarzutów i pytań do biegłego”¹⁶⁵. Również z tym stanowiskiem należy się co do zasady zgodzić;
- g) brak wnioskowanej zmiany terminu oględzin dokonywanych przez biegłego¹⁶⁶ – jak wyjaśnił sąd apelacyjny: „Z niczego nie wynika, iż wniosek taki powinien zostać uwzględniony, nawet jeśli istotnie termin przypadał w czasie urlopu pełnomocnika

¹⁶² Wyrok SA w Gdańsku z dnia 18 stycznia 2021 r., sygn. I AGa 168/19.

¹⁶³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 czerwca 2021 r., sygn. VII AGa 289/19.

¹⁶⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 grudnia 2021 r., sygn. VII AGa 3/21, wyrok SA w Warszawie z dnia 8 listopada 2019 r., sygn. VII AGa 1787/18.

¹⁶⁵ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18, stanowisko to potwierdził następnie, rozpoznając skargę kasacyjną, SN (wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 39/21).

¹⁶⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 listopada 2019 r., sygn. VII AGa 1787/18.

strony. Od zawodowego pełnomocnika sąd, tak polubowny, jak i państwowy oczekiwać może takiej organizacji pracy, by możliwe było zapewnienie zastępstwa w okresie nieobecności zwłaszcza planowanej¹⁶⁷. W rozważaniach tych sąd apelacyjny pominął ocenę, czy udział pełnomocnika mógł zmienić przebieg oględzin lub wpłynąć na wydaną przez biegłego opinię, tymczasem wydaje się to kluczowe dla oceny, czy można mówić o naruszeniu prawa do obrony, czy też nie, co może budzić pewne wątpliwości;

- h) brak odroczenia terminu rozprawy w przypadku, kiedy nowy pełnomocnik został ustanowiony dzień przed rozprawą, a poprzedni utracił prawo do wykonywania zawodu¹⁶⁸ – w sprawie tej sąd apelacyjny zwrócił uwagę na to, że skarżąca miała co najmniej trzy tygodnie na ustanowienie nowego pełnomocnika przed terminem rozprawy. Sąd apelacyjny uznał, że taki czas był wystarczający. Pewne wątpliwości budzi jednak rygoryzm oceny, zwłaszcza biorąc pod uwagę szczególną przyczynę, dla której pierwotnie wybrany pełnomocnik nie mógł reprezentować skarżącej.

IV.27.7. Prekluzja niezgłoszonych zarzutów a wskazywanie naruszenia prawa do obrony jako naruszenia klauzuli porządku publicznego

368. W kontekście wskazywania art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. jako podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego warto zwrócić uwagę na problem braku podnoszenia przez strony w toku postępowania polubownego zarzutu naruszenia zasad postępowania w trybie art. 1193 k.p.c.
369. Artykuł 1193 k.p.c. wprowadza zasadę prekluzji niezgłoszonych zarzutów. Strona nie może podnieść zarzutu uchybienia zasadom postępowania przed sądem polubownym ani powołać się na takie uchybienie w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego, jeżeli nie podniosła zarzutu niezwłocznie lub w terminie wynikającym z k.p.c., a uchybienie dotyczyło zasad, od których strony mogą odstąpić. Omawiany wymóg podniesienia zarzutu uchybienia dotyczy dyspozytywnych przepisów księgi V KPC.
370. Na tym tle pojawić się może niejednokrotnie wątpliwość, które regulacje mają charakter bezwzględnie wiążący, a które są dyspozytywne. Szczegółowe omówienie tego zagadnienia wykracza poza zakres niniejszego opracowania. W kontekście omawianego prawa do obrony warto jednak zestawić ze sobą art. 1183 k.p.c. oraz art. 1191 k.p.c.
371. Przepis art. 1183 k.p.c. przewidujący równe traktowanie stron w postępowaniu przed sądem polubownym oraz prawo do wysłuchania ma bez wątpienia charakter

¹⁶⁷ Tamże.

¹⁶⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., sygn. VII AGa 1508/18.

bezwzględnie obowiązujący¹⁶⁹. Natomiast artykuł 1191 k.p.c. dotyczący przeprowadzania dowodów w toku postępowania arbitrażowego ma charakter dyspozytywny, z wyjątkiem regulacji dotyczącej braku uprawnienia do stosowania środków przymusu przy przeprowadzaniu dowodów – w tym zakresie jest on bezwzględnie wiążący¹⁷⁰. Czy zatem w przypadku braku przeprowadzenia jednego lub kilku dowodów albo braku umożliwienia zaprezentowania stanowiska strony w zakresie jednego lub kilku zagadnień strona musi podnieść zarzut z art. 1193 k.p.c., aby następnie oprzeć skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego na tej podstawie?

372. Sąd Najwyższy w jednej ze spraw objętych badaniem zwrócił uwagę na to, że „zarzuty dotyczące niezachowania podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.) oraz naruszenia prawa do obrony (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.), co do zasady, nie są objęte prekluzją przewidzianą w art. 1193 k.p.c.”¹⁷¹. Stanowisko to, choć wydaje się słuszne, może prowadzić do nadużyć – może bowiem spowodować, że strony będą powstrzymywać się od formułowania zarzutów w toku postępowania przed sądem polubownym, licząc na to, że w razie, gdyby wyrok sądu polubownego nie był dla nich korzystny, będą dysponowały podstawą do dochodzenia jego uchylenia. Pojawia się również pytanie, jak w takim razie rozumieć zasadę lojalności procesowej, która przejawia się m.in. właśnie w przedstawieniu w trybie art. 1193 k.p.c. zarzutu uchybienia podstawowym zasadom postępowania.
373. Co ważne, jak wynika z przeprowadzonego badania, w praktyce sądy co do zasady odmawiają analizowania podstawy z art. 1206 § 1 pkt 2 oraz pkt 4 k.p.c., jeżeli w toku postępowania nie został podniesiony zarzut w ramach procedury przewidzianej w art. 1193 k.p.c.
374. Dla zobrazowania takiego stanowiska warto przywołać sprawę, w której wśród szeregu zarzutów strona zwracała uwagę na to, że została pozbawiona możliwości obrony jej praw w związku z tym, że nikt nie został przesłuchany w charakterze strony. Sąd apelacyjny, rozważając to zagadnienie, podkreślił, że skarżący nie skorzystał z uprawnienia do złożenia zastrzeżeń w trybie art. 1193 k.p.c., wobec czego tego taki zarzut nie mógł być skuteczny na etapie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego¹⁷². Zwrócił także uwagę, że o obie strony zostały w tym zakresie potraktowane w taki sam sposób, tzn. nikt nie był przesłuchany w toku postępowania w charakterze strony.
375. Wobec opisanego problemu zdarza się, że strony nie decydują się wskazać jako podstawy skargi art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. Zamiast tego wskazują wyłącznie na naruszenie

¹⁶⁹ T. Ereciński [w:] J. Ciszewski i in., dz. cyt., art. 1183, nb. 7.

¹⁷⁰ W. Sadowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nac. P. Ryłski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, art. 1191 k.p.c., nb. 23.

¹⁷¹ Wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 39/21.

¹⁷² Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18; zob. też np. wyrok SA w Warszawie z dnia 22 września 2020 r., sygn. VII AGa 94/19.

klauzuli porządku publicznego poprzez pozbawienie możliwości obrony lub naruszenie zasady równego traktowania wynikające z braku dopuszczenia wszystkich wnioskowanych przez stronę dowodów, a więc w istocie po prostu w inny sposób odnoszą się do naruszenia prawa do obrony.

376. Sformułowanie skargi w taki sposób wydaje się błędne – strona ogranicza bowiem zakres badania przeprowadzonego przez sąd. Podstawy z art. 1206 § 1 k.p.c. sąd bada wyłącznie na wniosek strony. Brak powołania w skardze podstawy z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. oznacza, że wyrok nie będzie przez sąd badany pod jej kątem. Podstawy z art. 1206 § 2 k.p.c. sąd powszechny bierze natomiast pod uwagę z urzędu. Brak wskazania przez skarżącego, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego, nie oznacza więc, że sąd nie przeprowadzi w tym zakresie badania ani nie stwierdzi, że rzeczywiście doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego. Tym bardziej, wobec powyżej zaprezentowanego stanowiska Sądu Najwyższego, celowe wydaje się powołanie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. nawet jeśli zarzut uchybienia proceduralnego nie został podniesiony w toku postępowania.

IV.28. Spór nie był objęty zapisem na sąd polubowny lub wykraczał poza zakres zapisu na sąd polubowny (art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c.)

IV.28.1. Uwagi wstępne

377. Zgodnie z § 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. strona może żądać uchylenia wyroku sądu polubownego w drodze skargi w przypadku, gdy taki wyrok dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny lub wykracza poza zakres takiego zapisu. Jeżeli jednak rozstrzygnięcie w sprawach objętych zapisem na sąd polubowny daje się oddzielić od rozstrzygnięcia w sprawach nieobjętych tym zapisem lub wykraczających poza jego zakres, wyrok może być uchylony jedynie w zakresie spraw nieobjętych zapisem lub wykraczających poza jego zakres.
378. Podstawa uchylenia wyroku przewidziana w art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. była powołana w 8,3% skarg objętych badaniem. Co ciekawe, z tego 25% skarg doprowadziło do uchylenia wyroku sądu polubownego, przy czym w przypadku żadnej z nich podstawą uchylenia nie był akurat art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c.

IV.28.2. Prekluzja niezgłoszonego zarzutu wykroczenia poza zapis na sąd polubowny

379. Artykuł 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. jako jedyna podstawa uchylenia wyroku sądu polubownego wprost przewiduje, że strona ma obowiązek zgłoszenia w toku postępowania, że doszło do przekroczenia zakresu zapisu na sąd polubowny. Jak się wydaje art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. w zakresie, w jakim ustanawia prekluzję zarzutu odnoszącego się do przekroczenia zakresu zapisu na sąd polubowny, stanowi *superfluum* wobec brzmienia art. 1193 k.p.c.¹⁷³
380. Wskazanie podstawy uchylenia na podstawie art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. wymaga od skarżącego konsekwencji w wyrażanym stanowisku. Jeżeli sąd prowadzi postępowanie w zakresie wykraczającym poza zapis na sąd polubowny, strona biorąca udział w takim postępowaniu powinna zgłosić zarzut dotyczący wykroczenia poza zakres zapisu na sąd polubowny. Tylko wówczas może oprzeć skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. Również w tym wypadku zastosowanie ma procedura przewidziana w art. 1180 k.p.c.¹⁷⁴ Gdy sąd polubowny oddalił odrębnym postanowieniem zarzut, że żądanie podniesione w toku postępowania przed sądem polubownym wykracza poza granice zapisu, strona powinna wystąpić do sądu powszechnego o rozstrzygnięcie w tej sprawie. Następnie, jeśli zapadnie niekorzystne rozstrzygnięcie, zażalić takie postanowienie. Co ważne, tylko pełne przeprowadzenie opisywanej procedury pozwala stronie zachować prawo do powoływania się na wykroczenie poza zapis na sąd polubowny w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego.
381. Należy odnotować, że wśród spraw objętych badaniem nie było ani jednej, w której sąd polubowny, w przypadku podniesienia przez stronę zarzutu wykroczenia poza granice zapisu na sąd polubowny, orzekałby w przedmiocie takiego zarzutu odrębnym postanowieniem.
382. Zagadnienie terminu podniesienia zarzutu wykroczenia poza zapis na sąd polubowny nie budzi wątpliwości interpretacyjnych – zarzut powinien zostać podniesiony niezwłocznie po zgłoszeniu żądania strony przeciwnej wykraczającego poza zapis na sąd polubowny (art. 1180 § 2 zd. 3 k.p.c.).
383. W praktyce problematyczne jest dla stron samo podniesienie zarzutu, a nie termin, w jakim powinien zostać podniesiony. W ramach przedmiotowego badania problem braku zarzutu wykroczenia poza zakres zapisu na sąd polubowny ujawnił się wielokrotnie. Jak można przypuszczać, najczęściej brak podniesienia takiego zarzutu wynikał z braku wiedzy strony, ewentualnie braku należytej staranności jej pełnomocnika. Poniżej zostały przedstawione dwa przykłady spraw, w których problem taki wystąpił.

¹⁷³ M. Durbas, dz. cyt., s. 182.

¹⁷⁴ T. Ereciński, K. Weitz, dz. cyt., rozdz. IV.1.3.

384. Pierwsza sprawa dotyczy wykonania umowy inwestycyjnej. Skarżący podnosił, że zawarcie w wyroku rozstrzygnięcia w przedmiocie ważności umowy sprzedaży udziałów stanowiło wykroczenie poza zakres zapisu na sąd polubowny¹⁷⁵. Sąd apelacyjny powstrzymał się od oceny przedmiotowego zagadnienia na podstawie przewidzianej w art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c., wskazując, że skarżący nie podniósł zarzutu przekroczenia zapisu na sąd polubowny w odniesieniu do ustalenia nieważności umowy sprzedaży udziałów, pomimo że takie żądanie było jednoznacznie sformułowane w pozwie. Uznał jednak, że zagadnienie to może zbadać w kontekście prawidłowości dokonania przez sąd polubowny wykładni zapisu na sąd polubowny – wywodząc słusznie, że rażące naruszenie kryteriów wykładni umowy prowadzi do naruszenia zasady autonomii woli stron, a w konsekwencji naruszenia klauzuli porządku publicznego¹⁷⁶. Weryfikacja dokonanej przez sąd polubowny wykładni nie doprowadziła do uchylenia wyroku sądu polubownego.
385. Druga sprawa dotyczy natomiast roszczeń piłkarza wobec klubu sportowego o zapłatę premii z tytułu awansu do Ekstraklasy. Skarżący klub sportowy oparł skargę o podstawy z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. oraz pkt 3 k.p.c., wskazując, że zapłata na rzecz piłkarza została zasądzona jako roszczenie z przyrzeczenia publicznego, które nie było objęte zapisem na sąd polubowny¹⁷⁷. W ocenie sądu apelacyjnego rozstrzygającego w przedmiocie skargi powołanie się na wspomnianą podstawę również było spóźnione: powód odwoływał się do kontraktu łączącego strony, w którym spór o roszczenie poddano pod osąd sądu polubownego. Utrzymywał, że istnieje regulamin wewnątrzklubowy, który daje mu prawo do premii za awans do Ekstraklasy także po zakończeniu kontraktu. [...] Po zanegowaniu przez pozwanego istnienia takiego regulaminu powód utrzymywał, że przyrzeczenie co do przyznania nagrody za awans stanowi ustny regulamin pozwanego w tym przedmiocie. Mimo powoływania się przez powoda na tego rodzaju argumentację pozwany, uczestniczący w postępowaniu przed sądem polubownym i reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, nie podniósł zarzutu, że taka podstawa faktyczna nie jest objęta zapisem lub co najmniej wykracza poza uczynione zapisy tak w kontrakcie jak w i porozumieniu o jego rozwiązaniu¹⁷⁸. Wyrok sądu polubownego nie został w konsekwencji uchylony.

¹⁷⁵ Zapis na sąd polubowny miał następującą treść: „Wszelkie spory i roszczenia majątkowe, które mogą powstać między Stronami w związku z treścią lub wykonaniem niniejszej Umowy [tj. umowy inwestycyjnej – dop. M.Ł.] będą ostatecznie rozstrzygnięte przez sąd arbitrażowy (polubowny) zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego”.

¹⁷⁶ Wyrok SA w Krakowie z dnia 15 marca 2018 r., sygn. I AGa 90/18.

¹⁷⁷ Zapis na sąd polubowny miał następującą treść: „Wszelkie spory wynikające z lub powstałe w związku z niniejszą Umową [tj. kontraktu o profesjonalne uprawianie piłki nożnej – dop. M.Ł.] będą rozstrzygane przez odpowiednie organy PZPN. Spory o prawa majątkowe lub prawa niemajątkowe wynikające z Umowy, które mogą być przedmiotem sporu. Strony poddają pod rozstrzygnięcie Piłkarskiego Sądu Polubownego przy PZPN. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową zastosowanie mają odpowiednie regulacje PZPN, UEFA lub FIFA oraz postanowienia obowiązującego prawa polskiego”.

¹⁷⁸ Wyrok SA w Katowicach z dnia 17 czerwca 2021 r., sygn. I ACa 618/20.

386. Jak się wydaje, mała skuteczność powoływania się na podstawę z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. związana jest z prekluzją zarzutu wykroczenia poza zapis na sąd polubowny. Zasadne zarzuty zgłoszone w toku postępowania przed sądem polubownym, jeśli zapadnie w tym zakresie rozstrzygnięcie sądu polubownego, są przedmiotem oceny sądu powszechnego dokonywanej w trybie art. 1180 k.p.c. W skargach z kolei zdarza się stronom podnosić takie zarzuty, które nie były sygnalizowane w toku postępowania lub które nie są przekonujące.

IV.28.3. Rozróżnienie pomiędzy podstawą z art. 1206 § 1 pkt 3 a z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.

387. Podstawa z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. jest przez strony bardzo często powoływana łącznie z podstawą przewidzianą w art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. W przypadku spraw objętych badaniem aż w połowie skarg opartych na podstawie z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. powołana była również podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.
388. Biorąc pod uwagę, że sąd powszechny podstawy z art. 1206 § 1 k.p.c. bada jedynie na wniosek strony, takie działania ocenić należy co do zasady jako słuszne – powołanie obydwu podstaw najpełniej zabezpiecza interesy skarżącego. Należy mieć jednak na uwadze, że podstawy przewidziane w pkt 1 i pkt 3 dotyczą różnych zakresów, które jedynie w niektórych wypadkach mogą się ze sobą pokrywać. Błędem jest więc traktowanie przez strony niniejszych podstaw tak, jakby dotyczyły tych samych kwestii w szczególności (co w skargach objętych badaniem pojawiło się kilkakrotnie) powołując podstawę z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. w przypadkach, w których właściwa będzie podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.¹⁷⁹
389. W ramach przeprowadzonego badania różnice pomiędzy stosowaniem podstaw z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. oraz pkt 3 k.p.c. ujawniły się na trzech płaszczyznach – pierwsza z nich dotyczyła ujęcia przedmiotowego zapisu na sąd polubowny, druga ujęcia podmiotowego zapisu na sąd polubowny, a trzecia upływu czasu (kwestii ewentualnego wygaśnięcia zapisu na sąd polubowny).
390. W doktrynie wskazuje się, że o podstawie z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. można mówić w przypadku przekroczenia granic przedmiotowych zapisu. W przypadku przekroczenia granic podmiotowych zapisu zastosowanie ma podstawa z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.¹⁸⁰ Jako przykład prawidłowego zastosowania omawianego rozróżnienia podstaw z art. 1206 § 1 pkt 1 i pkt 3 k.p.c. można wskazać objętą badaniem sprawę, w której

¹⁷⁹ Np. formułując podstawę skargi w następujący sposób: „W stosunku do zaskarżonego wyroku podnoszę następujące zarzuty: 1. rozstrzygnięcie sprawy pomimo braku wiążącego strony zapisu na sąd polubowny, co stanowi naruszenie art. 1206 § 1 pkt 1 i pkt 3 k.p.c.”.

¹⁸⁰ Zob. T. Ereciński, K. Weitz, *Podstawy skargi o uchylenie*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz, dz. cyt.; M. Asłanowicz, *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do części piątej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2017, s. 150.

strony w ogóle nie łączył zapis na sąd polubowny (nie było stosunku umownego) – jako podstawę uchylenia tego wyroku sąd apelacyjny przyjął art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., chociaż w skardze wskazywana był zarówno podstawa określona w pkt 1, jak i w pkt 3 k.p.c.¹⁸¹

391. Jeśli chodzi o ujęcie zapisu na sąd polubowny w czasie, to w jednej ze skarg objętych badaniem skarżący podnosił, że sporem objęte są roszczenia, które powstały w okresie, w którym stron nie łączyła umowa franczyzy, w której zawarty był zapis na sąd polubowny (w ocenie skarżącego umowa franczyzy wygasła wcześniej). Skarżący jako podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego wskazał zarówno art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., jak i art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. Sąd apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego. Uznał, że zapis na sąd polubowny wiązał strony, tj. nie doszło do jego wygaśnięcia. Wyjaśnił przy tym, że „jeśli sąd ten [arbitrażowy – dop. M.Ł.] przesądził, jak w rozpoznawanej sprawie, o ważności i skuteczności zapisu na sąd polubowny na podstawie wykładni woli stron oraz innych okoliczności faktycznych ustalonych w toku postępowania to ocena taka musi się ostać, o ile tylko nie jest całkowicie dowolna”¹⁸². Uzasadnienie sądu apelacyjnego pozostaje w tym zakresie dość lakoniczne. Sąd apelacyjny skoncentrował się na kwestii tego, czy zapis na sąd polubowny wiązał w istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy czasie. Sąd apelacyjny uznał więc – jak się wydaje słusznie – że ewentualne orzekanie przez sąd polubowny w przypadku wygaśnięcia zapisu na sąd polubowny kwalifikować należy jako podstawę z art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. a nie § 1 pkt 3 k.p.c.

IV.28.4. Pozostałe sprawy, w których skarżący powoływali się na podstawę z art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c.

392. Odnotowania wymaga sprawa, w której skarga była oparta na tezie, że konkretna podstawa prawna roszczenia powoda (przeciwnika skargi) wykraczała poza zapis na sąd polubowny.
393. W ocenie skarżącego rozstrzygnięcie sądu polubownego podlegało uchyleniu na podstawie art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. jako wykraczające poza zakres zapisu na sąd polubowny z uwagi na to, że zapadłe rozstrzygnięcie oparte było o przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (powód dochodził ochrony deliktowej), podczas gdy zapis na sąd polubowny dotyczył wyłącznie naruszenia praw w wyniku zawarcia umowy o utrzymanie nazw domen internetowych¹⁸³. Jak wyjaśnił sąd apelacyjny:

¹⁸¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. V ACa 252/18.

¹⁸² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2021 r., sygn. I ACa 620/20.

¹⁸³ Zapis na sąd polubowny miał następującą treść: „Zważywszy, że w dniu [...] został złożony w Polskiej Izbie Informatyki i Telekomunikacji (dalej „PIIT”) wniosek o wszczęcie postępowania przed Sądem Polubownym do spraw Domen Internetowych przy PIIT (dalej „Sąd Polubowny”) w sprawie naruszenia praw: [...] w wyniku zawarcia umowy o utrzymanie nazwy domeny [...] niniejszym wyrażam zgodę na rozstrzygnięcie sporu dot. tej nazwy

Treść art. 2 ust. 2 Regulaminu Sądu Polubownego ds. Domen Internetowych przy Polskiej Izbie Informatyki i Telekomunikacji [...] ¹⁸⁴ nie daje bowiem podstawy do przyjęcia, że oparcie rozstrzygnięcia na przepisach dotyczących zwalczania nieuczciwej konkurencji było niedopuszczalne. W postanowieniu tym mowa jest wprawdzie o tym, że zgodnie z nim rozstrzygnięte zostaną spory o naruszenie praw powstałe pomiędzy powodem a pozwanym w wyniku zawarcia umowy o utrzymanie nazw domen internetowych. Wszelako uznać należy, że ochrona praw przeciwnika skargi, o których mowa w zapisie na sąd polubowny, może następować również w oparciu o przepisy o ochronie przed nieuczciwą konkurencją. [...]. Zgodnie z art. 2 ust. 3 Regulaminu rozstrzyganie sporów podlegać będzie prawu Rzeczypospolitej Polskiej oraz Regulaminowi, a przepisy o ochronie przed nieuczciwą konkurencją stanowią część prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Nie ma zatem podstaw do przyjęcia, że wydając rozstrzygnięcie w oparciu o przepisy o ochronie nieuczciwej konkurencji wykroczył poza granice zapisu na sąd polubowny ¹⁸⁵.

Chociaż można sobie teoretycznie wyobrazić sytuację, w której zapis na sąd polubowny będzie ograniczał rozstrzyganie sądu arbitrażowego do konkretnych podstaw prawnych (abstrahując od braku walorów praktycznych takiego rozwiązania), to sposób sformułowania takiego zapisu musiałby być zupełnie inny niż w przedmiotowej sprawie.

394. Odrębnej uwagi wymaga kwestia braku przeprowadzenia procedury z wielostopniowej klauzuli arbitrażowej jako podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego. Zagadnienie to pojawiło się w ramach badania tylko raz. Strona podnosiła, że wyrok sądu polubownego powinien zostać uchylony na podstawie art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c. – doszło bowiem do naruszenia klauzuli arbitrażowej (poprzez brak zachowania przewidzianego w niej etapu polubownego rozstrzygnięcia sporu samodzielnie poprzez strony). ¹⁸⁶ Skarżący nie wytłumaczył przy tym, czy sytuację taką kwalifikuje jako stan, w którym wyrok sądu polubownego dotyczy sporu nieobjętego zapisem na sąd polubowny, czy też stan, w którym wyrok wykracza poza zakres takiego zapisu. Sąd, analizując przedmiotową skargę, w ogóle się nie odniósł do tego zagadnienia.
395. Warto odnotować, że kwestia naruszenia postępowania przewidzianego wielostopniową klauzulą arbitrażową niezmiennie budzi pewne kontrowersje – ocena skutków braku wypełnienia takiej procedury wymaga każdorazowo indywidualnej analizy z uwzględnieniem sposobu sformułowania klauzuli arbitrażowej (w tym określenia, czy strony nadały jej kolejnym etapom obligatoryjny charakter oraz określenia, czy

domeny na podstawie Regulaminu Sądu Polubownego ds. Domen internetowych, opublikowanego pod adresem [...]), określających zasady i tryb postępowania przed Sądem Polubownym”.

¹⁸⁴ Zgodnie z art. 2 ust. 2 Regulaminu Sądu Polubownego ds. Domen Internetowych przy Polskiej Izbie Informatyki i Telekomunikacji „Sąd Polubowny uprawniony jest do rozstrzygania sporów o naruszenie praw, powstałych pomiędzy Powodem a pozwanym w wyniku zawarcia umowy o utrzymanie nazw domen internetowych”.

¹⁸⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 17 maja 2019 r., sygn. I ACa 1324/18.

¹⁸⁶ Sprawa toczyła się przed SA w Warszawie, sygn. VII AGa 690/20.

klauzula zawiera warunek)¹⁸⁷. Nie budzi przy tym wątpliwości, że dopuszczalne jest zawarcie umowy o arbitraż pod warunkiem, w tym również warunkiem zawieszającym polegającym na wcześniejszym bezskutecznym przeprowadzeniu wybranego przez strony etapu (np. postępowaniu mediacyjnym). W takim wypadku w razie nieprzeprowadzenia przedarbitrażowych stadiów rozwiązywania sporu umowa o arbitraż nie będzie skuteczna¹⁸⁸.

IV.29. Brak zachowania wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.)

IV.29.1. Uwagi wstępne

396. Artykuł 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. przewiduje uchylenie wyroku sądu polubownego w przypadku, kiedy nie zachowano wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem wynikających z ustawy lub określonych przez strony.
397. Jest to jedna z częściej powoływanych przez strony podstaw skargi – była powołana w 48,19% skarg objętych badaniem. Tylko w przypadku ok. 19% ze spraw, w których została powołana, sąd zdecydował się uchylić zaskarżony wyrok, przy czym tylko w 9,6% spraw wskazał w uzasadnieniu, że podstawę uchylenia stanowi podstawa z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.
398. Tytułem wprowadzenia warto zwrócić uwagę, że skoro zasady postępowania mogą być ustalone przez strony (poprzez zawarcie stosownej szczegółowej umowy arbitrażowej lub odesłanie do regulaminu sądu polubownego), na skarżącym ciąży obowiązek wykazania, że konkretne reguły zostały ustalone oraz naruszone. Pomimo tego nie zawsze skarżący przedstawiają wraz ze skargą dowód z regulaminu sądu polubownego, na który się zdecydowali, czy też stosowną umowę arbitrażową. W żadnej ze spraw objętych badaniem sądy apelacyjne nie wywodziły jednak z tego tytułu konsekwencji procesowych wobec skarżących.

¹⁸⁷ Wyrok SN z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 443/14, LEX nr 1656288; zob. w doktrynie: M. Topór, *Problem skutków prawnych niezrealizowania przedarbitrażowych etapów wielostopniowej klauzuli arbitrażowej FIDIC*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 11, s. 17–26.

¹⁸⁸ M. Durbas, *Zawarcie umowy o arbitraż pod warunkiem lub z określeniem terminu*, [w:] M. Durbas, dz. cyt., s. 66.

IV.29.2. Prekluzja niezgłoszonego zarzutu braku zachowania wymagań co do składu orzekającego lub podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym

399. Jak zostało już zasygnalizowane (zob. pkt IV.27.7, s. 90), uważa się co do zasady, że oparcie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. jest ograniczone prekluzją.
400. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się mianowicie, że z uwagi na art. 1193 k.p.c., aby powołać jako podstawę uchylenia wyroku art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., skarżący musi podnieść stosowny zarzut w toku postępowania arbitrażowego (gdy dotyczy to naruszenia podstawowej zasady postępowania przed sądem polubownym)¹⁸⁹ lub złożyć wniosek o wyłączenie arbitra do sądu państwowego (gdy dotyczy to braku zachowania wymagań co do składu sądu polubownego)¹⁹⁰.
401. Powyższe stanowisko było wielokrotnie powtarzane w sprawach objętych badaniem. Jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie, jeżeli podczas rozpoznawania sprawy przed sądem arbitrażowym, strona będąc reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika brała udział w czynnościach sądu i nie demonstrowała wówczas naruszeń proceduralnych, które wyeksponowała w skardze jako uzasadniające podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego, wskazanej w art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., to odwoływanie się do tak zidentyfikowanego uchylenia proceduralnego nie może odnieść skutku¹⁹¹.
402. Jednocześnie warto ponownie zwrócić uwagę, że wyrażany jest także pogląd przeciwny, zgodnie z którym podniesienie zarzutu z art. 1193 k.p.c. nie jest niezbędne, aby powołać jako podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. Sąd Najwyższy w jednej ze spraw objętych badaniem przyjął mianowicie, że zarzuty dotyczące niezachowania podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.), tak samo jak zarzuty dotyczące naruszenia prawa do obrony (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.), nie są co do zasady objęte prekluzją przewidzianą w art. 1193 k.p.c.¹⁹²

¹⁸⁹ M. Asłanowicz, *Sąd polubowny (arbitrażowy)*..., s. 148; wyrok SA w Gdańsku z dnia 30 listopada 2017 r., sygn. I ACa 1125/16, LEX nr 3036499.

¹⁹⁰ Zob. np. F. Balcerzak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nac. P. Ryłski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, art. 1176, nb. 26.

¹⁹¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., sygn. VII AGa 1508/18; zob. też np. wyrok SA w Warszawie z dnia 28 czerwca 2021 r., sygn. VII AGa 289/19; wyrok SA w Warszawie z dnia 25 lutego 2022 r., sygn. VII AGa 1095/20; wyrok SA w Krakowie z dnia 12 grudnia 2019 r., sygn. I ACa 917/18.

¹⁹² Wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 39/21.

IV.29.3. Brak zachowania wymagań co do składu sądu polubownego

403. Wyrok sądu polubownego podlega uchyleniu na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. w przypadku, gdy nie zostały zachowane wymagania dotyczące składu sądu polubownego wynikające z ustawy lub określone przez strony.
404. W ramach tej podstawy, w świetle spraw objętych badaniem, można wyróżnić trzy grupy przyczyn uchylenia wyroku sądu polubownego:
- a) pierwszą, gdy w sprawie rozstrzygał skład orzekający inny liczbowo, niż wynikało to z ustawy lub zostało określone przez strony;
 - b) drugą, dotyczącą wyboru arbitra przez podmioty do tego nieuprawnione w świetle ustawy lub uzgodnienia stron; oraz
 - c) trzecią, gdy arbiter lub arbitrzy nie spełniali kryteriów wynikających z ustawy lub określonych przez strony. W tej grupie najczęściej strony podnoszą jako przejaw braku zachowania wymagań co do składu sądu polubownego brak bezstronności arbitra. Naruszenie wymagań dotyczących składu orzekającego może oczywiście dotyczyć również innych kryteriów, np. określonego w umowie arbitrażowej wymagania dotyczącego wykształcenia, doświadczenia, narodowości lub znajomości określonego języka przez arbitrów.
405. Zgodnie z art. 1169 § 1 k.p.c. strony mogą w umowie określić liczbę arbitrów, która ma rozstrzygać ich spór. W braku takiego określenia (w klauzuli arbitrażowej lub poprzez odesłanie do regulaminu, zgodnie z którym spór ma być rozstrzygany) sprawa podlega rozstrzygnięciu przez skład trzech arbitrów.
406. Chociaż wydawać by się mogło, że kwestia liczby arbitrów orzekających w sprawie nie powinna nastroczać praktycznych trudności, zdarzają się sprawy, w których wyrok sądu polubownego jest na tej podstawie uchylony. Zagadnienie to ujawniło się w jednej ze spraw objętych badaniem – uchylając zaskarżony wyrok, sąd apelacyjny podkreślił, że skoro strony nie określiły liczby arbitrów, to rozpoznawanie sprawy w składzie jednoosobowym było sprzeczne z prawem¹⁹³. Sprawa ta stanowi kolejny z przykładów braku przygotowania niektórych arbitrów oraz instytucji arbitrażowych do wykonywanych zadań.
407. Druga grupa spraw, w której podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego stanowi brak zachowania wymagań dotyczących składu sądu, obejmuje przypadki, gdy do orzekania dopuszczony zostaje arbiter wybrany przez nieuprawniony podmiot. W ramach badania problem ten pojawił się w jednej sprawie, tzw. sporze uchwałowym. Jak się wydaje, w takich właśnie sporach kwestia ta może wystąpić najczęściej.

¹⁹³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

408. Sąd Apelacyjny w Katowicach uchylił wyrok sądu polubownego wydanego w opisywanej sprawie uchwałowej, stwierdzając, że arbiter został wyznaczony w imieniu skarżącej spółki przez członka zarządu spółki, którego dotyczyła zaskarżona uchwała o odwołaniu z funkcji. W ramach postępowania arbitrażowego wybrany w taki sposób arbiter miał następnie uczestniczyć w badaniu podstaw nieważności, ewentualnie uchylenia tej uchwały¹⁹⁴. Co ciekawe, wspomniany członek zarządu, który dokonał ww. wyboru, pełnił jednocześnie funkcję członka zarządu przeciwnika skargi (mniejszościowego udziałowca skarżącej). Jeden z podmiotów pozostających w sporze swoim działaniem doprowadził więc de facto do wyznaczenia dwóch arbitrów.
409. Sprawa ta jest interesująca jeszcze z jednej przyczyny – pomimo że skarżąca od początku postępowania arbitrażowego podnosiła, że nie godzi się z wyborem arbitra, którego dokonał w jej imieniu członek zarządu, to nie wystąpiła z wnioskiem o jego wyłączenie. W ocenie sądu apelacyjnego nie stanowiło to jednak przeszkody w powołaniu tego zagadnienia w skardze. Jak wyjaśniła:
- Przesłanki wyłączenia arbitra reguluje art. 1174 § 2 k.p.c. Powołany przepis przewiduje, że arbiter może być wyłączone tylko wtedy, gdy zachodzą okoliczności, które budzą uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności lub niezależności, a także wtedy, gdy nie ma [on – dop. M.Ł.] kwalifikacji określonych w umowie stron nie wymienia natomiast żadnych okoliczności odnoszące się do sposobu powołania arbitra. [...] Art. 1176 § 4 k.p.c. w związku z art. 1193 k.p.c. jako przepis skutkujący utratą możliwości podnoszenia określonych zarzutów, musi być interpretowany ściśle, stąd w ocenie sądu apelacyjnego niedopuszczalna jest jego rozszerzająca wykładnia prowadząca do pozbawienia strony możliwości podnoszenia zarzutów niestanowiących podstawy wyłączenia arbitra w razie niewyczerpania procedury przewidzianej w art. 1176 § 4 k.p.c. Tym samym obecnie skarżąca może powoływać się na wadliwość ustanowienia arbitra, nawet jeśli, kwestionując wybór z przyczyn formalnych, a nie z uwagi na przymioty osobiste arbitra, uprzednio nie domagała się jego wyłączenia¹⁹⁵.
410. Kwestia braku skorzystania z procedury wyłączenia arbitra (art. 1176 k.p.c.), a następnie powoływania się na brak zachowania wymogów co do składu orzekającego powtórzyła się w ramach badania kilkakrotnie. W ślad za Sądem Apelacyjnym w Warszawie warto więc podkreślić, że „[w] sytuacji, gdy strona nie żądała wyłączenia arbitra w trybie art. 1176 § 2 k.p.c. przez sąd państwowy to traci podstawę do późniejszego zwalczania wyroku za pomocą skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego z powołaniem się na przyczyny dotyczące arbitra istniejące i znane jej wcześniej”¹⁹⁶. Co ważne, terminy te mają charakter prekluzyjny¹⁹⁷. Jednocześnie, podobnie jak w przypadku innych zarzutów podnoszonych w toku postępowania arbitrażowego, zdarzyć się może, że termin

¹⁹⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. V AGa 482/18.

¹⁹⁵ Tamże.

¹⁹⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 13 czerwca 2022 r., sygn. VII AGa 402/21; zob. też wyrok SA w Katowicach z dnia 14 czerwca 2019 r., sygn. V ACa 355/18.

¹⁹⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 13 czerwca 2022 r., sygn. VII AGa 402/21.

na wniesienie skargi będzie upływał szybciej, niż zapadło rozstrzygnięcie w trybie art. 1176 k.p.c. W takim wypadku strona jest rzecz jasna uprawniona do powoływania się na brak zachowania wymagań co do składu orzekającego w skardze, którą wnosi¹⁹⁸.

411. W ramach spraw objętych badaniem zagadnienie braku zachowania wymogów co do składu orzekającego w przeważającym zakresie było przez skarżących podnoszone w kontekście wątpliwości co do bezstronności arbitrów.
412. W skargach strony bezskutecznie wskazywały jako argumenty przemawiające za brakiem bezstronności arbitrów m.in.:
 - a) członkostwo w organach sądu arbitrażowego¹⁹⁹;
 - b) świadczenie pomocy prawnej na rzecz właściciela jednej ze stron m.in. w okresie, którego dotyczy spór pomiędzy stronami, ale osiem lat przed zainicjowaniem postępowania²⁰⁰;
 - c) wieloletnią współpracę przy tworzeniu zbiorowych prac naukowych²⁰¹.
413. Na szczególną uwagę zasługuje w tym kontekście sprawa, w której skarżący jako przejaw braku bezstronności arbitra wskazywał na jego współpracę „z kancelarią pełnomocników przeciwnika i relację zwierzchnictwa służbowego jednego z tych pełnomocników względem arbitra”, która zakończyła się siedem lat wcześniej, a także na „powiązania arbitra z uczestnikami postępowania i jego grupą kapitałową”. Sąd Apelacyjny w Warszawie nie podzielił stanowiska skarżącego. Uznał, że brak było podstaw do wyłączenia arbitra z uwagi na upływ czasu. Z perspektywy praktyki istotne jest przy tym uzasadnienie tego stanowiska – Sąd słusznie podkreślił, że skoro arbitrami często są osoby czynnie wykonujące zawód adwokata czy radcy prawnego, to przypadki powiązań osobowych między nimi a pełnomocnikami stron mogą się zdarzać. Zagrożenie to potęguje zmienność miejsc zatrudnienia czy nasilona aktywność zawodowa. Powiązania takie same w sobie nie dyskwalifikują arbitra, o ile nie prowadzą do wniosku o braku jego bezstronności i niezależności²⁰².
414. Warto również wspomnieć o skardze, w której strona powoływała się na brak bezstronności arbitra, wskazując na niewłaściwą „formę i ton” wydanego rozstrzygnięcia oraz odpowiedzi na wniosek o wykładnię orzeczenia. Bez pogłębionej analizy stanu faktycznego sprawy zarzut ten może wydawać się wyłącznie wyrazem niezadowolenia strony z zapadłego rozstrzygnięcia, stąd też warto zacytować przykładowe fragmenty uzasadnienia, które stanowiły podstawę twierdzeń skarżącego – w wyroku arbiter orzekający (arbiter jedyny) sformułował następujące oceny:
 - a) „oczywistym jest, choć najwyraźniej dla strony pozwanej nie, że wykorzystywanie swojej przewagi finansowej, ze świadomością wyrządzenia szkody innemu, nawet

¹⁹⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 listopada 2020 r., sygn. VII AGa 571/19.

¹⁹⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 13 czerwca 2022 r., sygn. VII AGa 402/21.

²⁰⁰ Tamże.

²⁰¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 marca 2020 r., sygn. VIII AGa 2008/18.

²⁰² Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 listopada 2020 r., sygn. VII AGa 571/19.

jeśli jest zgodne z prawem, jest nieuczciwe. Właśnie w celu wyeliminowania takich zachowań podejmowanych przed podmioty, które nie rozumieją pojęcia «zasady uczciwej konkurencji», łącząc je najwyraźniej z zasadą «większemu wolno więcej» ustawodawca obdarował nas (przedsiębiorców i klientów) ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji”;

b) „i wreszcie o nieuczciwości świadczy zachowanie podmiotu post factum, który zamiast honorowo (gdyby także to pojęcie było dla strony niezrozumiałe Sąd odsyła do słownika języka polskiego) wycofać się ze sporu, naraża innego przedsiębiorcę na straty”.

415. Co ciekawe, sąd apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego o braku bezstronności cytowanego arbitra. Uznał, że brak jest podstaw do przyjęcia, że doszło do naruszenia wymogów dotyczących arbitra oraz podstawowych zasad postępowania (w tym postanowienia regulaminu sądu polubownego, z którego wynikało, że sprawę rozstrzygać ma bezstronny arbiter). W wyroku wyjaśnił, że:

[k]westionowane przez stronę skarżącą sformułowania ujawniają wprawdzie w sposób bardzo dobitny i kategoryczny oceny arbitra dotyczące sposobu postępowania skarżącej. Wszelako wywodzenie stąd wniosku o braku bezstronności Arbitra nie znajduje uzasadnienia. [...] Strona skarżąca poza powołaniem się na wyjęte z kontekstu wypowiedzi, nie wskazuje bowiem na jakiegokolwiek zachowania Arbitra, z których można by wnioskować o braku jego bezstronności²⁰³.

Uzasadnienie dla oddalenia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego budzi wątpliwości. Sformułowania używane przez arbitra były nacechowane negatywnie i wskazywały na to, że dokonywane przez niego oceny mogły mieć charakter emocjonalny, a w konsekwencji mogły nie być dokonywane obiektywnie oraz z wymaganym od niego profesjonalizmem.

IV.29.4. Brak zachowania podstawowych zasad postępowania

IV.29.4.1. Podstawowe zasady postępowania przed sądem polubownym

416. Artykuł 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. stanowi podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego, nie tylko w przypadku braku zachowania wymagań co do składu orzekającego, ale również w przypadku, gdy nie zachowano podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym wynikających z ustawy lub określonych przez strony.
417. Jak trafnie wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie, w jednej ze spraw objętych badaniem, w art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.

²⁰³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 17 maja 2019 r., sygn. I ACa 1324/18.

mowa jest o podstawowych zasadach postępowania przed sądem arbitrażowym, co należy rozumieć jako ograniczenie możliwości wzruszenia wyroku sądu polubownego jedynie do takich przypadków, które prowadziły do naruszenia zasad sprawiedliwego procesu, bądź do takich istotnych uchybień procesowych, które mogły mieć wpływ na wyrok sądu polubownego, np. naruszenie zasady równości stron, całkowite zaniechanie prowadzenia postępowania dowodowego²⁰⁴.

418. W doktrynie podkreśla się jednocześnie, że podstawa z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. powinna być interpretowana w sposób zawężający oraz powinna się ograniczać do zasad sprawiedliwego procesu i istotnych uchybień procesowych, które mogłyby mieć wpływ na zapadłe rozstrzygnięcie²⁰⁵.
419. Jak wynika z analizy zgromadzonych akt postępowania skargowych, najczęściej jako naruszenie podstawowych zasad postępowania sądy przyjmują nieprawidłowości dotyczące zakresu orzekania (wykroczenia poza zakres żądania). Przeprowadzone badanie potwierdza jednocześnie, że chociaż strony chętnie wskazują jako przykłady naruszenia podstawowych zasad postępowania kwestie związane z przebiegiem postępowania dowodowego oraz ustalaniem faktów i ich oceną dokonywaną przez sądy polubowne, to do rzadkości należy, aby sądy powszechne uznawały nieprawidłowości w tym zakresie za podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego w konkretnych przypadkach.

IV.29.4.2. Postępowanie dowodowe oraz ocena dowodów w kontekście naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym

420. W ramach spraw objętych badaniem najczęściej wskazywanym przejawem naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym były nieprawidłowości przebiegu postępowania dowodowego.
421. Szereg skarg objętych badaniem opartych na art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. dotyczyło kwestii związanych z:
 - a) niedopuszczeniem dowodu z opinii biegłego lub innego dowodu, który strona wskazywała jako istotny;
 - b) brakiem prawidłowego rozkładu ciężaru dowodów;
 - c) nierzetelną oceną dowodów względnie brakiem wszechstronnego rozważenia dowodów.
422. Rozstrzygając w przedmiocie naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym, sądy powszechne zgodnie podkreślają, że chodzi o takie przypadki, które prowadzą do naruszenia zasad sprawiedliwego procesu²⁰⁶. Nie każda nieprawidłowość postępowania dowodowego narusza zasady sprawiedliwego procesu.

²⁰⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2021 r., sygn. VII AGa 14/21.

²⁰⁵ T. Ereciński, K. Weitz, dz. cyt., rozdz. VII.4.2.

²⁰⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 września 2019 r., sygn. VIII AGa 1586/18.

Jako podstawy do uchylenia wyroku sądu polubownego kwalifikować należy przy tym tylko takie nieprawidłowości, które wpłynęły na rozstrzygnięcie sprawy. Powstaje jednak wątpliwość, czy każda nieprawidłowość, która wpływa na rozstrzygnięcie sprawy, narusza jednocześnie zasady sprawiedliwego procesu. Analiza akt objętych badaniem nie pozwala na udzielenie jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

423. Sądy, rozstrzygając w przedmiocie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., jako przykłady uzasadniające uchylenie wyroku sądu polubownego chętnie wskazują sytuacje skrajne. Przykładowo, jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie, uchylenie wyroku w oparciu o art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. będzie uzasadnione w przypadku, kiedy

postępowanie [dowodowe – dop. M.Ł.] nie zostało w ogóle przeprowadzone lub przeprowadzone zostało niekompletnie, albo w oczywisty sposób przeprowadzono je wadliwie, uchybiając regułom logicznego rozumowania, wiązania ze sobą faktów w łańcuchu przyczynowo-skutkowym, wybiórczego dopuszczenia dowodów w sprawie, przeprowadzenia dowodów tylko jednej strony, z niezasadnym pominięciem dowodów wnioskowanych przez stronę przeciwną itp.²⁰⁷

Bez wątpienia w takich wypadkach art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. znajdzie zastosowanie. W szeregu spraw tego typu uchylenie wyroku sądu polubownego będzie jednocześnie uzasadnione na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. Stąd też słusznie w objętej badaniem sprawie, w której żaden z dowodów wnioskowanych przez skarżącego nie został przeprowadzony, sąd apelacyjny uchylił wyrok na podstawie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.²⁰⁸

424. W mojej ocenie uzasadniać uchylenie wyroku sądu polubownego mogą jednak również inne (mniej „skrajne”) nieprawidłowości postępowania dowodowego niż wskazane powyżej.
425. Na tym tle istotna wydaje się dyskusja o tym, w jakich wypadkach brak przeprowadzenia dowodu wnioskowanego przez stronę uzasadnia uchylenie wyroku sądu polubownego. Podobnie jak w przypadku rozważań dotyczących naruszenia prawa do obrony (podstawy z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.) sądy koncentrują się na argumentowaniu, że tylko w przypadkach, kiedy żaden dowód nie został przeprowadzony, uzasadnione jest uchylenie wyroku sądu polubownego²⁰⁹. Wszystkie uwagi przedstawione w kontekście przeprowadzania dowodów i podstawy z art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. pozostają w związku z tym w pełni aktualne (zob. pkt IV.27.4, s. 84). Istotne powinno być nie to, ile dowodów zostało przeprowadzanych (lub nie), ale czego te dowody dotyczyły.

²⁰⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2023 r., sygn. VII AGa 1330/22; zob. też wyrok SA w Warszawie z dnia 22 listopada 2023 r., sygn. VII AGa 829/21; wyrok SA w Łodzi z dnia 7 lipca 2021 r., sygn. I ACa 835/21.

²⁰⁸ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2021 r., sygn. I ACa 1089/19.

²⁰⁹ Np. wyrok SA w Krakowie z dnia 25 października 2018 r., sygn. I AGa 331/18; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18.

426. Należy więc co do zasady zgodzić się, że pominięcie wniosku dowodowego nie świadczy o braku zachowania podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym²¹⁰. Bez wątpienia „w postępowaniu przed sądem polubownym sąd ma [...] prawo nieuwzględnienia wniosków dowodowych stron, o ile uzna, że nie są konieczne do rozpoznania sprawy lub ich przeprowadzenie napotyka istotne przeszkody”²¹¹. Sąd powszechny, rozstrzygając skargę, powinien mieć jednak na uwadze, że przyjęcie przez sąd polubowny, iż konkretny dowód nie jest istotny (konieczny) dla rozpoznania sprawy, może naruszać zasady sprawiedliwego procesu. W żadnej z objętych badaniem spraw sądy apelacyjne nie uznały, że brak przeprowadzenia dowodu uzasadniał uchylenie wyroku sądu polubownego. Tak zachowawcze stanowisko w mojej ocenie należy ocenić jako nieprawidłowe.
427. Dość często przedmiotem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest brak przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego. Najczęściej w takim wypadku sądy powszechne ograniczają się do stwierdzenia, że brak przeprowadzenia jednego dowodu, w przypadku przeprowadzenia szeregu innych, nie kwalifikuje się jako naruszenie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym²¹². Nieco rzadziej zdarza się, że sąd powszechny zwróci uwagę na to, że w jego ocenie dane okoliczności nie wymagały wiedzy specjalnej. Na tym tle dość interesująca wydaje się sprawa, w której sąd apelacyjny przeprowadził rozważania odnośnie do wyliczenia wysokości świadczenia wyrównawczego – uznał, że dokonanie prostych obliczeń matematycznych nie wymaga wiadomości specjalnych, a w konsekwencji brak dowodu z opinii biegłego w tym zakresie nie stanowił naruszenia podstawowych zasad postępowania w rozumieniu art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.²¹³
428. Prawidłowe przeprowadzenie postępowania dowodowego wymaga zachowania uzgodnionej przez strony procedury, w tym dochowania zasad związanych z terminami oraz ciężarem dowodów.
429. Rację miał w związku z tym Sąd Apelacyjny w Poznaniu, który w jednej ze spraw objętych badaniem rozstrzygnął, że zastosowanie terminów prekluzyjnych na złożenie wniosków dowodowych nie stanowi naruszenia art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. i nie może być traktowane jako naruszające zasadę równouprawnienia stron w procesie²¹⁴.
430. Zgodzić należy się również ze stanowiskiem, że sąd polubowny nie narusza podstawowych zasad procedury w przypadku, gdy nie zwróci się do sądu powszechnego

²¹⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18; wyrok SA w Warszawie z dnia 17 czerwca 2020 r., sygn. VII AGa 1911/18.

²¹¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 czerwca 2021 r., sygn. VII AGa 288/19.

²¹² Por. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18.

²¹³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 2 października 2023 r., sygn. VII AGa 537/22; zob. też wyrok SA w Krakowie z dnia 25 października 2018 r., sygn. I AGa 331/18.

²¹⁴ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 28 października 2022 r., sygn. I AGa 332/21.

o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadka w sytuacji, kiedy strona wnioskująca o jego przesłuchanie nie może z nim nawiązać kontaktu (aktywność strony była w tym zakresie zresztą minimalna – ograniczała się do skierowania do świadka dwóch wiadomości e-mail)²¹⁵.

431. Odrębnym zagadnieniem wymagającym uwagi w kontekście stosowania art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. jest opieranie skarg na nieprawidłowej ocenie materiału dowodowego, skutkujące według skarżących naruszeniem podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.).
432. Nieprawidłowa ocena materiału dowodowego może stanowić naruszenie zasad sprawiedliwego procesu. Należy jednak pamiętać, że sąd polubowny dysponuje swobodą orzekania, w którą sąd powszechny rozpoznający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego nie może, co do zasady, ingerować. Sąd powszechny, rozpoznając skargę, nie działa jak sąd II instancji.
433. Nieprawidłowa ocena dowodów jedynie więc w wyjątkowych przypadkach będzie stanowić podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego. Pomimo tego zarzut dotyczący nieprawidłowej oceny dowodów podnoszony jest dość często. W tym kontekście warto w ślad za Sądem Apelacyjnym w Warszawie zaznaczyć, że tego rodzaju zarzut, nawet gdyby można było przypisać Zespołowi Orzekającemu jakieś uchybienia w zakresie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału, nie kwalifikuje się jako naruszenie podstawowych postępowania przed Sądem Arbitrażowym, w szczególności, że Zespół Orzekający w postanowieniach dowodowych oraz uzasadnieniu wyroku w przekonywujący sposób wyjaśnił, jakie dowody i dlaczego uwzględnił, a które uznał za bezprzedmiotowe, zaś argumentacja skarżącego w tym zakresie sprowadza się w znacznej mierze do polemiki z oceną dowodów przeprowadzoną przez Zespół Orzekający²¹⁶.
434. W kontekście oceny materiału dowodowego sądy powszechne zgodnie zwracają uwagę na swobodę, którą dysponuje sąd polubowny, podkreślając, że ma ona szerszy charakter niż w przypadku sądów powszechnych. Dobrym przykładem omawianego stanowiska są następujące uwagi poczynione przez sądy w sprawach objętych badaniem: odmienne ocena materiału dowodowego, czy też selekcja tego materiału, inna niż prezentowana przez oferującą go stronę nie może być traktowana jako naruszenie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym, zwłaszcza, że w przypadku sądownictwa polubownego strony dobrowolnie oddają spór wynikający z danego stosunku prawnego pod osąd arbitrów, wyłączając w tym zakresie sztywne regulacje wiążące się z orzekaniem przez sądownictwo państwowe²¹⁷; ustalenie zasad rozkładu ciężaru dowodu, czy też nadanie przez Sąd Arbitrażowy innej niż skarżąca wagi dokumentom znajdującym się w aktach sprawy nie może zostać zakwalifikowane jako podstawa do uchylenia wyroku sądu polubownego²¹⁸; swoboda

²¹⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 czerwca 2021 r., sygn. VII AGa 289/19.

²¹⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 stycznia 2022 r., sygn. VII AGa 320/20.

²¹⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2021 r., sygn. VII AGa 14/21.

²¹⁸ Tamże.

sędziowska sądu polubownego, w ocenie przydatności określonych dowodów lub twierdzeń z ustaleń stanu faktycznego i wyrokowania, jest odpowiednio szersza niż ta, o której mowa w art 233 §1 k.p.c., a sąd państwowy „kontroluje” ją tylko pod kątem „podstawowych zasad” postępowania przed tym sądem²¹⁹.

435. Jak wynika z przeprowadzonego badania, chcąc wykazać naruszenia podstawowych zasad postępowania w zakresie postępowania dowodowego, strony stają przed niezwykle trudnym zadaniem. Wykazanie, że doszło do nieprawidłowości, która wpływała na wynik postępowania, nie wystarcza, aby przekonać sądy do tego, że wypełniona została podstawa z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. Potrzebne jest jednoczesne wykazanie, że naruszenie takie dotyczyło zasady o podstawowym charakterze (w istocie godziło w poczucie sprawiedliwości proceduralnej). Wydaje się przy tym, że oceny dokonywane przez sądy powszechne mają niejednokrotnie zbyt zachowawczy charakter.

IV.29.4.3. Nieprawidłowości uzasadnienia wyroku sądu polubownego jako naruszenie podstawowych zasad postępowania

436. Odrębnego komentarza wymaga powielany w kolejnych skargach objętych badaniem zarzut dotyczący naruszenia podstawowych zasad postępowania poprzez nieprawidłowe sformułowanie uzasadnienia zapadłego wyroku (motywów rozstrzygnięcia). Zarzut tego typu sprowadza się w istocie do podnoszenia, że sąd arbitrażowy nie odniósł się do okoliczności wskazywanych przez stronę jako istotnych lub że sposób sformułowania uzasadnienia w ocenie skarżących uniemożliwia kontrolę motywów rozstrzygnięcia.
437. W przypadku szeregu skarg taki zarzut stanowi wyłącznie wyraz niezadowolenia strony z rozstrzygnięcia. W tym kontekście warto w ślad za Sądem Apelacyjnym w Warszawie wskazać, że
- [z]godnie z art. 1197 § 2 k.p.c. wyrok sądu polubownego powinien zawierać motywy rozstrzygnięcia. Nie jest to pojęcie tożsame z uzasadnieniem wyroku sądu państwowego w rozumieniu art. 327¹ k.p.c. Kodeks postępowania cywilnego nie [przewiduje – dop. M.Ł.] wymogów, co do motywów rozstrzygnięcia, w szczególności nie ma wymogu, aby motywy rozstrzygnięcia zawierały część poświęconą ustaleniom faktycznym oraz ocenie dowodów, która doprowadziła do poczynienia takich ustaleń. Ani prawidłowość ustaleń faktycznych, ani zastosowanie prawa materialnego przez sąd polubowny nie podlegają przecież kontroli. Wyrok sądu polubownego nie musi zatem odpowiadać w pełnym zakresie wymaganiom stawianym uzasadnieniom orzeczeń sądów państwowych, jeżeli z uzasadnienia wyroku arbitrażowego wynika jakimi przesłankami kierował się sąd polubowny rozstrzygając o żądaniach stron²²⁰.

²¹⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 14 marca 2022 r., sygn. I AGa 123/21; zob. też np. wyrok SA w Warszawie z dnia 31 stycznia 2022 r., sygn. VII AGa 1000/19; zob. też wyrok SA w Warszawie z dnia 22 września 2020 r., sygn. VII AGa 94/19.

²²⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 lutego 2023 r., sygn. VII AGa 1085/21.

Co ważne, sąd polubowny nie jest zobowiązany do drobiazgowego ustosunkowywania się do każdego zagadnienia podniesionego w toku postępowania przez strony²²¹.

438. Nieprawidłowości w sposobie sformułowania motywów rozstrzygnięcia sądu polubownego mogą jednak bez wątpienia stanowić naruszenie podstawowych zasad postępowania. W ramach przeprowadzonego badania w jednej ze spraw sposób sformułowania uzasadnienia bezsprzecznie godził w podstawowe zasady postępowania. Strona nie sformułowała jednak w tym zakresie zarzutu, a w konsekwencji sąd apelacyjny nie mógł zagadnienia tego oceniać przez pryzmat art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. W związku z tym odwołał się do kwestii naruszenia klauzuli porządku publicznego. Było to zasadne, biorąc pod uwagę charakter nieprawidłowości uzasadnienia. Sąd apelacyjny słusznie przyjął, że

[k]westionowany wyrok jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Przede wszystkim, wyrok ten nie został w dostatecznym stopniu uzasadniony, a zawarte pod nim „uzasadnienie” nie może uchodzić za motywy rozstrzygnięcia w rozumieniu art. 1197 § 2 k.p.c. Z uzasadnienia tego nie sposób wyjść jakimi przesłankami kierował się sąd polubowny rozstrzygając o żądaniu powódki [...]. W szczególności brak tu jakichkolwiek ustaleń faktycznych i oceny prawnej, która pozwoliłaby na przesłedzenie rozumowania, który stał się podstawą stwierdzenia nieważności umowy kredytu i przyznania zadośćuczynienia. Rozstrzygnięcie w tym ostatnim przedmiocie pozostaje całkowicie enigmatyczne, bo sąd polubowny ograniczył się do powołania art. 445 kc, czyli przepisu, który przewiduje zadośćuczynienie za uszkodzenie ciała, wywołanie rozstroju zdrowia, pozbawienie wolności gwałt. Tymczasem w doktrynie i judykaturze nie ma sporu co tego, że prawo polskie nie przewiduje zadośćuczynienia za nienależyte wykonanie zobowiązania²²².

IV.29.4.4. Pozostałe przykłady naruszenia podstawowych zasad postępowania

439. W kontekście naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym na uwagę zasługują ponadto zgłaszane w skargach nieprawidłowości dotyczące zakresu orzekania sądów polubownych (zakresu kompetencji takich sądów) oraz przypadki, w których sądy arbitrażowe wychodzą poza granice żądania określone pozwem lub orzekają na innej podstawie niż wskazana przez powoda. Jak zostanie szczegółowo przedstawione poniżej, w sprawach takich najczęściej sądy powszechne uznają, że doszło do naruszenia podstawowych zasad postępowania i uchylają wyrok sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.
440. Zakres kompetencji sądu polubownego w kontekście naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym był przedmiotem aż dwóch skarg objętych

²²¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 208/19.

²²² Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19.

- badaniem. W obydwu wypadkach dotyczył wyroku wydanego przez Sąd Polubowny ds. Domen Internetowych przy Polskiej Izbie Informatyki i Telekomunikacji w Warszawie.
441. W przypadku pierwszej sprawy sąd apelacyjny słusznie uznał, że sąd polubowny naruszył podstawowe zasady postępowania, niezasadnie zawężając kompetencję jurysdykcyjną do rozstrzygania wyłącznie w zakresie tego, czy w dacie zamknięcia postępowania pozwany naruszał prawa pozwanego w wyniku zawarcia i wykonania umowy o utrzymanie nazwy domeny internetowej. W ocenie sądu apelacyjnego zgodnie ze swoim regulaminem sąd polubowny uprawniony był orzekać zarówno w przypadku naruszeń występujących w dacie orzekania, jak i w przypadkach, kiedy w dacie wyrokowania domena nie byłaby już używana²²³. Wyrok został uchylony na podstawie z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. oraz § 2 pkt 2 k.p.c. (zob. też nb. 542, s. 137).
442. Natomiast w przypadku drugiej sprawy skarżący podnosił, że kognicja Sądu Polubownego ds. Domen Internetowych przy Polskiej Izbie Informatyki i Telekomunikacji jest ograniczona wyłącznie do sporów dotyczących zawarcia umowy o utrzymanie domeny, a nie skutków utrzymania takiej domeny. Sąd apelacyjny ze stanowiskiem tym się nie zgodził – w uzasadnieniu wyroku można przeczytać, że
- [n]ieracjonalnym byłoby przy tym uznanie, że kognicję w sporze wskazany Sąd posiada jedynie w sporach powstałych wobec zawarcia umowy o utrzymanie domeny, a więc, że właściwość sądu polubownego ogranicza się wyłącznie do rozstrzygania sporów związanych z naruszeniami praw dokonywanymi przez sam akt zawarcia umowy o utrzymanie domeny internetowej, a więc nie dotyczy sporów wynikających z działań związanych z jej następczym używaniem²²⁴.
443. Warto podkreślić, że co do zasady sądy przyjmują, że wykroczenie poza granice żądania pozwu kwalifikuje się jako naruszenie podstawowych zasad postępowania i uzasadnia uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.
444. Jak wyjaśnił w jednej z takich spraw Sąd Apelacyjny w Gdańsku przy wyrokowaniu [...] doszło do naruszenia podstawowych zasad postępowania arbitrażowego, co jednocześnie przesądzało o zasadności zarzutu naruszenia art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. Wyjście poza granice żądania pozwu kolidowało nie tylko z zasadą dyspozycyjności, która z racji swych funkcji i znaczenia autonomii woli dla instytucji arbitrażu musi być zaliczana do pryncypiów postępowania przed sądem polubownym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2008 r., I CSK 445/07, niepubl.), lecz także z zasadą równouprawnienia stron. Tak bowiem jak pozwany nie może liczyć na to, że sąd zwolni go ze spoczywającego na nim ciężaru obrony, wybiegając poza powołane przezeń twierdzenia faktyczne, tak również powód nie powinien być wyręczany przez sąd polubowny w formułowaniu twierdzeń i żądań oraz określaniu ich zakresu. Zasada równouprawnienia stron stanowi natomiast fundamentalną zasadę postępowania arbitrażowego, wyartykułowaną wprost w art. 1183 zdanie pierwsze k.p.c.²²⁵

²²³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 grudnia 2019 r., sygn. VII AGa 1503/18.

²²⁴ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 19 czerwca 2020 r., sygn. I ACa 761/19.

²²⁵ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 162/20.

445. Warto przytoczyć uzasadnienie jeszcze jednego z wyroków objętych badaniem, w którym Sąd Apelacyjny w Warszawie wyraził podobne stanowisko, uchylając wyrok sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. oraz § 2 pkt 2 k.p.c. (zob. też nb. 539, s. 136). Sąd apelacyjny podkreślił mianowicie, że co prawda [o]dmienność sądownictwa polubownego może uzasadniać swobodniejsze podejście do oceny granic żądania niż w przypadku sądownictwa państwowego. [...] Sąd polubowny winien mieć na uwadze, że dokładne określenie żądania powoda wzajemnego wyznacza granice dla rozpoznającego sprawę sądu. [...] Sąd nie może bowiem wyrokować co do przedmiotu, które nie były objęte żądaniem, ani zasądzić ponad żądanie. [...] w istocie sytuacja postępowania objętego niniejszą skargę sprowadza się do tego, że roszczenie pozwu o wydanie częściowo uwzględniono a częściowo zostało oddalone, zaś rozszerzone roszczenie ani nie zostało oddalone ani nie jest objęte postępowaniem²²⁶.
446. Również w kolejnej sprawie Sąd Apelacyjny w Warszawie stanął na stanowisku, że wykroczenie poza granice żądania strony przez sąd polubowny może stanowić naruszenie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym, względnie – w zależności od okoliczności sprawy – pozbawienia możliwości obrony²²⁷. Jak wyjaśnił, rozpoznanie przez sąd arbitrażowy o innym żądaniu niż zgłoszone do osądzenia stanowi naruszenie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym. Zwrócił także uwagę na to, że regulamin sądu polubownego wskazywał, że sąd polubowny rozstrzyga o żądaniu strony²²⁸.
447. Odnotowania wymaga jednocześnie stanowisko Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który wskazał w jednym z orzeczeń, że zakaz orzekania ponad żądanie nie stanowi podstawowej zasady porządku prawnego, której naruszenie stanowiłoby podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego. Jak wyjaśnił: „zakaz orzekania ponad żądanie doznaje odstępstw w polskim porządku prawnym np. w treści art. 57 i 58 oraz 61³ k.r.o. Zakaz wykraczania ponad żądania pozwu należy rozumieć w ten sposób, iż sąd nie może orzekać, co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem strony, ani zasądzać ponad żądanie”²²⁹. Sąd apelacyjny uznał, że brak jest podstaw do uchylenia wyroku sądu arbitrażowego w sytuacji, w której zasądzone zostało roszczenie z tytułu odszkodowania w kwocie, która nie przekraczała kwoty żądanej przez przeciwnika skargi. Skarżący podnosił w tej sprawie, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego oraz naruszenia prawa do obrony poprzez wydanie orzeczenia wykraczającego ponad żądanie pozwu – sąd polubowny zasądził bowiem odszkodowanie przewyższające karę umowną, przy czym przyjął niższą kwotę kary umownej, niż określił to powód. Według skarżącego spowodowało to zasądzenie wyższego odszkodowania,

²²⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 208/19.

²²⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 kwietnia 2023 r., sygn. VII AGa 1002/22.

²²⁸ Tamże.

²²⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 lutego 2023 r., sygn. VII AGa 1085/21.

niż wynikało z żądania pozwu oraz wskazanej podstawy faktycznej. Sąd apelacyjny stanowiska tego nie podzielił, uznając, że żądanie pozwu jednoznacznie wskazywało, że powód dochodzi odszkodowania przewyższającego karę umowną niezależnie od tego, jakiej wysokości karę umowną sąd polubowny ustali. Sąd apelacyjny zwrócił jednocześnie uwagę na to, że tak sformułowany zarzut zmierza w istocie do niedopuszczalnego podważenia stanu faktycznego ustalonego przez sąd polubowny. Problem będący przedmiotem skargi sprowadzał się w istocie do wykładni żądania pozwu: czy powód dochodził odszkodowania w określonej kwocie, czy też dochodził odszkodowania w każdej kwocie, jaka przewyższała karę umowną. Z akt postępowania skargowego nie wynikało, jak dokładnie sformułowany był pozew, aby to ocenić.

448. Orzekanie przez sąd polubowny na innej podstawie prawnej niż była przedmiotem powództwa oraz postępowania przed sądem polubownym stanowi co do zasady podstawę uchylenia wyroku w rozumieniu art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. Jak słusznie ocenił sąd apelacyjny w jednej ze spraw objętych badaniem, brak poinformowania stron o zamierzonej zmianie kwalifikacji prawnej uwzględnienia dochodzonego przez powoda roszczenia narusza zasadę dyspozycyjności oraz równouprawnienia stron²³⁰. Tym samym stanowi naruszenie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym, co uzasadnia uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.
449. W kontekście naruszeń podstawowych zasad postępowania wspomnieć należy również o kwestii nieprawidłowości doręczeń korespondencji sądu polubownego. Problem nieprawidłowości doręczeń jako naruszenie prawa do obrony został szeroko przedstawiony w pkt IV.3.3 (s. 60). W szeregu skarg dotyczących nieprawidłowości doręczeń strony wskazywały jako podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego jednocześnie art. 1206 § 1 pkt 2 jak i pkt 4 k.p.c.²³¹ Co ciekawe, w większości tego typu spraw sądy koncentrują się na kwestii naruszenia prawa do obrony jako skutku braku doręczenia, wobec czego pomijają kwestie naruszenia podstawowych zasad postępowania. W ramach badania tylko w jednej ze spraw dotyczących nieprawidłowości doręczeń sąd apelacyjny zaznaczył, że dostrzega oprócz naruszenia prawa do obrony jednocześnie naruszenie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym²³². Wyrok sądu polubownego został w tej sprawie uchylony²³³.

²³⁰ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 162/20.

²³¹ Np. wyrok SA w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r., sygn. VII AGa 690/20; wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19; wyrok SA w Katowicach z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. V ACa 252/18; wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

²³² Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

²³³ Tamże.

IV.29.4.5. Pozostałe przykłady zachowania przez sąd polubowny zgodności z podstawowymi zasadami postępowania

450. Analizując podstawę przewidzianą w art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., warto zwrócić uwagę także na te orzeczenia, w których sądy apelacyjne uznały, że postępowania arbitrażowe były przeprowadzone z zachowaniem podstawowych zasad postępowania.
451. Na szczególną uwagę zasługują następujące wnioski poczynione przez sądy apelacyjne w sprawach objętych badaniem:

a) **[Brak naruszenia podstawowych zasad postępowania poprzez rozstrzygnięcie o kosztach postępowania]**

W jednej ze spraw objętych badaniem sąd apelacyjny ocenił, że nieprawidłowe rozstrzygnięcie o kosztach postępowania nie uzasadnia uchylenia w oparciu o art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. – jak wyjaśnił:

Podstawowe zasady postępowania dotyczą samej konstrukcji procesu i jego przebiegu zdeterminowanego na ustalenie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia, przeprowadzenie postępowania dowodowego, zapewnienie stronom możliwości przedstawienia swoich stanowisk i równych uprawnień w toku postępowania, ocena całości materiału procesowego. Koszty postępowania podlegają z istoty rzeczy rozliczeniu po jego zakończeniu merytorycznym lub formalnym i są jego funkcje. Orzeczenie o tych kosztach ma charakter niejako uzupełniający, a nie kształtujący zasadniczy wynik postępowania i w żaden sposób do niego nie Wypływa. Stąd podnoszenie kwestii związanych z rozliczeniem kosztów procesu do rangi podstawowych zasad postępowania nie wydaje się uzasadnione²³⁴.

W tym samym wyroku dopuścił jednocześnie możliwość badania rozstrzygnięcia o kosztach postępowania przez pryzmat naruszenia klauzuli porządku publicznego (podkreślając możliwe znaczenie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania dla sytuacji stron). Odnotowania wymaga, że omawiana sprawa zakończyła się oddaleniem skargi.

Zagadnienie rozstrzygania w przedmiocie kosztów postępowania oraz uchylenia wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. lub § 2 pkt 2 k.p.c. było przedmiotem badania w jeszcze jednej sprawie objętej badaniem. W sprawie tej sąd apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego o tym, że rozstrzygnięcie w zakresie kosztów może naruszyć podstawowe zasady postępowania przed sądem polubownym. Uznał, że obciążenie kosztami strony wygrywającej postępowanie wobec przebiegu tego postępowania było uzasadnione. Nie dostrzegł w konsekwencji podstaw do uchylenia wyroku ani w oparciu o art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., ani art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.²³⁵;

b) **[Brak naruszenia podstawowych zasad postępowania poprzez nieprawidłowości związane z wyrokowaniem]**

²³⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 4 grudnia 2020 r., sygn. VII AGa 680/20.

²³⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 marca 2023 r., sygn. VII AGa 1225/21.

Aż w trzech sprawach objętych badaniem pojawiło się zagadnienie naruszenia podstawowych zasad postępowania z uwagi na nieprawidłowości towarzyszące wyrokowaniu.

Najciekawsza z tych spraw dotyczyła przebiegu narady poprzedzającej wyrokowanie. Jak zostało już szeroko opisane, zgodnie z relacją jednego z arbitrów, odbyła się rozmowa składu orzekającego dotycząca rozstrzygnięcia przed zamknięciem rozprawy; następnie arbiter otrzymał do wglądu część uzasadnienia wyroku przygotowaną przez przewodniczącego, zanim przedstawił do niej uwagi, a wyrok (w całości) został już podpisany przez pozostałych arbitrów (zob. też nb. 118 i nn., s. 30 i nn.). Sąd apelacyjny, po przeprowadzeniu szeroko zakrojonego postępowania dowodowego, stwierdził, że narada nad wyrokiem przeprowadzona była z zachowaniem podstawowych zasad postępowania. W uzasadnieniu wskazał m.in., że

[n]arada obejmująca dyskusje oraz głosowanie nad wyrokiem i zasadniczymi motywami rozstrzygnięcia, nie musi być w taki sposób przeprowadzona, że zachodzi jedność czasu i miejsca spotkania członków zespołu orzekającego, w którym arbitrzy mieliby przeprowadzić dyskusję, po której nastąpiło formalny głosowanie nad wyrokiem i zasadniczymi motywami rozstrzygnięcia. Narada może być przeprowadzona inaczej i tak się stało w okolicznościach sprawy objętej skargą²³⁶.

O wątpliwościach dotyczących tego rozstrzygnięcia zob. nb. 121, s. 30.

Druga sprawa dotyczyła skargi, w której strona podnosiła, że wyrok został wydany przed otrzymaniem i zapoznaniem się przez sąd arbitrażowy z pismami zawierającymi końcowe przedstawienie stanowiska strony (w wyroku widniała data sprzed złożenia końcowych stanowisk). Sąd apelacyjny uznał, że skoro w wyroku sąd arbitrażowy odniósł się do wyliczeń dotyczących kosztów postępowania zawartych w pismach z podsumowaniem stanowiska każdej ze stron, to musiał się zapoznać z ostatecznym stanowiskiem stron, zanim zapadł wyrok²³⁷. Skarga została, jak się wydaje słusznie, oddalona.

Trzecia sprawa dotyczyła natomiast skargi na wyrok, w którym sąd polubowny umorzył postępowanie, rozstrzygając jednocześnie o jego kosztach. Skarżący podnosił, że doszło do naruszenia podstawowych zasad postępowania z uwagi na to, że wyrok został wydany bez przeprowadzenia i zamknięcia rozprawy. W ocenie sądu apelacyjnego w świetle regulaminu sądu rozstrzygnięcie polegające na umorzeniu postępowania nie wymagało przeprowadzenia rozprawy. Rzeczywiście jednak regulamin wymagał w przypadku wydania wyroku zamknięcia rozprawy. Sąd apelacyjny uznał natomiast, że nieprawidłowości w tym zakresie nie stanowiły naruszenia podstawowych zasad postępowania²³⁸. Podkreślił jednak, że zgodnie

²³⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 czerwca 2022 r., sygn. V AGa 47/21.

²³⁷ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. I AGa 28/19.

²³⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 1/20.

z regulaminem umorzenie postępowania powinno było nastąpić w formie postanowienia. Z uwagi jednak na to, że nie było to przedmiotem skargi, do zagadnienia nie odniósł się szczegółowo. Również ta skarga została oddalona;

c) **[Brak naruszenia zasad postępowania poprzez brak poinformowania konsumenta o skutkach zawarcia zapisu na sąd polubowny w toku postępowania przed sądem arbitrażowym]**

W jednej ze spraw skarżący podnosił, że brak poinformowania stron (konsumentów) o konsekwencjach zawarcia zapisu na sąd polubowny powinien być kwalifikowany jako naruszenie podstawowych zasad postępowania. Sąd apelacyjny stanowiska tego nie podzielił, zwracając słusznie uwagę na to, że sformułowanie art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. wskazuje na zasadność uchylenia wyroku sądu polubownego tylko w przypadku naruszenia art. 1169 k.p.c. i nn. (dot. skład sądu) oraz art. 1183 k.p.c. i nn. (dot. zasad postępowania przed sądem polubownym)²³⁹. Szerzej na temat tej sprawy zob. też nb. 367 (b), s. 88;

d) **[Brak naruszenia zasad postępowania poprzez brak rozpoznania zarzutu przedawnienia]**

W ramach opisywanej sprawy sąd apelacyjny rozstrzygnął, że brak rozpoznania zarzutu przedawnienia nie stanowi naruszenia podstawowych zasad postępowania ani – również – naruszenia klauzuli porządku publicznego²⁴⁰. Szerzej o zarzucie przedawnienia w kontekście uchylenia wyroku sądu polubownego zob. pkt IV.33.6.1, s. 145;

e) **[Brak naruszenia zasad postępowania poprzez zastosowanie k.p.c. per analogiam]**

Odnotowania wymaga ponadto sprawa, w której skarżący podnosił, że doszło do naruszenia podstawowych zasad postępowania poprzez zastosowanie przez sąd arbitrażowy – na zasadzie analogii – art. 322 k.p.c., chociaż sprawa dotyczyła wynagrodzenia za wykonane roboty budowlane. Sąd apelacyjny uznał zasadność skargi z uwagi na zmianę kwalifikacji prawnej roszczenia bez wcześniejszego poinformowania stron w tym zakresie, nie uznał jednak, że wystąpiła podstawa z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. poprzez analogiczne zastosowanie art. 322 k.p.c. Sąd apelacyjny ocenił, że zarzut dotyczący art. 322 k.p.c. jest ukierunkowany na kontrolę merytoryczną wyroku sądu polubownego. Podkreślił przy tym, że wyrok sądu polubownego nie musi być zgodny ze wszystkimi wchodzącymi w grę bezwzględnie obowiązującymi przepisami²⁴¹. Rozstrzygnięcie to budzi o tyle wątpliwości, że zastosowanie art. 322 k.p.c. w sprawie było skutkiem zmiany kwalifikacji prawnej, którą sąd apelacyjny zakwalifikował jako naruszenie podstawowych zasad postępowania. Jak się wydaje,

²³⁹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. I ACa 1199/17.

²⁴⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 25 lutego 2022 r., sygn. VII AGa 1095/20.

²⁴¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 162/20.

wszystkie następstwa takiego naruszenia powinny być również kwalifikowane w takim stanie faktycznym jako naruszenie podstawowych zasad postępowania.

IV.29.5. Brak zachowania podstawowych zasad postępowania a naruszenie klauzuli porządku publicznego

452. Strony bardzo często, stawiając zarzut braku zachowania podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym, podnoszą jednocześnie zarzut naruszenia klauzuli porządku publicznego. Bez wątpienia w niektórych stanach faktycznych zasadne będzie powołanie zarówno podstawy z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., jak i podstawy z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.
453. Co ciekawe, w przypadku aż 92,47% skarg, w których jako podstawa uchylenia został powołany art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., skarżący wskazywali również, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego.
454. Najczęściej w takich wypadkach, wśród naruszonych podstawowych zasad porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, wskazywane są: zasada rzetelnego postępowania, pewności prawa, bezpieczeństwa obrotu, zasady dyspozycyjności, prawa do wysłuchania oraz wszechstronnego rozpoznania sprawy.
455. Jak wynika z przeprowadzonego badania, w wielu takich wypadkach sądy w uzasadnieniach zapadłych wyroków koncentrują się na kwestiach związanych z naruszeniem klauzuli porządku publicznego (jej rozumieniem oraz zakresem badania wyroku sądu polubownego w ramach weryfikacji tej podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego), przedstawiając jedynie ograniczone uzasadnienie dotyczące podstawy z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.²⁴² Efektem tego szereg kwestii związanych z prawidłowym przeprowadzeniem postępowania arbitrażowego w kontekście powyżej wskazanych zasad omawianych jest w kontekście sprzeczności wyroku z klauzulą porządku publicznego. Kolejne kwestie związane z przeprowadzeniem postępowania arbitrażowego w zgodności z ww. zasadami zostaną w związku z tym przedstawionej w dalszej części opracowania wraz z analizą art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.

²⁴² Np. wyrok SA w Warszawie z dnia 29 października 2020 r., sygn. VII AGa 1976/18; wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19; wyrok SA w Poznaniu z dnia 19 czerwca 2020 r., sygn. I ACa 761/19.

IV.30. Wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa (art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.)

IV.30.1. Uwagi wstępne

456. W ramach podstaw uchylenia wyroku sądu polubownego w art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c. przewidziane zostały dwie podstawy uchylenia wyroku unikatowe dla polskiego systemu prawnego²⁴³. Mianowicie wyrok sądu polubownego podlega uchyleniu w przypadku, kiedy wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa albo podstawą jego wydania był dokument podrobiony lub przerobiony. Podstawy te nie są rozłączne.
457. W ramach przeprowadzonego badania tylko w siedmiu skargach (co stanowi 3,62% wszystkich skarg) skarżący podnosili jako podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c. W trzech przypadkach skarga okazała się skuteczna, tj. sąd uchylił zaskarżony wyrok. Oznacza to, że wskazanie podstawy z art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c. jest w ok. połowie przypadków skuteczne. Wynika to – jak się wydaje – z faktu, że strony nie decydują się na podniesienie tak poważnego zarzutu, jeśli nie są przekonane co do zasadności swojego twierdzenia.

IV.30.2. Sprawy, w których wyrok sądu polubownego został uzyskany za pomocą przestępstwa

458. Rozumienie przedmiotowej podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego nie budzi większych wątpliwości. W praktyce trudności stanowić może natomiast ocena stanu faktycznego w przypadku zgłaszania przez stronę takiej podstawy. Co istotne, nie jest przy tym konieczne, aby popełnienie przestępstwa zostało potwierdzone prawomocnym wyrokiem skazującym²⁴⁴.
459. Wobec specyfiki omawianej podstawy warto przyjrzeć się sprawom, w których sądy uchyliły wyrok w przypadkach, kiedy w skardze strona powoływała art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.
460. W przypadku pierwszej sprawy – najbardziej bulwersującej, biorąc pod uwagę więzy rodzinne i towarzyskie stron – rozpoznawane były dwie skargi (sprawy były połączone do wspólnego rozpoznania). Jak wykazało postępowanie dowodowe przeprowadzone w toku postępowania przed sądem powszechnym, wyrok arbitrażowy został wydany na podstawie umowy zawierającej podrobione podpisy dwóch osób – skarżących. Przedmiotem rozstrzygnięcia sądu polubownego była spłata zadłużenia wynikającego

²⁴³ Podstawa ta nie ma odpowiednika w prawie modelowym UNCITRAL. Jest natomiast zakorzeniona w polskiej tradycji ustawodawczej. Jest przy tym tożsama z jedną z podstaw wznowienia postępowania cywilnego (art. 403 § 1 k.p.c.). Szerzej zob. R. Morek, A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krzesi, wyd. 30, CH Beck (dostęp online) 2021, art. 1206, nb. 21; zob. też art. 510 § 1 pkt 5 KPC z 1930 r.

²⁴⁴ M. Asłanowicz, *Sąd polubowny (arbitrażowy)*..., s. 152.

z zawartej ugody; podrobione były podpisy rzekomych poręczycieli (członka rodziny dłużnika oraz jego współpracownika). Ugoda zawierała zapis na sąd polubowny. Skarżący dowiedzieli się o zapadłym wyroku arbitrażowym na etapie, kiedy zostało wobec nich wszczęte postępowanie egzekucyjne. Każdy z nich wniósł odrębną skargę – pierwsza z osób powołała jako podstawę skargi art. 1206 § 1 pkt 2 i pkt 5 k.p.c., druga natomiast art. 1206 § 1 pkt 1–4 oraz § 2 pkt 2 k.p.c. Zainicjowane zostało również postępowanie karne²⁴⁵. Sąd Apelacyjny w Katowicach uchylił wyrok sądu polubownego względem obydwu poręczycieli. Sąd przyjął, że skargi obu skarżących były uzasadnione na podstawie art. 1206 § 1 pkt 1 i pkt 5 k.p.c.²⁴⁶ O ile przy tym z oceną dokonaną przez sąd apelacyjny należy się w pełni zgodzić (rzeczywiście brak było zapisu na sąd polubowny oraz podstawę wyrokowania stanowił dokument zawierający podrobione podpisy), o tyle sposób uzasadnienia wydaje się dość niefortunny. Może być bowiem interpretowany w ten sposób, że obydwie powyższe podstawy mają zastosowanie do każdego ze skarżących. Tymczasem z uwagi na to, że podstawy przewidziane w art. 1206 § 1 k.p.c. sąd bada jedynie na wniosek strony, uchylenie wyroku dla każdego ze skarżących nastąpiło na innej (wskazanej w jego skardze) podstawie.

461. W drugiej sprawie przedmiotem rozstrzygania sądu polubownego było odszkodowanie oraz zadośćuczynienie z tytułu tortur wobec powoda, których miał się rzekomo dopuścić Urząd Skarbowy. W związku z wydanym przez sąd arbitrażowy wyrokiem zasądzającym żadaną przez powoda kwotę zainicjowane zostało postępowanie karne. Sąd karne orzekł, że doszło do popełnienia czynu zabronionego²⁴⁷, postępowanie jednak umorzył, uznając, że kierując powództwo, powód działał w stanie niepoczytalności. Co ciekawe, z akt sprawy nie wynika, aby postępowanie karne toczyło się wobec innych osób zaangażowanych w wydanie zaskarżonego wyroku poza powodem. Wspomniany wyrok został uchylony jako uzyskany w drodze przestępstwa (art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.) oraz z uwagi na nieistnienie zapisu na sąd polubowny (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. – szerzej zob. nb. 342, s. 81)²⁴⁸.
462. Dodatkowo warto w tym miejscu wspomnieć o trzeciej sprawie, w której przedmiotem rozważań sądu był art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c. Również ona dotyczyła Skarbu Państwa – skarżącym (pozwanym w postępowaniu arbitrażowym) był wojewoda, który miał wypłacić powodowi z tytułu roszczenia dotyczącego tzw. mienia zabużańskiego kwotę

²⁴⁵ W postępowaniu skargowym wykorzystana została m.in. opinia grafologa wydana w postępowaniu przygotowawczym – wskazywała na to, że podpisy rzekomych poręczycieli zostały podrobione. Z akt sprawy nie wynika, jaki był przebieg postępowania karnego.

²⁴⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. V ACa 252/18.

²⁴⁷ Polegającego na posłużeniu się odpisem rzekomego wyroku sądu polubownego i usiłowaniu doprowadzenia Naczelnika Urzędu Skarbowego do niekorzystnego rozporządzenia mieniem Skarbu Państwa wielkiej wartości w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (art. 13 § 2 k.k. w zw. z art. 286 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k.).

²⁴⁸ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 15 grudnia 2020 r., sygn. I ACa 336/18.

ok. 1,5 mln zł. W przedmiotowej sprawie wyrok również został uchylony – sąd apelacyjny ograniczył się do wskazania, że dla uznania zasadności skargi wystarczające było wykazanie jednej przesłanki do uchylenia wyroku i że przesłankę taką stanowi brak zapisu na sąd polubowny (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.)²⁴⁹. Sąd apelacyjny nie odniósł się do zarzucanej w skardze próby wyłudzenia środków od wojewody poprzez uzyskanie zaskarżonego wyroku (postępowanie nie zostało przy tym zawieszone na czas trwania postępowania karnego pomimo wniosku skarżącego wojewody). Okoliczności sprawy wskazują, że wyrok również uzyskano za pomocą przestępstwa.

463. Na marginesie warto zaznaczyć, że druga i trzecia sprawa toczyły się przed tym samym sądem polubownym – jego funkcjonowanie wobec powyżej opisanych spraw budzi w sposób oczywisty szereg wątpliwości (szerzej zob. nb. 621, s. 159).
464. Nie ulega przy tym wątpliwości, że w praktyce stronie jest dużo łatwiej uzyskać uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1205 § 1 pkt 5 k.p.c. w przypadku, gdy skarżący dysponuje rozstrzygnięciem sądu karnego lub dowodami z postępowania karnego potwierdzającymi podrobienie lub przerobienie dokumentu w porównaniu do sytuacji, gdy w ramach postępowania cywilnego (bez korzystania z uprawnień organów ścigania) próbuje wykazać, że wyrok został wydany w wyniku popełnienia przestępstwa.

IV.30.3. Pozostałe sprawy, w których skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego została oparta na art. 1206 § 1 pkt 5 k.p.c.

465. W pozostałych sprawach, w których strony wskazywały na możliwość uzyskania wyroku w wyniku popełnienia przestępstwa, sądy apelacyjne oddaliły skargi o uchylenie wyroków sądu polubownego. Stan faktyczny dwóch z tych spraw wydaje się szczególnie interesujący.
466. W pierwszej skarżący wywodził, że wprowadzenie do umowy zapisu na sąd polubowny oraz wydanie zaskarżonego wyroku było wynikiem oszustwa (czynu stypizowanego w art. 286 k.k.). W ocenie skarżącego o tym, że doszło do oszustwa, świadczyły w szczególności ścisłe powiązania osobowe oraz kapitałowe pomiędzy powodem oraz jego poprzednikami prawnymi, a także sądem arbitrażowym. Skarżący upatrywał oszustwa w narzuceniu sądu arbitrażowego powiązanego z powodem, który nie gwarantował wydania wyroku w sposób sprawiedliwy (nie był w swoich działaniach bezstronny). W sprawie równolegle toczyło się postępowanie karne zainicjowane zawiadomieniem o możliwości popełnienia przestępstwa wniesionym przez skarżącego. Sąd apelacyjny,

²⁴⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18.

oddalając skargę, stwierdził jedynie, że skarżący nie udowodnił, iż wyrok uzyskano za pomocą przestępstwa²⁵⁰. Od wyroku wniesiona została skarga kasacyjna. Z akt sprawy nie wynikało, jaki jest przebieg postępowania karnego.

467. Ocena opisanej powyżej sprawy jest trudna bez szczegółowej analizy stanu faktycznego, co nie jest możliwe z uwagi na brak pełnych informacji w aktach postępowania skargowego.
468. Całokształt przeprowadzonego badania budzi jednak liczne wątpliwości co do celu powoływania pewnych instytucji arbitrażowych. Powstaje obawa, że niektóre sądy arbitrażowe mogą być tworzone wyłącznie w celu rozstrzygania sporów na korzyść jednej ze stron powiązanej z daną instytucją. Takie wątpliwości zwykle wynikają ze sposobu funkcjonowania instytucji arbitrażowej oraz z powiązań personalnych i kapitałowych między instytucją a podmiotem proponującym lub narzucającym zapis na dany sąd polubowny, a więc okoliczności wskazywanych przez skarżącego w opisywanej powyżej skardze. Jednocześnie należy zaznaczyć, że nie każde powiązanie personalne lub kapitałowe pomiędzy instytucją arbitrażową a stroną lub pełnomocnikiem musi rodzić wątpliwości. Co więcej, wykazanie, że cele powołania instytucji arbitrażowej były niezgodne z prawem, może być dla strony bardzo trudne. Stąd też postulat stworzenia dobrych praktyk odnośnie do relacji pomiędzy instytucjami arbitrażowymi a stronami i ich pełnomocnikami (szerzej zob. pkt II.7, s. 16, pkt VI, s. 171) tak, aby ułatwić ocenę, jakie powiązania i relacje należy traktować jako niebudzące wątpliwości, a jakie takie wątpliwości mogą uzasadniać.
469. Na uwagę zasługuje także sprawa, w której wykonawca robót budowlanych powoływał się na to, że kierownik budowy dokonywał wpisów do dziennika budowy niezgodnych z prawdą. Skarga nie doczekała merytorycznego rozpoznania – została odrzucona z przyczyn formalnych²⁵¹. Sama jej podstawa wydaje się warta wspomnienia. Aby wyrok rzeczywiście na tej podstawie został uchylony, skarżący musiałby wykazać, że rzeczywiście wpisy do dziennika budowy były niezgodne z prawdą oraz że ich dokonywanie przez kierownika budowy nosiło znamiona przestępstwa (np. było ukierunkowane na uzyskanie w przyszłości korzystnego wyroku przez inwestora). Skarżący musiałby także wykazać, że wspomniane wpisy doprowadziły do uzyskania wyroku konkretnej treści (stanowiły jego podstawę).

²⁵⁰ Wyrok SA w Lublinie z dnia 19 kwietnia 2023 r., sygn. I AGa 107/22.

²⁵¹ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 30 marca 2023 r., sygn. VII AGa 979/22.

IV.31. W tej samej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu (art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.)

IV.31.1. Uwagi wstępne

470. Podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego może stanowić także fakt, że w tej samej sprawie między tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.). Również ta podstawa jest unikatowa dla polskiego systemu prawnego. Nie ma odpowiednika w Ustawie Modelowej UNCITRAL²⁵².
471. W ramach badania tylko w przypadku trzech spraw skargi oparte były na podstawie z art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c. W żadnej z nich zarzut nie okazał się skuteczny, poruszone zostały natomiast dość interesujące zagadnienia związane ze stosowaniem tej podstawy²⁵³.

IV.31.2. Rozumienie podstawy z art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.

472. Nie ulega wątpliwości, że podstawa z art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c. ma zastosowanie, gdy pomiędzy stronami zapadł już prawomocny wyrok sądu powszechnego rozstrzygający powstały między nimi spór²⁵⁴.
473. Pewne kontrowersje budzi natomiast kwestia przypadków, kiedy pomiędzy stronami w tej samej sprawie zapadną dwa wyroki sądu polubownego. W takim wypadku prezentowane są dwa – odmienne – stanowiska:
- a) zgodnie z pierwszym: jeżeli stwierdzona została wykonalność wyroku sądu polubownego lub wyrok został uznany, to ma moc prawną na równi z wyrokiem sądu powszechnego; w przypadku, jeśli zapadnie w tej samej sprawie kolejny wyrok sądu polubownego, zastosowanie ma art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.²⁵⁵;
 - b) zgodnie z drugim: jeżeli sąd polubowny orzeknie w sprawie, w której zapadł już wyrok sądu polubownego, który został uznany przez sąd państwowy albo została już stwierdzona jego wykonalność, to może to stanowić naruszenie podstawowych

²⁵² R. Morek, A. Budniak-Rogała [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 30, CH Beck (dostęp online), Warszawa 2021, art. 1206, nb. 21; zob. też art. 510 § 1 pkt 5 KPC z 1930 r.

²⁵³ Dla porządku wyjaśnić należy, że tylko dwie sprawy były rozpatrywane merytorycznie, trzecia skarga została odrzucona jako wniesiona po terminie.

²⁵⁴ T. Ereciński [w:] J. Ciszewski i in., dz. cyt., s. 996.

²⁵⁵ M. Asłanowicz, *Sąd polubowny (arbitrażowy)...*; Komentarz do art. 1206, nb. F2, T. Ereciński, K. Weitz, *Podstawy skargi o uchylenie*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy. Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do części piątej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.

zasad porządku prawnego²⁵⁶, ale nie podstawę, o której mowa w art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c.

474. W ramach przedmiotowego badania na uwagę zasługuje sprawa, w której skarżący wskazywał, że nie wiedział o toczącym się postępowaniu przed sądem polubownym. Podnosił jednocześnie m.in., że kilka lat wcześniej ten sam sąd rozstrzygnął już przedmiotową sprawę pomiędzy stronami, „umarzając postępowanie” (przy czym w uzasadnieniu rozstrzygnięcia wyjaśnił, że powództwo „podlegało oddaleniu w całej rozciągłości, albowiem było merytorycznie niezasadne”)²⁵⁷. Sąd apelacyjny rozpoznający skargę dostrzegł problem wydania przez sąd arbitrażowy dwóch rozstrzygnięć w tej samej sprawie – zakwalifikował je jako naruszenie klauzuli porządku publicznego, w związku z czym uchylił zaskarżony wyrok²⁵⁸. Podzielił tym samym pogląd drugi. Jak wyjaśnił, w rozważanej sprawie

nie zapadło orzeczenie sądu państwowego, jak również nie była stwierdzona, co oczywiste wobec treści pierwszego wyroku sądu polubownego jego wykonalności. Nie oznacza to jednak, że kwestia funkcjonowania w obrocie dwóch wyroków sądu polubownego dotyczących tej samej kwestii jest obojętna. Uznaje się więc, że zarówno sytuacja, w której zostałyby dopuszczone do obrotu prawnego dwa orzeczenia, których wykonanie gwarantuje państwo jak i sytuacja, w której wydane zostały dwa wyroki sądu polubownego, które odmienne rozstrzygają tę samą kwestię (nawet bez stwierdzenia wykonalności) godziłaby w podstawowe zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej²⁵⁹.

475. Na uwagę zasługuje także sprawa, w której sąd powszechny oceniał, czy zatwierdzona przez sędziego komisarza w postępowaniu upadłościowym lista wierzytelności może uzasadniać przyjęcie, że w tej samej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami zapadł prawomocny wyrok sądu. W ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie, który rozstrzygał przedmiotową sprawę, w takim stanie faktycznym brak jest podstaw do uchylenia wyroku sądu polubownego – jak wynika z uzasadnienia:

inny wyrok o którym mowa w art 1206 §1 pkt 6 k.p.c. to zarówno wyrok sądu powszechnego (a także prawomocny nakaz zapłaty i postanowienie co do istoty sprawy wydane w postępowaniu nieprocesowym) jak i wyrok sądu polubownego po uznaniu lub stwierdzeniu jego wykonalności (analogicznie także wyrok sądu zagranicznego lub wyrok zagranicznego sądu polubownego po jego uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności przez sąd Polski). Nie jest nim więc zatwierdzenie przez sędziego komisarza postępowaniu upadłościowym listy wierzytelności²⁶⁰.

Ze stanowiskiem tym należy się zgodzić.

²⁵⁶ SN w wyroku z dnia 13 kwietnia 2012 r., sygn. I CSK 416/11; T. Ereciński [w:] J. Ciszewski i in., dz. cyt., art. 1206, nb. 14.

²⁵⁷ Sposób sformułowania powoływanego przez stronę rozstrzygnięcia stanowi kolejny dowód na to, że przygotowanie arbitrów do orzekania nie we wszystkich sprawach jest na odpowiednim poziomie.

²⁵⁸ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 czerwca 2018 r., sygn. I ACa 1062/16.

²⁵⁹ Tamże.

²⁶⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 1/20.

IV.32. Spór nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny (art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c.)

IV.32.1. Uwagi wstępne

476. Uchylenie wyroku sądu polubownego następuje z urzędu, gdy sąd stwierdzi, że według ustawy spór nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny (art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c.).
477. W ramach badania tylko 2,6% skarg opartych było o podstawę przewidzianą w art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c., przy czym tylko dwie sprawy objęte badaniem zakończyły się uchyleciem wyroku sądu polubownego na tej podstawie.
478. Należy jednocześnie zaznaczyć, że w żadnej ze spraw podstawa ta nie została przez sąd powszechny uwzględniona z urzędu (bez wskazania jej przez stronę w skardze). Świadczy to, jak się wydaje, o dość dobrym przygotowaniu skarg w tym zakresie. Z badania nie wynika, aby zdarzyło się, że sąd powszechny nie dostrzegł podstawy przewidzianej w art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c., chociaż się ona ujawniła.

IV.32.2. Brak zdatności arbitrażowej w sprawach objętych badaniem

479. Analiza skarg opartych na podstawie z art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. pokazuje, jak różnorodne sprawy strony poddają pod rozstrzyganie sądów polubownych. Ukazuje także różnorodność problemów, jakie rodzi tak podstawowe zagadnienie, jak kwestia zdatności arbitrażowej.
480. Tytułem wprowadzenia warto zaznaczyć, że zgodnie z art. 1157 k.p.c. (w aktualnym brzmieniu)²⁶¹ strony mogą poddać pod rozstrzyganie sądu polubownego:
- a) spory o prawa majątkowe, z wyjątkiem spraw o alimenty; oraz
 - b) spory o prawa niemajątkowe, jeżeli mogą one być przedmiotem ugody sądowej.
481. Ponadto z art. 477¹² k.p.c. wynika, że nie jest dopuszczalne poddanie pod rozstrzygnięcie sądu polubownego sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych.
482. W ramach badania tylko w przypadku dwóch spraw sąd rozpoznający skargę uchylił wyrok sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c.
483. Pierwsza sprawa dotyczyła sporu uchwałowego. O ile obecnie kwestia zdatności arbitrażowej sporów uchwałowych nie budzi wątpliwości, o tyle do nowelizacji art. 1157

²⁶¹ Wcześniej, tj. od 17 października 2005 r. do 7 września 2019 r. art. 1157 k.p.c. miał następujące brzmienie: „Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty. Nowelizacja art. 1157 k.p.c. pozwoliła wyeliminować liczne kontrowersje dotyczące tego, które ze sporów (czy tylko niemajątkowe, czy niemajątkowe oraz majątkowe) muszą mieć zdatność ugodową, aby miały zdatność arbitrażową.

k.p.c., która nastąpiła w 2019 roku²⁶², przeważająca część doktryny oraz orzecznictwa opowiadała się za tym, że zdatność arbitrażową mają tylko spory majątkowe, które mają zdatność ugodową. W konsekwencji przyjmowano, że spory dotyczące uchylania oraz ważności uchwał spółek kapitałowych nie mają zdatności arbitrażowej²⁶³.

484. Na gruncie powyżej opisanego stanu prawnego wniesiona została skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego wskazująca jako podstawę art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. – skarżący powoływał się w niej na zasadniczy pogląd, zgodnie z którym spór uchwałowy, którego dotyczyło rozstrzygnięcie, nie miał zdatności arbitrażowej (spór dotyczył stwierdzenia nieważności, ewentualnie uchylania uchwał podjętych w 2015 roku). Sąd Apelacyjny w Katowicach podzielił to stanowisko – uznał, że stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki kapitałowej nie ma zdatności arbitrażowej z uwagi na to, że niedopuszczalne jest zawarcie ugody sądowej w takiej sprawie²⁶⁴. Podstawę uchylenia wspomnianego wyroku stanowił oprócz art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. również art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. w związku z nieprawidłowościami towarzyszącymi wyborowi składu orzekającego (zob. nb. 406, s. 100). Na szczególną uwagę zasługuje jednak przede wszystkim podkreślony w tej sprawie zarówno przez sąd apelacyjny, jak i Sąd Najwyższy obowiązek badania kwestii zdatności arbitrażowej w ramach postępowania skargowego (zob. też nb. 289, s. 67)²⁶⁵.
485. Druga sprawa, w której wyrok sądu polubownego został uchylony, dotyczyła m.in. ustalenia nieważności szeregu umów pożyczki i poręczenia oraz roszczeń pieniężnych. W zaskarżonym wyroku, oprócz rozstrzygnięcia w tym zakresie, sąd polubowny stwierdził, że „w całości pozbawia wykonalności akt notarialny [...] zaopatrzony w klauzulę wykonalności” przeciwko jednemu z powodów. Skarżący domagał się uchylenia tego wyroku, wskazując na to, że powództwo przeciwegzekucyjne podlega wyłącznie sądownictwu powszechnemu. Sąd Apelacyjny w Gdańsku pogląd ten podzielił i uchylił zaskarżony wyrok w części rozstrzygającej o pozbawieniu wykonalności tytułu wykonawczego. Jak słusznie zwrócił uwagę, zgodnie z art. 1156 k.p.c. przepisy kodeksu prawa cywilnego nie nadały stronom uprawnienia do pozbawiania wykonalności tytułu wykonawczego, tak w drodze ugody jak i inny sposób. W rezultacie, także i sąd polubowny nie jest upoważniony do wydania rozstrzygnięcia w tym zakresie. Uprawnienie do pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego na gruncie obowiązujących przepisów zarezerwowane jest wyłącznie dla sądu powszechnego²⁶⁶.

²⁶² Ustawa o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1495), która zmodyfikowała m.in. art. 1157 k.p.c. oraz art. 1163 k.p.c.

²⁶³ S. Sołtysik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nacz. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, art. 1157 KPC, nb. 3.1.

²⁶⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. V AGa 482/18.

²⁶⁵ Tamże; wyrok SN z dnia 17 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 30/21.

²⁶⁶ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 11 czerwca 2019 r., sygn. V ACa 709/18.

486. Pozostałe skargi oparte na art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. nie były skuteczne; wszystkie dotyczyły jednak niezwykle ciekawych stanów faktycznych.
487. W pierwszej sprawie przedmiotem skargi było orzeczenie wydane przez Trybunał Polskiego Związku Motorowego dot. weryfikacji wyniku meczu żużlowego w związku ze stwierdzeniem naruszenia przepisów antydopingowych przez jednego z zawodników (zob. też nb. 140, s. 37). W ocenie skarżącego ww. orzeczenie podlegało uchyleniu w związku z tym, że spór nie mógł być rozstrzygany przez sąd polubowny. W odpowiedzi przeciwnik skargi (podmiot zarządzający ekstrakligą) wnosił o jej odrzucenie, wskazując, że wydane w sprawie orzeczenie stanowi decyzję regulaminową wydaną przez organ odwoławczy polskiego związku sportowego, a nie wyrok sądu polubownego. W konsekwencji w ocenie przeciwnika skargi tryb z art. 1205 i nn. k.p.c. nie był w tej sprawie właściwy. Sąd apelacyjny uznał, że zaskarżone rozstrzygnięcie stanowiło decyzję regulaminową i odrzucił skargę. Jak wynika z uzasadnienia wyroku, w ocenie sądu apelacyjnego w przedmiotowej sprawie nie istniał spór nadający się do rozpoznania przez sąd polubowny oraz powszechny, ponieważ „nie było dwóch równorzędnych stron pozostających w sporze cywilnoprawnym (jak byłoby np. w razie sporu między klubem i zawodnikiem o wynagrodzenie [...])”²⁶⁷. Wskazał dodatkowo, że w przypadku wydania decyzji weryfikacyjnej, mamy do czynienia ze swego rodzaju, w istocie władczą decyzją regulaminową, stanowiącą realizację reguł sportowych obowiązujących w danym współzawodnictwie sportowym, związaną ściśle z przebiegiem współzawodnictwa sportowego, wydaną przez Trybunał PZM działający właśnie jako organ odwoławczy (organ II Instancji) polskiego związku sportowego (w postaci Polskiego Związku Motorowego) w ramach wewnątrzwiązkowej, regulaminowej procedury odwoławczej, w przypadku której nie jest dopuszczalna droga sądowa umożliwiająca jej uchylenie przez sąd powszechny²⁶⁸. Stanowisko to uznać należy za zasadne. Warto przy tym odnotować, że skarżący zażalił ww. rozstrzygnięcie do Sądu Najwyższego, ostatecznie zażalenie jednak cofnął.
488. W drugiej sprawie przedmiotem skargi było rozstrzygnięcie dotyczące zniesienia majątkowej wspólnoty małżeńskiej oraz podziału majątku. Sąd polubowny „uwzględnił w całości” treść ugody zawartej przed nim przez strony regulującej ich sytuację majątkową. Z akt sprawy nie wynika, czy strony pozostawały w związku małżeńskim w momencie orzekania przez sąd polubowny. Sąd Apelacyjny w Warszawie odrzucił skargę z uwagi na brak uiszczenia opłaty sądowej. Szczegółowe rozważania sądu dotyczące tego zagadnienia byłyby nadzwyczaj interesujące – kwestia zdatności arbitrażowej sporów rodzinnych budzi bowiem liczne kontrowersje, a sprawy tego typu należą do rzadkości.
489. Analizowana sprawa również toczyła się przed 2019 rokiem, kiedy to nastąpiła zmiana art. 1157 k.p.c. i została wyeliminowana wątpliwość, czy spory majątkowe muszą mieć

²⁶⁷ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2018 r., sygn. V ACa 800/17.

²⁶⁸ Tamże.

zdatność ugodową, aby miały zdatność arbitrażową, za czym opowiadała się większość doktryny oraz orzecznictwa²⁶⁹. Zniesienie wspólności majątkowej małżonków może być dokonane zarówno umownie, jak i sądowo. Ma więc zdatność ugodową. Z kolei odnośnie do rozporządzeń majątkiem wspólnym małżonków wyrażane są różne stanowiska – wydaje się jednak, że zgodnie z przeważającym poglądem małżonkowie dysponują autonomią we wzajemnych stosunkach majątkowych, a granice ewentualnych rozporządzeń wyznacza art. 35 k.r.o. przewidujący, że „w czasie trwania wspólności ustawowej żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego”²⁷⁰. A contrario, w przypadku zniesienia wspólności majątkowej możliwe jest dokonanie również podziału takiego majątku. Kwestie związane z ustanowieniem rozdzielności majątkowej mają więc również zdatność ugodową²⁷¹, w istotnym dla sprawy okresie oznaczałoby to, że miały również zdatność arbitrażową.

490. Ostatnia sprawa, w której przedmiotem rozstrzygania był art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c., dotyczyła zarzutu braku zdatności arbitrażowej sprawy, w której ogłoszona została upadłość konsumenta pozwanego. Skarżący syndyk powoływał się na art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c., wnosząc o uchylenie wyroku sądu polubownego, którym umorzono postępowanie (wobec cofnięcia powództwa) oraz zasądzone od pozwanej na rzecz pozwanego koszty postępowania. Syndyk wnosił o uchylenie wyroku w całości (przy czym, jak się wydaje, prawidłowe było wnoszenie o uchylenie wyroku w części dotyczącej kosztów postępowania).

491. Sąd apelacyjny oddalił skargę, słusznie zwracając uwagę, że zarzut naruszenia art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. może być postawiony wówczas, gdy strony zawierające umowę o poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sporu przez sąd polubowny poddały kognicji tego sądu sprawę wykraczającą poza wyartykułowany w art. 1157 k.p.c. zakres sporów rozstrzyganych przez sąd polubowny. Przepis ten przedmiotowo wyłącza z kognicji sądów polubownych wszystkie spory o prawa niemajątkowe, które nie mogą być przedmiotem ugody oraz spory o alimenty²⁷².

W ocenie sądu apelacyjnego rozstrzygany spór do takich kategorii nie należał, sprawa mogła być więc rozpoznana przez sąd polubowny. Jednocześnie sąd apelacyjny wbrew stanowisku syndyka ocenił, że wierzytelność z tytułu kosztów postępowania przed sądem polubownym nie mogła być zgłoszona do masy upadłości, bo powstała dopiero po wydaniu orzeczenia przez sąd polubowny²⁷³.

²⁶⁹ S. Sołtysik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nac. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, art. 1157 KPC, nb. 2–3.

²⁷⁰ A. Franusz, *Arbitraż sporów rodzinnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 51, <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/view/6390/4904> [dostęp: 15.11.2024], s. 9–11.

²⁷¹ M. Ciśliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. nac. P. Rylski, red. cz. III A. Olaś, wyd. 3, Warszawa 2024, art. 452 k.p.c., nb. 27.

²⁷² Wyrok SA w Warszawie z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 1/20.

²⁷³ Tamże.

IV.32.3. Brak prekluzji zarzutu braku zdatności arbitrażowej

492. Sąd rozstrzygający w przedmiocie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego bada z urzędu podstawy przewidziane w art. 1206 § 2 k.p.c., w tym kwestię zdatności arbitrażowej sporu.
493. Na tym tle pojawia się niekiedy wątpliwość, jaka jest relacja pomiędzy podstawą uchylenia wyroku przewidzianą w art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c., a prekluzją zarzutu braku zapisu na sąd polubowny wywodzoną z art. 1180 k.p.c.
494. Przedmiotem badania objęty był wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach, który zagadnienie to jednoznacznie wyjaśnił, wskazując na to, że brak podniesienia zarzutu braku właściwości sądu polubownego (zdatności arbitrażowej) nie tamuje konieczności weryfikacji, czy spór miał zdatność arbitrażową w postępowaniu skargowym.
495. W ślad za celnym uzasadnieniem wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach należy zwrócić uwagę na to, że choć w ramach badania kompetencji sądu polubownego ocenie podlega ważność zapisu (art. 1180 §1 k.p.c.) a brak zdatności arbitrażowej niewątpliwie do nieważności zapisu prowadzi, to jednak mimo niezaskarżenia postanowienia kompetencyjnego w sposób przewidziany w art. 1180 § 3 k.p.c. skarżący nie jest pozbawiony prawa powołania się na nieważność wynikającą z naruszenia art. 1157 k.p.c. w ramach podstawy, o której mowa w art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. Co więcej, wskazaną podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego sąd jest zobligowany wziąć pod rozwagę z urzędu. Tym samym, skoro rozpoznając skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego sąd apelacyjny jest zobligowany do badania z urzędu czy w danej sprawie zachodzi zdatność arbitrażowa, a jednocześnie art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c. nie zawęża tego obowiązku do wypadków, w których nie nastąpiło wdrożenie środka z art. 1180 § 3 k.p.c., zaniechanie zaskarżenia przez stronę postanowienia kompetencyjnego sądu arbitrażowego nie stoi na przeszkodzie uchyleniu wyroku z tej przyczyny²⁷⁴.
496. Wątek ten rozwinął następnie Sąd Najwyższy, rozstrzygając w przedmiocie skargi kasacyjnej od tego wyroku. Jak można przeczytać w uzasadnieniu SN: przepis art. 1180 k.p.c. dotyczy jednak właściwości sądu polubownego (jurisdiction, Zuständigkeit, competence), przez co należy rozumieć kompetencję do rozpoznania konkretnej sprawy wniesionej do sądu polubownego ze względu na przedmiot sprawy i wolę stron wyrażoną w zapisie. Sąd polubowny władny jest tym samym przesądzić o skuteczności zapisu i jego przedmiotowych oraz podmiotowych granicach, z tym zastrzeżeniem, że zdatność arbitrażowa sporu stanowiąca jedną z przesłanek skuteczności zapisu, podlega ocenie sądu rozpoznającego skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego bez względu na to, czy powołał się w skardze na to uchybienie (art. 1206 § 2 pkt 1 k.p.c.; por. też art. 34(2) (b) (i) ustawy modelowej UNCITRAL)²⁷⁵.

²⁷⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. V AGa 482/18.

²⁷⁵ Wyrok SN z dnia 17 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 30/21.

IV.33. Naruszenie klauzuli porządku publicznego (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.)

IV.33.1. Uwagi wstępne

497. Bez wątpienia najciekawszą, a jednocześnie najtrudniejszą w stosowaniu podstawą uchylenia wyroku sądu polubownego jest podstawa przewidziana w art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.
498. Artykuł 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. przewiduje uchylenie wyroku sądu polubownego w przypadku, gdy jest on sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego).
499. Ze względu na swoją specyfikę podstawa ta jest najczęściej powoływana w skargach o uchylenie wyroku sądu polubownego. Strony zdecydowały się powołać na tę podstawę aż w 96% skarg objętych badaniem.
500. Skuteczność powoływania się na naruszenie klauzuli porządku publicznego jest ograniczona. Wyrok sądu polubownego został uchylony tylko w przypadku niecałych 6% spraw, w których została podniesiona ta podstawa (stanowi to 5,7% wszystkich spraw objętych badaniem).
501. Co znamienne, 27% spraw, w których sądy uchyliły wyrok sądu polubownego w związku ze sprzecznością z klauzulą porządku publicznego, dotyczyło spraw konsumenckich.

IV.33.2. Rozumienie pojęcia klauzula porządku publicznego

502. Z uwagi na to, że podstawa z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. jest najczęściej powoływana przez skarżących, zagadnienie sprzeczności z klauzulą porządku publicznego doczekało się licznych orzecznictwa.
503. Z abstrakcyjnych ocen dokonywanych przez sądy na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. (w oderwaniu od konkretnych okoliczności sprawy) wyłania się stosunkowo klarowna interpretacja tego, czym jest klauzula porządku publicznego oraz kiedy dochodzi do jej naruszenia. Pomimo tego – w praktyce – dokonanie oceny, czy uzasadnione jest uchylenie wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., rodzi liczne kontrowersje i wątpliwości.
504. Podstawa przewidziana w art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. jest wzorowana na Ustawie Modelowej. Słusznie przy tym Sąd Apelacyjny w Szczecinie w jednym z wyroków objętych badaniem zwrócił uwagę, że jej genezy należy upatrywać w normach prawa prywatnego międzynarodowego²⁷⁶. Celem klauzuli porządku publicznego jest uniknięcie

²⁷⁶ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 16 listopada 2021 r., sygn. I AGa 62/21.

zastosowania dla rozstrzygnięcia sporu norm sprzecznych z porządkiem publicznym państwa²⁷⁷, a co za tym idzie umożliwienie reakcji państwa w sytuacjach, w których nie sposób ująć inaczej kryteriów „słusznościowych”²⁷⁸.

505. Klauzula porządku publicznego jest niedookreślona, co pozostawia sądowi orzekającemu dużą dyskrecjonalność²⁷⁹. W orzecznictwie podkreśla się jednocześnie konieczność ścisłego wykładania klauzuli porządku publicznego²⁸⁰.
506. Nie budzi już wątpliwości, że klauzula porządku publicznego ma wymiar zarówno materialnoprawny, jak i prawnoprocesowy.
507. Jak słusznie zwraca uwagę Sąd Apelacyjny w Warszawie, kontrola zastosowania prawa materialnego ograniczona zakresem klauzuli porządku publicznego jest filarem sprawnego i atrakcyjnego funkcjonowania sądownictwa polubownego²⁸¹. Należy jednocześnie mieć na uwadze, że nie każde naruszenie prawa materialnego przez sąd polubowny może uzasadniać uchylenie wyroku sądu polubownego – sąd polubowny nie jest w szczególności związany poglądami orzecznictwa oraz doktryny, nawet tymi dominującymi²⁸².
508. Pogląd o tym, że naruszenie prawa materialnego nie może uzasadniać uchylenia wyroku sądu polubownego, jest błędny. Co prawda zdarza się czasami, że rozpoznając skargę, sądy wskazują, że nie będą dokonywały oceny sposobu zastosowania prawa materialnego przez sąd polubowny²⁸³ – jak się wydaje, takie stanowisko wyrażane jest jednak raczej celem podkreślenia, że nieprawidłowe zastosowanie prawa materialnego tylko w wyjątkowych przypadkach może stanowić podstawę do uchylenia wyroku sądu polubownego, a nie całkowitego odrzucenia możliwości badania wyroku sądu polubownego pod tym kątem.
509. Jeśli chodzi o kontrolę przebiegu postępowania przed sądem polubownym przez pryzmat art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., to oparta jest ona na przekonaniu, że
(p)orządek publiczny w płaszczyźnie procesowej może być podstawą oceny wyroku sądu polubownego w dwóch aspektach. Po pierwsze, ocenie podlega zgodność procedury, która doprowadziła do wydania wyroku sądu polubownego z podstawowymi procesowymi zasadami porządku prawnego, a po drugie skutki

²⁷⁷ Tamże.

²⁷⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 25 lipca 2019 r., sygn. VII AGa 1607/18.

²⁷⁹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. I AGa 28/19; wyrok SA w Gdańsku z dnia 25 października 2021 r., sygn. V ACa 389/20; wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 maja 2019 r., sygn. I ACa 989/18; wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2023 r., sygn. VII AGa 1330/22.

²⁸⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 31 stycznia 2022 r., sygn. VII AGa 1000/19.

²⁸¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., sygn. VII AGa 1508/18.

²⁸² B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, *Zakres swobody miarkowania kar umownych przez sądy arbitrażowe w świetle klauzuli porządku publicznego – glosa do Wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 10.10.2019 r.* (I AGa 35/19), „Palestra” 2022, nr 11.

²⁸³ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 maja 2019 r., sygn. I ACa 989/18; wyrok SA w Szczecinie z dnia 13 grudnia 2019 r., sygn. I AGa 37/19.

wyroku arbitrażowego z punktu widzenia ich zgodności z procesowym porządkiem publicznym, tj. czy dają się pogodzić z systemem prawa procesowego²⁸⁴.

510. Na marginesie należy odnotować, że w kilku wyrokach objętych badaniem sądy zastrzegły, że przeprowadzana kontrola dotyczyć może wyłącznie treści rozstrzygnięcia i nie może obejmować zarzutów dotyczących sposobu postępowania przed sądem polubownym²⁸⁵. Pogląd ten jest przy tym wyrażany coraz rzadziej. Należy uznać go za nieprawidłowy.
511. Przedmiotem kontroli sądu powszechnego nie jest – co do zasady – poprawność ustaleń faktycznych sądu polubownego²⁸⁶. Wyjątek w tym zakresie stanowi wyrokowanie oparte o oczywiście wybiórczą i nierzetelną ocenę dowodów²⁸⁷ (zob. też IV.27.4, s. 84).
512. W kontekście podstawy z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. sądy szczególnie często podkreślają zakaz kontroli merytorycznej wyroków sądów polubownych – również w ramach przeprowadzonego badania kwestia ta była wielokrotnie eksponowana w uzasadnieniach wyroków²⁸⁸ (zob. też pkt IV.25.3, s. 65).
513. Dokonując weryfikacji zgodności z podstawowymi zasadami porządku prawnego, sąd ocenia, czy skutki rozstrzygnięcia (opartego na konkretnych normach prawa materialnego) nie naruszają klauzuli porządku publicznego²⁸⁹. Tym samym stwierdzenie, że nie jest przeprowadzana kontrola merytoryczna wyroku sądu polubownego, nie wydaje się dostatecznie precyzyjnie oddawać zakresu badania, do przeprowadzenia którego uprawniony jest sąd powszechny.
514. W istocie

[k]lauzula porządku publicznego jest [...] jedyną wśród przesłanek uchylenia wyroku sądu polubownego, która daje sądowi państwowemu prawo merytorycznej kontroli orzeczenia arbitrażowego. Niemniej na jej podstawie kontrola elementów składających się na orzeczenie sądu polubownego nie może przybierać rozmiarów właściwych kontroli merytorycznej (zasadności) takiego orzeczenia²⁹⁰.

Rozstrzygając w przedmiocie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, sąd powszechny nie dokonuje więc kontroli merytorycznej skargi, w tym sensie, że nie działa jak sąd II instancji. Innymi słowy: „[k]ontrola zgodności wyroku sądu polubownego z klauzulą porządku publicznego nie ma charakteru postępowania apelacyjnego

²⁸⁴ Tak np. wyrok SA w Gdańsku z dnia 22 listopada 2021 r., sygn. I ACa 295/21; zob. też wyrok SA w Szczecinie z dnia 12 marca 2020 r., sygn. I ACa 550/19.

²⁸⁵ Wyrok SA w Łodzi z dnia 7 lipca 2021 r., sygn. I ACa 835/21; wyrok SA w Warszawie z dnia 19 listopada 2018 r., sygn. VII AGa 410/18.

²⁸⁶ Zob. np. wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 maja 2019 r., sygn. I ACa 989/18; wyrok SA w Krakowie z dnia 12 grudnia 2019 r., sygn. I ACa 917/18.

²⁸⁷ Zob. np. wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. I AGa 28/19.

²⁸⁸ Zob. np. wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 maja 2019 r., sygn. I ACa 989/18; wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. I AGa 28/19; wyrok SA w Gdańsku z dnia 23 lipca 2021 r., sygn. I ACa 322/21; wyrok SA w Gdańsku z dnia 25 października 2021 r., sygn. V ACa 389/20; wyrok SA w Warszawie z dnia 17 października 2023 r., sygn. VII AGa 1330/22.

²⁸⁹ Wyrok SN z dnia 12 września 2022 r., sygn. II CSKP 709/22.

²⁹⁰ Wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 39/21.

i wobec tego nie może go zastępować”²⁹¹. Nie oznacza to jednak braku merytorycznej kontroli wyroku rozumianej jako analiza motywów, które doprowadziły sąd polubowny do określonego rozstrzygnięcia w kontekście podstawowych zasad porządku prawnego. W praktyce to właśnie ten aspekt weryfikacji wyroku sądu polubownego w oparciu o art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. wydaje się najtrudniejszy.

515. Jak słusznie zwrócił uwagę Jacek Sadowski w ramach wcześniejszego badania przeprowadzonego dla IWS:

[o] ile podzielić należy stanowisko, że sama zasadność (trafność) orzeczenia sądu polubownego nie podlega ocenie sądu powszechnego (sąd powszechny nie rozstrzyga ponownie merytorycznego sporu rozstrzygniętego uprzednio przez sąd polubowny, tak jak dzieje się w ramach kontroli instancyjnej), o tyle nie można zgodzić się z poglądem nakazującym wyłączenie jakiejkolwiek merytorycznej kontroli orzeczenia arbitrażowego. Wykonywana w ramach rozpoznania skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego kontrola orzeczenia arbitrażowego musi mieć charakter funkcjonalny – jej zakres determinuje potrzeba oceny ewentualnego naruszenia przez orzeczenie wydane w postępowaniu przed sądem polubownym podstawowych zasad porządku prawnego. Obejmuje ona zarówno ustalenia faktyczne poczynione przez sąd polubowny, jak i dokonane w ramach wydanego rozstrzygnięcia oceny prawnej. Jedynie przy takim założeniu państwowa kontrola orzeczenia sądu arbitrażowego, w tym zwłaszcza kontrola dotycząca niesprzeczności z podstawowymi zasadami porządku prawnego, może mieć charakter rzeczywisty²⁹².

516. Co ważne, jedynie normy bezwzględnie obowiązujące o podstawowym znaczeniu mogą uzasadniać odwołanie się do klauzuli porządku publicznego²⁹³. Sama sprzeczność wyroku z obowiązującymi normami prawa nie mieści się w granicach przesłanek klauzuli porządku publicznego²⁹⁴. Sprzeczność z podstawowymi zasadami porządku prawnego musi mieć charakter oczywisty, zasadniczy i podstawowy²⁹⁵. Stosowanie klauzuli nie ma bowiem służyć naprawieniu wszelkich nieprawidłowości wyroków sądów polubownych, ale chronić integralność porządku prawnego²⁹⁶. Stąd też sądy podkreślają, że oceniając zgodność wyroku sądu polubownego z klauzulą porządku publicznego, działają zasadniczo w interesie publicznym, nie zaś w interesie stron²⁹⁷. W praktyce oznacza to, że nie każda nieprawidłowość może zostać zakwalifikowana jako naruszenie klauzuli porządku publicznego, ale taka, która narusza

²⁹¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 26 października 2022 r., sygn. V AGa 163/22; tak też np. wyrok SA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2020 r., sygn. VII AGa 1508/18; wyrok SA w Warszawie z dnia 16 sierpnia 2021 r., sygn. VII AGa 317/20; wyrok SA w Katowicach z dnia 26 października 2022 r., sygn. V AGa 163/22.

²⁹² J. Sadowski, dz. cyt., s. 52.

²⁹³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 1 września 2022 r., sygn. VII AGa 189/19; zob. też wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. I AGa 329/18; wyrok SA w Gdańsku z dnia 23 lipca 2021 r., sygn. I ACa 322/21.

²⁹⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 czerwca 2021 r., sygn. VII AGa 288/19.

²⁹⁵ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 maja 2018 r., sygn. I AGa 198/18.

²⁹⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 1 września 2022 r., sygn. VII AGa 189/19; zob. też wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. I AGa 329/18; wyrok SA w Gdańsku z dnia 23 lipca 2021 r., sygn. I ACa 322/21.

²⁹⁷ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 12 marca 2020 r., sygn. I ACa 550/19; wyrok SA w Krakowie z dnia 27 maja 2019 r., sygn. I ACa 251/18.

pewność i stabilność obrotu prawnego. W tym kontekście zdarza się, że niekiedy sądy powszechne wskazują, że badanie klauzuli porządku publicznego może być ograniczone wyłącznie do badania sentencji wyroku będącego przedmiotem skargi²⁹⁸. Pogląd ten wydaje się jednak odosobniony.

517. Warto podkreślić, że porządek publiczny jest pojęciem węższym niż pojęcie praworządności, która wiąże się z obowiązkiem stosowania w zasadzie wszystkich norm prawnych, w tym bezwzględnie wiążących²⁹⁹. Jak słusznie podkreśla Sąd Apelacyjny w Warszawie

[z]asada praworządności jest zasadą konstytucyjną wyrażona w art 7 konstytucji RP, który stanowi, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa. W związku z tym sąd polubowny nie może naruszać zasady praworządności, gdyż nie jest on adresatem tej normy prawnej. Hipoteza tego przepisu skierowana jest wszak do organów władzy publicznej, a sąd arbitrażowy takim organem nie jest. Oznacza to, że zasadę praworządności może naruszyć sąd państwowy przez niezastosowanie albo błędną wykładnię zasady autonomii woli stron, zasady swobody umów i *pacta sunt servanda* oraz pozostałych zasad wskazanych przez skarżącego³⁰⁰.

518. Wskazywane niekiedy przez sądy przy orzekaniu na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. naruszenie zasady praworządności stanowi swoisty „skrót myślowy”. Jak się wydaje, należy go odczytywać w ten sposób, że w braku uchylenia wyroku sąd polubownego dojdzie do naruszenia zasady praworządności.

IV.33.3. Aspekty praktyczne stosowania klauzuli porządku publicznego

519. Przełożenie powyższych abstrakcyjnych uwag dotyczących stosowania klauzuli porządku publicznego na konkretne stany faktyczne nastrocza każdorazowo liczne wątpliwości.
520. Szczególnie ważne wydaje się pytanie o to, czy oceniając wyrok sądu polubownego sąd powszechny może zapadłe rozstrzygnięcie zestawić ze spodziewanym (prawdopodobnym) wyrokiem, jaki zostałby wydany w takiej sprawie, gdyby orzekał sąd powszechny? Czy dla weryfikacji klauzuli porządku publicznego w aspekcie procesowym sąd może dokonać porównania procedur przed sądem polubownym i sądem powszechnym?
521. Takie porównania, choć wydają się dość naturalne, w mojej ocenie jedynie w pewnym ograniczonym zakresie mogą być pomocne dla dokonania oceny, czy doszło do

²⁹⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 1779/18.

²⁹⁹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 24 października 2019 r., sygn. I AGa 87/19; wyrok SA w Warszawie z dnia 31 stycznia 2022 r., sygn. VII AGa 1000/19.

³⁰⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 października 2022 r., sygn. VII AGa 3/22.

naruszenia klauzuli porządku publicznego. Trudność dotyczy bowiem tego, jak ocenić wyniki takiego porównania.

522. W przypadku, gdy wyrok wydany przez sąd polubowny jest zbieżny z możliwym wyrokiem, jaki zapadłby przed sądem powszechnym, trudno uznać, że rozstrzygnięcie godzi w podstawowe zasady porządku prawnego. Wynik porównania jest w takim wypadku prosty do oceny.
523. Natomiast w przypadku, kiedy porównanie ujawnia różnice pomiędzy rozstrzygnięciem sądu polubownego oraz potencjalnym rozstrzygnięciem sądu powszechnego kwestia staje się bardziej złożona – należy ustalić, na czym takie różnice polegają i dopiero na tej podstawie ocenić, czy istnieją podstawy do uchylenia wyroku sądu polubownego:
 - a) jeśli różnice wynikają z innego stosowania norm prawa materialnego, które nie są bezwzględnie wiążące, to wydaje się, że brak jest podstaw do przyjęcia sprzeczności z klauzulą porządku publicznego;
 - b) jeśli różnice wynikają ze stosowania norm bezwzględnie wiążących, to klauzula porządku publicznego mogła zostać naruszona. Skoro jednak przyjmuje się, że tylko sprzeczność z normami bezwzględnie wiążącymi o podstawowym znaczeniu stanowi naruszenie klauzuli porządku publicznego, pojawia się kolejne, niełatwe pytanie o to, czy konkretna norma ma charakter podstawowy. Dopiero w przypadku zakwalifikowania jej jako normy o charakterze podstawowym można uznać, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego.
524. W świetle powyższego wydaje się, że w kontekście aspektów materialnoprawnych stosowania klauzuli porządku publicznego porównanie wyroku sądu polubownego z hipotetycznym rozstrzygnięciem, jakie zapadłoby przed sądem powszechnym, będzie mieć więc ten walor, że w przypadku, gdy porównywane rozstrzygnięcia są zbliżone, to można uznać, że nie doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego. W pozostałym zakresie takie porównanie nie pozwala na dokonanie oceny, czy doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego bez przeprowadzenia dalszej analizy.
525. Jeśli chodzi o porównanie przebiegu postępowania przed sądem polubownym i sądem powszechnym, należy zauważyć, że w kontekście oceny, czy doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego, wydaje się ono jeszcze mniej pomocne niż w przypadku analizy aspektów materialnoprawnych tej klauzuli.
526. Warto podkreślić, że zawarcie zapisu na sąd polubowny uważa się za swoiste samoograniczenie prawa do sądu przez strony³⁰¹. Zawierając zapis na sąd polubowny, strony rezygnują z niektórych uprawnień, jakie przyznaje im sądownictwo powszechne w imię innych, istotnych dla nich wartości (przykładowo rezygnują z dwuinstancyjnego

³⁰¹ Zob. np. postanowienie SN z dnia 24 czerwca 2021 r., sygn. IV CSK 229/21.

postępowania w zamian za krótsze oczekiwanie na rozstrzygnięcie sprawy). Porównanie postępowania przed sądem powszechnym i sądem polubownym (a więc postępowania ukształtowanego zgodnie z umową stron) może więc mijać się z celem. Z założenia bowiem postępowanie przed sądem polubownym nie będzie zapewniać w pełnym zakresie gwarancji, jakie mają strony w ramach sądownictwa powszechnego.

527. Jeśli postępowanie przed sądem polubownym było zbliżone do postępowania przed sądem powszechnym (strony dysponowały podobnymi uprawnieniami i gwarancjami), to są podstawy, aby uznać, że było przeprowadzone w zgodzie z klauzulą porządku publicznego. Z samego faktu, że porównanie wykaże różnice, nie należy jednak wyciągać wniosku, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego. W kontekście procesowych aspektów klauzuli porządku publicznego kluczowe znaczenie będzie miało raczej – jak się wydaje – poczucie sprawiedliwości proceduralnej, a nie porównanie z postępowaniem przed sądem powszechnym.
528. Rozważania dotyczące porównania rozstrzygnięcia sądu polubownego oraz sądu powszechnego zostały także przeprowadzone przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w jednym z wyroków objętych badaniem. Poczytał on konkretne uwagi co do możliwości dokonywania takich porównań. Stwierdził mianowicie, że

[o]d strony materialnoprawnej kontrola ta prowadzona może być w ten sposób, iż dokonuje się porównania rozstrzygnięcia sądu polubownego z hipotetycznym rozstrzygnięciem, które zapadłoby przy uwzględnieniu zasad porządku prawnego; przy czym dopiero sprzeczność orzeczenia sądu polubownego z takim hipotetycznym rozstrzygnięciem, wynikającym z naruszenia wartości podlegających ochronie, prowadzić mogłaby do uwzględnienia skargi. Dokonując zaś kontroli klauzuli porządku publicznego z punktu widzenia prawa procesowego, sąd powszechny dokonuje oceny zastosowanej przez sądy arbitrażowe procedury oraz skutków rozstrzygnięcia – wyroku sądu polubownego, jakie wystąpią dla stron procesu po uznaniu tego orzeczenia lub stwierdzeniu jego wykonalności, to znaczy czy dają się one pogodzić z systemem prawa procesowego (np. powaga rzeczy osądzonej), czy nie będą naruszać praw osób trzecich itd.³⁰²

IV.33.4. Zasady tworzące porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej

529. Stwierdzenie, że doszło do naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, wymaga każdorazowo określenia, jaka konkretnie zasada (lub zasady) zostały naruszone.
530. Nie ulega przy tym wątpliwości, że zasady porządku publicznego kształtowane są zarówno przez normy prawa wewnętrznego, jak i szeroko rozumiany porządek międzynarodowy³⁰³.

³⁰² Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 stycznia 2019 r., sygn. VII AGa 1772/18.

³⁰³ Zob. np. wyrok SA w Szczecinie z dnia 16 listopada 2021 r., sygn. I AGa 62/21.

531. Wśród najczęściej wskazanych w skargach oraz wyrokach³⁰⁴ podstawowych zasad porządku prawnego można wymienić:
- a) wolność człowieka;
 - b) wolność działalności gospodarczej;
 - c) prawo własności;
 - d) prawo do sądu;
 - e) zasady pewności i bezpieczeństwa obrotu;
 - f) zasadę odpowiedzialności cywilnej za wyrządzoną szkodę;
 - g) zasadę restytucyjnego charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej;
 - h) zasadę pacta sunt servanda;
 - i) zasadę wolności gospodarczej i swobodę umów, zasadę sprawiedliwości kontraktowej;
 - j) zasadę ochrony praw majątkowych;
 - k) zasadę autonomii woli stron i równości podmiotów;
 - l) zasadę kontradiktoryjności;
 - m) zasadę dyspozycyjności;
 - n) zasadę równości stron – rozumianej jako kombinacja prawa do bycia wysłuchanym oraz prawa do równych środków procesowych.
532. Wskazanie w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego konkretnej naruszonej zasady pozwala sądowi powszechnemu na dokonanie precyzyjnej weryfikacji zarzutu podniesionego przez stronę (dokładne określenie naruszonej zasady jest więc w najlepszym interesie strony).
533. Takiej samej precyzji należy jednocześnie oczekiwać od uzasadnień wyroków wydawanych w sprawach ze skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego. Tylko wskazanie w uzasadnieniu wyroku konkretnej zasady porządku prawnego, pod kątem której prowadzone było przez sąd powszechny badanie sprzeczności z klauzulą porządku publicznego, pozwala stronom na prześledzenie rozumowania sądu. Umożliwia także kontrolę w ramach skargi kasacyjnej, gdyby została wniesiona.
534. Jak tymczasem wynika z przeprowadzonego badania zarówno strony w skargach, jak i sądy w uzasadnieniach wyroków nie zawsze wskazują skonkretyzowaną zasadę, która została naruszona lub była przedmiotem badania w ramach weryfikacji podstawy z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. Zamiast tego ograniczają się wyłącznie do ogólnego wskazania, że doszło lub też nie do naruszenia klauzuli porządku publicznego.

³⁰⁴ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 maja 2018 r., sygn. I AGa 198/18; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 30 października 2018 r., sygn. I AGa 318/18; wyrok SA w Katowicach z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. V AGa 482/18; wyrok SA w Warszawie z dnia 25 lipca 2019 r., sygn. VII AGa 1607/18.

IV.33.5. Sprawy, w których wyrok został uchylony z uwagi na naruszenie klauzuli porządku publicznego

535. Z perspektywy analizy stosowania klauzuli porządku publicznego najciekawsze jest to, w jakich przypadkach sądy zdecydowały się uchylić wyrok sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.
536. Przeprowadzone badanie obejmowało kilka interesujących spraw, w których sądy apelacyjne zdecydowały się wyrok uchylić właśnie na podstawie naruszenia klauzuli porządku publicznego. Warto przy tym zwrócić uwagę na powtarzalność niektórych zagadnień w tych sprawach.

IV.33.5.1. Problematyka wszechstronnego rozpoznania sprawy

537. W wielu sprawach skargi oparte na naruszeniu klauzuli porządku publicznego dotyczyły zagadnień związanych z brakiem rozstrzygnięcia istoty sprawy, brakiem rozstrzygnięcia o wszystkich roszczeniach, względnie brakiem wszechstronnego rozpoznania sprawy. W szeregu takich spraw skarga okazała się zasadna.
538. Pierwsza warta uwagi sprawa w tym kontekście dotyczy skargi, w której zarzut naruszenia klauzuli porządku publicznego opierał się na zmianie kwalifikacji prawnej roszczenia objętego sporem. Skargę w tej sprawie wniósł powód, który dochodził wynagrodzenia z umowy podwykonawczej. W sprawie tej sąd polubowny powództwo oddalił. Z uzasadnienia wynikało, że rozstrzyga w przedmiocie odszkodowania, a nie wynagrodzenia umownego. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku sądu polubownego wynikało również, że sąd polubowny uznał, że strony łączyła umowa podwykonawcza. Sąd apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok. Uznał, że sąd arbitrażowy naruszył „zasadę *pacta sunt servanda* dopuszczając się sprzeczności, gdyż z jednej strony ustalił, że strony zawarły umowę podwykonawczą, a następnie wobec trudności w ocenie materiału dowodowego w istocie uchylił się od tego orzekając o odszkodowaniu [a nie o roszczeniu o zapłatę wynagrodzenia z umowy podwykonawczej – dop. M.Ł.]”³⁰⁵.
539. Podobny problem był kwestią również innej sprawy. W tym wypadku przedmiotem skargi było rozpoznanie przez sąd polubowny o innym roszczeniu niż roszczenie, z tytułu którego powód dochodził zapłaty (podstawę nierozpoznanego roszczenia stanowiła faktura VAT wystawiona z tytułu odebranych robót, a nie – jak przyjął sąd polubowny – z tytułu niezaakceptowanych robót przewidzianych w aneksie do umowy). Sąd apelacyjny podzielił stanowisko skarżącego. Uznał, że „sąd polubowny nie rozpoznał istoty sprawy w tym sensie, iż nie rozstrzygnął o zgłoszonym żądaniu, biorąc pod uwagę jego podstawę faktyczną, jaka została wskazana przez powoda

³⁰⁵ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 162/20.

i była dla tego sądu wiążąca”. W ocenie sądu apelacyjnego skutkowało to naruszeniem procesowej klauzuli porządku publicznego – w wydanym wyroku sąd podkreślił przy tym sprzeczność z zasadą dyspozycyjności, która stanowi przejaw autonomii woli stron³⁰⁶. Sąd apelacyjny uznał jednocześnie, że takie rozstrzygnięcie było sprzeczne z regulaminem sądu polubownego, który nakładał na skład orzekający obowiązek rozstrzygnięcia w zakresie roszczenia poddanego pod osąd (podstawa z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.).

540. Warta odnotowania jest jednocześnie przypadek, w którym sąd apelacyjny ocenił, że nie doszło do naruszenia procesowej zasady rozpoznania sprawy w sytuacji, kiedy strona wskazała jako podstawę swoich roszczeń odpowiedzialność kontraktową, a sąd polubowny orzekł zgodnie z tym wskazaniem, tj. wyłącznie odnosząc się do niniejszej podstawy prawnej (nie badał odpowiedzialności *ex delicto*). W ocenie sądu apelacyjnego „skoro sąd polubowny jest wyborem stron, a powód, który jest inicjatorem takiego postępowania wprost wskazuje podstawę prawną swojego roszczenia, zasada obowiązująca w postępowaniu sądowym *da mihi factum dabo tibi ius*, nie decyduje o nierozpoznaniu istoty sprawy”³⁰⁷.
541. Kolejna warta odnotowania sprawa dotyczyła wyroku, w którym – w ocenie skarżącego – sąd polubowny nie rozstrzygnął o całości jego roszczenia. Przedmiotem skargi było postępowanie, w ramach którego strony dochodziły wzajemnych roszczeń (zapłaty z tytułu dostawy oraz odszkodowania z tytułu wadliwości towaru, który był już opłacony). Chociaż powództwa dotyczyły różnych czasowo i przedmiotowo dostaw, to z komparycji wyroku oraz z istotnej części jego uzasadnienia nie wynikało, że w sprawie dochodzone były dwa odrębne roszczenia. W ocenie sądu apelacyjnego komparycja wyroku oraz niejasna treść rozstrzygnięcia co do roszczenia głównego, a także brak uzasadnienia co do zasadności tego roszczenia prowadziły do wniosku, że sąd polubowny nie orzekł całościowo o każdym z roszczeń objętych sporem. Sąd apelacyjny uznał, że takie rozstrzygnięcie pozostaje w sprzeczności z klauzulą porządku publicznego z uwagi na naruszenie zasad równości podmiotów, sprawiedliwości kontraktowej oraz „kompensacyjnego charakteru odpowiedzialności, wyrażające się w zakazie wprowadzania sankcji w postaci świadczeń pieniężnych wzbogacających jedną ze stron”³⁰⁸.
542. Na uwagę zasługuje także sprawa, w której sąd apelacyjny ocenił, że brak rozstrzygnięcia w zakresie części roszczenia (objętego rozszerzeniem powództwa wzajemnego) stanowi naruszenie klauzuli porządku publicznego. Zaskarżony wyrok zawierał m.in. rozstrzygnięcie o „oddaleniu żądania pozwu w pozostałej części”. Sprawa ta jest o tyle

³⁰⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 17 kwietnia 2023 r., sygn. VII AGa 1002/22.

³⁰⁷ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2019 r., sygn. I ACa 1127/17.

³⁰⁸ Wyrok SA w Łodzi z dnia 24 kwietnia 2023 r., sygn. I AGa 282/22.

ciekawa, że zespół orzekający odmówił wnioskowanego przez skarżącego uzupełnienia wyroku co do jednego z roszczeń, wskazując, że zostało ono wyłączone z przedmiotu orzekania. Jak przy tym wyjaśnił zespół orzekający, brak rozpoznawania sprawy w zakresie tego roszczenia nie znalazł wyrazu w formalnym postanowieniu, pozostawało to jednak w świadomości stron w świetle prezentowanego przez nie stanowiska. Jak słusznie zaznaczył sąd apelacyjny w tej sprawie „(p)ostawienie strony w niepewności co do faktu, czy rozstrzygnięcie obejmuje wszystkie żądania, czy niektóre z nich, czy też hipotetycznie objęte są nieokreślonym postępowaniem narusza prawo do sądu jako zasadę praworządności”³⁰⁹. Zaznaczył także, że sąd polubowny nie mógł przejąć roli dysponenta żądania pozwu i za stronę kształtować przebiegu procesu (czego się dopuścił, wyłączając z orzekania jedno z roszczeń). Wyrok został w tej sprawie uchylony w części, tj. w zakresie, w jakim oddalał żądanie pozwu.

543. Podobnie przyjął także sąd apelacyjny w innej sprawie objętej badaniem. Uznał mianowicie, że rozstrzygnięcie przez sąd polubowny wyłącznie w przedmiocie części wad dostarczonego towaru z pominięciem roszczeń z tytułu niewłaściwego montażu stanowi naruszenie zasady wszechstronnego rozpoznania sprawy oraz rzetelnego procesu, a w konsekwencji uzasadniało uchylenie wyroku na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.³¹⁰
544. W kontekście powyższych rozstrzygnięć warto jednocześnie odnotować orzeczenie, w którym sąd apelacyjny nie podzielił powyżej wyrażanych poglądów. Uznał mianowicie, że nie narusza klauzuli porządku publicznego fakt, że sąd polubowny zasądził inne roszczenie, niż żądał powód (powód domagał się wymiany towaru na nowy lub rozwiązania umowy, zamiast tego sąd polubowny zasądził zwrot całości ceny towaru). W ocenie sądu apelacyjnego nie doszło jednak do naruszenia zasad porządku prawnego z uwagi na to, że w przypadku rozwiązania umowy i tak musiałoby nastąpić rozliczenie pomiędzy nimi. Zapadły wyrok regulował więc sytuację stron zgodnie z żądaniem pozwu³¹¹. Stanowisko to nie przekonuje. Mimo tego wyrok został w tej sprawie uchylony – podstawę uchylenia stanowił fakt, że zapis na sąd polubowny nie spełniał wymogów klauzuli arbitrażowej zawartej z konsumentem.
545. Kolejna sprawa, w której poruszone zostało zagadnienie nierozpoznania istoty sprawy, dotyczyła czasowego zakresu orzekania sądu polubownego. Sąd polubowny przyjął mianowicie, że jego jurysdykcja obejmuje wyłącznie rozstrzyganie odnośnie do tego, czy w dacie zamknięcia postępowania pozwany naruszył prawa powoda w wyniku zawarcia umowy o utrzymanie nazwy domeny internetowej. Sąd apelacyjny uznał, że w świetle zapisu na sąd polubowny oraz regulaminu sądu polubownego był on

³⁰⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 lipca 2020 r., sygn. VII AGa 208/19.

³¹⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 października 2020 r., sygn. VII AGa 1976/18.

³¹¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. I ACa 1199/17.

uprawniony do orzekania zarówno w sprawach, w których naruszenie nastąpiło w wyniku zawarcia umowy, jak i jej wykonania. Sąd apelacyjny ocenił wspomniane ograniczenie jurysdykcji jako naruszenie klauzuli porządku publicznego (sprzeczne z zasadą wszechstronnego rozpoznania sprawy oraz rzetelnego procesu)³¹². W sprawie tej uznał jednocześnie, że doszło do naruszenia art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. (zob. nb. 440, s. 109).

546. Warto wspomnieć także o sprawie, w której zaskarżony wyrok stanowił wynik dość oczywistego błędu składu orzekającego. Sąd polubowny zasądził mianowicie zarówno żądanie główne (powód dochodził wydania rzeczy), jak i żądanie ewentualne (powód jako żądanie ewentualne dochodził zasądzenia wskazanej przez siebie kwoty, wskazując, że wypłata środków ma nastąpić w przypadku braku wydania rzeczy). W ocenie skarżącego sąd polubowny orzekł tym samym ponad żądanie, co stanowiło naruszenie klauzuli porządku publicznego. Sąd apelacyjny podzielił w tym zakresie stanowisko przedstawione w skardze. W uzasadnieniu wyroku słusznie wskazał, że „uwzględniając żądanie główne sąd nie orzeka o żądaniu ewentualnym, takie bowiem rozstrzygnięcie stanowi orzeczenie ponad żądanie i jest niezgodne z żądaniem sformułowanym w pozwie”³¹³. Na marginesie warto odnotować, że zarzut skargi nie był kwestionowany przez przeciwnika skargi – przyznał on, że sąd polubowny dopuścił się opisywanego naruszenia.
547. Wszechstronne rozpoznanie sprawy opiera się na prawidłowo przeprowadzonym postępowaniu dowodowym. Ocena postępowania dowodowego przed sądem polubownym najczęściej dokonywana jest w kontekście art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., tj. naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym względnie art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., tj. naruszenia prawa strony do obrony. Zdarza się jednak, że tego typu nieprawidłowości strony zgłaszają jako naruszenie klauzuli porządku publicznego. Często przyczynę takiego stanu rzeczy stanowi brak podniesienia w toku postępowania przed sądem polubownym zarzutu zgodnie z art. 1193 k.p.c. (zob. też pkt IV.27.7, s. 90, pkt IV.29.2, s. 99). Zdarza się jednak również, że odwołanie do art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. wynika z wagi nieprawidłowości, której dopuścił się sąd polubowny.
548. Na uwagę zasługuje w tym kontekście sprawa prezentowana już przy okazji analizy naruszenia podstawowych zasad postępowania (zob. nb. 349, s. 83) dotycząca konsumenta, którego wszystkie wnioski dowodowe zostały oddalone. Co ważne, wnioski te dotyczyły dokumentów potwierdzających, że zawierał on ugodę przewidującą zapis na sąd polubowny w stanie wyłączającym świadomość. Sąd nie dopuścił przeprowadzenia wnioskowanych dowodów z uwagi na „brak wskazania tezy dowodowej”³¹⁴. Sąd apela-

³¹² Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 grudnia 2019 r., sygn. VII AGa 1503/18.

³¹³ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 24 października 2019 r., sygn. I AGa 87/19.

³¹⁴ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2021 r., sygn. I ACa 1089/19.

cyjny ocenił, że doszło do pogwałcenia zasad rzetelnego procesu, naruszenia wymogu wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności niezbędnych dla rozstrzygnięcia sprawy oraz równego traktowania stron postępowania, które to zasady stanowią podstawę porządku prawnego³¹⁵.

IV.33.5.2. Problematyka zarzutu potrącenia w kontekście klauzuli porządku publicznego

549. Problem dopuszczalności potrącenia wierzytelności wynikającej ze stosunku prawnego poddanego pod zapis na sąd polubowny z wierzytelnością nieobjętą tym zapisem jest niezwykle złożony. Kwestia możliwości podniesienia zarzutu potrącenia w postępowaniu arbitrażowym nie została dotąd jednoznacznie rozstrzygnięta³¹⁶.
550. Omówienie kwestii zarzutu potrącenia wierzytelności nieobjętej zapisem na sąd polubowny wykracza poza ramy niniejszej analizy. Wobec tego jednak, że kwestia potrącenia była w jednym z wyroków ujęta w interesujący sposób, warto poczynić kilka ogólnych uwag.
551. Odnośnie do rozpoznawania przez sąd polubowny zarzutu potrącenia wierzytelności nieobjętej zapisem na sąd polubowny odnotowania wymagają dwa główne poglądy:
 - a) zgodnie z pierwszym sąd polubowny może uwzględnić zarzut potrącenia, choćby wierzytelność przedstawiona do potrącenia nie była objęta zapisem na sąd polubowny i w wypadku, gdyby była dochodzona odrębnie, nie mogłaby być dochodzona przed tym samym sądem polubownym³¹⁷;
 - b) zgodnie z drugim sąd polubowny nie może uwzględnić zarzutu potrącenia wierzytelności, która nie jest objęta zapisem na sąd polubowny, chyba że wierzytelność ta jest pewna (stwierdzona już w ramach innego właściwego postępowania albo niekwestionowanego przez drugą stronę), to wtedy mogłaby zostać potraktowana jako element stanu faktycznego sprawy³¹⁸.
552. Przedmiotem badania była sprawa, w której Sąd Apelacyjny w Warszawie opowiedział się za pierwszym poglądem. Uznał mianowicie, że nierozpoznanie zarzutu potrącenia godzi w bezpieczeństwo i pewność obrotu, a przez to narusza klauzulę porządku publicznego, ponieważ w jego wyniku strona pozwana zmuszona byłaby do wykonania zobowiązania, które w jej ocenie wygasło³¹⁹. W ocenie sądu apelacyjnego brak

³¹⁵ Tamże.

³¹⁶ Por. P. Karkowski, *Możliwość rozpoznania zarzutu potrącenia przez sąd arbitrażowy*, „Palestra” 2024, nr 6, s. 50.

³¹⁷ T. Ereciński, K. Weitz, *Zakres przedmiotowy*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz, dz. cyt., s. 154–155.

³¹⁸ W. Jurcewicz, *Potrącenie wierzytelności podlegającej właściwości sądu państwowego w postępowaniu arbitrażowym. Glosa do postanowienia s. apel. z dnia 22 listopada 2016 r., I ACz 1997/16*, „Glosa” 2018, nr 1, s. 85., P. Karkowski, dz. cyt., s. 51.

³¹⁹ Klauzula zapisu na sąd polubowny miała następujące brzmienie: „Wszelkie spory wynikające z niniejszej Umowy będą rozstrzygane przez Sąd [...], zgodnie z jego regulaminem i nie będą podlegały właściwości sądów powszechnych. Postępowanie będzie prowadzone przez trzech arbitrów. Językiem postępowania będzie język polski”.

rozpoznania zarzutu potrącenia naruszał także zasadę wszechstronnego rozpoznania istoty sprawy³²⁰. Wyrok sądu polubownego nieuwzględniający zarzutu potrącenia został więc w tej sprawie uchylony.

553. Należy mieć jednocześnie na uwadze, że wyrażone zostały także głosy przeciwnie, tj. że pominięcie zarzutu potrącenia nie może być uznane za sprzeczne z porządkiem publicznym i jako takie stanowić podstawy do uchylenia wyroku arbitrażowego albo odmowy jego uznania³²¹.

IV.33.5.3. Problematyka treści uzasadnienia wyroku sądu polubownego

554. W sprawach objętych badaniem parokrotnie ujawnił się problem wadliwości uzasadnienia zaskarżonego wyroku w kontekście naruszenia klauzuli porządku publicznego. We wszystkich tych sprawach wady uzasadnienia były tak istotne, że sądy apelacyjne zdecydowały się uchylić na tej podstawie zaskarżone wyroki.
555. Przykładowo w jednej ze spraw objętych badaniem sąd apelacyjny ocenił, że nieprawidłowości uzasadnienia wyroku były tak znaczne, że naruszały podstawowe zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Jak wyjaśnił: „Sąd Arbitrażowy wbrew obowiązкови wynikającemu z art. 1197 § 2 k.p.c. w ogóle nie uzasadnił swojego merytorycznego rozstrzygnięcia uwzględniającego w całości powództwo, ograniczając się w tym zakresie do przedstawienia stanowisk stron oraz częściowo treści złożonych do sprawy dokumentów, bez rozważania jednak ich wiarygodności i mocy dowodowej”³²².
556. Co ciekawe, ani sąd apelacyjny, ani skarżący nie wskazali, jakie konkretne zasady porządku prawnego zostały naruszone w tym wypadku. Wyrok uznać należy za prawidłowy, krytycznie jednak należy ocenić tendencję do tego, aby wskazywać wyłącznie, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego, bez precyzowania jaka konkretnie podstawowa zasada porządku prawnego została naruszona.
557. Co znamienne, nie była to jedyna sprawa, w której wyrok został uchylony w związku z naruszeniem klauzuli porządku publicznego poprzez nieprawidłowości uzasadnienia (zob. też IV.29.4.3, s. 108)³²³. W pozostałych sprawach sądy również nie wskazały, jakie zasady tworzące polski porządek prawny zostały naruszone poprzez nieprawidłowo sformułowane uzasadnienie. Wydaje się, że mogły być to w szczególności naruszenia zasady wszechstronnego rozpoznania sprawy, rzetelnego procesu oraz prawa do sądu.
558. Uchylenie wyroku w związku z nieprawidłowościami jego uzasadnienia stanowić powinno wyjątek. To, że w ramach badania problem ten pojawił się parokrotnie, budzi

³²⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 listopada 2019 r., sygn. VII AGa 804/19.

³²¹ W. Jurcewicz, *Potrącenie wierzytelności...*, s. 80–94.

³²² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2021 r., sygn. I ACa 620/20.

³²³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19; wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

w istocie wątpliwości co do sposobu funkcjonowania niektórych instytucji arbitrażowych oraz świadczy o słabym przygotowaniu części arbitrów do pełnienia funkcji.

IV.33.5.4. Problematyka orzekania w przedmiocie sporu, co do którego w obrocie występuje już rozstrzygnięcie

559. Kwestia ponownego rozstrzygania o sporze pomiędzy stronami powinna być co do zasady rozważana w kontekście podstawy uchylenia wyroku przewidzianej w art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c., a więc przypadku, kiedy w tej samej sprawie między tymi samymi stronami zapadł już prawomocny wyrok (szerzej zob. pkt IV.30, s. 116). Jak wynika z przeprowadzonego badania, art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c. nie obejmuje wszystkich sytuacji, kiedy spór pomiędzy stronami został już rozstrzygnięty.
560. W tym kontekście warto przede wszystkim wspomnieć o sprawie, w której podstawę skargi stanowił fakt, że zaskarżony wyrok dotyczył sprawy rozstrzygniętej już przez ten sam instytucjonalny sąd polubowny, orzekający nawet częściowo w tym samym składzie – pierwsza sprawa została umorzona, chociaż prawidłowym jej rozstrzygnięciem przy uwzględnieniu okoliczności opisanych w uzasadnieniu powinno być oddalenie powództwa. Rozstrzygnięcie o umorzeniu postępowania, co oczywiste, nie było przedmiotem wykonalności. W ocenie sądu apelacyjnego nie mogło być więc zrównane w skutkach z orzeczeniem sądu państwowego. Co warto jednak podkreślić, sąd apelacyjny słusznie przyjął, że „zarówno sytuacja, w której zostały dopuszczone do obrotu prawnego dwa orzeczenia, których wykonanie gwarantuje państwo jak i sytuacja, w której wydane zostały dwa wyroki sądu polubownego, które odmienne rozstrzygają tę samą kwestię (nawet bez stwierdzenia wykonalności) godziłoby w podstawowe zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej”³²⁴. Sąd uznał jednocześnie, że nie zachodzi podstawa do uchylenia z art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c. Opisany wyrok został natomiast uchylony przez sąd apelacyjny wobec naruszenia klauzuli porządku publicznego (zob. 472, s. 121).
561. Zbliżony problem był również przedmiotem analizy Sądu Apelacyjnego w Łodzi. Skarżąca wnosiła o uchylenie wyroku sądu polubownego zasądzającego od niej na rzecz ubezpieczyciela kwotę objętą ugodą. Ugoda regulowała roszczenia ubezpieczyciela w związku z wypadkiem komunikacyjnym. Ugoda została zawarta po tym, jak wobec skarżącej został wydany wyrok karny przewidujący obowiązek naprawienia szkody na rzecz ubezpieczyciela w tej samej kwocie. Przeciwnik skargi twierdził, że ugoda stanowiła nowację oraz że obejmowała szerszy zakres niż wyrok karny. Sąd apelacyjny nie podzielił jednak tej oceny. Uznał, że kwota objęta ugodą dotyczyła tego samego roszczenia, które było uregulowane w wyroku karnym. Sąd apelacyjny przyjął

³²⁴ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 8 czerwca 2018 r., sygn. I ACa 1062/16.

w konsekwencji, że wyrok sądu polubownego jest sprzeczny z klauzulą porządku publicznego, doprowadził bowiem do powstania drugiego tytułu egzekucyjnego odnośnie do tej samej należności³²⁵. Z oceną tą należy się w pełni zgodzić.

IV.33.5.5. Problematyka reprezentacji oraz legitymacji strony w kontekście naruszenia klauzuli porządku publicznego

562. W ramach spraw objętych badaniem parokrotnie pojawił się problem reprezentacji strony biorącej udział w postępowaniu przed sądem polubownym oraz jej legitymacji do występowania w sporze.
563. W pierwszej kolejności na uwagę zasługuje sprawa, w której pozwany nie miał zarządu w toku postępowania przed sądem polubownym (jedyne członki zarządu zmarli, a nowy zarząd nie został powołany), był natomiast reprezentowany przez prokurenta. Jak ustalił sąd apelacyjny, w toku postępowania przed sądem polubownym przeciwnik skargi (pozwany) nie miał zarządu (w KRS co prawda widniał członek zarządu – wynikało to jednak z faktu, że nie został wykreślony od razu po śmierci). Jak przyjął w związku z tym sąd apelacyjny, pozwana spółka „nie mogła skutecznie uczestniczyć w postępowaniu przed sądem polubownym, nawet jeśli w rejestrze figurował wpis prokurenta. Przepisy art. 38 i 42 k.c. mają bowiem charakter bezwzględnie obowiązujący i wykluczają działanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, która nie posiada organu”³²⁶. Sąd apelacyjny uchylił wyrok sądu polubownego, wskazując na sprzeczność z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej (nie wskazał jednak którymi). Warto odnotować, że w tym zakresie sąd apelacyjny działał z urzędu – skarżący podniósł co prawda w skardze zarzut z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., jednak w zupełnie innym kontekście. Na tym tle pojawia się przy tym wątpliwość co do intencji pozwanego – powinien być przecież mieć świadomość, że nie jest poprawnie reprezentowany w sporze.
564. W tej grupie spraw na uwagę zasługuje także wspomniany już w kontekście naruszenia podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym spór uchwałowy (zob. nb. 406, s. 100). Uchylając wyrok sądu polubownego w tej sprawie, niezależnie od podstawy z art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., sąd apelacyjny uznał, że doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego. W sprawie tej członek zarządu spółki, którego dotyczyła zaskarżona uchwała o odwołaniu z funkcji, w imieniu spółki dokonał wyznaczenia arbitra, który miał rozstrzygać w przedmiocie tej uchwały. Ten sam członek zarządu spółki pełnił jednocześnie funkcję członka zarządu przeciwnika skargi (mniejszościowego udziałowca skarżącej)³²⁷. Co więcej, arbiter informację o powołaniu otrzymał od

³²⁵ Wyrok SA w Łodzi z dnia 2 czerwca 2023 r., sygn. I ACa 1475/21.

³²⁶ Wyrok SA w Łodzi z dnia 22 marca 2019 r., sygn. I ACa 326/19.

³²⁷ Wyrok SA w Katowicach z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. V AGa 482/18.

kancelarii reprezentującej oraz stale współpracującej z przeciwniczką skargi. W ocenie sądu apelacyjnego jeden z podmiotów pozostających w sporze swoim działaniem doprowadził więc de facto do wyznaczenia dwóch arbitrów. W związku z tym w ocenie sądu apelacyjnego skarżący zasadnie zarzucił, że naruszono podstawowe zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie jednak sąd stwierdził, że „wprawdzie ocena czy wyrok sądu polubownego jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego odnosi się do jego treści, a nie prawidłowości postępowania przed tym sądem, czy obsady jego składu, to jednak ograniczenie to nie dotyczy okoliczności, których wystąpienie świadczy o naruszeniu zasad o fundamentalnym znaczeniu, także w obszarze prawa procesowego”³²⁸. W ocenie sądu naruszone zostało prawo do sądu rozumianego jako możliwość poddania sprawy pod rozstrzygnięcie niezawisłemu, niezależnemu i bezstronnemu sądowi.

565. Inny ciekawy przypadek problemów z legitymacją stron objęty badaniem dotyczył skutków procesowych umowy cesji wierzytelności na zainicjowany wcześniej przed sądem polubownym spór o tę wierzytelność. Co ważne, regulamin sądu polubownego nie przewidywał żadnych uregulowań dotyczących sukcesji procesowej. Kluczowy z perspektywy oceny tej sprawy był jednocześnie fakt, że umowa cesji wprost regulowała skutki, jakie miała ona wywrzeć na toczące się przed sądem polubownym postępowanie. Cedent i cesjonariusz postanowili, iż umowa cesji nie wpłynie na zmianę powoda w postępowaniu, gdyż miał nim nadal pozostać cedent. Pomimo tego sąd polubowny oddalił powództwo cedenta. Sąd apelacyjny, rozstrzygając w przedmiocie skargi, uznał, że sąd polubowny był związany postanowieniem o skutkach cesji. Podkreślił przy tym, że zasada wykładni oświadczeń woli mieści się w klauzuli porządku publicznego. Uchylając zaskarżony wyrok na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., wskazał na naruszenie m.in. zasady swobody umów oraz wykładni umów³²⁹ (zob. też nb. 365, s. 87).

IV.33.5.6. Naruszenia prawa materialnego skutkujące naruszeniem klauzuli porządku publicznego

566. Przedmiotem badania były tylko dwie sprawy, w których sąd powszechny doszedł do wniosku, że naruszenie prawa materialnego skutkowało naruszeniem klauzuli porządku publicznego. W mojej ocenie w obydwu wypadkach zapadłe wyroki są jednak kontrowersyjne.
567. Pierwsze rozstrzygnięcie, w którym podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego stanowiło naruszenie przepisów prawa materialnego, to wyrok Sądu Apelacyjnego

³²⁸ Tamże.

³²⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 września 2020 r., sygn. VII AGa 2119/18.

w Warszawie, w którym zapis na sąd polubowny zawarty pomiędzy konsumentem a jego pełnomocnikiem został uznany za abuzywny³³⁰.

568. Zapis na sąd polubowny w tej sprawie stanowiła klauzula modelowa SAKIG. Zapis został sporządzony przed wejściem w życie nowelizacji wprowadzającej obowiązek zastrzeżenia w zapisach na sąd polubowny z konsumentem, że stronom znane są skutki zapisu na sąd polubowny (szerzej zob. pkt IV.26.3.2, s. 74). Sąd apelacyjny uznał, że klauzula miała charakter abuzywny w szczególności z uwagi na niejednoznaczność oraz wprowadzającą w błąd treść – w ocenie Sądu z klauzuli nie wynikało jednoznacznie, że wyłącza on jurysdykcję sądów powszechnych. Jak zaznaczył sąd apelacyjny: „można przyjąć, biorąc także pod uwagę system ochrony konsumentów funkcjonujący w prawie wspólnotowym, że wyrok wydany z istotnym naruszeniem konstytucyjnej zasady ochrony konsumentów w konkretnym stanie faktycznym jest także wyrokiem sprzecznym z podstawowymi zasadami porządku publicznego w rozumieniu art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.”³³¹. O ile – abstrakcyjnie – z samą tezą sądu apelacyjnego można się w pełni zgodzić, o tyle w kontekście tej konkretnej sprawy budzi ona jednak – sygnalizowane już wcześniej – zastrzeżenia (zob. nb. 315, s. 74).
569. Drugie rozstrzygnięcie, w którym wyrok sądu polubownego został uchylony na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. w związku z naruszeniem prawa materialnego, dotyczył nieprawidłowości w przedmiocie rozstrzygnięcia o odsetkach. Sąd apelacyjny z urzędu uchylił wyrok w zakresie rozstrzygnięcia o odsetkach za konkretny wskazany w wyroku okres. Jak wyjaśnił sąd apelacyjny, w sentencji wyroku wskazana była inna data, od której miały przysługiwać odsetki, niż w uzasadnieniu wyroku, które zawierało szczegółowe oraz przekonujące wyjaśnienie w tym zakresie. W ocenie sądu apelacyjnego naruszało to podstawowe zasady porządku prawnego, skoro nie zachowano merytorycznego i logicznego związku między samym rozstrzygnięciem a jego motywami³³². Stanowisko sądu apelacyjnego jest w mojej ocenie słuszne. Rzeczywiście istniała rozbieżność pomiędzy motywami rozstrzygnięcia a jego sentencją. Kontrolerska dotyczy natomiast istotności naruszenia – różnica dotyczyła mianowicie 38 dni (zgodnie z sentencją wyroku obowiązek zapłaty odsetek powstawał 38 dni wcześniej, niż wynikało to z uzasadnienia wyroku).

³³⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

³³¹ Tamże.

³³² Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 września 2022 r., sygn. VII AGa 543/22.

IV.33.6. Sprawy, w których wyrok nie został uchylony na podstawie art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.

570. Przeważająca większość spraw, w których strony podnosiły naruszenie klauzuli porządku publicznego, zakończyła się oddaleniem skargi. Poniżej przedstawione zostały najciekawsze z tych spraw z podziałem na naruszenia prawa materialnego oraz procesowego.

IV.33.6.1. Naruszenia prawa materialnego, które nie zostały zakwalifikowane jako sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej

571. Jak zostało już omówione, badanie wyroku sądu polubownego pod kątem naruszenia klauzuli porządku publicznego stanowi jedyną formę weryfikacji rozstrzygnięcia pod kątem materialnoprawnym (przy czym i tak badanie to ma ograniczony zakres).
572. W konsekwencji strony dość często powołują się na naruszenie klauzuli porządku publicznego także w przypadkach, w których szanse powodzenia takiej skargi są znikome lub skarga jest po prostu niezasadna. Jednocześnie w wielu skargach strony dotyczą ważkich i, jak się okazuje, często powtarzających się zagadnień. Postrzeganie skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego jako niezasadnych tylko z uwagi na to, że dotyczą zagadnień materialnoprawnych, jest więc oczywiście błędne. Nie sposób się jednak oprzeć wrażeniu, że sądy czasami nie dokonują w zakresie takich zarzutów dostatecznie wnikliwej oceny.
573. Co ciekawe, w żadnej ze spraw objętych badaniem kwestia przedawnienia roszczeń nie stanowiła skutecznej podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego.
574. W jednej z tych spraw Sąd Apelacyjny w Krakowie, a w ślad za nim Sąd Najwyższy, zwróciły uwagę na to, że chociaż przepisy o przedawnieniu roszczeń służą pewności obrotu prawnego, co pozostaje w interesie porządku prawnego w ogólności, to nie oznacza, że każda błędna interpretacja przepisów o przedawnieniu prowadzi do sprzeczności z klauzulą orde public³³³. Sąd Najwyższy uzupełnił ponadto, że skoro strony swoim działaniem mogą odsunąć wymagalność roszczenia oraz przerwać bieg terminu przedawnienia, to sąd powszechny nie jest uprawniony do oceny w ramach klauzuli porządku publicznego, czy doszło do przedawnienia roszczenia, jeżeli było to przedmiotem oceny sądu polubownego³³⁴.
575. W drugiej sprawie natomiast ocena sądu apelacyjnego ograniczyła się do stwierdzenia, że przedawnienie nie może być badane w ramach podstawy z art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. oraz że skarga zmierza do ponownego merytorycznego rozpoznania sprawy na

³³³ Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. I AGa 329/18.

³³⁴ Wyrok SN z dnia 15 czerwca 2021 r., sygn. III CSKP 102/21.

zasadzie II instancji³³⁵. Sąd apelacyjny nie wyjaśnił przy tym, dlaczego w jego ocenie przedawnienie nie podlega badaniu w ramach art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.

576. Wydaje się jednak, że naruszenie przepisów dotyczących przedawnienia może być podstawą do uchylenia wyroku sądu polubownego. Będzie to uzasadnione w przypadkach poważnych (istotnych) naruszeń.
577. Na uwagę zasługuje także sprawa, w której sąd apelacyjny uznał, że sąd polubowny nie naruszył klauzuli porządku publicznego, przyjmując za dopuszczalne dochodzenie przez jednego członka konsorcjum (z pominięciem pozostałych konsorcjantów) roszczenia przeciwko zamawiającemu (skarżącemu). Co ważne w tej sprawie, zamawiający wcześniej spełnił świadczenie względem lidera konsorcjum, przy czym nastąpiło to po tym, jak konsorcjant (przeciwnik skargi) powiadomił zamawiającego, że wygasło umocowanie lidera konsorcjum do odbioru świadczenia. Istotne dla sprawy było to, że konsorcjant, udzielając pełnomocnictwa, zrzekł się prawa do jego odwołania. Sąd apelacyjny nie podzielił stanowiska zamawiającego (skarżącego) o tym, że doszło do naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Przyjął, że nie stanowi podstawowej zasady porządku prawnego wymaganie, by w relacji z zamawiającym konsorcjanci występowali łącznie. Uznał także, że nie narusza klauzuli porządku publicznego odwołanie pełnomocnictwa, co do którego strona zrzekła się prawa jego odwołania³³⁶. Stanowisko sądu apelacyjnego uznać należy za słuszne. Wyrok w tej sprawie został przy tym uchylony, ale jedynie w nieznacznym zakresie (dotyczącym rozstrzygnięcia o odsetkach).
578. Co ciekawe, w innej sprawie objętej badaniem, w której sąd apelacyjny również ocenił kwestię odsetek, wyrok nie został uchylony. Przedmiotem oceny była kwestia zasądzenia przez sąd polubowny odsetek za opóźnienie w transakcjach handlowych. Problem sprowadzał się do tego, że umowa, której dotyczył spór, została zawarta przed wejściem w życie przepisów o odsetkach w transakcjach handlowych. Sąd polubowny zasądził jednak roszczenie, uwzględniając odsetki za opóźnienie w transakcjach handlowych, a nie odsetki za opóźnienie. Sąd apelacyjny uznał, że szczegółowa wykładnia przepisów intertemporalnych w kontekście należności ubocznych nie mieści się w ramach kontroli, czy doszło do naruszenia klauzuli porządku publicznego³³⁷. Pogląd ten w mojej ocenie należy podzielić.
579. Warto wspomnieć również o sprawie, w której skarga dotyczyła nieważności umowy w związku z naruszeniem przepisów prawa zamówień publicznych. Skargę w tej sprawie złożył syndyk, wskazując na to, że umowa upadłego z generalnym wykonawcą realizującym umowę o roboty budowlane w ramach zamówienia publicznego była

³³⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 25 lutego 2022 r., sygn. VII AGa 1095/20.

³³⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 września 2022 r., sygn. VII AGa 543/22.

³³⁷ Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. I AGa 329/18.

nieważna. W ocenie syndyka nieważność umowy wynikała z tego, że służyła ona obejściu wymogu zgłoszenia upadłego jako podwykonawcy (podmiot ten nie mógł być zgłoszony jako podwykonawca w związku ze stanem upadłości układowej bez zawartego układu). W konsekwencji strony, zamiast zawrzeć umowę podwykonawczą, zawarły umowę, którą określili jako umowę najmu. W ocenie skarżącego brak uwzględnienia nieważności wspomnianej umowy naruszał klauzulę porządku publicznego (naruszał zasady przewidziane w art. 58 k.c. w zw. z art. 89 ust. 1 pkt 2 ustawy – prawo zamówień publicznych w brzmieniu obowiązującym w dacie ogłoszenia przetargu i przedstawienia warunków przetargu, tj. w maju 2013 roku). Sąd apelacyjny nie podzielił stanowiska skarżącego. Uznał, że art. 89 Prawa zamówień publicznych w zw. z art. 58 k.c. nie tworzy podstawowej zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Zwrócił przy tym uwagę, że sam upadły kreował swoje roszczenia na podstawie stosunku prawnego z kwestionowanej przez syndyka umowy, wskazując jedynie – na wypadek uznania tej umowy za nieważną – roszczenia ewentualne. Sąd apelacyjny, uzasadniając rozstrzygnięcie, podkreślił, że nie ocenia samego faktu, czy doszło do naruszenia prawa materialnego, ale czy skutki zaskarżonego wyroku nie kolidują z żadną z norm zaliczanych do podstawowych zasad tego porządku³³⁸. Omawiana sprawa jest doskonałym przykładem rozróżnienia pomiędzy badaniem, czy doszło do naruszenia prawa materialnego a badaniem, czy skutki wyroku wydanego z takim naruszeniem naruszają jednocześnie podstawowe zasady porządku publicznego.

580. Odnotowania wymaga także sprawa, która dotyczyła skargi opartej na naruszeniu klauzuli porządku publicznego poprzez naruszenie naczelných zasad postępowania upadłościowego. W toku postępowania przed sądem polubownym wobec skarżącej ogłoszono upadłość konsumencką. Wierzytelność objęta postępowaniem przed sądem polubownym została w całości uznana na liście wierzytelności zatwierdzonej przez sędziego komisarza. Skarżąca podnosiła, że skoro utraciła legitymację procesową, to sąd polubowny miał obowiązek, po tym jak zawiesił postępowanie, ustalić osobę syndyka i doręczyć mu całość korespondencji. Wskazywała przy tym na naruszenie podstawowych zasad postępowania upadłościowego wyrażonych m.in. w art. 145 prawa upadłościowego³³⁹. Skarżąca naruszeń klauzuli porządku publicznego upatrywała także w przyznaniu kosztów postępowania powodowi, chociaż było to – w jej ocenie – niezgodne z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy (postępowanie zostało umorzone wobec cofnięcia powództwa). Sąd apelacyjny słusznie nie podzielił stanowiska skarżącej. Przede wszystkim uznał, że syndyk nie musiał zostać powiadomiony

³³⁸ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 7 listopada 2019 r., sygn. I AGa 28/19.

³³⁹ Zgodnie z którym postępowanie sądowe w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlegała zgłoszeniu do masy upadłości, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności.

o postępowaniu, skoro wierzytelność, która była jego przedmiotem, została w całości uwzględniona na liście wierzytelności. Wskazał jednocześnie, że

oddłużenie rozumiane jako umorzenie szeroko pojętych zobowiązań dłużnika (zarówno prywatnoprawnych jak publicznoprawnych), stanowi naczelny cel postępowania. Funkcja windykacyjna, a więc zaspokojenie roszczeń wierzycieli, jest drugorzędnym celem, który podlega realizacji jedynie w miarę możliwości. Jednak wskazać należy, że dotyczy to wierzytelności, które mogły być zgłoszone przez wierzyciela do masy upadłości. Tak jak już wyżej wskazano wierzytelność [...] z tytułu kosztów procesu nie podlega zgłoszeniu do masy, że w trakcie upadłości jeszcze nie istniała. Powód mógł więc skutecznie domagać się jej zaspokojenia w postępowaniu przed sądem polubownym. Z tego samego względu nie można mówić o złamaniu zasady równomiernego zaspokojenia wierzycieli według trybu i kolejności określonej w postępowaniu upadłościowym³⁴⁰.

581. Nie ulega wątpliwości, że w niektórych przypadkach zarzut naruszenia klauzuli porządku publicznego traktowany jest instrumentalnie. Podnoszony jest wyłącznie po to, aby wniesić skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego. W niektórych przypadkach skargi oparte o sprzeczność z klauzulą porządku publicznego stanowią w istocie wyłącznie wyraz niezadowolenia strony z zapadłego rozstrzygnięcia. W konsekwencji w zapadających w tych sprawach wyrokach sądy konsekwentnie podtrzymują pogląd, zgodnie z którym to, że skarżący nie podziela merytorycznej oceny rozstrzygnięcia, nie może być stawiane na równi z istotnym naruszeniem porządku prawnego³⁴¹, w szczególności naruszeniem prawa do sprawiedliwego i rzetelnego procesu³⁴².
582. Dobrym przykładem takich działań są zarzuty dotyczące naruszenia zasad wykładni jako naruszenia klauzuli porządku publicznego. Chociaż można sobie wyobrazić sytuacje, w których skutki przyjętej przez sąd polubowny wykładni będą naruszać podstawowe zasady porządku prawnego, takie sytuacje nie będą częste (zob. nb. 384, s. 94). Trudno natomiast przyjąć, że wykładnia umowy dokonana w granicach dopuszczalnych w świetle art. 65 k.c. mogłaby naruszać klauzulę porządku publicznego³⁴³.

IV.33.6.2. Kompensacyjny charakter odpowiedzialności odszkodowawczej

583. Odrębnego komentarza wymaga kwestia naruszenia zasady kompensacyjnego charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej. Zagadnienie to było przedmiotem kilku spraw objętych badaniem. Żadna z tych spraw nie zakończyła się uchyleniem wyroku sądu polubownego.

³⁴⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 1/20.

³⁴¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 22 listopada 2021 r., sygn. I ACa 295/21.

³⁴² Wyrok SA w Lublinie z dnia 19 kwietnia 2023 r., sygn. I AGa 107/22.

³⁴³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 16 sierpnia 2021 r., sygn. VII AGa 317/20.

584. Zarzut naruszenia wspomnianej zasady formułowany jest przez strony zarówno w kontekście nieprawidłowego orzeczenia w przedmiocie odszkodowania, jak i w przedmiocie nieprawidłowości dotyczących zasądzenia oraz miarkowania kary umownej.
585. W kontekście sprawy dotyczącej odszkodowania warto odnotować słuszne spostrzeżenia Sądu Apelacyjnego w Katowicach odnośnie do zasady kompensacyjnego charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej. Stwierdził on mianowicie, że zasada ta zostanie naruszona w przypadku, gdyby sąd polubowny zasądził odszkodowanie, chociaż nie doszło do wyrządzenia szkody; względnie, kiedy między szkodą a zdarzeniem szkodzącym nie występował adekwatny związek przyczynowy³⁴⁴. W ocenie sądu apelacyjnego w sprawie, która była przedmiotem skargi, wykazana została zarówno wielkość szkody, jak i związek przyczynowy pomiędzy zdarzeniem szkodzącym a uszczerbkiem majątkowym. Skarga podlegała zatem oddaleniu.
586. W przypadku nieprawidłowości dotyczących kary umownej naruszenie kompensacyjnego charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej w ramach badania pojawiło się w dwóch kontekstach.
587. Po pierwsze, w przypadku, gdy kara umowna została zasądzona pomimo braku poniesienia szkody przez wierzyciela. W takim wypadku zarzut naruszenia zasady kompensacyjnego charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej wydaje się co do zasady nieprzekonujący. Jak słusznie wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Szczecinie w jednej z takich spraw, wykładnia art. 483 k.c. i art. 484 k.c. sprowadza się do tego, że roszczenie o zapłatę kary umownej powstaje niezależnie od tego, czy wierzyciel poniósł szkodę. Ewentualny brak szkody może natomiast stanowić argument przy ocenie żądania miarkowania kary umownej. Do naruszenia zasady kompensacyjnego charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej mogłoby więc dojść w przypadku nieprawidłowości w zakresie miarkowania kary umownej³⁴⁵.
588. Po drugie, w przypadku, gdy w ocenie strony miarkowanie kary umownej jest nieadekwatne do okoliczności faktycznych sprawy. Nieadekwatne zmniejszenie kary umownej może stanowić uzasadnioną podstawę do uchylenia wyroku tego sądu, jeżeli doprowadziło w swym wyniku do rozstrzygnięcia jawnie godzącego w zasady współżycia społecznego³⁴⁶. Jak bowiem słusznie przyjął sąd apelacyjny w sprawie objętej badaniem,

możliwość sądowej ingerencji w treść zobowiązania do zapłaty kary umownej na podstawie art. 484 § 2 k.c. zakłada niewątpliwie w swej istocie określony margines uznaniowej (dyskrecjonalnej kompetencji) sądu. Kontrola wykonania tej kompetencji przez sąd polubowny dokonywana z perspektywy podstawowych

³⁴⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 2 lutego 2022 r., sygn. V AGa 67/21.

³⁴⁵ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 października 2019 r., sygn. I AGa 35/19; zob. też wyrok SA w Szczecinie z dnia 28 lutego 2020 r., sygn. I AGa 92/18, wyrok SA w Lublinie z dnia 19 kwietnia 2023 r., sygn. I AGa 107/22.

³⁴⁶ Wyrok SA w Krakowie z dnia 25 października 2018 r., sygn. I AGa 331/18.

zasad porządku prawnego spowodować może postulowany w skardze skutek jedynie wówczas, jeśli wykazane zostanie, że doszło do nadużycia władzy jurysdykcyjnej przez sąd arbitrażowy. Wskazać więc należy na takie argumenty, które uzasadniać będą przekonanie, że orzeczenie sądu polubownego prowadzi do skutków rażąco niesprawiedliwych³⁴⁷.

589. W praktyce zagadnienie, kiedy miarkowanie godzi w zasady współżycia społecznego, nie jest jednak łatwe do oceny. Przykładowo w jednej ze spraw objętych badaniem sąd apelacyjny, uznając co do zasady możliwość uchylenia wyroku w takiej sytuacji, uznał, że miarkowanie kary umownej z kwoty przekraczającej 26 mln zł do kwoty 14,5 mln zł w sytuacji, gdy uprawdopodobniona szkoda wynosiła maksymalnie 6,1 mln zł³⁴⁸, a zobowiązanie zostało wykonane w całości, nie kwalifikuje się do uchylenia wyroku sądu polubownego³⁴⁹. Budzi to jednak wątpliwości.

IV.33.6.3. Naruszenia prawa procesowego, które nie zostały zakwalifikowane jako sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej

590. W ramach przeprowadzonego badania na szczególną uwagę zasługują dwa zagadnienia, co do których sądy oddalały skargi oparte na naruszeniu klauzuli porządku publicznego w aspekcie procesowym.
591. Pierwsze zagadnienie dotyczy naruszenia prawa do sądu poprzez zobligowanie skarżącego (jako powoda) do zwiększenia wartości przedmiotu sporu (z ok. 7 tys. zł do kwoty 578 tys. zł.), a w konsekwencji zobligowanie go do uregulowania uzupełniającej opłaty. Skarżący, stosownie do zobowiązania sądu polubownego, rozszerzył powództwo, następnie na tej podstawie wniósł skargę o uchylenie zapadłego wyroku. Zdaniem sądu apelacyjnego działanie sądu polubownego było uzasadnione „w świetle treści żądań pozwu oraz treści Regulaminu Sądu Arbitrażowego [SAKIG – dop. M.Ł.], z którego wynika, że Zespół Orzekający – w razie uzasadnionych wątpliwości mógł określić rzeczywistą wartość przedmiotu sporu i wtedy postanowienia Regulaminu dotyczące ustalania opłat i wzywania strony do uiszczenia opłaty zastosować odpowiednio”³⁵⁰. Bez wątpienia strony, poddając spór pod rozstrzyganie sądu polubownego, powinny były mieć świadomość istnienia postanowienia uprawniającego do ustalenia wartości przedmiotu sporu przez zespół orzekający³⁵¹. Nawet jeśli uznać, że stanowi ono swoiste

³⁴⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 1 września 2022 r., sygn. VII AGa 189/19.

³⁴⁸ Skarżący stał na stanowisku, że szkoda poniesiona przez przeciwnika skargi była znacznie niższa, co zostało w skardze szeroko uargumentowane

³⁴⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 25 października 2018 r., sygn. I AGa 331/18.

³⁵⁰ Wyrok SA w Warszawie z dnia 31 stycznia 2022 r., sygn. VII AGa 1000/19.

³⁵¹ Na marginesie zaznaczyć należy, że przedmiotowe postanowienie nie uniemożliwia dochodzenia przez stronę części roszczenia. Jeśli powód zdecydował się dochodzić części roszczenia (zgodnie z zasadą dyspozycyjności), Zespół Orzekający nie może ustalić innej, wyższej wartości przedmiotu sporu. Takie uprawnienie przysługuje mu natomiast, jeśli uzna, że wartość przedmiotu sporu w granicach żądania sformułowanego przez powoda jest wyższa,

ograniczenie prawa do sądu, to wydaje się mieścić w ograniczeniach wynikających z decyzji strony o wyłączeniu kognicji sądu powszechnego. Trudno zresztą zrozumieć, jak na tej podstawie wyrok mógłby zostać uchylony, skoro skarżący zdecydował się rozszerzyć powództwo.

592. Drugie zagadnienie dotyczy sygnalizowanej już kwestii powiązań pomiędzy stroną sporu (najczęściej powodem) a instytucją arbitrażową (zob. też nb. 463, s. 119). W tym kontekście skarżący zwracali uwagę w szczególności na bezpośredni lub pośredni wpływ przeciwnika procesowego na wybór stałej listy arbitrów oraz bezpośredni lub pośredni udział takiej strony w stworzeniu konkretnej instytucji arbitrażowej. Zarzuty dotyczące takich stanów faktycznych opierały się w istocie na wątpliwościach co do bezstronności arbitrów. W niektórych przypadkach były łączone z zarzutem opartym na art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.
593. W żadnej z badanych spraw skarżący nie zdołali wykazać istnienia powiązań między przeciwnikiem skargi a instytucją arbitrażową, które mogłyby wpływać na bezstronność i niezależność arbitrów. Niemniej jednak powtarzalność takich zarzutów wobec określonych instytucji arbitrażowych wzmacnia zgłaszane przez strony wątpliwości. Zagadnienie to wymaga dogłębnej analizy, wykraczającej poza ramy niniejszego opracowania. Wymaga również wprowadzenia rozwiązań, które zabezpieczą zarówno strony, jak i instytucje arbitrażowe (zob. II.7, s. 16, pkt VI, s. 171).

IV.34. Pozbawienie konsumenta przyznanej mu ochrony (art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.)

IV.34.1. Uwagi wstępne

594. Zgodnie z art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. uchylenie wyroku sądu polubownego następuje także wtedy, gdy sąd stwierdzi, że wyrok sądu polubownego pozbawia konsumenta ochrony przyznanej mu bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa właściwego dla umowy, której stroną jest konsument, a gdy prawem właściwym dla tej umowy jest prawo wybrane przez strony – ochrony przyznanej konsumentowi bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa, które byłoby właściwe w braku wyboru prawa.
595. Podstawa ta jest brana przez sąd pod uwagę z urzędu.

niż wyliczona w pozwie; zob. W. Jurcewicz, *Komentarz do art. 26, [w:] Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz*, red. M. Łaszczuk, A. Szumański, Warszawa 2017, nb. 22.

596. Artykuł 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. wszedł w życie 10 stycznia 2017 roku³⁵². Wśród spraw objętych badaniem podstawa ta została wskazana kilka razy. W żadnej z tych spraw sąd apelacyjny nie uchylił wyroku sądu polubownego na podstawie art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.

IV.34.2. Pozbawienie konsumenta ochrony, o której mowa w art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c., w sprawach objętych badaniem

597. W ramach przedmiotowego badania podstawa dotycząca pozbawienia konsumenta przyznanej mu przez prawo ochrony była powołana w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego kilkakrotnie.
598. Pierwszy przypadek to skarga wniesiona przez konsumenta, który wskazał, że został pozbawiony ochrony w sporze dotyczącym naprawy aparatu fotograficznego. Konsument w żaden sposób stanowiska tego jednak nie uzasadnił. Skarga złożona w tej sprawie stanowi doskonały przykład braku zrozumienia przez konsumentów istoty postępowania skargowego – stanowisko konsumenta ograniczało się do opisanie niezadowolenia z zapadłego przed sądem polubownym wyroku oraz przedstawienia opisu stanu faktycznego. Sąd oddalił skargę, a uzasadnienie zapadłego wyroku nie było sporządzane³⁵³.
599. Drugi przypadek dotyczy opisanego już wcześniej sporu o zapłatę wynagrodzenia z tytułu świadczonych usług prawnych (zob. nb. 315, s. 74). Konsument w swojej skardze również wywodził, że zaskarżony wyrok sądu polubownego pozbawia go jako konsumenta ochrony przyznanej przez prawo. W skardze wskazywał także m.in. na nieważność zapisu na sąd polubowny z uwagi na niejednoznaczność oraz wprowadzającą w błąd treść tego zapisu, a także inne uchybienia. Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił zaskarżony wyrok, uznając, że zapis na sąd polubowny był abuzywny³⁵⁴, a zatem bezskuteczny (art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c.). W uzasadnieniu sąd apelacyjny odwołał się także do braku spełnienia wymogów przewidzianych w art. 1164¹ k.p.c., całkowicie pomijając, że nie mają one w sprawie zastosowania (umowa z konsumentem została zawarta przed wejściem w życie tego przepisu).
600. Ponieważ zapis na sąd polubowny został w drugim omawianym przypadku sporządzony przed wejściem w życie omawianej podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego, art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. nie mógł stanowić podstawy jego uchylenia. W swoim rozstrzygnięciu sąd apelacyjny nie odniósł się do tej podstawy pomimo jej wskazania

³⁵² Przepis ten został wprowadzony Ustawą o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich z dnia 23 września 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1823).

³⁵³ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 20 lutego 2020 r., sygn. V ACa 490/19.

³⁵⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 28 października 2019 r., sygn. VII AGa 1331/18.

przez skarżącego. Nie ulega jednak wątpliwości, że gdyby omawiany zapis na sąd polubowny został wprowadzony do umowy po 10 stycznia 2017 roku, to podstawę uchylenia takiego wyroku mógłby stanowić również art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.

601. Na uwagę zasługuje jeszcze jedna sprawa, w której skarżący – konsumenci – podnosili m.in. nieważność zapisu na sąd polubowny z uwagi na brak spełnienia wymogów przewidzianych w art. 1164¹ § 2 k.p.c., tj. brak wskazania, że stronom znane są skutki zawarcia zapisu na sąd polubowny. Podstawę uchylenia wyroku stanowił art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c. z uwagi na nieważność zapisu na sąd polubowny. W ocenie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. nie mógł mieć zastosowania w tym wypadku, ponieważ: „Wyrok Sądu Polubownego był korzystny dla przeciwników skargi – konsumentów, a zatem nie można uznać, iż zostali oni pozbawieni ochrony”³⁵⁵. Uzasadnienie to nie przekonuje. Kierując się ochroną konsumentów, ustawodawca przyjął, że brak wskazania w zapisie na sąd polubowny, iż stronom znane są skutki jego zawarcia, skutkuje nieważnością zapisu na tenże sąd. To, że zapadły wyrok był korzystny dla konsumentów, nie oznacza, że nie zostali oni pozbawieni przyznanej im ochrony. W sprawie tej konsumenci zostali przecież pozbawieni ochrony przyznanej przez bezwzględnie wiążące przepisy prawa (art. 1164¹ § 2 k.p.c. kształtujący wymogi zapisu na sąd polubowny).

³⁵⁵ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. I ACa 1199/17.

V. Postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego dotyczące konsumentów

V.35. Uwagi wstępne

602. Od 10 stycznia 2017 roku obowiązują w Polsce przepisy dotyczące odrębnej regulacji rozstrzygania przez sądy polubowne sporów z udziałem konsumentów.
603. Odrębności dotyczące postępowań arbitrażowych z udziałem konsumentów zostały wprowadzone ustawą o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich z dnia 23 września 2016 roku³⁵⁶. Stanowiły wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich)³⁵⁷.
604. Zgodnie z art. 22¹ k.c. konsumentem jest osoba fizyczna dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W ramach badania tylko w jednej sprawie ujawniła się wątpliwość odnośnie do tego, czy stroną sporu był konsument, czy też przedsiębiorca – chodziło o umowę pożyczki zawieraną przez osobę fizyczną w celu podwyższenia kapitału spółki z o.o. Sąd rozstrzygający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego uznał w tej sprawie, że taka osoba fizyczna nie jest konsumentem, nie przysługuje jej więc szczególna ochrona wynikająca z omawianej nowelizacji³⁵⁸.
605. W ramach omawianej nowelizacji uregulowano m.in. zagadnienia związane ze zdatnością arbitrażową sporów z udziałem konsumentów oraz wprowadzono przepisy zapewniające konsumentom szczególną ochronę w przypadku postępowania arbitrażowego³⁵⁹.
606. Istotne wydaje się jednak przede wszystkim wprowadzenie dodatkowych wymogów dotyczących zapisu na sąd polubowny – zapis obejmujący spory wynikające z umów, których stroną jest konsument, może być sporządzony tylko po powstaniu sporu i wymaga zachowania formy pisemnej (art. 1164¹ § 1 k.p.c.). Ponadto pod rygorem nieważności w treści zapisu na sąd polubowny zawieranego z konsumentem wskazać należy, że stronom znane są skutki zapisu na sąd polubowny, w szczególności co do

³⁵⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 1823.

³⁵⁷ Dz.Urz. UE L 165 z 18.06.2013, s. 63.

³⁵⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2023 r., sygn. VII AGa 1485/22.

³⁵⁹ Wprowadzono art. 1164(1) k.p.c., 1194 § 3 k.p.c., 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. oraz 1214 § 3 pkt 3 k.p.c.

mocy prawnej wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd lub po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności (art. 1164¹ § 2 k.p.c.).

607. Rozszerzone zostały jednocześnie podstawy skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Zgodnie z wprowadzonym art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c. uchylenie wyroku sądu polubownego następuje także wówczas, gdy „wyrok sądu polubownego pozbawia konsumenta ochrony przyznanej mu bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa właściwego dla umowy, której stroną jest konsument, a gdy prawem właściwym dla tej umowy jest prawo wybrane przez strony – ochrony przyznanej konsumentowi bezwzględnie wiążącymi przepisami prawa, które byłoby właściwe w braku wyboru prawa” (szerzej zob. IV.34, s. 151). Podstawa ta badana jest przez sąd powszechny z urzędu.
608. W przypadku zapisów na sąd polubowny obejmujących spory wynikające z umów zawartych przed wejściem w życie ww. nowelizacji oraz spraw rozstrzyganych przez sądy polubowne wszczętych i niezakończonych przed jej wejściem zastosowanie znajdują przepisy k.p.c. w brzmieniu niezmienionym³⁶⁰.
609. Dopiero od niedawna w domenie publicznej, w systemach informacji prawnej (Lex, Legalis) oraz Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych pojawiają się wyroki dotyczące skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych w sprawach konsumenckich. Tymczasem, jak wynika z niniejszej analizy, spraw konsumenckich jest relatywnie dużo – w ramach badania stanowiły ponad 15% spraw. Arbitrażowe sprawy konsumenckie nie są więc tematem marginalnym.

V.36. Specyfika postępowań arbitrażowych z udziałem konsumentów

610. Specyfika arbitrażu konsumenckich w istotny sposób odbiega od arbitrażu pomiędzy przedsiębiorcami (w tym zwłaszcza dużymi międzynarodowymi podmiotami).
611. Przede wszystkim wartość przedmiotu sporu w postępowaniach konsumenckich nie jest znaczna. Najczęściej takie spory dotyczą zapłaty od kilku do kilkunastu tysięcy złotych – w ramach przeprowadzonego badania średnia wartość przedmiotu sporu w sporach konsumenckich wynosiła ok. 60 tys. zł³⁶¹, przy czym najniższa wartość

³⁶⁰ Art. 61 oraz art. 62 ustawy o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich z dnia 23 września 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1823).

³⁶¹ Wyliczenie średniej nie uwzględnia wartości przedmiotu sporu w wielomilionowych sprawach inicjowanych przez konsumentów wobec Skarbu Państwa, które z uwagi na ich wątpliwy charakter kwalifikują się jako tzw. czarne arbitraże.

to była kwota 399,99 zł³⁶², a więcej niż połowa sporów dotyczyła kwot niższych niż 18 tys. zł.

612. Spory konsumenckie dotyczą bardzo różnych przedmiotów. Badanie objęło takie, które dotyczyły m.in. renowacji mebli, wykonania umowy deweloperskiej, zniszczenia aparatu fotograficznego, reklamacji butów, roszczeń wobec ubezpieczyciela, umów pożyczki, najmu oraz umów o świadczenie doradztwa prawnego.
613. Atrakcyjność arbitrażu konsumenckich wydaje się wynikać przede wszystkim z szybkości takich postępowań. Średni czas trwania postępowania arbitrażowego w sporze konsumenckim nie przekracza siedmiu miesięcy, z kolei ewentualne postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie przekracza średnio 10 miesięcy. Jest to wynik imponujący, biorąc pod uwagę czas trwania postępowań przed sądami powszechnymi. Bez wątpienia zaletę z perspektywy konsumentów stanowi również mniejszy formalizm niż w przypadku postępowań przed sądami powszechnymi.
614. Przeprowadzone badanie ujawnia jednak również słabość postępowań konsumenckich. W ramach badania w ich zakresie odnotowane zostało najwięcej różnego rodzaju nieprawidłowości. Badanie postępowań konsumenckich wyłącznie przez pryzmat postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest rzecz jasna obarczone błędem – ze swojej istoty dotyczy bowiem tych spraw, w których w ocenie skarżących doszło do nieprawidłowości uzasadniających uchylenie wyroku sądu polubownego. Nie pokazuje więc postępowań, które miały prawidłowy przebieg. Skala nieprawidłowości zgłaszanych w skargach o uchylenie wyroku sądu polubownego w sprawach konsumenckich zwraca jednak uwagę (zarówno, jeśli chodzi o liczbę nieprawidłowości, jak i ich charakter).
615. Przede wszystkim badanie ujawniło małe przygotowanie arbitrów do orzekania w takich sprawach (w wielu wypadkach są to – jak się wydaje – osoby bez wykształcenia prawniczego oraz odpowiedniego przygotowania do orzekania). W konsekwencji dochodzi do uchybień, które nie powinny mieć miejsca. Przykładowo sąd polubowny zajmujący się rozstrzyganiem sporów konsumenckich orzekał, pomimo że zapis na sąd polubowny nie spełniał wymogów z art. 1164¹ § 2 k.p.c. (nie wskazano w nim, że stronom znane są skutki zapisu na sąd polubowny), a jednocześnie orzekł o innym żądaniu, niż dochodził konsument³⁶³.
616. Ponadto w przypadku wielu postępowań arbitrażowych oraz ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego dostrzegalna jest nieporadność konsumentów objawiająca się m.in. w sposobie sporządzania pism procesowych, w tym skargi o uchylenie wyroku

³⁶² Powołane wyliczenia nie uwzględniają wyroków wydanych przy instytucjach arbitrażowych, których sposób funkcjonowania budzi istotne wątpliwości, o których mowa pkt II.3, a które wydają się odbiegać od typowych postępowań tego typu.

³⁶³ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 lutego 2019 r., sygn. I ACa 1199/17.

- sądu polubownego (w niektórych wypadkach brak jest zarzutów lub są sformułowane w sposób przypominający zarzuty apelacyjne) czy braku dochowywania wymogów formalnych (brak odpisów, niedochowanie terminów etc.). W jednej ze spraw sąd nawet odrzucił skargę z uwagi na brak wskazania przeciwnika skargi (zob. nb. 197, s. 48)³⁶⁴.
617. Warto przy tym nadmienić, że w większości wypadków konsumenci nie decydują się na zawodowe zastępstwo procesowe. Efektem tego pisma procesowe składane zarówno w postępowaniu arbitrażowym, jak i przed sądem powszechnym obarczone są błędami wynikającymi ze wspomnianej nieporadności; są przy tym często nieprecyzyjne i niezrozumiałe. Stanowią raczej wyraz ogólnego niezadowolenia konsumenta, niż prezentują stanowisko istotne z perspektywy orzekania.
618. W przypadku spraw konsumenckich szczególnie wyraźnie ujawnia się także problem braku zrozumienia istoty postępowań arbitrażowych. W skargach objętych badaniem konsumenci w mniej lub bardziej przekonujący sposób wywodzili brak świadomości, że ich spory nie będą rozstrzygane przez sąd powszechny lub że procedura przed sądem polubownym jest podobna do mediacji (stanowi jej rodzaj). Dla konsumentów niezrozumiała bywa również procedura ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Do częstych błędów należy przyjmowanie, że postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego traktowane jest jako kolejna instancja rozstrzygająca w sprawie. Odnotowania wymaga także jednak odpowiedź na skargę, w której przeciwnik podnosił, że postępowanie skargowe jako takie przeczy idei arbitrażu³⁶⁵.
619. W tym kontekście istotna wydaje się rola zarówno składów orzekających w postępowaniach arbitrażowych, jak i następnie sądów apelacyjnych rozpoznających skargi, aby przy orzekaniu wyjaśniać istotę postępowania arbitrażowego oraz postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Żaden z wyroków zapadłych w sprawach, w których ujawniła się opisywana niewiedza stron, w mojej ocenie nie odpowiadał w pełni potrzebie wyjaśnień.
620. Wskaźnik uchyleń wyroków sądów polubownych w przypadku spraw konsumenckich jest znacznie wyższy niż w przypadku pozostałych spraw. W badanej grupie spraw stanowił aż ok. 46,66%. Co znamienne, 30% przebadanych spraw konsumenckich zakończyło się odrzuceniem skargi. Przyczynę stanowiło przede wszystkim wniesienie skargi po terminie, brak uregulowania opłaty oraz niezuzupełnienie braków formalnych skargi.

³⁶⁴ Sprawa toczyła się przed SA we Wrocławiu, sygn. ACa 1231/18. Skarżący jako stronę postępowania (nazywanego pozwanym) wskazywał instytucjonalny sąd polubowny, któremu strony poddały rozstrzygnięcie sprawy.

³⁶⁵ Trudno przy tym ocenić, czy przywołane błędne twierdzenie konsumenta było bieżąco przyjętą strategią procesową, czy też błędnym przekonaniem co do charakteru postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego.

V.37. Wadliwe funkcjonowanie instytucji zajmujących się arbitrażem konsumenckim

621. Przeprowadzone badanie podaje w wątpliwość funkcjonowanie niektórych instytucji arbitrażowych rozstrzygających spory konsumenckie. Niewątpliwie konsumenci jako słabsza strona stosunków prawnych są bardziej narażeni na ryzyko nadużyć. Kwestia ich ochrony ma zatem szczególne znaczenie. Analiza objętych badaniem postępowań z udziałem konsumentów ujawnia problemy natury systemowej, przede wszystkim związane ze słabym przygotowaniem do pełnienia funkcji podmiotów zaangażowanych w rozstrzyganie takich sporów.
622. Pierwszym przykładem instytucji rozpoznających spory konsumenckie, których funkcjonowanie budzi wątpliwości, są podmioty, których składy orzekające uznawały, że brak reakcji pozwanego na doręczenie pozwu wniesionego przez konsumenta stanowi wyrażenie zgody na postępowanie arbitrażowe. Przyjęcie właściwości sądu arbitrażowego oparte było na tezie o tym, jakoby:
- a) możliwe było milczące wyrażenie zgody na zapis na sąd polubowny³⁶⁶, lub też jakoby
 - b) do rozstrzygania danej sprawy przez sąd arbitrażowy pomimo braku umowy arbitrażowej uprawniał art. 32 ustawy o Pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich³⁶⁷;
- względnie
- c) na zignorowaniu wyrażanego przez pozwanego w sposób wyraźny stanowiska, że nie udziela zgody na poddanie sporu pod rozstrzyganie sądu arbitrażowego³⁶⁸.
- Składy orzekające powoływały się przy tym na nieobowiązujące akty prawne lub też odwoływały się do aktów prawnych obowiązujących, ale niemających zastosowania w konkretnych stanach faktycznych. Wszystkie objęte badaniem wyroki wydane w takich okolicznościach zostały uchylone – podstawę uchylenia stanowił art. 1206 § 1 pkt 1, 2 oraz 4 k.p.c., a także art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.³⁶⁹
623. Drugim przykładem instytucji, której funkcjonowanie budziło wątpliwości, jest podmiot, w ramach którego składy orzekające również ignorowały to, że pozwany nie wyraził zgody na rozstrzyganie sporu przez sąd polubowny względnie o postępowaniu został poinformowany po tym, jak zapadł wyrok. W sprawach tych podstawę orzekania stanowiły nieobowiązujące akty prawne oraz akty prawne zastosowane w niewłaściwy

³⁶⁶ Co pozostaje w sprzeczności z art. 1162 k.p.c. zob. np. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18.

³⁶⁷ Błędnie uznając, że przepis ten ma zastosowanie do każdego stosunku prawnego pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, podczas gdy ma on zastosowanie do przedsiębiorcy, który przyjął na siebie takie zobowiązanie lub też – na podstawie odrębnych przepisów – jest zobowiązany do korzystania z pozasądowego rozwiązywania sporów z konsumentami; zob. np. sprawa przed SA w Warszawie rozpatrywana pod sygn. VII AGa 900/20.

³⁶⁸ Zob. np. wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20.

³⁶⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 listopada 2021 r., sygn. VII AGa 900/20; wyrok SA w Warszawie z dnia 19 stycznia 2021 r., sygn. VII AGa 863/19.

sposób. Co ciekawe, z akt jednej z takich spraw wynika, że wspomniana instytucja deklarowała, że ma siedzibę za granicą (przy czym zarówno skarżący, jak i w ślad za nim sąd powszechny oceniły, że określona w taki sposób siedziba była fikcyjna). Dodatkowo wszystkie sprawy rozstrzygane przez tę instytucję dotyczyły roszczeń (przeważnie) konsumentów wobec Skarbu Państwa, przy czym przedmiot roszczeń był dość zaskakujący.

624. Warto podkreślić, że wspomniane wątpliwości podzieliły również sądy powszechne. Przykładowo Sąd Apelacyjny we Wrocławiu zwrócił uwagę, że „[p]rzy szeregu uzasadnionych wątpliwości Sądu Apelacyjnego tak co do podstawy funkcjonowania instytucji nazwanej „[...]”, jej legalności czy umocowania orzekających w niej arbitrów, najistotniejszym jest, że w stosunkach prawnych pomiędzy [...] a Wojewodą [...] brak było zapisu na sąd polubowny, co jest przesłanką niezbędną do poddania sporu stron rozstrzygnięciu takiego sądu”³⁷⁰. Wszystkie wyroki objęte badaniem wydane przez tę instytucję zostały uchylone³⁷¹.
625. Interesującym przykładem budzących wątpliwości instytucji arbitrażowych rozpoznających sprawy konsumenckie wydaje się także podmiot, w przypadku którego wszystkie skargi objęte badaniem dotyczyły tego samego uchybienia – skarżący (konsumenti) twierdzili, że o wydanym wyroku arbitrażowym dowiedzieli się po raz pierwszy dopiero po wszczęciu postępowania egzekucyjnego³⁷². W żadnej z tych spraw nie zapadło merytoryczne rozstrzygnięcie – skargi zostały odrzucone z uwagi na wniesienie po terminie (sąd nie uwzględnił wniosków o przywrócenie terminu) lub brak uiszczenia opłaty. Sytuacje tego typu najprawdopodobniej w przeważającej mierze eliminuje funkcjonujący od 2017 roku obowiązek zawierania umowy arbitrażowej z konsumentem dopiero po powstaniu sporu (art. 1164¹ § 1 k.p.c.). Omawiany problem dotyczy okresu sprzed wejścia w życie tego rozwiązania. Na tym przykładzie doskonale widać jednak, jak ważne jest ono dla ochrony konsumentów jako słabszych stron stosunku prawnego.

V.38. Podsumowanie

626. Pomimo opisanych powyżej nieprawidłowości dotyczących postępowań arbitrażowych z udziałem konsumentów nie ulega wątpliwości, że arbitraż konsumencki jest

³⁷⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18.

³⁷¹ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 16 września 2020 r., sygn. V ACa 498/19; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. I ACa 604/18; wyrok SA w Białymstoku z dnia 15 grudnia 2020 r., sygn. I ACa 336/18.

³⁷² Postanowienie SA w Warszawie z dnia 12 stycznia 2018 r., sygn. I AGa 390/17; postanowienie SA w Katowicach z dnia 15 listopada 2019 r., sygn. I ACa 1100/18; postanowienie SA w Katowicach z dnia 27 kwietnia 2022 r., sygn. I ACa 571/22.

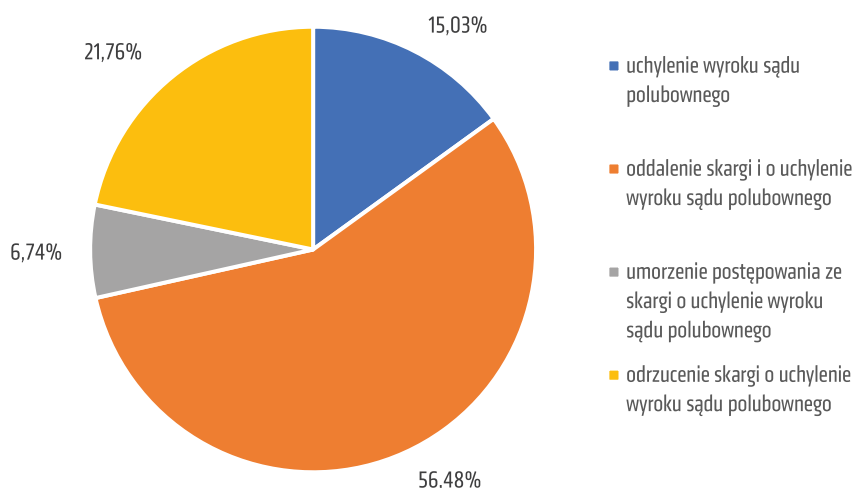
potrzebny oraz może stanowić interesujące rozwiązanie jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów.

627. W kontekście opisywanych nieprawidłowości rozważenia wymaga prowadzenie odpowiednich kampanii informacyjnych oraz edukacyjnych adresowanych nie tylko do konsumentów, ale również do sądów arbitrażowych, potencjalnych arbitrów oraz pełnomocników, tak aby arbitraż konsumencki działał sprawnie. Być może rozwiązaniem byłoby także prowadzenie przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta list rekomendowanych instytucji zajmujących się arbitrażem konsumenckim.
628. Przeprowadzone badanie potwierdza, że kontrola dokonywana przez sądy powszechne nad sądami polubownymi rozstrzygającymi spory konsumenckie działa poprawnie. Można dyskutować, czy w sprawach konsumenckich poszczególne podstawy uchylenia wyroku sądu polubownego zostały przez sądy powszechne zastosowane prawidłowo, rozstrzygnięcia co do zasady odpowiadały jednak prawu.

VI. Uchylenie wyroku sądu polubownego

VI.39. Dane statystyczne

629. Tytułem podsumowania poniżej przedstawione zostały dane statystyczne dotyczące liczb uchylanych wyroków sądów polubownych oraz podstaw ich uchyleń.
630. Poniższy wykres prezentuje jak – w ujęciu procentowym – wyglądały rozstrzygnięcia spraw objętych badaniem³⁷³. Uchylonych zostało 15,03% wyroków sądów polubownych, w przypadku ponad 56% postępowanie zakończyło się natomiast oddaleniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Pozostałe rozstrzygnięcia dotyczyły kwestii formalnych (skargi zostały odrzucone lub postępowanie zostało umorzone)³⁷⁴.

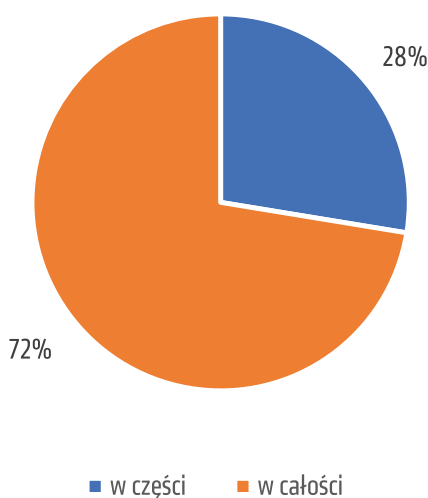
631. W przypadku sprawnie działającego systemu sądownictwa polubownego oraz prawidłowo przeprowadzanej kontroli w ramach skarg o uchylenie wyroku sądów polubownych odsetek uchylonych wyroków powinien być niski. Oceniając procent uchylonych wyroków sądu polubownego objętych badaniem, należy mieć na uwadze, że nie oddaje on pełnego obrazu postępowań arbitrażowych – odnosi się jedynie do tej części, która była objęta badaniem.
632. Jak wynika z danych udostępnionych przez Ministerstwo Sprawiedliwości obejmujących wszystkie postępowania skargowe toczące się w Polsce w 2018 roku wniesienie skargi zakończyło się uchyleniem wyroku sądu polubownego w przypadku 5,66% spraw,

³⁷³ Dla uproszczenia przyjęte zostało, że sprawa, w której sąd zwrócił skargę, została odrzucona, a w sprawie, w której sąd uchylił zaskarżony wyrok oraz umorzył postępowanie jednocześnie, wyrok został uchylony.

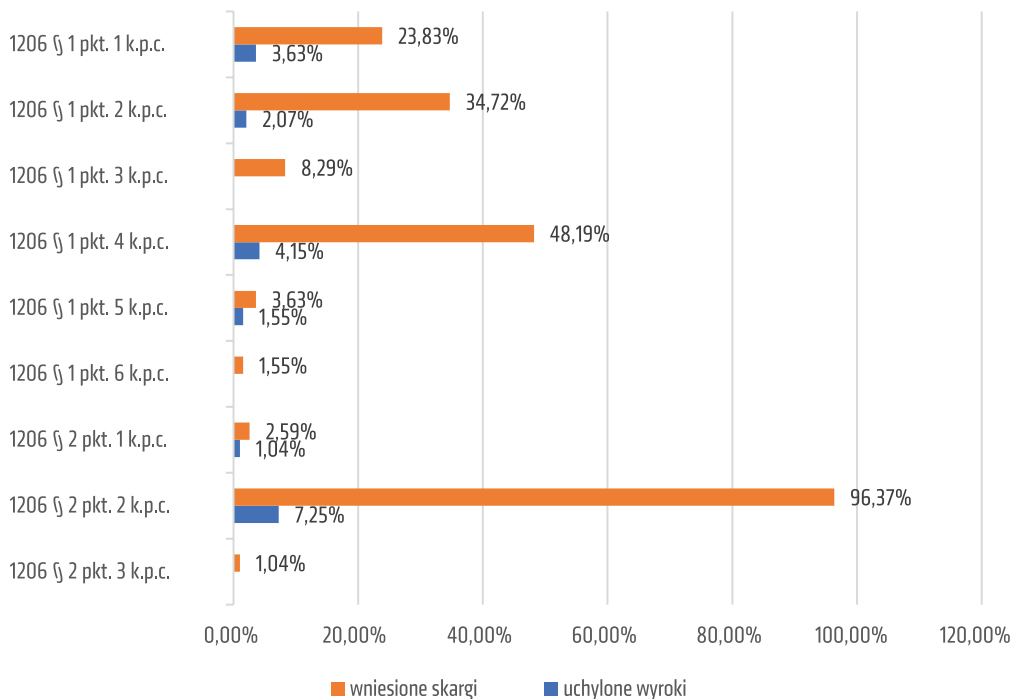
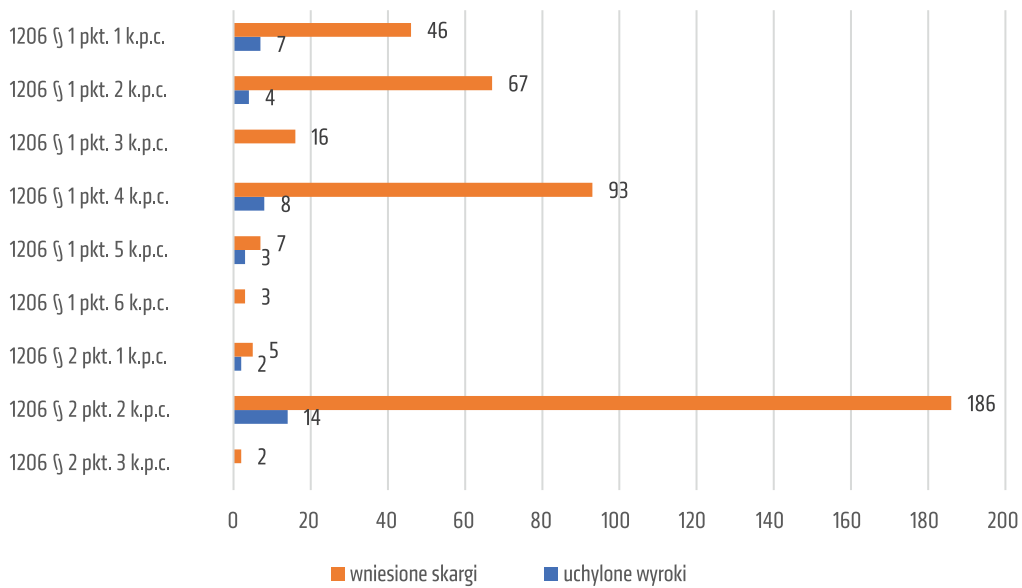
³⁷⁴ Z zastrzeżeniem, o którym mowa w nb. 190, s. 32.

w 2019 roku w przypadku 7,81% spraw, a w 2020 roku w przypadku 11,36% spraw. Dane, którymi dysponuje Ministerstwo Sprawiedliwości, przedstawiają pełne dane liczbowe, ale nie pozwalają na ustalenie przyczyn uchylenia poszczególnych wyroków sądu polubownego. W przypadku badań takich jak niniejsze analizie poddawana jest jedynie grupa spraw; procentowo liczba uchylonych wyroków sądów polubownych w ramach takich badań jest najczęściej wyższa, niż wynika to z pełnych danych, którymi dysponuje Ministerstwo Sprawiedliwości.

633. Liczba uchyień wyroków sądów polubownych na takim poziomie, na jakim wykazało to przeprowadzone badanie (15%), wydaje się odpowiednia, tj. wskazująca na to, że ingerencja sądów powszechnych w sądownictwo polubowne nie jest nadmierna.
634. Ciekawe wydają się jednocześnie dane dotyczące liczby odrzuconych skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych. Tak częste odrzucanie tego typu skarg (prawie 22%) wskazuje na to, że strony najpewniej w części wypadków składały je, licząc się z tym (być może nawet przewidując), że skargi nie będą rozpoznawane.
635. Warto przy tym odnotować, że w większości wypadków sądy apelacyjne, jeżeli uchyły wyrok sądu polubownego, to decydowały się uchylić go w całości. W przypadku 72% wyroków uchylających uchylenie obejmowało całość wyroku sądu polubownego.

636. Na szczególną uwagę zasługuje to, na jakich podstawach poszczególne wyroki były uchylane oraz jak się ma to do częstotliwości powoływania określonych podstaw w skargach o uchylenie wyroku sądu polubownego. Dane te obrazują poniższe wykresy:

637. W świetle przedmiotowego badania najczęściej powoływaną podstawą uchylenia wyroku sądu polubownego jest naruszenie klauzuli porządku publicznego, co stanowi jednocześnie najczęstszą przyczynę uchylenia wyroku sądu polubownego. Drugą w kolejności podstawą uchylenia wyroku sądu polubownego jest art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. Jest to jednocześnie druga najczęściej powoływana podstawa w skargach. Jeśli chodzi o trzecią najczęstszą podstawę uchylenia wyroku sądu polubownego, to stanowi ją art. 1206 § 1 pkt 1 k.p.c., a czwartą jest art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.

638. Należy przy tym odnotować, że w ramach spraw objętych badaniem żaden wyrok nie został uchylony na podstawie art. 1206 § 1 pkt 3 k.p.c., art. 1206 § 1 pkt 6 k.p.c. oraz art. 1206 § 2 pkt 3 k.p.c.

VI.40. Skład orzekający w sprawie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

639. Badaniem objęto sprawy rozstrzygnięte w latach 2018–2023, co pozwoliło uwzględnić okres, w którym z różnych przyczyn wprowadzano istotne zmiany dotyczące składów orzekających w sprawach rozpatrywanych przez sądy apelacyjne. W omawianym okresie modyfikacjom podlegały również rodzaje posiedzeń, na których poszczególne typy spraw były rozpoznawane. Od końca 2019 roku zauważalne stało się ograniczenie liczby spraw rozstrzyganych przez trzyosobowe składy sędziowskie podczas rozpraw³⁷⁵.
640. Na tym tle nasuwa się pytanie, czy skład orzekający w przedmiocie skargi oraz rodzaj posiedzenia mogą wpływać na wynik sprawy. Niniejsze badanie nie pozwala na udzielenie pełnej i precyzyjnej odpowiedzi na tak postawione pytanie, jednak dostarcza pewnych wskazówek w tym zakresie i może stanowić podstawę do dalszych ciekawych analiz.
641. Przy analizie danych dotyczących rozstrzygnięć wydawanych przez poszczególne składy należy mieć na uwadze, że w związku ze specyfiką postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego postępowania te są trudne do porównania pomiędzy sobą. Co więcej, trudności obejmują także ocenę prawidłowości rozstrzygnięć zapadłych w konkretnych sprawach, zwłaszcza biorąc pod uwagę dyskrejonalny charakter rozstrzygnięć w przedmiocie klauzuli porządku publicznego³⁷⁶.
642. Wśród spraw objętych badaniem, w których wyrok sądu polubownego został uchylony, większość spraw (85,7%) była rozstrzygana przez skład trzyosobowy (przy czym wyroki uchylające w 82,1% spraw były wydane przez skład trzyosobowy na rozprawie a w 3,6% spraw przez skład trzyosobowy na posiedzeniu niejawnym). Jednocześnie większa część wyroków uchylających została wydana na zasadach sprzed nowelizacji w przedmiocie liczebności składu orzekającego.

³⁷⁵ Przejawiające się m.in. nowelizacją art. 374 k.p.c. wprowadzoną ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która weszła w życie 7 listopada 2019 r. oraz związanym z wybuchem pandemii wejściem w życie art. 15zzs Ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 875).

³⁷⁶ Przyczyn takiego stanu jest wiele. Przede wszystkim szereg zagadnień prawnych i faktycznych jest obszerny i złożony w przypadku dużych spraw toczących się przed sądami arbitrażowymi. Dodatkowo w części akt spraw toczących się przed sądami apelacyjnymi brak jest dowodów z dokumentów z etapu postępowania przed sądem polubownym (dowód taki był co prawda przeprowadzony, akta jednak zostały zwrócone i niemożliwe jest zapoznanie się z ich treścią).

643. Należy przy tym odnotować, że przez cały okres badawczy w przypadku spraw rozpoznawanych merytorycznie więcej było rozpraw niż posiedzeń niejawnych. Część z tych rozpraw przeprowadzana była zdalnie – w skali całego badania zdalne rozprawy/posiedzenia jawne odbyły się łącznie aż w 23,44% spraw.
644. W przypadku postępowań, w których była przeprowadzona rozprawa, najczęściej sąd ograniczył się do przeprowadzenia jednej rozprawy; wyjątek w tym zakresie stanowią sprawy, w których przeprowadzone było postępowanie dowodowe wykraczające poza dowód z dokumentów (przesłuchiwanie byli świadkowie lub strony). W takich wypadkach odbywały się najczęściej dwie lub nawet większa liczba rozpraw.
645. Szczególnie interesujące są przy tym dane dotyczące postępowań zakończonych oddaleniem skargi. Nie jest oczywiście możliwe określenie, czy gdyby sprawy objęte badaniem były rozpoznawane w innym składzie oraz na rozprawie, a nie posiedzeniu niejawnym, to skargi nie zostałyby oddalone. Warto jednak zwrócić uwagę na poniższe dane.
646. W całym okresie badawczym ok. 35% wyroków oddalających było wydanych przez skład jednoosobowy (w większości na rozprawach lub posiedzeniu jawnym), natomiast pozostała część wyroków oddalających, tj. ok. 65% wydały składy trzyosobowe (również w przeważającej większości podczas rozprawy/posiedzenia jawnego).
647. Co znamienne, od momentu wejścia w życie znowelizowanych zasad dotyczących składów rozstrzygających, więcej skarg jest oddalonych. Jeśli wziąć pod uwagę sprawy toczące się na znowelizowanych zasadach, większość wyroków oddalających była wydana przez skład jednoosobowy (66,38%), z czego w niecałych 75% z tych spraw przeprowadzono rozprawę.
648. W świetle powyższych danych można postawić dwie robocze tezy:
- a) skoro wyroki są częściej uchylane na rozprawach, to można przyjąć, że przeprowadzenie rozprawy pozwala skarżącemu przekonać sąd o zasadności wniesionej przez niego skargi. Przeprowadzenie rozprawy wydaje się też stanowić oczekiwanie stron;
 - b) skoro więcej wyroków zostało uchylonych przez skład trzyosobowy, to można przyjąć, że większe prawdopodobieństwo uzyskania wyroku uchylającego jest w przypadku, gdy sprawa rozpoznawana będzie przez skład trzyosobowy niż przez skład jednoosobowy.
649. Za rozpoznawaniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przez skład trzyosobowy przemawia w mojej ocenie szereg argumentów. Sprawy zainicjowane skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego dotyczą często wielowątkowych sporów, w których strony wybierają arbitrów specjalizujących się w rozpoznawaniu konkretnych spraw (zwłaszcza w przypadku największych postępowań arbitrażowych). Sprawy te są niejednokrotnie złożone. Dodatkowo samo postępowanie skargowe ze względu na swoją specyfikę wymaga szczególnej rozważliwości. Odpowiedni poziom badania skargi łatwiej jest zapewnić w składzie trzyosobowym. Kolegialność składu orzekającego, jak

słusznie zwraca uwagę Sąd Najwyższy, zapewnia wyższy standard orzekania: „pozwała bowiem na kształtowanie się decyzji w drodze dyskursu i ścierania stanowisk, umacniania bezstronności, niezależności i niezawisłości orzekania”³⁷⁷. Zupełnie na marginesie warto dodać, że więcej postępowań arbitrażowych jest rozpoznawanych przez składy kolegialne. W efekcie dopuszczenie do rozpoznawania skargi przez skład jednoosobowy prowadzi do sytuacji, w której jeden sędzia weryfikuje przebieg postępowania arbitrażowego oraz wydany w jego wyniku wyrok, co do którego strony zdecydowały się na rozstrzygnięcie przez organ kolegialny. Wydaje się to godzić w elementarne poczucie sprawiedliwości.

VI.41. Czy rzeczywiście uchyla się te wyroki, co do których istnieją tego podstawy?

650. W ramach przeprowadzonego badania warto zadać sobie nieco przewrotne pytanie o to, czy rzeczywiście uchylane są te wyroki sądów polubownych, co do których istnieją do tego podstawy. Pytanie to wynika z jednej strony z wątpliwości, czy we wszystkich wypadkach, w których skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego zostały oddalone, było to zasadne; z drugiej natomiast z przekonania, że uchylanie wyroków sądów polubownych powinno być rzadkością.
651. W kontekście zadanego pytania warto zwrócić uwagę na to, że niektóre z wyroków sądów polubownych, których dotyczyły skargi, tak naprawdę nigdy nie powinny były zapaść (na potrzeby podsumowania takie rozstrzygnięcia będę dalej zbiorczo nazywać „wyrokami patologicznymi”). Nieprawidłowości, jakie ujawniło badanie, choć oczywiście zawsze mogą się zdarzyć, powinny jednak mieć charakter jednostkowy, a nie powtarzalny. Tymczasem opisywane wątpliwości co do niektórych instytucji wskazują na to, że nieprawidłowości są nawet wielokrotnie powielane. Sprawy dotyczące takich rozstrzygnięć w pewnym sensie zaburzają statystykę dotyczącą skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych – podnoszą bowiem odsetek uchylanych wyroków, podczas gdy takie wyroki nigdy nie powinny były zapaść.
652. Niski odsetek uchylonych wyroków sądów polubownych stanowi wartość z perspektywy stron. Analiza orzeczeń wskazuje jednak na to, że w niektórych wypadkach, choć były podstawy do uchylenia wyroku sądu polubownego, sąd powszechny skargę oddalił. W mojej ocenie wyroki objęte badaniem wskazują na tendencję sądów, aby przyjmować zachowawczą postawę przy orzekaniu w przedmiocie skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego. Najlepszym tego przykładem są sytuacje, kiedy sądy powszechne, zamiast wniknąć w szczegóły sprawy lub też dokonać jej pogłębionej

³⁷⁷ Postanowienie SN z dnia 29 kwietnia 2022 r., III CZP 77/22; zob. też uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 26 kwietnia 2023 r., sygn. III PZP 6/22.

analizy, ograniczają się do wskazania, że nie są do tego uprawnione, ponieważ nie działają jako druga instancja wobec sądu arbitrażowego.

653. Specyfika postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego stanowi pokusę, aby ograniczać się do powierzchownego badania spraw, która może grozić niezrozumieniem istoty stawianego przez stronę zarzutu, a w konsekwencji niezasadnym oddaleniem skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Zrozumiałe jest jednocześnie, że ze względu na specyfikę postępowania przed sądem polubownym sądy w przypadku wątpliwości wolą niezasadnie oddalić skargę niż uchylić wyrok sądu polubownego.
654. Opisywaną zachowawczą postawę sądów należy ocenić krytycznie. Ograniczona kontrola sądów powszechnych sprawowana w ramach skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie oznacza, że ma ona mieć wyłącznie charakter formalny.
655. Nie jest jednocześnie celem autorki postawienie tezy, że liczba uchylanych wyroków powinna być wyższa. Gdyby jednak wyeliminować ze statystyk „wyroki patologiczne”, to w przypadku podjęcia przez sądy bardziej wnikliwej analizy rozstrzyganych spraw zapewne liczba uchylanych wyroków byłaby zbliżona, a przy tym kontrola, jaką sądy te sprawują nad orzecznictwem polubownym, miałaby pełny dozwolony prawem zakres.

VI. Podsumowanie

656. System sądownictwa arbitrażowego funkcjonuje dobrze, jeśli pozwala stronom na sprawne rozwiązywanie ich sporów, a więc uzyskanie rozstrzygnięcia w rozsądnym czasie przy adekwatnym do przedmiotu sporu nakładzie czasu oraz środków.
657. Jednym z filarów prawidłowego funkcjonowania sądownictwa arbitrażowego jest kontrola sprawowana nad nim przez sądy powszechne w ramach postępowań skargowych oraz postępowań homologacyjnych. Ze swojej istoty taka kontrola powinna mieć ograniczony charakter. Podobnie jak samo postępowanie arbitrażowe powinna być przy tym przeprowadzana w rozsądnym czasie.
658. Prawidłowo funkcjonujący system postępowań arbitrażowych oraz ich kontroli to system, w którym wyroki sądów polubownych nie są uchylane często, ale wtedy, kiedy doszło do naruszeń podstawowych praw stron (naruszeń zasad sprawiedliwego procesu oraz stosowania prawa wybranego przez strony).
659. O jurysdykcji przyjaznej arbitrażowi zwykło się mówić m.in. w kontekście niskiej liczby uchylanych wyroków sądów polubownych. Czy Polska jest jurysdykcją przyjazną arbitrażowi? Badanie pozwala udzielić odpowiedzi twierdzącej. Liczba uchylanych wyroków jest relatywnie niska. Co szczególnie istotne, przeważająca część wyroków zapadających w takich sprawach nie budzi kontrowersji. Rzeczywiście w przypadkach wskazanych przez sądy powszechne wydaje się, że uchylenie wyroku sądu polubownego było zasadne.
660. Jednocześnie chociaż przeprowadzone badanie potwierdza, że system kontroli wyroków sądów polubownych działa dość dobrze, to ukazuje pewne jego słabości wymagające rozważenia zmian.
661. Przede wszystkim, w mojej ocenie, rozważenia wymaga to, w jaki sposób ograniczyć funkcjonowanie instytucji arbitrażowych, których działania budzą wątpliwości (zwłaszcza gdy rozstrzygają one spory z udziałem konsumentów) oraz w jaki sposób zmniejszyć powtarzalność wydawania „wyroków patologicznych”.
662. Warte rozważenia są także bez wątpienia działania zwiększające świadomość w zakresie arbitrażu konsumenckiego – kierowane zarówno do konsumentów, jak i osób zaangażowanych w takie postępowania (instytucji arbitrażowych oraz arbitrów) – aby ograniczyć skalę problemów wynikających z niewiedzy konsumentów oraz arbitrów orzekających w takich sprawach. Zasadne wydaje się rozważenie prowadzenia przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta list rekomendowanych instytucji zajmujących się arbitrażem konsumenckim.
663. Odrębnie warto poddać publicznej dyskusji odpowiedź na pytanie, kiedy relacje między stronami a instytucjami arbitrażowymi są dozwolone (oraz w jakim zakresie), a także

kiedy takie relacje mogą budzić uzasadnione wątpliwości. Przeprowadzone badanie ujawnia potrzebę określenia dobrych praktyk w tym zakresie na polskim rynku tak, aby usystematyzować oczekiwania stron, a jednocześnie określić, jakie okoliczności mogą wskazywać na wystąpienie nieprawidłowości. Przeprowadzone badanie wskazuje bowiem, że w wielu wypadkach strony (oraz sądy powszechne) mogą mieć wątpliwości, jak takie relacje powinny wyglądać oraz jakie je ocenić.

664. Analiza zgromadzonych akt postępowań ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego wskazuje ponadto na potrzebę ujednolicenia orzecznictwa w zakresie wymogów formalnych skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Biorąc pod uwagę liczbę rozstrzygnięć o charakterze formalnym, wydaje się to stanowić szczególnie istotną potrzebę.
665. Przeprowadzone badanie wskazuje również na potrzebę zmian w zakresie stosowania przepisów o wstrzymaniu wykonania wyroków sądów polubownych. Zasadne wydaje się odejście od powszechnego założenia, że wstrzymanie wykonania jest uzasadnione tylko w przypadku nadania klauzuli wykonalności takiemu wyrokowi. Tego typu podejście nie wynika z przepisów, nie jest też praktyczne, biorąc pod uwagę sposób funkcjonowania sądownictwa, a jednocześnie – co szczególnie istotne – nie służy ochronie podmiotów, które zasadnie poszukują takiej ochrony.
666. Aby zapewnić pełną kontrolę w zakresie podstaw skarg rozpoznawanych z urzędu, wydaje się, że sądy powinny częściej niż dotychczas analizować akta postępowań prowadzonych przez sądy polubowne. Wzywanie przez sądy powszechne sądów polubownych o udostępnienie akt postępowania arbitrażowego powinno być procesowym standardem.
667. De lege ferenda postulować należy w mojej ocenie przywrócenie do rozpoznawania skarg o uchylenie wyroku sądu polubownego składu trzyosobowego oraz rozpoznawanie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego na rozprawie³⁷⁸. Godzi w poczucie sprawiedliwości sytuacja, w której strona, korzystając z tak szczególnego środka zaskarżenia, jakim jest skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego, ma ograniczoną możliwość zaprezentowania swojego stanowiska, a jednocześnie skarga oceniana jest przez mniej liczny skład, niż zapadał wyrok arbitrażowy.
668. Kluczowe z perspektywy stron jest jeszcze jedno zagadnienie, a mianowicie fakt, że problemy rodzi dokonywanie przez sądy bardziej wnikliwej, pogłębionej analizy skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych (zwłaszcza w kontekście klauzuli porządku publicznego). W tym zakresie istotne jest odejście od koncepcji postępowania skargowego opartego wyłącznie na powierzchownej ocenie podnoszonych przez skarżących zarzutów z powołaniem się na to, że w ramach tego typu postępowania sąd nie jest uprawniony do pogłębionej analizy z uwagi na to, że nie działa jak sąd II instancji wobec sądu arbitrażowego.

³⁷⁸ W obowiązującym w dacie publikacji niniejszego raportu stanie prawnym postulat ten jest w pewnym zakresie spełniony (zob. art. 3671 k.p.c., art. 374 k.p.c., art. 375 k.p.c. w zw. z art. 1207 § 2 k.p.c.).

Bibliografia

- Asłanowicz M., *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do części piątej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2017.
- Asłanowicz M., *Nadzwyczajne środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2023.
- Błaszczak Ł., *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „Prawo Spółek” 2005, nr 2/28.
- Chojewski P., Marcisz P., *Przesłanki i skutki wstrzymania wykonania wyroku arbitrażowego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2012, nr 3.
- Ciszewski J., Grzegorzczak P., Weitz K., Ereciński T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, wyd. 5, Warszawa 2017.
- Durbas M., *Orzekanie o właściwości sądu arbitrażowego*, Warszawa 2024.
- Ereciński T., Weitz K., *Sąd Arbitrażowy*, wyd. I, Warszawa 2008.
- Franusz A., *Arbitraż sporów rodzinnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 51, <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/view/6390/4904>.
- Gessel-Kalinowska vel Kalisz B., *Zakres swobody miarkowania kar umownych przez sądy arbitrażowe w świetle klauzuli porządku publicznego – glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 10.10.2019 r. (I AGa 35/19)*, „Palestra” 2022, nr 11.
- Jurcewicz W., *Potrącenie wierzytelności podlegającej właściwości sądu państwowego w postępowaniu arbitrażowym. Glosa do postanowienia s. apel. z dnia 22 listopada 2016 r., I ACz 1997/16*, „Glosa” 2018, nr 1.
- Karkowski P., *Możliwość rozpoznania zarzutu potrącenia przez sąd arbitrażowy*, „Palestra” 2024, nr 6.
- Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 13, CH Beck (dostęp online), Warszawa 2015.
- Marszałkowska-Krześ E., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 30, CH Beck/Legalis Warszawa 2021.
- Morek R. (red.), Balcerzak F., Garnuszek A., Mikołajczyk N., Neumann M., Orzeł-Jakubowska A., Prokop A., Sołtysik S., Wętrys E., *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2019/04/IWS-R.-Morek-F.-Balcerzak-i-in.-Funkcjonowanie-s%C4%85d%C3%B3w-polubownych.pdf>.
- Rylski R. (red. nacz.), Olaś A. (red. cz. III), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2024.
- Sadowski J., *Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego*, „Prawo w działaniu” 2013, nr 15.
- Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, wyd. 2, Warszawa 2023.
- Szumański A. (red.), *Arbitraż handlowy. Tom VIII. System Prawa Handlowego*, wyd. 2, CH Beck 2015.
- Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Art. 1096–1217*, Warszawa 2021.
- Zedler F., *Czarne Arbitraży*, [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019.
- Zieliński A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2009.

